

אזכרה

אוסף גליסון מבית צוף הוצאה לאור

ערב ראש השנה תשפ"ז • גליסון 393

נודהג כצאן יוסף

לדמותו ודרך חינוכו
של המגיד שיעור הדגול
העמיד תלמידים הרבה
ברשיבת אור ישראל
הגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל
במלאות ויכל שנים לפטירתו
ב' תשרי תשל"ז

שיפור המעשים מעורר אהבת ה' ומידת הרחמים
ועי"ז אפשר לזכות בדין
מן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש - משנת רמ"ה

הראויים להמלכה

הרה"צ חנוך דרורי - חנוך לענר

תודה על תשומת הלב לשנה זו..

אז נדבר

הבנה בחודש אלול וחייב תשובה ביום"כ

תורת משי

ראש השנה תשובה בלב - יום הכיפורים תשובה במעשה

מן הגאון רבי דוד כהן - מראה כהן

ראש השנה - תשובה למקור חיים, ובגדרי תשובה גמורה

מן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין - עומק דעת

רמזי שנת תש-פ"ז

הגאון רבי יוסף וייס - עינינו גל

” וברי כי הזוכה ליטול חלק ושותפות בלימוד תורה הלזה,
יחשב לו כאילו הוא עצמו זכה לשבת בבית ה' ולהגות
בתורה” ק עשר שעות ביום, אשריו ואשרי חלקו!
”

היש לך עסקה טובה מזו לימי הדין?

033-780-780

לשותפות
ולמסירת
שמות חייגו:

רבנו תבדול מן ראש
הישיבה הגרמ"ה הירש
ש"ט"א

תוכן העניינים

♦ אוסף הדעת ♦

3 משנת רמ"ה
רבינו מרן ראש הישיבה רבי
משה הלל הירש שליט"א

5 מראה כהן
הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

7 עומק דעת
מאת הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

11 חשבתי דרכי
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

14 מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א

15 תורת משי
הבנה בחודש אלול וחיוב תשובה ביוה"כ

17 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה

21 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

23 התכוננות בפרשיות התורה
הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

27 אז נדברד
מחשבות לבני הישיבות

♦ אוסף ההלכה ♦

33 שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

35 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

37 שיעורי ליל שבת
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א

39 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים

45 משא ומתן
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

48 פרפרת לראש השנה
הגאון רבי מיכאל סרוצקין שליט"א

49 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

59 אוצר ביכורי הלכה
הגאון רבי אברהם טומבק שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים

66 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

67 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה

69 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

73 מסביב לשולחן
שאלות ותשובות
בנושאים הלכתיים אקטואליים

75 בירור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים

79 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

81 מאחורי הקלעים
סיכומי תמצית ומבחני לדעת

♦ אוסף הפרשה ♦

83 שיעור חומש
מאת מרן הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א

85 פניני פרשת השבוע
הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א

87 יעלת חן
הגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

89 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א

92 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

93 בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרן שורצר שליט"א

95 עמק השבע
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

99 עלון לשבת
הרה"ג שלמה קולדצקי שליט"א

103 שירת המועדים
עלון חדש מבית שירת המועדים

104 נוהג כצאן יוסף
פרקי חיים מהגאון הגדול
רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל

109 החדשים מבית
צנף הוצאה לאור

מערכת 'אוסף גיליונות'

a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

מבית 'צוף'

הוצאה לאור

נתן פלדמן

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון

0554006628

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש השנה תשפ"ו

הוראת שעה

כיצד מקבלים 'טעם' בתפילה ובלימוד 'העיון הישיבתי'?

[מתוך שו"ת ב'ועידת בני הישיבות' - אב תשפ"ו]

שואל: איך מקבלים טעם בתפילה?

רבינו שליט"א: יש בזה שני חלקים, האחד מעשי, ללמוד להבין את מה שמתפללים. ואע"פ שכל אחד מבין את המילים פחות או יותר, מכל מקום לא מבינים את עומק המשמעות של המילים, ומה שמונח בהם. אם לומדים את חלקי התפילה שכתובים בתהלים עם פירושו של המלבי"ם, וודאי שהתפילה תהיה אחרת.

אמנם עיקר הדבר זה החלק השני, הרעיוני, שאדם צריך להרגיש בשעת מעשה שהוא מדבר עם הקדוש ברוך הוא, שאם לא כן, הרי זה כאדם שאומר מילים באוזן, ואינו מדבר לאף אחד, שפשוט הדבר שאין לו חשק לזה. הכוונה אומר, שהאמונה שמגיעה לאדם מכוונה של תפילה אחת, צריכה להספיק לו עד התפילה הבאה. כלומר, שהתפילה מביאה את האדם לידי אמונה, וזה רק באופן שהוא מרגיש שמדבר עם הקדוש ברוך הוא, ומבקש ממנו כל צרכיו, וכך מגיע לאמונה חושית ורגשית. מה יכול להיות יותר 'נעשמתא' מלדבר עם הקדוש ברוך הוא? צריכים להתרגש מעצם המחשבה שאנו מדברים עמו! וזה שורש ענין התפילה.

שואל: ידוע שבכוללים יש מסלולי לימוד שונים, עיון, בקיאות, דף היומי, חבורות, חושן משפט, יורה דעה, וכדומה. וישנם אברכים רבים שרק אחרי ההתנה גילו לראשונה שיש להם טעם בלימוד, מאחר ומצאו מסלול שהתאים להם לפי טבעם. ונשאלת השאלה, אולי היה כדאי לסדר מסלולים מעין אלו גם בקיבוצי של הישיבות הגדולות?

רבינו שליט"א: יש דברים - כמו סדרי נשים נויקין - שכל בחור צריך ללמוד, מאחר ושל לומדים אין לחדש, אין לדייק, אין להבין עניין בעמקות, אין לעשות חילוקים ולחדש חידושים בעמקות, דברים אלו המקור חטוב ביותר להשיגם הוא על ידי לימוד 'נשים נויקין' בעיון. זה היסוד לכל לימוד אחר של הלכה וכדומה, שכן לפני הכל בחור צריך 'ללמוד אין ללמוד'.

אלא שגם בלימוד זה גופא יש חילוקים גדולים בין אחד לשני. יש בחורים שיש להם נטייה גדולה לעמקות, ויכולים לחדש בקלות דברים עמוקים, ויש בחורים שלא שייכים לזה. והבעיה היא, שלפעמים בחור שרואה שלחברו יש את הכוח הזה, וסבור שגם הוא מסוגל לכך, ומנסה ללמוד באופן שבו החבר לומד, ואז הוא מתבלבל לגמרי. אמנם יש עצה גם למי שאין לו את הכוח הזה, שיכול ללמוד בספרים קלים יותר, שעל דם הוא יקבל 'בקיאות בלומדות', ולא בספרים שיקשו עליו יותר. למשל, יש בחור שאינו יכול להבין היטב את 'חמחמה אפרים', אבל הוא יכול להבין 'שער המלך'. ובספרי זמנינו אני ממליץ לבחורים כאלו ללמוד את הספרים של ר' אלתנר והסתייפלה, ולהיכנס דרכם 'ללומדות' בצורה שמתאימה בשבילם.

שיפור המעשים מעורר אהבת ה' ומידת הרחמים

ועי' אפשר לזכות בדין

אנו נמצאים לפני ראש השנה, יום הדין, ובוודאי שאנו צריכים נעשיו ביותר להתנהג בהתאם ליום הדין, גם אם במשך אלול לא היה כל כך... כתוב בטור (ס"ה תקפ"א): משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו. כשנתקרב אליה בעשרה פיסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו, ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה. ערב ראש השנה הגדולים מתעניין, ומוותר להם שליש עונותיהם. בעשרה ימים בינונים מתעניין, ומוותר להם ב' שלשים, ביום הכיפורים הכל מתעניין, ומוותר להם הכל, עכ"ל.

ועכשיו, כשאנו סמוכים ממש לראש השנה, כל אחד צריך לשפר את מעשיו. וכגון בתפילה, לא די לכיון את פירוש המילות, אלא הבסיס של תפילה זה לידע שמדברים לפני המלך, ולפיכך גם מי שמכוין בכל התפילה, אם הוא לא מרגיש שהוא מדבר אל הקב"ה - וכמו שאמר החפץ חיים, שאנחנו הרי אומרים לקב"ה 'אתה' בלשון נוכח - הרי חסר לו בכל מוחות התפילה. ובשני כוונת המילות יש עצה מהחפץ חיים, לעצור לפני כל ברכה כמה שניות, ולחשוב מה הוא הולך לבקש, ואז להתפלל את הברכה ההיא, שכן בקטע אחד קל לכיון, וככה יעשה בכל ברכה.

כמו כן יש דין מפורש בשו"ע, שאצלנו זה בגדר 'שפרו מעשיכם'... והוא דין כוונת השמות, וכדאיתא בשו"ע (ס"ה ס"א), 'כשיזכיר השם יכין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, וכיון בכתבתו ביו"ד ה"א שהיה והוא ויהיה, ובהזכירו אלוים יכין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם'. ומור"ה הגר"א קוטלר זצ"ל אמר, שמבן תורה אפשר לדרוש שלמה"פ ימין את כוונת השם בסוף כל ברכה. וכך צריך לעשות בכל ברכה שאדם מוציא מפיו במהלך היום, לא 'לזרוק' את הברכה מהפה, אלא להיזכר לכיון בכל ברכה.

וכן צריך להתחזק בענין 'בין אדם לחבירו', וכגון שיש דבר מצוי מאוד בין בחורים, שאומרים איזו 'עקיצה' למישהו וכולם נהנים, חוץ מזה שאמרו לו את העקיצה... וכן לגבי ההתנהגות בפנימיות בלילה, שמפרע לאחרים לישון גם אם משתל לדבר בלחש, ואז הוא מויק לאחרים בשינה רצופה בלילה, וכל היום למחרת מתבובז.

עוד יש לעורר בענין תיקון המידות, אנשים סבורים בטעות שהאיסור של 'מידות רעות' זה דוקא כשעושה מעשה, ואינם יודעים שגם עצם קיום המידות הרעות הוא איסור, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ז ה"ה), שבעשן שצריך לשב מעבירות שיש בהן מעשה, כך צריך לחפש ולשוב מן המידות הרעות, וזה חמור יותר מעבירות שיש בהן מעשה, שכן בזמן שאדם רגיל במידות רעות קשה לו לפרוש מהן. גאון זה איסור מפורש! כעס מגיע מגאון, קינאה מגיעה מגאון, חוסר פירגון מגיע מגאון, ביקורתיות מיותרת מגיעה גם כן מגאון, וצריך ללמוד בספרי מוסר, כגון אורחות צדיקים, וחובות הלבבות שער הכניעה, כדי לתקן את מידת הגאון.

ובעיקר צריך להתחזק בענין של 'תלמוד תורה כנגד כולם!' להיזהר מאוד מביטול תורה, ובפרט עכשיו סמוך לראש השנה. ופשיטא שבראש השנה עצמו בודאי שצריך לזהר שלא לבטל שום רגע, אלא מיד לאחר התפילה והסעודה עולים ללמוד. וראוי לכל אחד לקבל על עצמו תענית דיבור לזמן מסוים ברה"ה, ופשיטא! אין צריך לומר שאין קוראים ולא מתעניינים בחדשות חלילה בכל עשרת ימי תשובה. ובזכות כל זה נזכה בס"ד לרחמים בדין, ולכתיבה וחתימה טובה, אכ"ר.

והנה 'הגדולים' שמתענים בערב ראש השנה הם 'בני תורה', ואם אין איזו דרגה של התעוררות אצלם, אזי לא מזה שיש בכך חלילה טענה וקטרוג גדול עליהם, גם זה חסר לכלל ישראל. ובפרט כיום שהאויבים מבחוץ רוצים להשמידנו חלילה, ומבפנים רוצים לשנות את צורת הבן תורה, ויש הרבה להתפלל על כל זה, וכמובן לעשות תשובה.

כתוב בגמרא (יר"ה לד'), 'אמר הקדוש ברוך הוא, אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות - כדי שתמליכני עליכם, זכרונות - כדי שיבא לפני זיכרוכם לטובה, ובמה - בשופר'. וכיצד עולה זיכרוכם של ישראל לטובה על ידי השופר? ענין זה מביאר במדש (ויק"ר אמור כט ו'), זה לשונו: 'בחדוש' - בחדוש זה תחדשו מעשיכם, 'בשופר' - בחדוש זה שפרו מעשיכם. אמר לכן הקדוש ברוך הוא לישראל, אם שיפירתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה, מה שופר זה מכניס בוז ומוציא בוז, כך אני עומד מכיסא הדין ויושב על כיסא רחמים, והופך לכם מידת הדין למידת רחמים, אימתי, בחדש השביעי, עכ"ל.

יש לבאר בזה על פי דברי הירושלמי (מכות פ"ב ה"ו), 'שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו. אמרו להם, חטאים תדרוך רעה. שאלו לנבואה, חוטא מהו עונשו. אמרו להם, הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לקדושת ברוך הוא, חוטא מהו עונשו. אמר להם, יעשה תשובה ויתכפר לו'. ולכאורה צריך להבין, וכי הנביאים אינם יודעים שיש תשובה? אלא ביאור הענין הוא, שעל פי חוקי וכללי הטבע הרוחניים לא יתכן שאדם יחטא ולא יעניש על כך, כיון שהחטא יוצר מציאות רוחנית המחייבת עונש, אבל הקב"ה הוא מלך, ו'מלך פורץ גדר', והוא יכול לפעול גם כנגד החוקים, וזה הכוונה במה שכתבנו שרק הקב"ה הוא זה שאומר שהתשובה מכפרת, דהיינו שזה כח מיוחד שהקב"ה קבע נגד כל הכללים והחוקים הרוחניים. ואין זוכים לכך שהקב"ה ממפר כנגד החוקים הרוחניים? כאשר הוא אוהב אותנו.

ונמצא שכאשר אנו עושים דברים המעוררים את אהבתו של הקב"ה אלינו, ממילא אנו זוכים לכפרה, והיינו כשעושים דברים המחזקים כביכול את מלכות הקב"ה בעולם, בבחינת 'תנו עוז לאלוקים'. וכן כשאנו שומרים שרק מעשיו, אנו מראים בכך, שאנחנו אוהבים את המלך ומכבדים אותו, ולא עושים רק כדי 'לצאת ידי חובה', ועי' זה מתחזקת כביכול מלכותו יתברך.

בגדר הדין שופר למצוה בשל איל וכפוף

כתב השו"ע (סי תקפו ס"א) 'שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכפוף, ובדיעבד כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים, ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים'.

ומקור הדין שיש מצוה ליקח שופר של איל, מבואר במסכת ראש השנה (טו), 'אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני'.

והדין שיש מצוה ליקח שופר כפוף לתקיעות של ראש השנה, מבואר שם (כו:) שהיא שיטת רבי יהודה בברייטא, וכן פסק רבי לוי שם. והטעם, משום שבראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, ומבואר בראשונים שהוא למצוה, ולא לעיכובא.

חקירה בגדר המצוה

ויש לחקור בדיון זה, שיש מצוה לכתחילה לתקוע בראש השנה בשופר של איל כפוף, האם זו מצוה ומעלה בעצם ה'חפצא' של השופר, או שזה דין בפני עצמו, שצריך ליקח לכתחילה שופר של איל כפוף כדי להזכיר עקידת יצחק, ולכוון את לבבנו לאבינו שבשמים, אבל אין זו מעלה בעצם מצות תקיעת שופר, אלא השופר הוא רק כמו 'היכי תמציי בעלמא לקיום ענין זה'.

הנפק"מ בחקירה זו

ונראה שיש נפקא מינה לדינא בחקירה זו, לגבי דין 'הידור

מצוה עד שליש במצוה' (ביק טו), כלומר, שאם יש לאדם אפשרות לעשות את המצוה באופן מהודר יותר, צריך להוסיף על המקור עד שליש משוויו. דאם נאמר שדין 'איל כפוף' הוא 'הידור מצוה של שופר', אם כן באופן שיש לאדם אפשרות לקנות ב' שופרות, אחד של איל כפוף והשני אינו כזה, אזי אם ההפרש ביניהם אינו יותר משליש צריך הוא להוסיף על הדמים כדי לקנות את השופר של איל כפוף, אבל אם אין זה דין בעצמותו של השופר, אלא ענין בפני עצמו, והשופר הוא רק 'היכי תמציי' לזה, אזי אין צורך להעלות בדמי השופר עד שליש, מכיון שאין זה הידור במצות שופר.

והנה במשנה ברורה (שם סק"ה) הביא בשם המפרשים שיש בזה דין 'הידור מצוה עד שליש'. ובשער הציון שם (סק"ט) כתב, שלפי דעת הראשונים הסוברים שאפילו לכתחילה אין צריך לקחת שופר של איל, אלא די בכל שופר כפוף, א"כ יתכן שלגבי שופר של איל אין דין 'הידור מצוה עד שליש'. ומבואר מדבריו, שלגבי דין 'כפוף', שהכל מודים שיש ליקח לכתחילה שופר כפוף, אכן צריך להוסיף על השופר עד שליש בדמיו כדי ליקח שופר כפוף. ונמצא לפי זה שמעלת 'כפוף' היא אכן מעלה בעצם המצוה של השופר.

הוכחה מרכרי הרא"ש

והנה הגמרא שם (ר"ה כו:) מביאה את דברי רבי לוי, הסובר שצריך ליקח שופר כפוף גם בראש השנה וגם ביום הכיפורים [של יובל]. וטעמו [כפי שביארו התוספות שם (ר"ה של יעל) על פי סוגיית הגמרא להלן שם (לד.)], שמאחר ולומדים דיני שופר של יוה"כ משופר של ראש השנה בגזירה

שוה, לפיכך צריך שיהיה שופר של יום הכיפורים כפוף כמו שופר של ר"ה. וכתבו הראשונים שם, שדין 'כפוף' הוא למצוה בעלמא, ולא לעיכובא. והקשו על כך התוספות (שם), כיצד אם כן ניתן ללמוד דין שופר של יום הכיפורים משופר של ראש השנה לגבי דין 'כפוף', הרי אף בראש השנה אין כאן דין לעיכובא, אלא רק מצוה, משום ש'בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעליא', וטעם זה אינו שייך ביום הכיפורים של יובל, שכן אין תוקעים שם לתפילה וזיכרון, אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת שדות. ומחמת קושיא זו הוכיחו התוספות שדין 'כפוף' הוא דין לעיכובא בשופר של ראש השנה, ולא רק למצוה בעלמא, וממילא ניתן ללמוד דין זה גם לשופר של יום הכיפורים, בגזירה שוה.

אמנם הרא"ש שם (סי"א) דחה את קושיית התוספות, וכתב, שמכיון שלומדים דין שופר של יום הכיפורים בגזירה שוה משופר של ראש השנה, וגבי שופר של ראש השנה יש סברא להצריך שיהיה כפוף למצוה, ממילא יש להשוותם זה לזה, ולהצריך גם ביום הכיפורים שיהיה השופר כפוף לכתחילה.

ונראה בדעת הרא"ש, שמבואר שנקט בפשיטות שדין 'כפוף' הוא מעלה בגוף השופר, שאם אינו אלא 'היכי תמציי בעלמא לעשות ענין של כפיפה, אזי צודקים התוספות, שאי אפשר להשוותם זה לזה.

ואם כן נמצא שלדעת הרא"ש דין 'כפוף' הוא 'מעלה' בעצם השופר. ולפי מה שנתבאר לעיל, יש נפקא מינה בזה שיש הדין 'בהידור מצוה עד שליש'.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

עבודת המידות (יז)

ג. עוד כתב (שע"ת שם), שמלבד שהגאון גורמת חטאים, גם המידה עצמה היא חטא, ונמצא שהרופא לשוב בתשובה על חטאיו צריך מצד 'עזיבת החטא' להתרחק ממידת הגאווה.

ד. עוד כתב (שם כח), שבעל תשובה צריך להעביר על מידותיו, ולא לכעוס ולהקפיד על חבריו, ובכך יוכה למה שאמרו חז"ל 'המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו', מידה כנגד מידה, וכתב על כך 'זוה פתח תקוה נכבד מאד'.

ה. עוד יש להוסיף בזה, את מאמר חכמים במסכת סוטה (ה.), שהקב"ה אומר על בעל הגאווה 'אין אני והוא יכולים לדור בעולם'. וממילא יש ללמוד לאידך גיסא, שהעניו קרוב לקב"ה, וכשאדם קרוב לבורא הוא יכול לעשות תשובה כראוי.

ו. עוד מצינו בפרושי הגר"א לספר משלי (סו ה.), על הפסוק 'תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה', שאמנם הקב"ה חסיד בכל מעשיו, ואינו מעניש את האדם כפי שורת הדין, אלא נכנס עמו 'לפנים משורת הדין', אבל אדם שהוא 'גבה לב' אין הקב"ה מנכה מעונשו כלל, אלא מעניש אותו 'יד ליד', רחמנא ליצלן. ומבואר בזה דבר נורא, שאפילו מי שיש לו רגש של גאווה רק בלב, הקב"ה אינו מתנהג עמו לפנים משורת הדין!

הזכרנו בוועדים הקודמים דרכים שונות כיצד לקנות את מידת הענווה. ויש להוסיף בזה, שעתה בימים הנוראים זה הזמן להתחזק ולהתעלות במידה זו, והיא סגולה גדולה לזכות בדיון, מכמה טעמים: א. כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ש"א כג), 'העיקר השביעי [מעיקרי התשובה] הכניעה בכל לב והשפלות, כי המכיר את בוראו ידע כמה העובר על דבריו שח ושפל ונגרע מערכו'. והוסיף (שם אות כד), והמדרגה העליונה בהכניעה המחוייבת מדרך התשובה, שיגדיל ויאיר עבודת השם, ולא יחזיק טובה לעצמו, כי יקטן הכל בעיניו כנגד מה שהוא חייב בעבודת השם, על כן יכנע ויעבוד בהצנע, ולא יחמוד כבוד על מעשיו הנכבדים, ולא יבקש תפארת אדם על פעליו המפוארים ויסתירם מדעתם כפי היכולת'.

ב. עוד כתב רבינו יונה (שם כו-כז) 'עוד נחתייב בעל התשובה על הכניעה, מפני שהוא חייב להסיר מנפשו המידות שגורמות לחטא ומעוללות הפשעים. והגאווה מסבבת כמה עבירות ומגברת יצר לב האדם עליו, שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך'. וכן כתב בפירושו לאבות (פ"ד מ"ד), שרוב העבירות שיבין אדם לחבירו מגיעות מכח מידת הגאווה.

מראה בדין

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 4 | ראש השנה והשפ"ז

מראה המועד

תשובה בלב ותשובה במעשה

ראש השנה תשובה בלב - יום הכיפורים תשובה במעשה

הנהגה בפרשה העל"ט פרשת נצבים שהיא פרשת התשובה קראנו "והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה, ושבת עד ה' אלוךך ושמת בקולו וגו', ושבת עד ה' אלוךך את שבתך ורחמך ושבת קובצך מכל העמים" (ל א-ג). ויש להבין מהו כפילת הדברים שבתחילה נאמר "השבת אל לבבך" ואח"כ נאמר "ושבת עד ה' אלוךך".

ומצאנו ביאור הדברים בדרשות הר"ן (דרוש העשירי) ח"ל: "ונראה לפרשם כך, ראשונה אמר 'והשבות אל לבבך', כלומר שתהרהר התשובה בלב אבל לא תשלימנה עדיין שתעשה בפעל, ואחר תתחזק להשלימה, והוא שאמר 'ושבת עד ה' אלקיך ושמת בקולו' וגו', ואחר אמר, שעל שני דברים הללו יגמולך ה' על כל אחד ואחד כפי ענינו, על ראשון שהרהרת תשובה בלבך יאמר ושבת עד ה' אלקיך את שבתך ורחמך, כלומר שיתגדל לרחמים לפני כל שובך ויניח לך מעצבך... אבל לא יוציאך ה' בשביל זה בלבד לרחוהו, שכשם שאתה לא השלמת חוק תשובתך, כן הוא לא ישים עמך לפדות נפשך לגמרי. אבל על הדבר השני שהזכיר למעלה והוא 'ושבת עד ה' אלקיך ושמת בקולו', שפירושו שתשלים חוק תשובתך לגמרי, עליו שנה ואמר 'ושבת קובצך', כלומר שכמו כן ישלים הוא נאולך מכל וכל". וב"ה בביאור הגר"א בש"ש (ב ט) שכתב: "הענין הוא שאמר הכתוב נגד שתי תשובות הנ"ל בלב ובמעשה, נגד תשובה בלב אמר 'והשבות אל לבבך', ונגד תשובה במעשה אמר 'ושבת וכו' ושמת בקולו לאשר אני מצוך". ומבואר שהפסוק של 'והשבות אל לבבך' הוא התשובה בלב, והפסוק 'ושבת עד ה' אלקיך ושמת בקולו', הוא גמול חוק התשובה שבמעשה. וצ"ע מאי היינו תשובה במעשה, והרי כל חלקי התשובה שוה החרטה ועזיבת החטא הם בלב, מלבד הורד"ו שהוא במעשה, ואין מסתבר שהכוונה רק לרד"ו.

והנהגה בלשון של הפס' הראשון תרגם אונקלוס: "והשבות אל לבבך - ותתוב ללבך", ובתיב"ע: "ותיתבך על לבבך למיתב לפולחני". ובפס' השני תרגמו "ותתוב לדחלחא דה' אלקך ותקבל למימרה". וצ"ע לפי דרכם של הר"ן והגר"א שהפס' השני מיידי בתשובה במעשה, איך זה מתיישב עם הלשון "תקבל למימרה", שהוא מורה על לשון קבלה שהיא בלב.

עושה תשובה - חי מרגיש

ויתכן לכאור הדברים ע"פ מש"כ הגר"ס באור ישראל (אגרת ל), שנתקשה בדברי הגמ' בנדה (ע, ב) "כתוב אחד אומר לא אחפון במות המת כי אם בשומו מדרכו הרעה וזהו, וכתוב אחד אומר כי חפץ ה' לחימים" כאן בעושי תשובה כאן בשאין עושין תשובה", והוקשה להגר"ס דאך אפ"ל להפסוק כי לא אחפון במות המת מיידי בעושי תשובה, והרי סיום הפסוק "כי אם בשומו מדרכו הרעה וזהו", ואם מיידי בעושי תשובה הרי כבר עשה תשובה, ומה אומר הפסוק "כי אם בשומו מדרכו הרעה". וכאור הגר"ס דעושי תשובה לאו היינו שכבר היטב את דרכיו, אלא שהוא מתעורר ומרגיש בחסרונו ומחפש דרך תשובה, ואז הוא בגדר 'עושי תשובה' שהוא מוכשר לתשובה. ואין עושה תשובה היינו שמחמת טרדות הזמן והבלי עתה? איברא את הרגשו הרהורי ואינו מרגיש בחסרונו, ואז הוא בגדר 'אין עושה תשובה' שאינו מוכשר לתשובה כיון שהוא מרגיש ומתעורר לחפש תיקון דרכיו ומעשיו.

ויתכן דהוה ענינה של תשובה בלב של מי שלא השלים חוק התשובה, שהוא בבחינת 'עושה תשובה', שהוא חי המרגיש בחסרונו ומתעורר לצאת מתוך השינה והתרדמה של טרדות הזמן והבלי העתה, ומחפש דרך לתיקון מעשיו, ובוהו הוא נעשה עושה תשובה - ראו ומוכשר לתשובה. וזו היא תחילת דרך התשובה, והיא התשובה בלב המבוארת בפרשת ניצבים. ותשובה במעשה כוללת גם עזיבה וחרטה שהיא בלב, שענינה של עזיבת החטא הוא כמש"כ רבנו יונה בשערי תשובה (ש"א) "לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה, ולחסיים לקיים ולקבל עליו לכל יוסף לחטאו", וכאור בהמשך דהענינים מחשבת החטא היא בבחינת השלמת השרץ מידו, ואח"כ יתחיל על עצמו תשובה ויחזור לשלום אל ה', וכל ענינים אלו הם בבחינת תשובה במעשה, שקבלה גמורה של עזיבת מחשבת החטא היא בבחינת מעשה.

ומצאנו ענין זה בפס'ג פתיחה הכוללת, ח"ל: "הרמב"ם פ"א מתשובה כתב, דעיקר התשובה וידי דברים כפה דווקא, משמע הרהור לא מהני עד שיוציא בשפתיו, ולענין קידושין [כוונתו להגמ' בקידושין (טז, ב) המקדש ע"מ שהוא צדיק גמור יחולו הקידושין דשמא הרהור תשובה בלב] הרהור בלב סגי, דהו לא מקרי רשע, שהתחיל לקבל תשובה בלב ו לעזוב דרך רשע". ומבואר דהתשובה בלב היינו שמתחיל לקבל תשובה בלב ו לעזוב דרך רשע.

וזהו ב' הענינים של הפסוקים שבפרשת ניצבים, שהפסוק הראשון 'והשבות אל לבבך' מורה על תשובה שכלב, הוא ההתעוררות לצאת מן השינה והתרדמה לתקן מעשיו ולחזור בתשובה. והפסוק השני 'ושבת עד ה' אלקיך ושמת בקולו' מורה על תשובה במעשה, שהיא עזיבת החטא בקבלה גמורה של עזיבת מחשבת הרעה, שע"ז מורה מה שתרגמו 'ושמת בקולו - ותקבל למימרה'.

ענינים אלו הם יסוד עבודת ימי הדין והרחמים, דהנהגה בר"ה עצמו לא מצאנו עבודת התשובה כלל שאין מזכירין בו חטא כלל ואין מתוודין בו, אולם גם ר"ה הוא יום תשובה שהרי בו מתחילים עשרת ימי תשובה. והוה בדרך שנתבאר, דכתב הרמב"ם (פ"ג מתשובה) "אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזוה"כ, רמז יש בו, כלומר עורר ישינים משנתכם וטרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה... הביטו לנפשתיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". ומבואר ברמב"ם דהוכן ענינה של תקיעת שופר בר"ה הוא לצאת מהשינה והתרדמה ולתעורר לחזור בתשובה, וכן כתב במורה נבוכים (פרק מ"ג) "והוא יום תשובה וזהו בני אדם משגשג ומפני זה יתקע בו בשופר וכאילו הוא הצלה ופתיחה ליוה"כ פ". ונראה דהוה ענינו של ר"ה שהוא היום הראשון לעשרת ימי תשובה, שאף שאין בו את עבודת התשובה בפעל ואין מזכירים בו חטא, אבל הוא ההתחלה היסוד לעבודת התשובה

מראה הישינה

עבודת היום של ראש השנה - זך

ויש אתה

חז"ל מרגישים שהתשובה על החטאים אינה העבודה של ראש השנה, הרי לא מזכירים חטא, ומה העניין באמת שחז"ל לא רוצים שיוזכרו את החטא רק ביום הכיפורים, מדוע לא? אז יש בדברי הרמב"ן ביסוד התשובה, שכשאדם בא לעשות תשובה אז הוא מתחיל הכל מחדש, אין לו לא זכות ולא חובה, כי כשאדם למצב של התחדשות אין לו לא זכות ולא חובה, כאילו התינוק שנולד מחדש.

כשהאדם נמצא בראש השנה אז הוא בא להתחדשות, ההסתכלות היא על העתיד, האדם פותח בכיכול דף חדש, חדשו מעשיכם. לכו ולעסוק בחטא זה גם איזה חזרה לחטא, זה גם איזה סתירה למלכויות של קבלת עול מלכות שמיים, הכל נמצא בראש השנה, כל כולו לעתיד, ממליכים את הקדוש ברוך הוא 'קבלת עול מלכות שמיים' לשון חז"ל כפי שמוכח בגמ' בראש השנה (טז:). אמר רבי יצחק אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר "כי שמע אלוקים אל קול הנער כאשר הוא שם", לא דנים את האדם בראש השנה אלא לפי מעשיו של אותה שעה, כך מבואר בגמ'.

והמשגיח הגר"ש וולבה זצוק"ל בספרו עלי שור מביא את הירושלמי שם (ר"ה פ"א ח"ג) "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אין הקדוש ברוך הוא דן את האדם אלא בשעה שהוא עומד בה מה טעמא כו', אמר רבי יהושע בן לוי אם דן רישא היתה אין כתוב כאן, אלא אם דן רישא אתה. ומבואר בירושלמי שזה בא לאפוקי שלא דנים לפי העבר, כי הפשטות הוא שזה בא להפיקע שלא דנים לפי עתיד, אבל הירושלמי אומר שלא דנים לפי עבר.

מה הפשט שלא דנים לפי העבר, וכי דנים רק לפי העתיד, וכי לא דנים בכלל לפי עבר? איך זה יכול להיות? אז זה בוודאי שלא מדובר בא כלל הדין של יום הכיפורים, יום הכיפורים זה תשובה, וזה מחייב התעסקות בעבר, אלא מדובר על המשפט של ראש השנה. ראש השנה כפי שדיברנו, כל היסוד והמשמעות של הדין הוא אם

מדרגה השנייה

המשך מעמוד קודם ©

לחיות בספר החיים או בספר המתים, זהה עיקרן של הדין, זהו לפי עכשיו. חזק אתה עכשיו. אם עכשיו אתה עושה תשובה, אם עכשיו אתה מונח בתשובה, אם עכשיו אתה 'חי מרגיש', זה בעצם עיקר עניינו של ראש השנה, כאשר הוא שם, הדרגה שהאדם נמצא עכשיו ברגעים האלה. יחשוב האדם בתוך עצמו, אם הוא באמת אינו מרמה את עצמו, ואם אני נמצא ואני רואי, אז אני זכאי בדין.

אם האדם נמצא עכשיו במקום הזה שהוא באמת עושה תשובה, שהוא באמת 'חי מרגיש', שהוא באמת מחפש את הדרך איך לשנות את עצמו ואיך להגיע לשפרו מעשיכם ולחדשו מעשיכם. הן אמר, כי כשביל חיים טובים צריך גם את כל העבודה של התשובה של יום הכיפורים, אבל בראש השנה העבודה היא רק 'כאשר הוא שם' יך וישר אתה עכשיו. ובוודאי שמדברים על ראש השנה להיות 'חי מרגיש', אז בוודאי לא יעלה על הדעת שאדם לא צריך לחשוב בראש השנה את הדרכים והעצות איך להשתפר ואיך להתחדש, האדם מחויב לקבל על עצמו קבלות של 'עול מלכות שמיים' ולקבל על עצמו לחפש את הדרכים איך להתחדש.

אבל החלק של העיסוק עם החטא עצמו, עם החרטה, עם הקבלה לעתיד, זה יש לעשות בתשובה ביום הכיפורים, כל הימים של יום הכיפורים זה התיקון של מה שהיה, מה שהיה בעבר. ראש השנה זה יום של מלכות שמיים, יום שכל כולו זה רצון ושאיפה להתקרב לקדוש ברוך הוא ולקבל עול מלכות שמיים, אבל הבסיס של הכל זה להיות חי מרגיש.

'חי מרגיש' הוא מי שמתבונן ויודע מה תכליתו, שהוא יודע מה התפקיד שלו, שהוא מחפש את הדרכים והכלים איך באמת להגיע למקום הראוי, איך באמת להגיע גם לחלק של תשובה וגם לחלק של שפרו מעשיכם. זה הכיוון הכללי שגורא בחלק הזה של עבודת הימים האלה. זה בוודאי שהתפקיד והעבודה של הימים האלה, הוא להיות את ה'יתקע בשופר בעיר ועם לא יתחדד, לזכור את הצורך ואת התכלית של כל אחד ואחד.

(מתוך שיחה בישיבת מיר - אלול תשפ"ד)

הגליזון הבא - גליזון מורחב - יו"ל לקראת חג הסוכות א"י"ה

נבקש מכל הקוראים שיש תח"י שירות מאמרים עבודות הנחמדות וכו' מרבינו שליט"א אם יואילו לשלוחם ולזכות את הרבים

בלב, להתעוררות התשובה בלב להיות חי מרגיש בחסרוננו, זהו היציאה מהשינה והתדרמה כי הישן הוא כמות שאינו מרגיש. ועבודת התשובה בר"ה היא תשובה בלב, להתעורר ולצאת מהשינה והתדרמה להיות חי מרגיש בחסרוננו ולחפש הדרך להיטיב דרכיו. והתשובה בפועל, שהיא התשובה במעשה להיטיב דרכיו, היא עבודת יוהכ"פ. וד"ה הוא הפתיחה לעבודת התשובה של עש"ת ויוהכ"פ שהם ההשלמה והגמר של עבודת התשובה בפועל.

זהנה כתב הגר"א באבן שלמה (פ"א) "כל הענינים שבחדש תשרי הם רמז לעתיד לבוא, כי מתחילה הוא יום הדין בר"ה ואח"כ סליחת העונות ביוה"כ ואח"כ סוכות ושמייני עצרת ושמחתו". ולדרכנו הדברים מכאורים מאד, דלהמכאור מצאנו בפרשת התשובה בנצבים את סדר הגאולה לעת"ל בג' דרכים, בתשובה בלב, בתשובה במעשה, ובחמש 'זמל ה' אלקיך את לבבך וגו' לאהבה את ה' אלקיך', זה גמר התשובה בעבודת ה' באהבה, שכבר ביאר במסילת ישרים (פ"ט) שזה מורה על השמחה, שהעובד מאהבה עובד בשמחה. ובדרך זו ג"כ הוא הסדר של כל הענינים שבחדש תשרי, שבתחילה ר"ה שהוא הזמן של תשובה בלב להתעורר מהשינה והתדרמה, ואח"כ יוהכ"פ שהוא הזמן של גמר עבודה של התשובה בפועל, ואח"כ סוכות ושמייני עצרת שכאן נשלם סדר העבודה בעבודת ה' בשמחה. וזהו עיקר ענינים של סוכות ושמע"צ זמן שמחתנו להגיע לעבודת ה' בשמחה שהיא פסגת יסוד מעלת עבודת האדם, ומיוחד הוא סוכות זמן שמחתנו לאהבה ולעבודת ה' בשמחה.

מדרגה השנייה

מתוך שו"ת והדרכה לבני הישיבות | עבודת האלוה' (ד)

למעשה כל היום של ר"ה אני מתפללים, היכן צריך האדם למקד את העבודה הזאת של השופר שבא לעורר אותנו לשוב בתשובה ולהתעורר מהשינה והתדרמה, הרי למעשה כל היום אנחנו עסוקים בתפילה, ולכאורה היה מקום להשתכן נפש שבו האדם יחשוב על כל זה?

חשבון נפש הוא חלק מן התשובה. אבל עצם המחשבה על המלכות וקבלת עול מלכות שמים צריכה להיכנס בתוך תפילת היום. כל היום אנחנו מתפללים, ואפשר להכניס את כל העבודה הזאת בכל סדר התפילה. כאשר מתבוננים היטב בתפילת ראש השנה רואים שכל היום הוא עבודת תפילה של מלכויות, זכרונות ושופרות.

מעבר לזה יש את הפיוטים, אך הפיוטים אינם מעכבים, ומהות התפילה של ראש השנה היא המלכויות, הזכרונות והשופרות. יש מעלה בפיוטים, שאדם נמצא בתפילה, זה מחזק אותו ומקרב אותו לקדוש ברוך הוא. אבל התפילה עצמה, מה היא? זה מלכויות, זכרונות ושופרות. או בידם למלכויות, צריך להיות הזמן של המלכויות עם 'הכרה במלכות', שהייתם להגיע לקבלת עול מלכות שמים. וביחס לזכרונות, חייבים להיות עם החלק הזה שהקדוש ברוך הוא זוכר אותנו, יש לו יחס איתנו, לא עוב את עולמו, מנהיג אותנו כל שנה ושנה מחדש ועושה לנו דין מחדש, ולחיות את ה'אשוי איש שלא ישכחך וכן אדם יתאמן כך'.

היכן נכנסת העבודה של ה'שמחת יום טוב' שישנו גם בראש השנה וכמו בכל המועדים, בתוך כל עבודת היום?

בדברי הרמב"ם מבואר שר"ה אינו זמן של שמחה יתירה. יש את השמחה עצמה, וכמו שהטור מבאר, שבני ישראל באים לדין אז לובשים לבנים, אנחנו באים לדין ואנחנו שמחים. ולכן ר"ה הוא גם יום טוב, מכיון שדין מבטא את הקרבה של הקדוש ברוך הוא אלינו, שאנחנו עומדים לדין. אבל מצד שני הרמב"ם אומר שלא אומרים הלל. הגמרא בערכך אומרת שזה בגלל שספרי חיים וספרי מתים. וע"ז הרמב"ם אומר שהפשת שזה לא זמן שמחה יתירה. זה זמן של גילוי ברעדה, זהו הזמן של ראש השנה, זמן של גילוי ברעדה.

איך למעשה העבודה בימי ראש השנה, הרי יש את הזמנים בין התפילות, שאז נמצאים בתוך המשפחה עם הילדים, האם אם הילדים צריך לנהוג בצורה אחרת, או גם בבית אמורים לחוש ולהרגיש פחד באוויר?

יש לפעמים שממחה עם ילדים זה שמחה קצת של זילזול, של צחוק, בראש השנה מסתמא צריך להמנע מזה, לא זילזול ולא צחוק, אבל האווירה צריכה להיות שמחה, ואדרבא להסביר לילדים שמבחינתנו ראש השנה זה אמנם של יום דין, אבל זה יום שהקב"ה הביא לנו כדי להיטיב לנו, נתנו לנו ראש השנה כדי לתת לנו חיים.

יש את הטור הירוש שאומר שאומות העולם עומדים למשפט אז הם אכלים ופותרים ודואגים, אבל אנחנו לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושמחים, ושותים ובטוחים שיעשה לנו נס, אבל עכ"פ זילזול דאי אסור שיהיה בראש השנה, אבל בהחלט צריך להרגיש את החלק הזה שהשמחה שלנו בא כמו שמבואר בדברי רבינו יונה בשע"ת שאנחנו עכשיו לראש השנה להמליך את הקב"ה ולהיטיב את עצמינו ולהעמיד שנה שנהיה בדרגה וילתר גבוהה, ודרי מזה יש לנו גם שמחה עצומה.

לגבי הנושא של תפילות ראש השנה, ישנם הרבה חיבורים שנכתבו על הנושא של מלכויות, שופרות וכו', האם הדבר חשוב ונצרך להשקיע בזה זמן, והמדובר על אברכים שטורדים בלא"ה בהספקים האישיים ובצרכי הבית?

דאי שמי שיכול להתבונן יש בזה מעלה עצומה להתבונן לתפילות. מי שמבונן לתפילות זה עולם אחר לגמרי. אני במשך הרבה שנים למדתי עם מרן הגר"י ברגשטיין וצוק"ל את ביאורי התפילות של הימים הנוראים, והיינו מתחילים כבר ללמוד החל מראש חודש אלול.

בנודע בספרי רבותינו החשיבות של 'תענית דיבור' בימי הרחמים והרצון, ובפרט בראש השנה. האם ענין זה ראוי גם לאברכים שמתוּפלים בילדים?

אברך שיש לו אישה וילדים, בדר"כ התענית דיבור בא על חשבון האשה הילדים, ולפעמים לא מרוויחים מזה אלא רק מצערם את בני הבית. ההרגשה שלי היא, כי עבודה של אברך בחלק הזה הוא לא לדבר דברים שאינם לצורך, בדברי הבאי, ובסתם מה קורה ומה ה'נייעס', שזה סתם שיחה בטלה, שזה לא ידבר בחודש אלול. אבל כמה שנוגע לצרכי היום יום של אברך איני יודע ומשוכנע שההנהגה הזאת היא הנהגה נכונה, ונראה כי אין נכון לנהוג כן.

יו"ל ע"י מערכת 'מראה חן' שעי' 'תורה דיליה', מתוך שיעורי שיתותיו וכתביו של רבינו שליט"א

לתרומות ולהנצחות ולפסיט רצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com

מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל

היערכו נשמתי
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם זיל
הרב יצחק מנחם ב"ר יצחק זיל
הרב יעקב ב"ר מנחם זיל
הרב יהודה ב"ר מנחם זיל

עומק דעה

ממוזן דה"י הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש השנה

עמקי תורתך

ראש השנה - תשובה למקור חיים

חיי נצח מול חיי שעה

'אמר רבי כרספדאי א"ר יוחנן שלוש שפנים נפתחים בראש השנה, אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. רשעים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה בינוניים - תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים. זכו - נכתבים לחיים, לא זכו - נחתמים למיתה' (ר"ה טו, ב).

ובתוס' (ספ) כתב "... וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא... ואע"פ שכבר נדונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם מפני הנפש עדיין יהיה דין אחר אם יזכה לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם ויש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו. והיינו שהדין המדובר אינו דין רגיל, אלא אדם עם מספיק זכויות יזכה לחיי העולם הבא, ואדם שאינו זכאי לא. ויש לתמוה על דברי התוס' שהנה ההבנה הפשוטה היא כסדר הדברים

שביאר הרמב"ן שבראש השנה דנים את האדם מה יהיה לו בעולם הזה, ולאחר מותו יש דין נוסף על העולם הבא, האם הוא ראוי לגן עדן או שעליו להענש בגהנום, ושוב לעתיד לבוא דנים מי יקום בתחיית המתים. זאת אומרת ר"ה הדין על ר"ה בעולם הבא הדין על עולם הבא, ולעת"ל הדין על העת"ל.

אך מה הכוונה שדנים על האדם אם חיייו בעולם יהיו עולם הזה או עולם הבא, והרי הוא חי בעולם הזה.

כדי להבין את עומק דברי התוס' יש להקדים ולהבהיר במהות היום של ראש השנה, מה התחדש בו, ומה קורה בו בכל שנה ושנה.

יום הבריאה הוא גם יום המבחן

הר"ן מסביר שהפשוט בראש השנה הוא, כי זה היום שבריות עולם - אדם הראשון. הקדוש ברוך הוא התחיל בריאת העולם בכ"ה באלול, ובראש השנה - יום השישי, יום של בריאת אדם. והיינו שכיון שזה יום בריאת האדם, והאדם חוזר לנקודת הבריאה שלו, חוזרים ובודקים עד כמה הוא התקדם במסלול ובמטרה שלשמה נברא.

בישיעה כתוב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו

יצרתיי אף עשיתי" כל העולם נברא כדי להרבות כבוד שמים בעולם הזה, אבל מכל הבריאה יש רק חלק אחד שנבחר בפועל להמליך את השם, להפוך אותו למלך, הקב"ה הוא מלך על ידי שממליכים אותו בני אדם עליהם, ולכן הקב"ה נעשה מלך על ידי מי שנבראו בצלמו "כי בצלם אלוקים ברא אלקים את האדם, זוהי המטרה המיוחדת לאדם להמליך בפועל את השם בעולם. ולכן רק הוא נברא 'בצלמו ובדמותו'.

במדרש מבואר שכיון שאדם הראשון נברא ביום השישי הרי שהמליכים הראשונות שהוא אמר היו שיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום השישי, "השם מלך גאות לבש", זהו תפקידו של האדם, להעמיד את השם כמלך בעולם.

אבל ההמלכה הזאת לא באה מאדם סתם, היא באה דוקא מכח הבראותו של האדם כ'צלם אלקים', היינו שהוא אדם דקדושה, הוא דומה לקב"ה, ואז כשהוא מקבל על עצמו מלכות שמים, ההמלכה שלו את הקב"ה היא המלכה של ממש.

ולכן כשהאדם מגיע ליום תחילת מעשיך, היום בו נברא, מיד הוא עומד במבחן הזה, האם אכן הרבה כבוד שמים, האם העמיד את הקב"ה כמלך בעולם האם מילא את מחויבותו שלו, זה הדין בראש השנה, כמה הוא התקדם לכיוון המטרה שאליה כינו אותו בבריאתו.

ונבאר עוד את המהות של צלם אלקים, וכיצד זה נוגע ומדוע רק זה האופן האפשרי לקבלת מלכות שמים באמת. בפסוק בבראשית כתוב "וייצר ה' אלקים את האדם", רש"י שם כתב וז"ל, "וייצר: שתי יודין" אחד לחיי עולם הזה, ואחד לחיי עולם הבא'.

רש"י מבאר לנו את את הפסוק שבבריאת האדם הראשון, הוא נברא באופן שיש בו בכוח אפשרות להיות נצחי. הוא נברא גם לעולם הזה וגם לעולם הבא, כי זו הצורה האמיתית של אדם שהוא צלם אלקים, הוא ראוי לחיים נצחיים.

חיי נצח - אין הכוונה שהוא חי לעולם ועד, חיי נצח, הפשוט שהוא חי אמנם בגוף חומרי ובמצאיות החומרית של

מתוך דברים שנאמרו במסע

'קרבן עולם התורה' | אלול פ"ו

החזקת תורה - שותפות בלימוד התורה

ברשות הציבור החשוב, נתאספנו כאן למטרה מיוחדת, ואני רוצה להסביר את המושג 'החזקת תורה', שהוא ענין מיוחד, שלא מצאנו כמותו בשאר מצוות. בכל מצוה ומצוה, המחויב ותומך בעושה המצוה מקבל גם הוא שכר, אולם בלימוד התורה הגדר שונה, והתומך בלומדי התורה לא רק מקבל שכר על עשייתו, אלא נעשה שותף בתורה שאותה הוא מחזיק.

התורה הקדושה ניתנה בצורה ובאופן, שישנם כאלו שעוסקים בתורה יומם ולילה, וישנם אחרים שתפקידם לתמוך באלו שלומדים. וזהו היסוד המבואר בדברי חז"ל, שכאשר אדם טרוד בענייני העולם, הוא לא יכול ללמוד בצלילות הדעת גמורה, ולכן יש את המושג שבט לוי, שהם מנותקים מענייני העולם ומקדישים עצמם לעבודת ה', ושאר העם תומכים בהם ומפרנסים אותם.

וכך מצינו את השותפות של 'יששכר וזבולון', שזבולון היה עוסק במסחר ומפרנס את יששכר שהיה יושב ועוסק בתורה, ונחשבים כשותפים. ויש מושג נוסף של שותפות, המבואר בדברי הגמרא בכמה מקומות, והוא 'שמעון אחי עזריה', היינו שהתורה נקראת על שמו. שמעון אחי עזריה אינו המושג של יששכר וזבולון, אבל גם זו דרגה מסוימת, שהמחזיק לומדי תורה, לא רק שיש לו זכות של קיום מצוות תלמוד תורה, אלא יש לו שותפות עמו בתורה, והיא נקראת על שמו.

וצריך לדעת דבר נוסף, שמה שקורה בארץ הוא לא סכנה קיומית לארץ ישראל, אלא הוא סכנה לכל כלל ישראל. המציאות היא שמרכז התורה בעולם הוא ארץ ישראל, מכל העולם בחורים באים לארץ ישראל ללמוד תורה. ואם חס ושלום יהיה איזה הפסד לקיום הישיבות בארץ, זה פוגע בכל עולם התורה, בכל העולם כולו. בארץ יש רצון לעקור את התורה, מנסים לבטל את כל התקציבים כדי שלא תהיה תורה בארץ ישראל, וזו סכנה עצומה לכל כלל ישראל. וכאשר מרגישים את הסכנה אז כלל ישראל מתאחד להבין את הסכנה ולתמוך, שתתקיים תורה בארץ ישראל. ובפרט כעת שאנו נמצאים בימי הרחמים והסליחות אין זכות גדולה מזו להיות שותפים בתורה א", ויעמוד הדבר ליזכות בימי הדין.

של הנהגות, אבל התפיסה שלו על החיים היא החיים של הנצחיות, הוא חי במציאות של רוחניות, הוא חושב כל קרבת השם. זה חי נצח, הוא לא חי במימד של חי שעה, אלא במימד הנצחי של החיים.

כאשר אדם נחתם בראש השנה לחיים, הכוונה שהוא זוכה לאותו צורת חיים שנברא בהם מלכתחילה, יצירה של שתי יוד"ן, לחיים חומריים אבל גם ובעיקר לחיי נצחיים, הוא אמן חיים בעולם הזה, אבל הוא 'בן עולם הבא', הוא חי חיים נצחיים, הוא אדם דקדושה, שמחבר לחיי נצח, זה משפיע על כל החיים שלו, וכל צעד שהוא עושה, זה חיים של נצח ושל עולם הבא, הוא אדם אחר לגמרי, וזהו בן עולם הבא.

ובנקודה הזו, מגיע גם שאר החלקים של המשפט שבראש השנה, שמאחר וזה התכלית של בריאת האדם, להיות יצירה בשני העולמות, ממילא כל חייו בעולם הזה תלויים ברמה בה הוא חי את חייו בהתאם לחייו בשני העולמות, אדם שחי כמו שצריך, הוא יקבל חיים בעולם הזה בהתאם לחיי נצח של העולם הזה שיזכה להם.

אבל עיקר הנושא בראש השנה זה חי נצח, אדם יכול להיות בעולם הזה - חי פשוט ורדודים, ובצורה כזו הוא כמו שאר הבריאות, והוא יכול לזכות לחיים כמו אדם נצחי, אדם בעל שיעור קומה, אדם בעל צלם אלוהים.

אהבת השם כחלק מעצמותו של האדם

הנה רבינו יונה בתחילת שער' כתוב וז"ל, והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, ושבט עד ה' אליהם ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך ככל לבבך ובכל נפשך, ואומר בסוף הענין ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך - להשיג אהבתו, ע"כ. מבואר שאדם העושה תשובה, זוכה לאהבת השם ברמה שלא היתה ברת השגה בשבילו קודם התשובה.

כראיה לכך מביא ר"י את הפסוק 'ומל ה' אלקך את לבבך ואת לבב זרעך', וכידוע בפסוק זה מרומז חודש אלול, כי אלול זו הזמן למילת ערלת הלב, ויש להבין מה ענין מילת ערלת הלב לדרגת אהבת השם גבוהה יותר.

בהקדמה לספר 'שערי יושר' עומד הגרש"ש על קושיא יסודית. שהרי טבעו של אדם שהוא אוהב את עצמו ודואג לצרכיו, ואם כן, כיצד תתכן מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' או מצוות 'אהבת השם', והלאו אדם מטבעו נוטה לאנוכיות ואיך יתכן לחייב אדם לאהוב את בוראו או זולתו כמו שאוהב את עצמו.

ומשיב על כך הגר"ש שקוף ביסוד עמוק: אכן, האדם לעולם אוהב את עצמו, אך השאלה המהותית היא כיצד הוא מגדיר את ה'אני' שלו, ומהו אותו 'עצמו' שאותו הוא אוהב.

הגרש"ש מבאר שישנן בהגדרה זו כמה מדרגות. במדרגה הנמוכה והפשוטה ביותר, הגדרת ה'אני' של האדם מצטמצמת לגופו ולחומריותו. אדם שחי במדרגה זו אינו מגלה עניין ברוחניות, כי זה נתפס אצלו כמשהו זר וחיצוני, כי תפיסתו ה'אני' שלו הוא גופו בלבד. כל דאגתו מרוכזת בסיפוק צרכיו הפיזיים והגשמיים, לאכול טוב לישון טוב ושאר תענוגות הגוף, וגם אם יעסוק תורה או במצוות, עדיין המניעים יהיו אנוכיים כגון רדיפת כבוד, בעוד שרוחניות אמיתית תישאר מוננו והלאה.

אולם, כאשר האדם מתרומם למדרגה גבוהה יותר, הוא מכיר בכך שנשמתו היא חלק בלתי נפרד ממהותו שלו עצמו, וזה מכוין שהקב"ה נפח באפיו נשמת חיים, הרי שצלם האלוהים שבו הופך להיות חלק מה'אני' שלו. ברגע שהאדם מפנים שהרוחניות איננה דבר חיצוני אלא עצם מהותו, הרי שכל פגיעה בנשמתו או ריחוק מהקדושה נוגעים לו אישית ואכפת לו מזה, שכן הם פוגעים ב'אני' האמיתי שלו.

יסוד זה עולה גם מדברי החזו"א בספרו 'אמונה ובטחון' (שער ד'). שם עומד החזו"א על התופעה שאדם עשוי ללמוד מוסר ועדיין להיוותר ללא כל שינוי פנימי. ומבאר זאת שבשונה מלימוד ההלכה שעוסק בגדרים ברורים של איסור והיתר כשר או טרף, לימוד המוסר לעומת זאת מדבר על דברים עדינים על הגרשים דקים, וכדי לקבל דברי מוסר נדרשת עדינות הנפש, ואדם המצוי ב'שפלות הנפש' ומשוקע בגסות החומר, חסרים בו הכלים הנפשיים לקלוט מסרים רוחניים עדינים, המוסר לא מעורר את הנפש שלו, ולא זו בלבד שלא ישיג את התועלת, אלא שעבורו לימוד זה עשוי אף להזיק.

ואומר החזו"א שהדרך היחידה להחליץ מאותה שפלות הנפש היא באמצעות עמל התורה. התורה חודרת לנפשו של האדם ומרוממת אותו מעל גסות החומר. אדם גס היינו אדם שחי בגסות הרוח, אין לו רגש דק של רוממות, כמו שכתוב על 'אוכל בשוק' שהוא פסול לעדות, זוהי גסות הרוח.

אך האדם העוסק בתורה הרי הוא עוסק בעניינים מרוממים וזה מרומם את כל תפיסת המציאות שלו, אבל בעיקר מפני שהתורה הופכת להיות קניינו העצמי וחלק בלתי נפרד מה'אני' שלו. ועל ידי זה עניינים רוחניים הופכים ממושגים חיצוניים שלא קשורים אליו, לדברים שנוגעים בנקודה הפנימית ביותר של כל הווייתו.

מתוך כך מתבאר כיצד יכול האדם להגיע לאהבת השם. מצוות אהבת השם איננה סתם ציווי על רגש חיצוני, אלא שכמו שכתוב בספרים 'קוב"ה ישראל ואורייתא חד'. כח זה של אהבת השם טמון עמוק בצלם האלוהים שבאדם והוא חלק מעצמיותו, ועל פי הטבע הפשוט של האדם, אהבת השם היתה צריכה להיות בקרבו תמיד, האדם אמור לאהוב את השם כי הוא צלם אלקים, ובתוכו קיימת נשמה אלקית.

אבל מנגד קיימת 'ערלת הלב' וזו הסיבה לכך שאנו מתקשים להרגיש אהבת השם, וחיבור לתורה הקדושה, ערלת הלב היא מחיצה של ממש והיא אוטמת את הלב, ומונע מהמחשבות הפנימיים והאמיתיים של הנפש להאיר ולהתגלות, היא מסתירה מאיתנו את המציאות האמיתית שישאל קוב"ה ואורייתא חד, וככל שהאדם נותר בשפלותו החומרית, כך היא מתעבה יותר ויותר, והאדם מאבד את התחושה שאהבת השם והתורה הם חלק מעצמותו ממש.

על זה אומר רבינו יונה 'שיעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג אהבתו'. ישנם מדרגות רבות של ריחוק שהאדם יכול להתרחק, אבל ככל והאדם מתחיל לשוב, הרי שהוא מתרומם מהחומר והגוף, הוא יוצא ממחיצת ערלת הלב מתחילה מתחילה להאיר לו המציאות האמיתית שלו, שהוא צלם אלקים אדם דקדושה, והוא חש כיצד הקב"ה והתורה הם חלק בלתי נפרד ממנו. וממילא גם אהבת השם תתעורר בו, וזה מה שמסיים רבינו יונה ומבאר את הפסוק 'ומל ה' אלקך את לבבך ואת לבב

זרעך - להשיג אהבתו'.

ועל דרך זה יבואר גם מה שביאר בדברי חז"ל (ברכות יט, א) כי תלמיד חכם שעבר עבירה ודאי עשה תשובה, היינו שאצל תלמיד חכם שכל העסק שלו בתורה, הוא מתרומם מהחומריות ומגוסות הרוח, הוא חי בתפיסה גבוהה, וערלת הלב שלו חלשה, ובתפיסה שלו התורה היא מהותו והרצון שלו לקרבת ואהבת השם הוא ה'אני' שלו, ולכן כל חטא נתפס כמעשה חיצון כתוצאה מתקיפת היצר שאינו משקף את זהותו האמיתית, כי בתפיסה שלו הוא שייך לקוב"ה ישראל ואורייתא חד, החרטה מתעוררת בו מיד והוא חפץ לשוב למקורו.

וצריך לדעת שבבחינה הזו יש משמעות לכל מדרגה הכי קטנה של תשובה, כי כל תשובה פועלת רוממות מסוימת, וכל רוממות היא עוד יציאה מערלת הלב. הקדוש ברוך הוא הבטיח בתורה שאחרי שהוא עוזר להסיר את ערלת הלב הזאת - 'הבא ליטהר מסייעין אותו', והסיוע הוא שעל כל מאמץ שלנו אנו זוכים להיפטר מעוד קצת ערלת הלב. ועל ידי שמשמים מורידים את המחיצה הזאת, האדם יכול להתרומם. ואחרי שמתרומם זה מצב אחר, פתאום שייך לדבר איתו על דברים יותר גבוהים, יותר רוחניות, התורה מעניינת אותו, והוא חפץ בלהיות יותר קרוב לקב"ה, הנשמה מעניינת אותו, העבירות הופכות למשהו שמוזק לו וצריך לחזור עליהם בתשובה, וזה רק הולך ומתגבר.

ברכת השיבנו - סדר התשובה

לאור דברים אלו, מתבאר הסדר שתיקנו לנו חז"ל בברכת התשובה שבתפילה: 'השיבנו אבינו לתורתך, וקרבונו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך'.

השלב הראשון מוכרח להיות השקיעה בעמלה של תורה, שכן עמל התורה הוא המוכך את החומריות ומסיר את ערלת הלב. מתוך 'השיבנו לתורתך', האדם מתעלה ומכיר בקרבתו לקב"ה, אומרים בשם הגר"י מסלנט שההכנה הכי טובה ליום כיפור הוא להכין 'שטיקל תורה' רציני, וזה כי באמת השקיעה בלימוד מביאה את האדם לרוממות שבה הוא מתנתק מערלת הלב ומתחבר לצלם אלקים שלו.

ואחרי שאדם מתחבר ל'אני' הרוחני שלו מגיעים לקרבנו מלכנו לעבודתך, לחיות חיים של עבודת השם, של קיום תורה ומצוות, ולרצות תמיד בקרבת ואהבת השי"ת, לחוות יותר חיבור ושייכות עם הקדושה.

ומתוך כך מגיעים למדרגה של 'תשובה שלמה לפניך', לחיות חיים האמיתיים, ההבנה שהחיים האמיתיים אינם פה בעולם הזה אלא חיים של נצח, חיים שזוכים בהם להארת פנים מהקב"ה, אין דבר טוב מזה. וזה הטוב האמיתי שבעולם, 'כי עמך מקור חיים'. הדביקות בהקב"ה הוא מקור החיים. כמו שמעיין שמחובר למקור המים, למים יש לו כח קיום תמיד, כי יש לו מקור חזק שממנו הוא, אותו, כך חיים עם חיבור לקב"ה הם חיים של נצחיות זה חיבור למקור החיים האמיתיים.

וכאן אנו חוזרים למה שפתחנו בו, המהות היום הגדול של ראש השנה לזכות לחיים של נצח' כבר בעולם הזה, לחיות במימד רוחני של הארת פנים, ובתחושה חיה ופנימית של 'קודש בריך הוא ואורייתא וישראל חד'.

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למען אלקים חיים'.

בגדר תשובה גמורה

א.

בפלוגתת הרמב"ם ורבינו יונה בגדר תשובה גמורה

גמ' יומא (פו, ב) היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה, מחוי רב יהודה באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום, ע"כ.

כתב הרמב"ם (תשובה ב, א) וז"ל, אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכישלון כח, כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה, הוא ששלמה אמר "וזכור את בוראך בימי בחורותיך", ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא, אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין, עכ"ל. ומבואר מדבריו דגדר תשובה גמורה, הוא רק באופן של "אותה אשה, באותו פרק, ובאותו מקום" וכדברי הגמ' הנ"ל.

אכן יעוין ברבינו יונה בשערי תשובה (שער א, מט) שכתב, וז"ל, עזיבת חטאו בהזדמן לו והוא בתוקף תאוותו. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד. כאשר נבחן ויצא נקי באותו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה. רצה לומר, כי הזדמן החטא לידו והוא בתוקף יצרו ואונו בשרירי בטנו כעת הראשונה אשר חטא, וכבש יצרו ונמלט מעון - מיראת השם וגאון פחדו וכו'. כי אם יבוא לידי ניסיון ויגיע לידו כענין הראשון, יציל את נפשו מיד יצרו. והנה הוא לפני ה' במדרגה העליונה מן התשובה, עכ"ל. ומבואר מדבריו שעניין זה הוא רק מעלה עליונה שהיא יותר מהתשובה, ודלא כמס"כ הרמב"ם שזהו הגדר של תשובה מעולה, וצ"ב במאי פליגי.

עוד יש להעיר בדברי רבנו יונה, שהרי את העיקר של עזיבת החטא כבר מנה לעיל שם בעיקר השני (יא), וז"ל, עזיבת החטא, כי יעזוב דרכיו הרעים ויגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזה עוד, ואם און פעל לא יוסיף, כענין שנאמר "שובו שובו מדרכיכם הרעים" וכו'. וא"כ צ"ב, מה נתווסף עוד בדבריו שהבאנו לעיל בגדר עזיבת החטא, ובכלל זה יש להבין עוד מהו גדר 'המעלה העליונה' שניתווסף לו יותר מעזיבת החפץ גרידא וצ"ע.

ב.

הרמב"ם ורבינו יונה נחלקו אם גדר התשובה הוא להיות כאדם אחר או ענינה הוא כיבוס

והנה נתבאר בארוכה במקו"א דאיכא חילוק בין הרמב"ם לרבינו יונה מהו עיקר התשובה, ותמצית הדברים הם, דלדעת הרמב"ם עיקר התשובה זהו עזיבת החטא, וכמס"כ (תשובה ב, ב), 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממוחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד'. והחרטה הוא כסניף לעזר לעזיבת החטא, דבזה שהוא מתחרט על הלשעבר, הרי"ז תקוה לעתיד שלא ישוב עוד לחטא זה לעולם, וכפי דנקט והעיר הגר"י בלאזר (מכבי אור ז) בדבריו. אכן מדברי רבינו יונה מבואר שעיקר התשובה היא טהרת הנפש וזיכוכה, וכמס"כ, 'ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה אך לא טהרה הנפש טהר שלם להיות העוונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את ליבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר וכו', והכבס הנפש מן העוון כפי אשר תכבס את לבך'. וזה נעשה ע"י החרטה שהיא העיקר הראשון בתשובה וכמס"כ רבינו יונה להלן שם.

והנראה בביאור פלוגתתם, דהרמב"ם נקט דעיקר מה שהתשובה מועלת הוא משום השתנות הגברא ע"י התשובה, וכמו שכתב (שם ב, ד) 'מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כוחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה'. ומבואר בדבריו דצורת וכוז התשובה הוא בשינוי האיש עצמו שעבר עבירה, דע"י התשובה הרי הוא נהפך לאיש אחר, וכביכול הוא אינו אותו האחד שעבר את העבירה.

ובזה מבואר היטב הא דנקט הרמב"ם דעיקר התשובה היא עזיבת החטא, והחרטה אינה אלא כסניף לה והיא בכלל עזיבת החטא, שהרי העיקר שינוי האדם הוא בזה שמשנה את מעשיו ואורחותיו, דכל שא עזב את החטא הנה הוא הולך בדרכו הראשונה ומה שינוי יש בו, אמנם בשעזב את דרכו הרעה והרי הוא הולך עתה בדרך טובה וישרה, הנה הוא כאיש אחר, וכלשון הרמב"ם הנ"ל שעיקר מה שהוא משתנתה להיות אחר, תליא בהתרחקות מן החטא ששנה בו, 'ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה'.

אכן מדברי רבינו יונה מבואר דאינו נעשה ע"י התשובה כאיש אחר, אלא דהתשובה מועיל לנפש כדמיון הכיבוס לבגד וכמו שמפורש בדבריו, 'אך לא טהרה הנפש טוהר שלם להיות העוונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו וכו', וכענין הבגד הצריך כיבוס, כי המעט מן הכיבוס יועיל בו להעביר הגועל ממנו, אך לפי רוב הכיבוס יתלבן'. והנה מדמיון הכיבוס מתבאר דבאמת אין השב נעשה ככריה חדשה בבחינת פנים חדשות באו לכאן

א. וביסוד החילוק בין תשובה גמורה לבין תשובה שאינה גמורה, עיין בדברי הר"ן [הדרוש השישי] משכ"ב.

וכדנקט הרמב"ם, אלא דהתשובה מועלת כדמיון הכיבוס בבגד שענינה ניקוי וליבון הבגד עצמו, ואף התשובה מועלת כן שע"י נפש האדם מתנקה ומתלבנת מן העונות.

ומעתה מתבאר היטב הא דנקט רבינו יונה דעיקר התשובה היא החרטה, דהא כל ענין החרטה הוא ניקוי וטיהור הלב כדמיון הכיבוס, דבזה שהוא מתחרט ומצטער הרי הוא מנקה ומטהר את ליבו. ועיין עוד בשע"ת שם שדימה עוד את ענין החרטה לענין הטבילה, וזהו כנ"ל דגדר התשובה הוא טהרת האדם ואינו נעשה ע"י כ"איש אחר, ודו"ק.

ג.

פלוגתתם בגדר תשובה גמורה תליא בהנ"ל

ובזה מתבאר היטב הא דנחלקו בגדר תשובה גמורה, דהרמב"ם דס"ל, דגדר התשובה הוא להיות איש אחר, הרי נקט דשיעור תשובה גמורה הוא רק באופן שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, דבזה איגלאי מלתא דהוא איש אחר לגמרי, דהרי באותה מציאות שבה קודם לכן הוא נכשל בה, הרי באותה מציאות עצמה הוא נשמר מן החטא, והרי"ז מורה שהוא איש אחר, וזהו השיעור של תשובה גמורה, שהרי באותה מציאות עצמה שקודם הוא נכשל בה הרי עתה הוא עומד בה, וזה מוכיח שהוא איש אחר ממה שהיה קודם לכן, וכנ"ל.

אמנם לדעת רבינו יונה דסבר שעיקר התשובה היא החרטה, שבוזה הוא מכבס את נפשו, א"כ הכל תלוי בשיעור חרדתו ובצערו על כשלונו בעבירה, וכל שהוא מתחרט חרטה גמורה הרי עשה תשובה גמורה, ומצד מצות התשובה עצמה ליכא שום מעליותא לחזור לאותה מציאות שנכשל בה קודם לכן ולעמוד בצדקו, דהתשובה תלויה רק בחרטת הלב, וכפי שיעור חרדתו כך שיעור תשובתו, ובאמת דכל הענין שלעמוד באותו הפרק וכו', הוא רק בתורת מעלה עליונה גרידא, ואי"ז ענין לעצם מעשה התשובה, וכמש"נ.

ובזה מבואר עוד מה שהערנו בתחילה מהו גדר המעלה העליונה שניתווסף לו בעמדו בנסיון של אותו פרק וכו', יותר מכל עזיבת החטא גרידא, דבכל עזיבת החטא הרי אף שמבחינת החרטה ועזיבת החטא בלבד הוא בדרגה כזו שלא ישוב עוד לאותו החטא לעולם, והרי הוא עומד בדרגת התשובה במדרגה העליונה, אך מ"מ הרי המציאות מוכיחה שאע"פ שאדם מחליט בלבו בכל עוז שלא ישוב עוד לחטא, אך מ"מ בהזדמן לפניו במציאות של חטא, הרי יתכן שיכשל בו אע"פ שקודם לכן היה ליבו גמור עמו שלא יחטא עוד, ובאמת שמצד מצות התשובה אין בו חסרון שהרי הוא נתחרט בכל לב לגמרי, אלא מ"מ בשעת נסיון עצמו הוא נכשל, אכן היכא שהוא עומד בנסיון הר"ז מדרגה עליונה שהיא יותר ממדרגת התשובה שהרי הוא לא נכשל בפועל בעבירה, ודו"ק.

ד.

באופן שאינו חוזר לחטא מחמת גדר אי זה גם נחשב כתשובה

גמורה

אכן נראה לבאר יותר את גדר 'המעלה העליונה' שכתב רבינו יונה, וזה תליא עוד בפלוגתת הרמב"ם ורבינו יונה הנ"ל. דהנה יש להסתפק באופן שהוא עושה תשובה ומצד תוקף תשובתו והירא"ש שבו הוא עלול לחטא, אך הוא עשה לעצמו גדרים שמונעים אותו מחטא, ועיין בספר משנת רבי אהרן (ב, עמ' קנד) דוגמא לזה, כגון אחד שהיה רגיל לעבור על נדרים, וקיבל על עצמו לא לנדור, דהשתא וודאי שיותר לא יעבור על נדריו, אך אם היה נודר היה עובר, האם זה נחשב נמי כתשובה שלימה.

והנה בפשטות נראה מדברי הרמב"ם הנ"ל שאי"ז תשובה גמורה, שהרי כתב שם לגבי זקן וחולה, 'אם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מצוה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא'. ומבואר א"כ בדבריו דאע"פ שהשתא הוא אינו בא לידי חטא זה, אך מ"מ אי"ז תשובה גמורה, כיון שהוא אינו עומד באותו מצב שעמד בו בשעת החטא, וא"כ אף בנידון דידן נימא הכי דכיון שהוא אינו עומד באותו מצב של החטא ועומד בנסיון מחמת הירא"ש שבו, א"כ אי"ז תשובה גמורה.

הן אמנם דנראה דיש לחלק בזה, באופן דנימא דדווקא זקן וחולה אין תשובתם שלימה, כיון שאין ביכולתם לחטא כמקודם מצד המציאות עצמה, ול"ד לאדם שבידו לחטא אלא דהוא גודר את עצמו מלחטא, דשפיר י"ל דתשובתו תשובה גמורה.

אכן נראה שיש לתלות נידון זה בפלוגתת הרמב"ם ורבינו יונה הנ"ל בגדר מצוות תשובה. דנראה שלדעת הרמב"ם שעיקר התשובה הוא מה שנעשה לאדם אחר, א"כ אי"ז אלא באופן שרק מצד עצמו הוא לא יחטא עוד, דבזה הוא מורה שהוא אדם אחר, אכן באופן שמצ"ע הוא עלול לחטא, אלא שהוא גודר עצמו שלא יגיע לידי חטא, הרי אי"ז תשובה גמורה, דאכתי לא חזינו שהוא אדם אחד מכפי שהיה בזמן החטא. אכן לדעת רבינו יונה שעיקר התשובה היא החרטה ועקירת הרצון שלא יבא עוד לידי חטא, הרי אף באופן שהוא גדר עצמו שלא יבא לידי חטא הר"ז תשובה גמורה, דסוכ"ס הוא עוז לגמרי את דרכו הראשונה, וגדריו מוכיחים שהוא מתחרט באמת על מה שחטא ושב בתשובה גמורה.

ומעתה נראה דזהו החלק בין עזיבת החטא גרידא דסגי לענין מצות התשובה, דזה מהני אפ"י באופן שהוא אינו חוטא רק מחמת ירא"ש אלא שהוא גודר עצמו שלא יבא לידי נסיון, אכן באופן שהוא עוזב את חטאו באופן שהוא עומד בנסיון מפני יראת השם וגאון פחדו, הרי יש בזה מעלה עליונה כלשונו של רבינו יונה, שהרי הוא אינו חוטא מחמת ירא"ש, ולא רק מחמת 'יראת חטא' גרידא, שהוא גודר עצמו מלחטא, ודו"ק.

חשבת דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

ראש השנה

הזכיה בדין היא כתחיית המתים – מכח האמונה שבורא העולם יעשה לנו נס [ב']

בתודעה הנכונה, שקצבת החיים שניתנת לנו לשנה הבאה היא בעצם תחיית המתים. אנחנו כבר סיימנו את חיינו, בימים אלו אנו מסיימים והולכים את הקיצבה שניתנה לנו, וכעת כשאנו מקווים מאוד לקבל קצבת חיים חדשה, להיכתב עוד פעם בספר החיים. החיים האלה הם חיים חדשים, אחרי שהחיים הקודמים נגמרו, זה לא המשך, זאת קצבה חדשה. אלו חיים חדשים. "כיון שעמדתם לפני בדין, מעלה אני עליכם כאילו נעשיתם בריאה חדשה", הבריאה הקודמת, הבריאה של השנה הקודמת כלתה והלכה לה, היא איננה. עכשיו אנו מקווים ליעשות בריאה חדשה.

עתה נתבונן בדברי המשנה בפרק חלק, וכך שנינו שם "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר נטעי מעשי ידי להתפאר, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא וכו' האומר אין תחיית המתים מן התורה", היינו מי שלא מאמין בתחיית המתים. יש כאן נקודת חידוש שצריך לעיין ולתת לב אליה. דאיתא התם בגמרא "וכל כך למה, תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים", נאמר לנו כאן ש"אין להם חלק לעולם הבא" הכוונה היא לתחיית המתים ולכן מאחר והוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים, ובלשון המשנה אין להם חלק לעולם הבא. והיינו שתחיית המתים הוא הוא העולם הבא. והמכוון בזה כי "העולם הבא" הוא העולם שמגיע אחרי החיים שחיינו, -העולם שבא-. הרמב"ם מפרש זאת [בסוף פ"ח מה' תשובה] "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד, ואחר כך יבוא אותו העולם. אין הדבר כן אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר אשר צפנת ליראיך פעלת וגו'", פירוש שזה נסתר ולא גלוי, אבל זה קיים. כלשון הפסוק פעלת לחסים בך היינו שכבר פעלת וצפנת, זה כבר נמצא. "ולא קראוהו העולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימין בו בגוף ונפש וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה". בדרך כלל, בשפה הרגילה כנגד "הזה" עומד "ההוא", וכנגד העולם הזה היינו צריכים לקרוא לעולם הבא העולם ההוא, "הזה" הוא הנוכח. ו"ההוא" זה הלא נוכח, אולם "העולם

דין ר"ה על העולם הבא – כי השנה הבאה היא כתחיית המתים

המשך מהשיעור בשבוע הקודם

הראשונים דנו מהו עיקר הדין של ראש השנה, אחר שישנם שתי יצירות באדם, כדאיתא בדברי חז"ל שמביא רש"י על הפסוק "וייצר" בשני יודין, יצירה לעולם הזה ויצירה לעולם הבא [ולשון רש"י שם לתחיית המתים], האדם נוצר כדי לחיות פה, והאדם נוצר עם יצירה לעולם הבא "וחיי עולם נטע בתוכנו", האם הדין הוא על החיים לעולם הזה או על החיים לעולם הבא או כפי שעל שניהם האדם נידון, לשון תוס' (ר"ה ט"ז ע"ב) "וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא", וברמב"ם (עיי"ש הל' תשובה פ"ג ה"ג) אינו מבדיל ביניהם והמשמעות היא שספרי חיים וספרי מתים כוללים בתוכם את כל מה שכלול ב"וייצר ה' אלקים את האדם", מדובר על חיים, גם חיי שעה, וגם חיי עולם. כל החיים. רשעים בחייהם קרוים מתים ואילו צדיקים גם במיתתם קרוים חיים. מי שכתוב בספר החיים הרי שהוא כתוב לחיים, ובחיים, מדובר גם לחיי שעה וגם לחיי עולם. מדובר פה על שני יצירות, יצירה בעלמא דאתי ויצירה פה בעולם.

כיון שהמדובר הוא גם על יצירה לעולם הזה, וגם יצירה לחיי עולם. צריך להבין, כפי שנראה מתוך הדברים, ומפורש בזה בדברי רבותינו וכן כתוב בדברי האר"י ז"ל, קצבת החיים שאדם מקבל היא היקף של שנה אחת ולא יותר. זה נקרא היקף שלם של חיים. וכביכול דן בורא העולם בכל שנה מחדש על כל החשבונות ועל כל ההשפעות שיהיו לאדם, אנו נמצאים עתה בימים האחרונים של השנה, אולם התודעה שלנו אינה קולטת שחיינו הולכים ואוזלים. אנחנו צריכים לקבל קצבת חיים חדשה, כי ולא כן הרי שאנו סיימנו. קצבת החיים שניתנה לנו נגמרה ואיננה, ואנו עתה בסוף ימינו. כל שנה היא היקף שלם של חיים שלמים, מראש השנה אחד לראש השנה שני, קיבלנו מה שהוקצב לנו, וזה מסתיים, ואנחנו מחכים לקצבת חיים חדשה. אכן אנחנו מתפללים, ומנסים להשתדל שנכתב בספר חיים, אבל איננו חיים

בהם חלק למי שחלילה אינו שייך אליהם, וכפי שלמדנו שמי שלא מאמין בתחיית המתים אין לו חלק בתחיית המתים. מי שרוצה להיעשות בריאה חדשה, חייב להבין שהדבר הזה מגיע לנו מכח "חיי עולם נטע בתוכנו".

כך גזרה חכמתו יתברך, כך קבע הקב"ה בבריאת העולם ובעיקר בבריאת האדם, שלעולם הבא זוכה מי שמאמין בו, מי שמאמין יקבל ומי שלא מאמין לא יקבל, למי שמאמין, אז כביכול בורא העולם הוא נאמן. כך אנו הרי אנו אומרים בברכת תחיית המתים "ומקיים אמונתו לישי עפר" ונאמן אתה להחיות מתים", וזוהי כוונת הדברים, כביכול בורא העולם מקיים אמונתו, כל תחיית המתים באה מכח קיום אמונתו, וכלפי מי שלא מאמין הרי שאין למי לקיים את אמונתו, את זה מקבלים רק המאמינים.

אנו מסיימים את הברכה השניה של שמונה עשרה "ברוך אתה ה' מחיה המתים", ברכה זו בריך יצחק אבינו כשנעקד על גבי המזבח ופרחה נשמתו, וכשנתגלה הדיבור לאברהם "אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה" חזרה נשמתו לגופו והוא עמד וברך "ברוך אתה ה' מחיה המתים", זוהי ברכתו של יצחק אבינו, והנה ידוע, ומפורש כן בגמרא בכמה מקומות, ואנו אף אומרים זאת בתפילה, כי אנו זוכים בדין רק מכח יצחק, "תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" [ר"ה ט"ז ע"א], "ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור... ברוך אתה ה' זוכר הברית", כך כביכול עולה וזכרוננו לפניו לטובה. יצחק הביא לנו את תחיית המתים, ועמידתנו בדין היא מכח תחיית המתים שהביא לנו יצחק. אותה תחיית המתים שיצחק זכה בה, ומכוחו אנו חיים. ואיתא בתיקוני זוהר כי יצחק אותיות "קץ - חי", היינו שחיינו הם חיים שיונקים מאחרי הקץ, אותו הקץ שנאמר עליו לדניאל (דניאל י"ב י"ג) "ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימים", יצחק חי מאותו קץ הימים, כבר פה. הוא היה בעצמו הקץ חי. ובתחיית המתים יוכל לזכות בזה רק מי שמאמין. כך נקבעו הדברים. החיים האלה ניתנים רק למי שמאמין בהם, ולמי שמאמין בהם, אז כביכול בורא העולם נאמן להחיות מתים.

הדבר ברור כי תחיית המתים היא נס ופלא שאין גדול ממנו, אבל למאמין, אשר הוא בטוח שהנס הזה יבוא הוא באמת יבוא, כי אנו מובטחים, שבבורא העולם נאמן להחיות מתים, זהו המקום היחידי שבו שאנו מוצאים נס, שאנו יכולים להיות בטוחים בו.

בראש השנה אנו נעשים בריאה חדשה וזוכים לחיים חדשים

אנו עומדים לפני יום הדין, ומקום ומיחלים לזכות בדין, פירוש הדבר לזכות בדין הוא להיעשות בריאה חדשה, והיינו לזכות לנס שנקרא תחיית המתים. רמז לדבר, שהזכייה בדין

הבא" אינו הצד שכנגד "העולם הזה". בזה התקשה הרמב"ם מדוע קראוהו חכמים העולם הבא, וישובו של הרמב"ם, שהעולם הבא מגיע אחרי שאנו חיים פה, אנו חיים שם את אותם החיים שחיינו פה. זה נקרא העולם הבא. עולם שמגיע אחרי החיים שחיינו פה. את העולם הבא קונים בעולם הזה. בעולם הזה קונים אותו, ובעולם הבא זוכים בו. לכן מובן שהעולם הבא, חייב להיות אחרי העולם הזה.

עתה נבא להבין, ככל שביכולתנו, מה מונח בשורש הדבר, שכביכול בורא העולם מתעסק בבריאתנו שלנו כאשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, וכל מי שמוכרע "כן יבא" נכתב בספר החיים וזוכה בחייו בדין. החיים האלה יש להם טעם של עולם הבא, אלו חיים שבאים אחרי שחיינו שנה, וכעת אנו מסיימים אותה, ועומדים לסיים את החיים שחיינו בה, ואנחנו עתידים לקבל, ומקווים שנקבל, את החיים שמגיעים אחרי השנה הזאת. זה מה שהכריח את רבותינו הראשונים לומר שבראש השנה דנים על חיי העולם הבא. כי אם דנים מתוך החיים של השנה הקודמת על מה שיבוא בשנה הבאה. זה משא ומתן, זה דין, על חיי העולם הבא.

באופן, שכשם שיצירת אדם הראשון הייתה "וייצר" בשני יוד"ן, כך יצירת כל אדם ואדם בראש השנה, היא "וייצר" בשני יוד"ן, יצירה בעולם הזה, ויצירה לעולם הבא. והיצירה הזאת, היא בעצם החיים שאנו זוכים בהם, אנו זוכים בהם לחיות בהם בעולם הזה, אבל הנידון הוא חיים שבאים אחרי חיים. והיינו, שאנו נידונים על חיים שזכינו בהם מכח החיים שחיינו. מכח אותם החיים שחיינו בשנה הקודמת, על זה אנו נידונים. ומכח החיים האלה, אנו זוכים בחיים שבאים אחריהם. זאת תחייה שבאה אחרי החיים פה בעולם, ולמרות שלנו נראה בטעות שאנו ממשיכים לחיות אין הדבר כן ואיננו ממשיכים לחיות. אם אנו עומדים בדין, אנו נעשינו בריאה חדשה. ופירושה של בריאה חדשה הוא בריאה שאינה ממשיכה את הבריאה הקודמת לה, אין בה קיום המשך של הבריאה הקודמת. אלא זאת בריאה חדשה.

זכיה בתחיית המתים היא רק למאמין בה

והנה, בורא העולם קבע, שבחיי העולם הבא, זוכה מי שמאמין בחיי העולם הבא, ומי שאינו מאמין בחיי העולם הבא לא זוכה בהם. כלומר, במילים אחרות, מי שאין לו חלק לעולם הבא באמת, לא נעשה בריאה חדשה. ובאמת אלו הם דברי התוס' שעל זה אנו נידונים בראש השנה וממילא מי שאין לו חלק בזה, אינו נידון להיכתב בספר החיים, ואחר שעניין הספר כולל את כל החיים, מי שלא מאמין, אין לו חלק בתחיית המתים ובעולם הבא, והוא לא יקבל אותם.

אנחנו צריכים ועתידים בעזרת ה' לקבל כעת את מה שנקרא להיות בריאה חדשה. זה הדין של ראש השנה, שעושה אותנו ל"נעשיתם", נעשינו בריאה חדשה. החיים האלה שאנו עתידים לזכות בהם, הם חיים של תחיה שאין

נס, אבל זהו נס שאנו יכולים להיות בטוחים בו, כי בורא העולם נאמן להחיות מתים. אותה זכות של יצחק, היא זאת שעומדת לנו לזכות בדין, ולהתחבר לתחיית המתים.

זהו הדבר היחידי שבו האמונה יוצרת את המציאות. מי שלא מאמין בביאת המשיח, גם הוא יחיה כשהמשיח יבוא, הוא יקבל את העונש שמגיע לו, אבל לא שמענו שמי שלא מאמין בביאת המשיח אז הוא לא יהיה. אולם כאן בתחיית המתים, אנו מקבלים אותה רק משום שבורא העולם "מקיים" אמונתו לישני עפר... ונאמן אתה להחיות מתים". ולכן מי שאינו מאמין בה, הרי שכפי שאומרת הגמרא בסנהדרין (צ' ע"א) "תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים", זהו הדבר שעלינו לזכור. בראש השנה איננו זוכים להמשך חיים. לא אלו הם החיים שאנו מצפים להם, להיכתב בספר החיים היינו לזכות מחדש, היינו להיעשות בריאה חדשה, להיכתב מחדש בספר החיים של השנה הבאה. הספר של השנה שמסתיימת הוא כבר בדפים האחרונים, אולם הספר של השנה הבאה צריך להיכתב כספר בפני עצמו ולא כהמשך, וכל מי שנכתב לחיים, נכתב להיות בריאה חדשה, לחיים חדשים ולא לחיי המשך. כל שנה היא מחזור חיים עם ספר משלו.

המבין יתבונן בדברים, ויראה מדוע אנחנו, ה"גוי גדול" שמחים לקראת המשפט. יש עניין נפלא בשמחה שיש לנו לקראת המשפט. כי הנה כבר בארנו שעניינה של השמחה הוא תמיד כשאנחנו יוצאים קצת מהגבולות הצרים. זכר לדבר, במה שמצינו מושג של "טפח שוחק", טפח שמח, זהו טפח שמעט גדול יותר. כאשר אנו מצומצמים בתוך גבולות צרים אנו כטפח עצב, אולם כאשר אנו מתחילים לצאת למרחב, הרי שעם תחילת פסיעה קטנה אל הבלי גבול, אנו מתחברים לבלי גבול, וזאת היא השמחה. אדם שמח כאשר הוא יוצא במשהו מהגבולות הצרים של הקיום והוא מתחבר לבלי גבול. כך שמח האדם כשנולד לו צאצא או כשהוא נושא אשה ומציאותו מתרחבת וגדילה, וכך היא השמחה כשהאדם זוכה לאיזו הארה וגם בזה מציאותו גדלה ומתרחבת, זאת השמחה. מעתה, השמחה שאנו שמחים ביום הדין, זו השמחה בזה שמכוחו של יום הדין אנו עוברים להיות עולם מלא.

אין כאומה זו שיודעת אופיה של אלוקיה. בורא העולם הוא מלך חפץ בחיים, חיים ברצונו, וכלשון הפסוק שאנו אומרים בסוף נעילה שבו נשבע בורא העולם "חי אני נאום ה' כי לא אחפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה", בורא העולם אומר לנו בזה אני חפץ. אני חפץ בחיים. ה' יעזרנו שנזכה כולנו להיכתב בספרם של צדיקים, בספר החיים.

היא מעין תחיית המתים, ולא רק מעין תחיית המתים אלא תחיית המתים כפשוטה, כי הנה, בכל מקום שמזכירים את תחיית המתים אנו אומרים את שבחו של בורא העולם באופן של "אין דומה לך", כך הוא בברכת מחיה המתים "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך", וכן בפיוט בתפילת יוצר בשבת "ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים", זהו השבח בדבר שאין דומה לו כלל בעולם הזה, כי ישנם דברים שיש דוגמתם בעולם הזה, כדאיתא בשבת ל' ע"ב דדרש ר"ג עתידיה אישה שתלד בכל יום, והיינו בעולם הבא, ולגלג עליו אותו תלמיד ואמר "אין כל חדש תחת השמש" ואמר לו רבן גמליאל בא ואראך דוגמתו בעולם הזה בתרנגולת היולדת בכל יום. אם יש דוגמא לדבר בעולם הזה זה מקטין את הדבר, הוא כבר לא חדש כי יש דוגמא לזה עתה. אולם לתחיית המתים, אין דומה לזה כאן בעולם הזה, ואדרבה כי כאן הכל הוא להיפך, בסדר החיים בעולם הזה החיים מתים והמתים לא חיים. ואין זה דומה להיווצרות של דברים טבעיים שנולדים ונראה כי הם יצורים חדשים, אבל אין מתים שחוזרים וחיים. לכן נאמר השבח של תחיית המתים בלשון "אין דומה לך" "ומי דומה לך". והנה, שבח זה אנו משבחים עוד פעם אחת בתפילה, בסיום תפילת שופרות אנו אומרים "כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך" וחותמים "שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים", זאת השמיעה שהיא המזכה אותנו בדין.

זאת אומרת, שהזכיה שלנו בדין בראש השנה, ענינה סוג אחר של חיים. נעשיתם בריאה חדשה. אלו חיים מסוג אחר, שאינם המשך של חיינו בשנה הקודמת. הדבר הזה נקבע בעצם טבעם של דברים, ביום שבורא העולם מעמיד אותנו בדין ונותן לנו את האפשרות לזכות בדין, הוא "מאזין תרועה ואין דומה לך", וכך נזכה בדין, על ידי שנשמע את קול השופר, אשר כפי שמפורש בפסוקים רבים ובפיוטים של שופרות, תחיית המתים עצמה תבוא על ידי השופר. זהו אותו השופר של אילו של יצחק, ובכוחו אנו זוכים, כדאיתא בר"ה (ט"ז ע"א) "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני", הכוונה בזה ש"מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" שאתם יכולים לעמוד ולברך "ברוך אתה ה' מחיה המתים", ברכתו של יצחק, זאת הברכה שאנו כולנו צריכים לברך אותה בראש השנה, ומכוחה אנו זוכים בדין.

מכח האמונה בנס אנו זוכים בדין לחיים חדשים

למדנו, יום זה של ראש השנה הוא יום דין, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, אבל כיון שהובטחנו, אז כביכול בורא העולם נאמן להחיות מתים, כביכול בורא העולם מקיים אמונתו. והיינו שזאת האפשרות האחת והיחידה לזכות בדין, להיעשות בריאה חדשה. הדבר הזה הוא כולו

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

כל שנה שאין תוקעים לה בתחילתה מריעים לה בסופה

א. גרסין בגמרא ראש השנה דף ט"ז ע"ב: ואמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה מאי טעמא דלא איערבב שטן, ע"כ. הנה המושכל הפשוט של הראשונים שכוונת המאמר על ראש השנה שחל בשבת שגזרו חז"ל שלא יתקעו בשופר שמו יעבידנו ד"א, ושפיר משכח"ל שאין תוקעים בשופר כלל בכל ישראל בשנה זו. אך הראשונים ריחקו מאוד אפשרות זו, והביאו בשם הבה"ג **דלא דמיקלע בשבתא אלא דאיתיליד אונסא**, ובביאור דברי הבה"ג נחלקו הראשונים, הרשב"א כתב בשמו - שאין תוקעין בתחלתה. **פי' בפשיעה**, הא איקלע ראש השנה בשבת לא, דמניעה זו למצוה ולשם שמים, עכ"ל, משמע שכוונת המאמר שאפילו אם לא תקעו מחמת אונס אינו בכלל ואין מריעים לה בסופה, וכ"כ הריטב"א. אבל התוס' ד"ה שאין תוקעין בתחלתה, סתמו כלשון הלכות גדולות - לאו דמיקלע בשבתא אלא **דאיתיליד אונסא**, ע"כ, וכ"כ בחידושי הר"ן דמירי דאיתיליד אונסא, וכ"כ בתוס' הרא"ש, וכ"כ הטור, ומשמע שכל אונס בכלל "מריעין לה בסופה".

ה. וחשבתי שלפי יסוד זה של האחרונים יתישב מדוע מצינו כמה חומרות גדולות בענין תקיעת שופר, כגון מה דמצינו שיש סוברים שבתקיעת שופר חייבים **מן הדין** להחמיר ככל השיטות [וביאר זה בזה את תקנת רב אבהו, ויש שפרשו בזה את מאמר הגמרא הנ"ל "כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה"], וכגון מה שקיבלו עליהן נשות אשכנז בחיוב גמור לשמוע קול שופר [יותר משאר מצות עשה שהזמ"ג]. דהטעם כנ"ל משום שתקיעת שופר היא בבחינת תרופה לעם שלם ולכל יחיד העומד בדין, ולכן מסביר יש להדר מאוד שלא להפסיד את התרופה.

ו. עוד חשבתי לפ"ז שהתועלת היוצאת משמיעת קול שופר תלויה לא רק בהיזורים בתקיעות, אלא גם במידה שהאדם מאמין בתיקונים הגדולים היוצאים מתקיעת שופר, ועד כמה אנו מייקרים את המצוה, ובכלל זה להבין טעמיה. דהנה המשך חכמה בהמשך דבריו האריך לבאר איך יתישב לפי דבריו הא דאמר הבה"ג דשנה שחל ראש השנה בשבת אין מריעים לה בסופה, דלכאורה לפי היסוד הנ"ל היה צ"ל דכיון שסו"ס לא תקעו לא עלתה הרפואה. ותורף תירוצו דאדרבה אחרי שידוע לנו גודל התועלות ממצות שופר, אשר אם יבוטל - אף באונס - הסכנה גדולה, ובכל זאת אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהיה מה! יעבור עלינו מה, ויתקדש שמו יתברך! יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבידנו ד' אמות ברשות הרבים ויתחלל שמו חלילה. ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך. וכיון שכן, הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר, עכ"ל.

ז. הנה דבריו נאמרו בשבת שאין תוקעין, אך יש לנו ללמוד מזה על יו"ט **שכן** תוקעין בו, עד כמה אנו חייבים להאמין בתיקוני השופר, ובכלל זה להעמיק בטעמיה, וכבר נדפסו במחזורים הרבה טעמים כפי מה שהעלו רבותינו, וכולם יפים להוסיף טעם במצוה, וע"י הטעמים יתחזק החיבור של כל יחיד עם המצוה ותיקוניה.

ווד המע"ה אמר [תהלים קי"ט ס"ו] טוב שָׁעַם וְדָעַת לְמַדְנִי פִי בְּמִצְוֹתֶיךָ הַאֲמִנְתִּי, ע"כ, ויש המפרשים מילת "כי" במשמעות אע"פ, שדוד המע"ה מבקש להבין טעמי המצות אלא שמתנצל קודם לכן שזה אינו מפני שאינו מאמין ח"ו, אך יש שפירשו כפשוטו שמילת "כי" היא נתינת טעם על הבקשה, והיא **שהאמונה במצות היא הסיבה שיעתר הקב"ה להבינו סודות וטעמי המצות**, כן יש להמליץ על תקיעת שופר **שע"י האמונה בגודל התיקונים שנעשים ע"י המצוה ניזכה להבין טעמיה וסודותיה, וע"י"ז יגדלו עוד תיקוניה, ה' יזכנו**.

ב. הנה ברשב"א ובריטב"א משמע שהטעם שמריעין בסופה הוא **בגדר עונש**, ולכן העמידו את המאמר דוקא בפשיעה שבה שייך עונש, אבל בשאר הראשונים שפירשו את דברי הבה"ג אפילו באונס נמי מריעים בסופה, דבה לא שייך עונש, צ"ע מה באמת גדר "מריעים בסופה לפי שיטה זו, דאי משום עונש - הא אונס רחמנא פטרא, וכן הקשה הט"ז וכתב לפרש דהך מריעין בסופה הוא ע"פ מה שמצינו בחלמא בישא דאמרין שם עציבותיה מסתי' פי' שע"י שהוא דואג ומתעצב ניצול אחר כך מהרעה שהיתה נגזר עליו והכי נמי בהך דתקיעות של ר"ה **באם נאנסו ולא תקעו היא סיבה מאתו ית' שאירע להם כן ובזה מראה להם הקדוש ברוך הוא שירע להם בסוף השנה ונ"מ שיחזרו בתשובה ויצטערו ע"ז וע"י"ז יתכפר להם מה שנתייבבו** וע"כ אמר בה"ג דאם איקלע בשבת אין שייך לומר כן שהקב"ה מראה להם אלא דוקא באירע מקרה בזה יהיהירו ויצטערו ועציבותיהו מסתי' לזה שלא יאונה להם אח"כ צרה כלל נמצאו גם דברי מהרי"ל צודקים. עכ"ל.

ג. ועד"ז כתב בספר ערוך לנר בביאור קישור מימרות דר' יצחק שם, וז"ל: י"ל דבתחלה השמיענו דע"י תקיעת שופר יתערבב שטן ולכן אמר במימרא שני' דאם לא תקעו בתחלה מריעין בסופה דלא איערבב שטן, אכן **לפי"ז יקשה כיון דזה בנאנס כמה שכתבו התוס' בשם הג"א א"כ מה יעשה העני הזה שנאנס להנצל מפורענות לזה באה מימרא שלישית כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה שנתן הקדוש ברוך הוא רפואה למכה נגד מה שמריעין בסופה ע"י שנאנס ולא תקע יכניע עצמו ויתפלל בהכנעה יתירה ואז יתעשר בסופה אע"פ שלא תקע** עכ"ל.

ד. וכ"כ בספר משך חכמה [ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ד] וז"ל: כי אין התקיעה מצות עשה כמו כל המצוות, אשר בהיעדרה יענש על בלי קיומו אותה, וכי אגיס - רחמנא פטריה. **רק הוא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי**, וכמו מכפר ביום הכיפורים, וכמו שאמרו: כיון דלזכרון

תורה משי

הבנה בחודש אלול וחייב תשובה ביוה"כ

בענין חודש אלול

כידוע חודש אלול נמצא מרומז בתנ"ך בעשרות מקומות כפי המבואר בראשונים ובאחרונים,

וכפי המבואר באבודרהם בתפילת ר"ע על הפסוק "אני לדודי ודודי לי" ר"ת אלול,

וכן ומל' ה' את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול,

וכן ובא לציון גואל ולשבי שתי אותיות אחרונות של גואל ושתי אותיות ראשונות של ולשבי הרי אלול.

וכן כתב האר"י ז"ל (שער הפסוקים פרשת משפטים כא' יג') על הפסוק בעיר מקלט "ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו ושמתי לך מקום לנוס שמה" ר"ת אלול,

והשל"ה בתחילת מסכת ר"ה כתב הקדמונים נתנו סימן על הפסוק "אריה שאג מי לא יירא" אריה ר"ת אלול ר"ה יוה"כ הו"ר, והיינו שמד' ימים אלו האדם צריך לירא, וכנהנה רבו הרמזים.

נבוא לבאר מה עניינם של רמזים אלו, ומדוע דווקא חודש אלול נרמז בכ"כ הרבה מקומות,

וכן צריך להבין מה הקשר בין עיר מקלט לאלול.

ובשיעורי הגר"מ שפירא מבואר שהדמיון לעיר מקלט הוא כמו שאמרה תורה שצריך לעשות שילוט בכל עיר ועיר היכן העיר מקלט, כדי שהרוצח ימצא את המקלט בקלות ולא ייהרג בידי גואל הדם, וכל זמן שאינו בעיר מקלט דינו שהותר דמו והרי הוא חסר מרגוע בנפשו עד שימצא מקלט, כן הוא חודש אלול התורה רשמה הרבה רמזים שהם יהיו השילוט היכן נמצא עיר המקלט של העבירות שהוא עבודת האלול כדי שידע אדם לברוח מהיצר הרע ולא יתפסנו ויפילו בחטאים, וכל זמן שלא ברח לתשובה שהיא המקלט של החטאים הרי החוטא כמי שחסר מרגוע בנפשו וחייב מפלט למקום מבטחים עד שישבו בתשובה ויהיה מוכן לימים הנוראים.

וצריך להבין את זה מה יש באלול שנחשב למקלט מהיצה"ר ומהו חשיבותו.

וכן יש להקש' על מה שאמר השל"ה על הפסוק אריה שאג וכו' ר"ת אלול ר"ה יו"כ הו"ר, דבשלמא ר"ה יו"כ הו"ר דהם ימי דין ניחא דיש לירא מיום דין, אבל אלול אינו יום דין ומה יש לירא ממנו.

ונראה לבאר ע"פ מה שמבואר במפרשים במהות ההבדל בין ר"ה ליוה"כ, שבר"ה זה בבחינת "ואני קרבת אלוקים לי טוב" והיינו שמספיק לבקש מהקב"ה ולקבל על עצמינו להיות קרובים אל ה' ושאונו רוצים להיות טוב ושאיפותינו לטוב וליבינו במקום הנכון, ובזה סגי לזכות להיכתב בספרי צדיקים, משא"כ יוה"כ דבעינן תשובה ויודי ועזיבת החטא בשביל לזכות לכפרה, ולא סגי ברצון טוב לחוד,

א"כ י"ל דהוא נמי החילוק בין אלול לעשי"ת, שאלול זה עבודה כמו בר"ה שצריך להתחזק ולבקש מהקב"ה להיות קרובים ודבוקים אליו ולהראות שזה רצונו ושאיפותינו האמיתיים כפי שאנו אומרים באלול "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", אנו אומרים לשון שאלה ובקשה ולא לשון תשובה, משום דזה סגי בכדי לזכות להידבק בה' ולקבל את המקלט של אלול ואת הקרבת ה', משא"כ עשי"ת ששם הוא דין תשובה כמו ביוה"כ,

וא"כ ניחא מה שמרומז באריה שאג שצריך לירא מאלול כפי שרועדים מיום דין, משום שהוא זמן גדול של קרבת ה' שמספיק קרבה ע"י רצון ותפלה ואף שאינו שב בתשובה מהני, והפחד הוא מלפספס את הימים הגדולים הללו ולא נתקרב לקב"ה,

ולכך התורה נותנת הרבה רמזים ותזכורות על אלול שח"ו לא נפספס את הימים הגדולים הללו.

ומספרים על הגרב"מ אזרחי שהיה מגיע לשיבה באלול היה אומר לבחורים ב' דברים אחד טוב והשני רע, הטוב הוא - שנשאר עוד שבועיים לנצל את הימים הגדולים הללו אז שכל אחד ינצל ויחטוף כל רגע ורגע ליגיעה בתורה ובתפילה, והרע זה שעבר שבועיים והפחד הוא שלא ניצלנו כמו שצריך,

ובעז"ה נזכה אנו לנצל כל רגע בימי האלול הקדושים שהם ימי קרבת ה' ונזכה לזכות בדין ולשוב בתשובה שלימה אמן.

חייב תשובה ביום"כ

בעבודת היום של יום הכיפורים לכא' מצאנו כמה עניינים -

"כי ביום הזה יכפר אליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו" והיינו יום סליחה ומחילה, ויום תשובה וידי,

"בראש השנה יכתובון וביום צום כיפור יחתמו" והיינו שהוא יום חיתום על מה שנכתב ונגזר בר"ה,

כמו"כ נאמר על בינונים שתלויים ועומדים עשרת ימים עד יוה"כ ואז נחתם דיניהם לחיים או למוות,

ובפשטות נראה שאין קשר בין הדברים וכל אחד ענין לעצמו, אלא שאנו רואים בחתימת הברכה ביוה"כ שחותמים בשני העניינים יחד "מלך מוחל וסולח לעווננו ולעוונות עמו ישראל ומעביר אשמתנו בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכיפורים"

והיינו שחותמים שהקב"ה מוחל וסולח וכן חותמים שהוא מולך על כל הארץ ומלך גוזר את דיני העם, ולכא' אם אין קשר בין הדברים והא קי"ל שאין חותמין בברכה בשני עניינים שונים, וע"כ שזה עניין אחד, וצריך להבין ההקשר ביניהם.

ונראה לבאר, דהנה הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב הל' ז') אומר יו"כ הוא זמן תשובה לכל יחיד ורבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביו"כ ע"כ,

וק' מדוע זה שיו"כ הוא יום סליחה מחייב לעשות תשובה, מה הקשר בין הדברים, והרי אפשר שזה יום סליחה למי ששב, מיהו אין חייב לשוב בתשובה, ומנלן לרמב"ם חייב תשובה,

ובאמת הרבינו יונה בשערי תשובה (שער שני אות י"ד) כותב מצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביוה"כ שנא' "לפני ה' תטהרו" הזהירנו הכתוב להיטהר בתשובותינו, ומבואר מדבריו שצריך פסוק לחיוב תשובה, ואילו לרמב"ם לא בעי קרא, וק' מדוע ומנלן.

אומר הגר"מ שפירא לבאר דהנה בלשון הרמב"ם נאמר קץ מחילה וסליחה, קץ פירושו סוף והיינו סוף למקור הרע בעולם והוא שביוה"כ אין רע שולט בעולם, וכמו שאמרו חז"ל ביומא (כ' ע"א) דאין השטן שולט בעולם ביוה"כ, אמר **רמי בר חמא** השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני,

ולפי"ז אדם שחוטא ביוה"כ שאין כח רע בעולם ביום כיפור, ואעפ"כ האדם יחטא ולא יחזור בתשובה ביוה"כ, מתברר שהוא מייצר הרע בעצמו, שהרי אין כח חיצוני שמושכו לעשות רע,

ובשערי תשובה המשיל הענין לסוהרים בבית האסורים, שחתרו במחתרת, וכל הסוהרים נמלטו מן המחתרת על נפשם חוץ מסוהר אחד, בא שר בית הסוהר והכה אותו במקל ואמר לו קשה יום הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מיהרת להימלט על נפשך, כן יוה"כ וכו', ולכא' קשה מה שר בית הסוהר רוצה מהסוהר, והלא הוא היחיד שהתנהג כמו שצריך ולא ברח ומדוע הכה אותו,

ומבואר שכל מאסר ענינו שליטה שהשר שולט בך ולא נותן לצאת מהכלא, וברגע והסוהר יכול לצאת ולא יוצא, התברר שמה שהאסיר בבית סוהר אינו מכפיה אלא מרצון וזה אינו נחשב למאסר, וע"כ הכה אותו השר על שאינו רוצה לצאת מהכלא והכלא אצלו זה מתנה,

ה"ה יוה"כ שבו אין שולט יצה"ר ביום זה, וכל אדם שנמצא בכלא של היצר הרע בשאר השנה נחשב לכפוי לעשות רע, וביום כיפור שאין בו יצה"ר, הר"ז כמו מחתרת שאפשר לצאת מהרע, ואם האדם לא בורח מהעבירות ואינו עושה תשובה גם ביום זה, מתברר שהוא מעונין בעבירות אף ללא יצה"ר, א"כ הוא עצמו מקור הרע שזה הכי חמור,

וזה לשון הרמב"ם מהל' יסודי התורה (פ"ב ה"ד) אם יכול להימלט נפשו ולברוח מיד המלך הרשע ואינו עושה, הוא ככלב שב על קיאו ונקרא עכו"ם במזיד ונטרד מן העולם ויורד למדרגה תחתונה שבגיהנום, ולכך התורה מחייבת לשוב בתשובה ביום שאין יצה"ר ואין רע שולט בעולם, דאם לא ישוב מתברר שכל חטאיו הם ללא קשר ליצה"ר שהוא חילול ה' שאין כדוגמתו, וזה מש"כ הרמב"ם קץ סליחה ומחילה שחייבים לעשות תשובה, והיינו ביום שקץ הרע של העבירות יש חיוב להוכיח שלא חטאנו רק משום שאנו כלואים בכח היצה"ר, ומשלא שולט בנו היצר מוכרחים אנו לשוב בתשובה ולא בעי קרא.

ולפי"ז ניחא מהו שני העניינים שביו"כ והכל אחד הוא, שאדם ביו"כ מוכרח לחזור בתשובה כי אין רע בעולם, ואם לא שב דינו מוות, שהרי הוא נהיה מקור הרע בעולם, שאין רע בלעדיו, ואם שב בתשובה מוחלים עוונותיו ונחתם לחיים ואין פה שני דברים אלא יום קדוש שלא שולט בו רע והשאר תוצאות של מצב גדול זה ודו"ק.

עינינו גל

זרית צרן לא יאה

כי תעביר ממשלת זדון...

אומר, מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא בקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטין". ושם בתוס' (ד"ה לניסא) כתבו יותר שאם סיכם איתו באופן כללי "זרע כל מה שתצרצה" אז לא יוכל לומר שהיה מתקיים בו ותגזר אומר ויקם לך "דבסתמא לא היה מקבל הקב"ה תפלתו של זה שיצליח כל מה שיזרע, אם לא שיעשה לו נס, ולא קאמר הוה מקוים בי ותגזר אומר אלא לפי שמתפלל על מין אחד של חטין". עכ"ל. והוכיחו מכך רבותינו שתפילה מפורטת בראש השנה יש לה כוח עצום, עד שזו טענה קבילה בב"ד, כפי שנפסק להלכה, ואי"ז בגדר נס אלא כשמבקש את בקשתו באופן כללי, אבל באופן מסויים, טבעי שה' ישמע לו.

ולכן שומה עלינו להכניס כוחות עצומים בכל התפילות הנוראות הללו, ולבקש בפרטות על כל צרכינו, וביותר על כל צרכי עמך בית ישראל, שיחזרו כל אחינו הטועים בתשובה שלימה לפניו יתב', ושכל קהילות הקודש והיכלי הכוללים והישיבות הקטנות והגדולות ימשיכו לשגשג ולפרוח באופן המרוצה בעיני יתב', ושיהיה זיווגים הגונים, זרע של קיימא לכל הנצרכים לכך, וכן הלאה והלאה בפירוט ברור ומדויק. ועל כולן, שתעצר החרפה הנוראה הזו, של גיוס בני הישיבות ושאר הגזירות הכלכליות והמציקות על העריקים הקדושים.

וכבר אמרו רבותינו, שכאשר התפילה נעשית באופן של "למענך אלקים חיים" כלומר שאנו מבקשים שיושפע עלינו כל מיני שפע ופרנסה בכדי שיהיה לנו תנאים טובים לעבוד את ה', ממילא בקשות כאלו נכללות בצורך מלכות של רה"ש.

ג. בימים אלו עומד לפתחינו ניסיון חדש, כשהיצר מנסה לגרור אותנו לדוש בענייני הבחירות המאוסות, ובאמת אפילו בשאר ימות השנה, אין לנו שום צד אישי בענין, לא במבינות מי הכי כדאי שיעלה לשלטון, ולא בניתוח של כל מיני כדאיות ועסקאות ודילים שנעשים כאן ושם, אלא הכל לקיים את ציוי חכמינו ומצוות עשה דאורייתא של לא תסור, ותו לא מידי!!

ועל אחת כמה וכמה, בימים הנוראים, מי השוטה שיבזבז את זמנו לעסוק בהבלים שכאלו, ובאמת זה הרבה יותר מהבל ושטות כפי שיתבאר במאמר הבא, וה' ידרכינו בעיצה נכונה.

א. "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ" זוהי בקשה עצומה, הנוגעת מאד אלינו, אלא שבכל שנה אולי היו שחשבו שצריך לכוון רק על הדחת ממשלת שמאל, וכעת כבר ברור לכולם היטב, שצריך לכוון על הדחת כל ממשלה מכל צד שהיא, שכולם חברו לשטן, וחרטו עלי דגלם באופן כזה או אחר, שיש לגייס את בני הישיבות לגיונו של מלך. הרי ברור שהם "הרשעה" שעל כילויה אנו מבקשים. ו"כעשן" הכונה שהממשלה תתכלה באופן מוחלט שלא תשאיר שום עקבות ושום זכר, בדיוק כמו עשן שאחרי שהוא מתפזר לא נודע שהוא היה כאן, כל כך מאיים שחור ומפחיד. ואולי שנה שעברה עוד לא הקדשנו את תפילתנו בראש השנה לאירוע הקשה של מעצר בני הישיבות: 1. משום שכל המחשבה היתה על החטופים שבראש השנה בשנה שעברה עדיין היה במצב של עינוי קשה בשבי החמאס בעזה, ואכן נתקבלה תפילת ישראל תיכף בסיום הימים נוראים, ובהו"ר הם השתחררו, על ידי הופעת הנשיא טראמפ בארץ הקודש. 2. משום שעדיין לא קלטו שהמדינה יכולה ליפול לכזו דיוטא תחתונה, ולעצור בחורי ישיבות חפים מפשע, ואף שבאלול הקודם כבר החלו מעצרים, עדיין לא הופנם הענין כדי הצורך וממילא התפילות של ראש השנה עוד לא עסקו בהצלתינו.

ב. והנה אף שבאופן כללי בודאי התפללנו על הגדלת כבוד שמים, והצלחת עולם התורה בכללות, שנכלל הכל בבקשת "בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל" וכן בעוד מקומות שיש בתפילה בקשות כלליות ופרטיות על צרכי עם ישראל, מ"מ מפורש בגמ' שקיים כוח מיוחד בתפילה מפורטת ובקשה מדויקת.

וכך אומרת הגמ' בב"מ (קו,א) שאם נתן את השדה שלו לגנן שיזרע בו חיטים, והגנן החליט על דעתו לשנות וזרע שעורים ואח"כ נשדפה התבואה ונרקבו השעורים, הגנן חייב, שיכול בעל השדה לומר לגנן: אם זרעתה חיטים היה מתקיים בי "ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור". ופרש"י: "ותגזר

שתי מברשות להתגרד...

א. דבר ברור ופשוט שימים נוראים מחייב אותנו לעלות לגובה מתאים, ולהרים את המושגים כדי שנהיה מתאימים להיות אלו שעוסקים בהכתרת המלך, וציור לזה נוכל לקחת מגדולי אמריקה שנכנסו החודש לפגישה עם טראמפ, וכמה הכנות בודאי נעשו שם, מי יתלווה, ומה יאמרו, והיכן ישבו, ומה יקדימו לבקש, ולא נכנסו לשם כבדרך אגב בהיסח הדעת אלא במחשבה מעמיקה איך למקסם ולמצות את ההזדמנות.

ודעת לנבון נקל, שכל עיסוק בענייני הבחירות בתקופה בה אנו אמורים לבחור במלך מלכי המלכים, הינה התמוטטות פנימית של כל הגישה הנכונה אל הימים הנוראים, ועל חינוס מסעיר את נפשו, בלכלוך ורפש של קטנות דעת, ומונע ממנו את היכולת להתרומם בימים אלו, ולהתעלות עד שמי שמים.

ב. ולא נוכל להציג המחשה יותר טובה, ממשל חד כתער שהביא המגיד הנודע רבי יעקב גלינסקי זצ"ל (בפר' ויקהל) אודות אלו שמכורים בשבת לקריאת עיתונים, וזה כל העונג שבת שלהם, וכך הוא סיפר: ביום ההכתרה של המלך, ביקש המלך להיטיב עם נתיניו והוא הודיע כי כל מי שיבא לארמונו ביום פלוני שהוא יום ההכתרה, המלך יענה לבקשתו מיידית.

הדבר היה לשיחת היום, ויום קודם כבר השתרך תור ארוך לזכות במילוי בקשתו ע"י המלך, וכל אחד חיכה בקוצר רוח וחלם על הדירה או הרכב שיקבל מן המלך. הרגע הגדול הגיע והשער נפתח. הראשון שנכנס היה אדם מצורע שכולו מלא בפצעים מוגלתיים ודוחים והצחנה אופפת אותו, המלך שאל אותו מה אתה מבקש? השיב המצורע: הפצעים שלי מציקים ומגרדים תדיר ואני חולה מאד, וכל הנאתי בחיי זה לחכך את פצעי ולגרד את גופי, אבל יש לי בעיה, אני לא מגיע לגב... אין לי אפשרות לגרד שם, ואני מבקש שהמלך יצוה ויתנו לי שתי מברשות עם ידיים ארוכה כדי שאוכל לגרד בהם את הגב.

המלך פנה אל השר וביקש ממנו לרשום את בקשתו של האיש, אך השר לא יכל לחסום את צחוקו, המצורע נפגע מאד ותמה באזני המלך האם נאה ללעוג לאדם מצורע, השיב השר למצורע, אינני לועג חלילה למומך הגשמי, אלא על סכלותך הרוחנית, הרי אתה עומד לפני המלך, ויכול לבקש את העולה על רוחך, כך תוכל לבקש שרופאי המלך ירפאו אותך, ולא תצטרך לגרד ולא תדיף ריח צחנה, ולא תמצא את אושרך בכזה תענוג מוזר. אבל המצורע השוטה, עדיין לא השכיל לנצל את ההזדמנות, רק נפגע וביקש מהשר שלא יגיד לו מה

לעשות, ואם הוא היה יודע איזה תענוג זה לגרד את הפצעים הוא לא היה מדבר כך... וכך בזבו השוטה הזה את הזדמנותו.

והנמשל ברור, אף זה שהעונג שבת שלו מסתכם בקריאת עיתונים, אין ללעוג לו, אלא יש לנוד לו, טעמו וראו כי טוב ה', וסיפר המגיד, שנזכר איך שנסע ברכבת מחדרה לבני ברק וישב מולו יהודי מבוגר, והוציא מתיקו צרור תרופות וערך על שולחנו גלולות לבנות וצהובות, כמוסות אדומות וזהובות מבחר מרשים ומגוון, ונטלם לפיו בגלימת מים, והוא פנה אלי ושאל האם שכחתי את הכדורים בבית? עניתי לי: לא ולא, אשרי שאינני צריך את התרופות האלו, וכך בנוגע לעיתונים מי שצריך את התרופות האלו ניחא, אבל איך הגעת למצב כזה עגום שהנך צורך עונג כל כך נמוך, והנך מאבד אוצרות של קדושה ונשמה יתירה שניתן להשיג בעת הלימוד בשבת.

והתבוננתי במשל הזה, שהבעיה של המצורע לא היתה רק במה שלא הכיר את כוחו של המלך, אלא במה שגם לא הבין ששייך מצב אחר, ולא ראה את החולי כדבר חיצוני ממנו אלא כחלק בלתי נפרד ממהותו, ולכן לא רצה באמת לצאת ממצבו העגום, וכך פספס את ההזדמנות ונשאר עם מושגיו הנמוכים.

וכך כאשר אנו באים בימים הנוראים להיכל המלך, ונפלה בגורלינו הזדמנות אדירה לשנות את כל מצבינו, ואת כל מצב כלל ישראל, מגלות לגאולה, ובהצלחה רמה ונפלאה, הרי שגם כאן לא די לדעת את גדולתו הנוראה של המלך, שבכוחו לתת ולהעניק את כל הטוב שבעולם, כמו שאומרים בכל יום בפסוקי דזמרה "לך ה' הגדולה והגבורה והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל..." וא"כ כעת בעת ההכתרה כל דבר קטן כגדול יוכל להשיג ולקבל ברחבות מן המלך. אלא צריך גם להרגיש את נמיכות הקומה שלנו, ואת מושגינו הטיפשיים והנמוכים, שלא ניהיה כהמצורע הטיפש שלא ידע לתפוס את ההזדמנות, כי לא רצה כ"כ לצאת ממצבו העגום.

וכך כל ענייני הבחירות, בודאי שכל העסק בהם, גרוע משתי מברשות עם ידיים ארוכה שעוזרות לגרד את הפצעים בגב, ועצם ההשתייכות לדין ודברים שנקשרים בזה, סותרים את ההכנה המרוממת והנשגבה שצריכה להיות בזמן המלכה.

ובפרט שכל עסק הבחירות לממשלת המינים סותר מיניה וביה לכל המהות של כינון מלכות שמים, שהרי אנו רוצים שיתקיים "ויאתי כל לעובדך... ויתנו לך כתר מלוכה" ויכירו כולם שה"מלוכה והממשלה לחי העולמים" כן יזכינו ה' בב"א.

שבת במקום השופר

אמנם בתורה לא נכתב הדבר, אלא חיכה הקב"ה שחז"ל

יבטלו את תקיעת שופר מפני החשש שמא יהיה איזה אדם שיעבירונו ד' אמות ברה"ר, וההסבר בזה, כמו שכתוב "לעשות את השבת" שאנחנו מצינו צריכים לעשות את השבת מכוח שמירתנו ושבתיתנו בה, א"כ החביבות של השבת הוא לא רק ב"קוראי עונג" אלא גם ב"שומרי שבת", ע"י שאנו נזהרים בכל מאודינו לשמור על השבת, וכאשר כל כנסת ישראל רוצה להציל אפילו אדם יחיד במשך הדורות שלא יטלטל את השופר בשבת, הרי זה עשיה של השבת, וממילא הכרזה שאנו שמחים בכל מאודינו במלכות ה', וגם חפצים להמליכו ברצון.

אבל מי שיפחד מהמציאות הזאת שרה"ש חל בשבת, א"כ שוב פעם הוא נפל למצב של פחד הדין, והופך ח"ו את הקב"ה למושל עליו, וזה איבוד והפסד של כל צורת העבודה הקדו' שקבעו לנו חז"ל להיכנס להסכמה ורצון של ההמלכה, ולא רק מתוך הפחד מן הבאות, אלא מתוך הרצון להמליך את ה'.

ג. וכעת נראה לומר בדרך דרוש, בביאור ענין שלשת יו"ט אלו החלים בשבת בשנה כזאת, ראש השנה, סוכות, ושמחת תורה, שהם כנגד ג' שבתות המקיפות את כל שית אלפי שנים, שבת בראשית, שבת מתן תורה, ושבת לעתיד לבא. דהנה יום ראש השנה בו נברא העולם הוא בוודאי כנגד שבת בראשית, ואח"כ יום ראשון של סוכות, בו אנו נקיים מכל חטא, ונכנסים לתוך צילא דמהימנותא כנגד ענני הכבוד שהיו לישראל אחר כפרת חטא העגל, הוא השיא שעמדנו אחרי שבת מתן תורה (דלולי חטא העגל היינו זוכים אז מיד, לענני הכבוד השניים). ואח"כ בשמיני עצרת שהוא כנגד אחרית הימים בו יהיה את המחול לצדיקים שהקב"ה יושב ביניהם ויאמרו כולם הנה אלקינו זה קיונו לו ויושיענו, הוא כנגד שבת דלעתיד לבא.

וא"כ בשנה כזאת מתעלים הימים טובים הללו עוד ביתר שאת, שבר"ה שחל בשבת אנו שבים לשבת בראשית, דמצינו שכל ענין השופר הוא להחזיר את הנפחה שהיתה אז בשעתו "ויפח באפיו נשמת חיים", אבל בשבת גם בלי השופר זוכים אל הנשמה יתירה, שהוא תוספת נשמת חיים יותר מהשופר. **וביו"ט** דסוכות שחל בשבת אנו זוכים לצילא דמהימנותא מיוחד כבקשת כל שבת: "ופרוש עלינו סוכת שלומך, בא"י הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל ועל ירושלים".

ובשמיני עצרת שחל בשבת אנו זוכים לשמחה יתירה עוד יותר משאר שמח"ת, כי מאיר לנו מיום שכולו שבת ומנוחה. **ויהי רצון שמכוח זה נזכה כבר לשנת גאולה וישועה ורחמים.**

א. השנה ראש השנה חל בשבת, ואין לנו את כוח השופר, ויש כאלו שאולי נמצאים בפחד ואימה וחוששים מן הבאות, עקב מה שארע בפעם שעברה שנת תשפ"ד באירועי שמח"ת, אמנם חלילה וחס לחשוב מחשבות כאלו, וכמו שנבאר כעת.

ונקדים שבכל ראש השנה ישנם שעוסקים יותר בענייני המלכות, ויש שעוסקים יותר בפחד הדין וחומר המשפט של מעלה, ובאמת הדבר מצריך זהירות גדולה, שהרי הגר"א אמר שההבדל בין מלך למושל, שמלך הוא לרצון הנתינים שבחרו בו באהבה, כמש"כ שום תשים עליך מלך, וכבקשת "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", ואילו מושל הוא באופן של רודנות נגד רצון העם, וכמו שרואים באיראן ובצפון קוריאה שהשליטים מתנהגים בברוטאליות ועריצות, וכל אחד מבין שאע"פ שיש להם כוח רב ושלטון עצום אי"ז נוגע לסוגיית ה"מלוכה" כלל. וזהו שכתוב כי לה' המלוכה ומושל בגויים, כיון שהגויים עדיין אינם מכירים במלכות ה', והקב"ה שולט עליהם נגד רצונם, ורק לעתיד לבא "והיה ה' למלך על כל הארץ" שגם הגויים יבואו לעובדו - "ויאתי כל לעובדך... ויתנו לך כתר מלוכה"

ומעתה מי שיתעסק בראש השנה רק בפחד הדין וביראה מהמשפט ומעונשי שמים, ויעשה את כל עבודת היום רק כדי להנצל ולזכות בשנה טובה, וכל מעשיו רק מפני פחדו מהדין והמשפט של ה', א"כ הוא מעמיד את הקב"ה כמושל ולא כמלך, ונמצא שהוא מחטיא את המטרה, ומאבד את המכוון. **ונראה** דזהו שאמרו בגמ' (ר"ה טז,א): אמר הקב"ה, אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר" ומבואר כאן שצריך תחילה להתעסק בסוגיה של המלכת ה', ורק אח"כ להתעסק בזכרונות שהוא משפט ודין שמים, והסדר מעכב, וכן כל זה מוכרח להיות ע"י השופר דווקא, כי מהות השופר הוא פעולת המלכה מצינו, וא"כ השופר מברר שאנו ממליכים את הקב"ה ברצון ושמחה וכידוע שהגר"א היה שמח בעת התקיעות, והזכרונות הוא רק היכי תימצא שיעלה זכרונינו לפניו לטובה, וזה נלווה להמלכה.

ב. עתה יובן מדוע בשבת לא זקוקים לשופר, מפני שבלאו הכי כל המושג של שבת, הוא המלכת הקב"ה ברצון, וכמו שאנו אומרים "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג", א"כ כל מי שמענג את יום השבת, הנה הוא מברר שהוא רוצה במלכות ה' ושמח בזה, ולכן בר"ה שחל בשבת לא צריך שופר.

רמזי שנת תש"פ

א. מאמר זה עוסק בשעשועי רמזי שנת תשפ"ז, ע"פ דרכו של מרן הח"ח זי"ע שהיה מציע בכל ליל ראש השנה רמזים שזו שנת הגאולה, ופעם אמר כנגדו ראש הישיבה הגאון רבי משה לנדינסקי זצוק"ל שהרי כבר כמה שנים אומר כך ועדיין לא באה הגאולה, וחשב הח"ח קצת, והשיב: נכון, אבל הפעם הרמזים חזקים... והביאור בזה, שעצם מה שאנחנו אומרים רמזים, הרי זה מראה שאנו משתוקקים לגאולה, וזהו הנוסח שאומרים בהושענות "הושע נא ספורות משמעות, הושע נא" ופירש הרוקח שאנו מתפללים לה' שיושיע אותנו בזכות שאנו משמיעים כל שנה מספרים וחשבונות שהשנה תהיה שנה הגאולה, וכן אומרים בקינות "איומתי בכל שנה אומרת היא השנה הזאת", ואין היא אומרת כן? בהכרח שע"י רמזים. **והנה תש-פ"ז** הוא הראש והסוף של הפסוק שנא' במשיח **תשית** לראשו עטרת פז, וכך כותב הילקוט שמעוני (וארא רמז קפ): מלך בשר ודם אין לובשין עטרה שלו, והקב"ה נתן עטרה שלו למלך המשיח שנא' **"תשית לראשו עטרת פז"**. והחיד"א בחומת אנך (תהלים פכ"א) כתב הרמז: "יומשך שפע מהשכינה שהיא עטרת פז" גימטריא **לבנ"ה** שהיא מלכות, גם פז" גימטריא **אנ"י הוי"ה** עכ"ל. ואם נזכה היא ת'הא ש'נת פז כלומר שנת מילואה של לבנה, ויתגלה ה' עלינו ויאמר אני ה'.

ב. והנה אחד מראשוני אשכנז בעל הלקט יושר כתב על רבו (או"ח ח"א): **"כי הגאון ז"ל הוי מנגן מר"ח אלול בחול עד אחר יוהכ"פ בברוך שאמר, כמעט שעה אחת"** עכ"ל. ונציע ג' דרכים, מדוע ראה את ברוך שאמר כדבר שצריך כ"כ להשקיע בו, עד שיעד לזה שעה שלימה בכל יום מארבעים ימי הרצון.

דרך א', עפ"ד הטור (סי' נ"א) שכתב: "ברוך שאמר וכו' צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד למעלה. וכתוב בספר היכלות שיש בו פז" תיבות, וסימן, ראשו כתם פז" וכו', וכתב הב"ח שסידו לומר ברוך שאמר קודם התפילה מהך דרבי שמלאי ברכות לבא, דחייב אדם לסדר שבחו של השי"ת ואח"כ יתפלל שמונה עשרה, כדכתיב ואתחנן אל ה' אתה החילות..., זהו סידור שבחיו, ואח"כ התפלל אעברה נא. ולפ"ז אפשר שרצה לזכות שיתקבלו תפילותיו בר"ה ויו"כ.

דרך ב', במטה משה כתב: "וכתב הכל בו (סי' ד') דעשרה פעמים "ברוך" כנגד עשרה מאמרות שבו נברא העולם. ומורי (מהרש"ל סי' ס"ד) כתב שהם כנגד עשרת הדברות, ולכן היה אומר עשרת הדברות בכל פעם קודם ברוך שאמר, ושניהם

לדבר אחד נתכוונו דמצינו באגדה (מדרש תדשא) שעשר דברות כלולים בעשרה מאמרות. עכ"ל. ומעתה נוכל לומר שמכיון שכל העסק של ימים נוראים הוא מפני שבכל שנה מתחדשת הבריאה, לכן השקיע בשבחי ברוך שאמר שכנגד עשרה מאמרות, כדי להוריק שפע על בריאת השנה החדשה.

דרך ג', הנה בספר הזכרון לבעל הפחד יצחק (עמ' תלט) הביא (והמקור הוא שעה"כ) שרבי יצחק סגי נהור בנו של הראב"ד קבל מאליהו הנביא שתפילת ישתבח היא תפילתו של אברהם אבינו ע"ה כי הוא סידר אותה, והיה רגיל להתפלל אותה תמיד, ותיקן אחר חתימת תפילה זו שבח של ט"ו תיבות חתום בחותם ר"ת שמו נחלק לה' בתיים, א"ל ההודאות אדון הנפלאות, ב'ורא כל הנשמות, ר'בון כל המעשים, ה'בוחר בשירי זמרה, מ'לך חי העולמים. אבל בספר כלבו (סימן ה) כתב ששבח זה יסד שלמה המלך וסמו נרמז במלים ישתבח ש'מך ל'עד מ'לכנו ה'קל המלך. ורבי שמואל זצ"ל בן מהר"ח תירץ שאת תחלת הברכה תיקן שלמה המלך ע"ה כמו שנרמז שמו בתחילת הברכה, אך את סוף הברכה תיקן אברהם אבינו.

ותמה מרן הגר"י זילברשטיין (חשוקי חמד נדה סא,א) דא"כ איך נאמר בשו"ע (או"ח נד,א) שישתבח אינה פותחת בברוך, כי היא סמוכה לברוך שאמר ששתיהן נתקנו על פסוד"ז, זו לפנייהם וזו לאחריהם, ומשמע ששניהם נתקנו בפעם אחת, והרי ברוך שאמר כתב המשנ"ב (נא,א) שתקנוהו אנשי כנה"ג ע"י פתקא דנפל מן שמיא ומצאוהו כתוב בו ויש בו פז" תיבות וסימנו ראשו כתם פז ר"ל ראש התפלה הוא ברכה של פז" תיבות ע"כ אין לגרוע ולא להוסיף על פז" תיבות. ואם ישתבח תקנו אברהם אבינו, הרי תיקונו אלפי שנים קודם ברוך שאמר, ולמה אינו פותח בברוך, ותירץ "ויש לומר שאברהם אבינו כשתיקן את ברכת ישתבח כבר ידע את ברכת ברוך שאמר, ועל פי זה תיקן את ברכת ישתבח". עכ"ל.

ולהנ"ל יש לומר, דמכיון שהשבח של מלך המשיח הוא עטרת פז, ואברהם הוא המלך הראשון של ל' מלכים, ושלמה הוא המלך האמצעי, לכן ברוך שאמר שהוא פז" תיבות, יכול לשמש כראש לברכה שהם חיברו, לרמוז על המלך האחרון הוא המשיח שיהי' לראשו עטרת פז, לכן האריך בברוך שאמר במ' ימי הרצון, לעורר את זכות הגאולה, ולזרז ביאת משיחנו.

ג. ונסיים בכמה פסוקים שעולים בגי' תשפ"ז - "ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול" (כי תבא כו,ח), "למען תדעו כי אני הוי"ה" (שם כט,ה) "השבעתי..." "ושמחת בחגך". **אגוט'ן יא'ר.**

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג **חנוך דדורי** שליט"א

חנוך לנער

גליון 128 | ראש השנה

בס"ד,

הראויים להמלכה

"איך נפתח פה לפניך.. איכה אפצה פה ואיך אשא עין, בי אין מעש, ובידי זכות אין" (סליחות לערב ראש השנה) כתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן רפ"א סעיף ד': "ספר תורה שכתב ממזר יש פוסלין, והוא הדין בגר תושב" **וכתב הש"ך**: "במרדכי כתב טעם אחר, דכשמגיע לפסוק "לא יבוא ממזר בקהל ד'" נחפז ואינו כותב האזכרה לשמה, והכא נמי בגר תושב, כשבא לכתוב: "לא תאכל נבלה וגו', לגר אשר בשעריך תתננה וגו', כי עם קדוש את לד' אלוקיך".

וכתב הרב זייע"ק זצ"ל: "הקב"ה נטע והטביע בתוך ליבות בריותיו את יצירת האמת, באופן שמצפוננו דוחה ומתנגד לכל דבר שהוא בניגוד לאמת, וכאשר נפגשים, זה לעומת זה, האמת והשקר, הם באים לידי התנגשות.

האמת החבויה במצפון טבעה להריח מיד את השקר החודר לאוויר, ומיד הוא מפתח התנגדות כלפיו. מיד כשהאמת מרגישה בבואו של השקר, אף אם הוא עדיין במרחק רב, מיד היא קמה כנגדו, מתרוממת ומבריחה אותו. חוש הריח, הריהי הסגולה שהאמת נחונה בה, החוש הזה טבוע בעצם מציאות האמת, הווייתה וקיומה..

ברם, אם האדם איננו מתאים את מעשיו לפי מצפוננו, מדלג על רגשותיו ופוסח על השגותיו העליונות, הרי הוא מכה את חריפות שכלו, מטמטם את רגשותיו - את רגשי האמת הנטועים בו ובמצפוננו מידי של היוצר ב"ה - דורסם ועוקרם מליבו, עד שהוא מתיר לעצמו כל דבר, הכל נעשה חלק וישר בעיניו, אינו מרגיש ואינו חש בשום ניגוד וסתירה בין האמת לבין השקר.."

אני מבין היטב את התסכול שלך.. דע לך.. רק אדם גדול.. גדול באמת, גדול באישיותו. לא דווקא גדול במעמדו.. יכול להגיע לידי בהירות, לידי ענווה.. לידי יכולת להמליך עליו את מלכותו יתברך.. הוא לא מדקלם מילים.. הוא חש כך בכל רמ"ח ושם"ה.. הוא גם ידע להתבונן נכון.. בכל אדם שנברא בצלם.. יהיה לו קל יותר להיות נטול שיפוטיות.. הוא גם יצליח להתענג כאן על ד' ולקנות חיי נצח..

הרב, איפה האמת? אני יודע שאנחנו בעולם שקר.. אבל בכל זאת.. למה מתייחסים לילד, נער ובחור, מהיכן הוא הגיע.. למה צריכים להזכיר לו שהוא בן של.. ועוד מסיחים בזה האחד לשני.. אתה יודע?! הוא בן של מטפל רגשי ידוע.. הוא בן של ראש ישיבת.. ההורים שלו חשובים.. אמא שלו יועצת חינוכית.. כתבות, מאמרים, סיפורים, שיחות, הרצאות.. כמעט בכל מקום טורחים להשחיל ידיעות מסוג זה.. פעם בציניות.. ופעם ב.. בשביל מה זה נחוץ?.. זה נובע מקנאה? מניחוס עצמי? שהנה זה קורה גם להם?.. בכלל, כל הנושא הזה של מעמדות בחברה.. זה משהו הכרחי? אני רואה בנים של.. שנהנים ממעמדם.. רואה כאלו הסובלים.. רואה אחרים המקנאים ואחרים שסונטים בחבריהם על עצם היותם בנים של.. מה קורה לנו? מה עם בין אדם לחבירו? מה עם כל מה שלמדנו בספרי המוסר? מה זו כל השיפוטיות הזו? וההכללות למיניהן? **הנה מתקרבים אנו לימי הדין.. כולנו, אבל כולנו נעבור שם כבני מרון.. כחרס הנשבר, כחציר יבש, כציץ נובל, כצל עובר, כענן כלה, כרוח נושבת, אכבך פורח וכחלום יעוף, אז מניין? מנין ההבדלים הללו!?** אני חש לעיתים מחנק.. חש תסכול.. והרב.. אל תשאל אותי מאיזה צד אני? אם אני בן של.. או מאלו שנמצאים בצד השני.. בחרתי להגיד לרב את כל זה.. כי הרב האדם הראשון שלא שואל למשפחתי וגם לא לרמת הייחוס שלי.. אני מרגיש באנשים שרמת הקשב וההתייחסות שלהם משתנה על פי מראה או שם או ייחוס.. זה כל כך בוער לי להישאר אנונימי.. לא שאני מיוחס גדול.. לא כל אחד מכיר את התחום שהורי עוסקים.. אבל אני בן אדם לעצמי.. לא? במה אשמים הורי.. אם אני מתמודד.. וגם לא תמיד הצלחתי בגללם.. אז איפה האמת? ואולי.. אולי אי אפשר לשנות את הדברים כאן.. בעולם השקר.. לא פעם אני רואה בבית הכנסת איך אנשים מאירים פנים לאלו אשר נמצאים בסוג של מעמד.. ואילו אלו "הפשוטים" היראים, אנשי אמת.. איש אינו מביט בפניהם.. בקושי מפטירים לעומתם שלום רפה.. אינני רוצה לקבל "יחס" רק בגלל מעמדי.. קץ אני בזה.. רוצה ומחפש אמת!

על כל מי שניצב בדרכם, מסוגלים לפסוע על ראשי האנשים, יורדים לחייהם, ואילו הוא איננו מרגיש פשוט מה שמושיטים, מגישים, ומעניקים לו, אין זה דבר שמתקבל על דעתם של אנשים במהלך החיים הרגילים (וראה בפירושו "תפארת ישראל", ש"ל מצאתיו מפרש כנ"ל).

ובמה כוחו גדול?

מה היה, איפוא, הכוח אשר איפשר לעקביא בן מהללאל להתנגד לשררה אשר הוצעה לו ולדחותה? במה היה נעוץ כוחו ומנין שאב את יכולתו לוותר על האושר הזה, אשר הכול מוכנים לקפוץ עליו? אכן, אין זה סתם מקרה שעקביא בן מהללאל נקלע למצב מסוים והוא מוכיח גדלות נפש לדחות הצעה קוסמת, זהו מקרה אופייני ההולם אופיו של אדם גדול זה, הדבר תואם בדיוק נמרץ את השקפת עולמו, את תמצית אמונתו ואת הטפתו ולימודו. הלא עקביא הוא זה אשר אמר (אבות ג, א): "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפי מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון!"

עקביא בן מהללאל, אשר חיבר את המאמר הזה, היה משנן אותו על פיו תדיר וללא הפסק. כי זהו כוחם של חכמינו ז"ל שאינם אומרים דברים בגדר של אמירה, אלא שכל מה שאר אמרו - היוו את תמצית הביטוי של הנהגתם שלהם בחייהם, ביטוי לעולם הפנימי ולתחושתם ולכל דבר אשר נהגו בו בעצמם. עקביא היה משנן על פיו ללא הרף את הדברים הללו והם היו קו האופי של צורת החיים שלו והנהגתו. אין פלא, איפוא, כי היה משוחרר מתשוקת האדנות והשררה, כאשר ידע בתמצית הכרתו כי החיים כאן אינם אלא בבחינת גרות, כאורח פורח, כבן חלוף, והיום או מחר עתיד הוא להיקרא לפני המלך, מלכו של עולם אדון הכל!

ואם כן, הרי פשוט הוא הדבר, כי חשק הכבוד, השררה, והשלטון מזמן לא היו עמו, פשוט נשרו ממנו כנשור הקליפה מן הפרי..

ההכנה הראויה היא להגיע "כדלים וכרשים דפקנו דלתיך" .. מצד אחד, בני מלכים אנו.. בניו של מלך מלכי המלכים.. אבל אל לנו לשכוח.. את היסודות מעפר ולאן פנינו מועדות.. לא רמת הייחוס.. לא הבז והלעג למי אשר נפל.. לא להתייחסות משפילה לאלו אשר אינם נראים לך במעמדך.. לא לשפוט אנשים "רק" על פי מוצאם.. גם לא "לשמוח" לאידם של אלו אשר נפלו ממעמדם.. ללמוד וללמד את ילדינו להאיר פנים לכל אחד.. רק אז יאיר ד' פניו אליהם..

כולנו נאמר בראש השנה הקרב ובא עלינו לטובה: "אָמַת כִּי אָמַת הוּא יוֹצֵרם וְאָמַת יוֹדֵעַ יִצְרֵם כִּי הֵם בְּשׂר וָדָם. אָדָם יְסוּדוֹ מִעֶפֶר, וְסוּפוֹ לְעֶפֶר..

אדם ה"חי" את המילים הללו.. לא יסתנוור מיוקרה וכבוד.. הוא יידע להביט באופן טהור יותר בבני אדם.. זה אפשרי לגדול כן.. הרבה יותר קל גם אם מחנכים אותך לכך..

אפשר וצריך לחנך ילד בצעירותו לאמת ושקר.. לטהרה ונקיות של מחשבה.. כך ניתן יהיה גם להביא אותו נכון ומדויק יותר לימי ראש השנה.. לא נצטרך לעסוק רק בהפחדה.. ולהמחשה באמצעים.. נוכל להביא את עצמנו ואותם בבהירות ובנקיות להמלכת הקב"ה.. ומשם.. הכניסה לעשרת ימי תשובה.. נראית אחרת..

הרב זיצי'ק זצ"ל ממשיך וכותב על המילים "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר": "עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו, עקביא, חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן, מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום, שלא יהיו אומרים, בשביל שררה חזר בו" (עדות ה', ו'). "ואפילו היה מתברר לו שהאמת וההלכה היא כדבריהם, לא היה חוזר בו משום השררה, ולא היה נעשה רשע לפני המקום, כי הוא בוחן לבבות, אפילו הכי לא אתמנה לאב ב"ד, אעפ"י שהייתי חוזר, שלא יהיו אומרים בשביל השררה חזר". (הראב"ד)

ועוד יש לומר, כי אפילו אם היה חוזר, לא היה בו, לכאורה, שום עוון, שהלא החכמים שהם הרבים דרשו כפי ההלכה, והם - כאמור - מרובים במנינם, אולם, למרות זאת לא היה עובר על דעתו ועל מצפונו, כי לפי דעתו נחשב הוא כעבריין העובר על דבריו של עצמו, שהוא מכיר כי ההלכה היא כך וכך והוא עובר עליה, ואם כן, מהי, איפוא, הסיבה שהוא מוכן לשנות את דעתו, הרי שזו היא השררה, ועל הגורם הזה היה מוחה ומתריע בתוקף, כשהוא רואה בזה ענין חמור עד כדי חטא ורשעות.

ונשאלת השאלה: על מה ולמה ראוי עקביא בן מהללאל להיקרא שוטה? היכן כאן השטות, אשר בגללה יכנוהו כשוטה?

ברם, כן הוא הדבר, שהלא כל השומע סיפור כזה ילעג עליו ויצחק, לאמור: שוטה הוא האדם אשר מוותר על השררה, ובמיוחד שררה שכזו כמו משרתו של אב בית דין אותה מגישים לו על טס של כסף, ואילו הוא מזלזל בזה, מוותר עליה בקלות שכזו, הוא איננו מעריך, כביכול, את הכתר שבו רוצים לעטר אותו, רק בגלל איזה "פרינציפ" שאמר כי ההלכה היא כך. אין זה, איפוא, אלא שאותו אדם הוא חסר דעה, שוטה, שהרי זה בניגוד גמור למנהגי בני אדם ולכל מה שמקובל בחברה האנושית, ואף על חכמים, שבשביל עטרה וכתר הם מוכנים לדרוס

שאו שערים ראשיכם - ויבוא מלך הכבוד

(עריכה חדשה)

ומי העומד בהראותו". במסילת ישרים (פ"ד) מוסיף שאף תשובה לא מועילה במדת הדין, וכל תועלת התשובה היא מצד מידת הרחמים שמכוחה תיחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה.

חמת מלך מלאכי מוות - ואיש חכם יכפרנה (משלי טז יד)

ואכן בתורה לא מוזכר יום הדין של ראש השנה, ראש השנה נקרא בתורה 'יום תרועה' (במדבר כ"א) או 'זכרון תרועה' (ויקרא כ"ג) דהיינו זיכרון הנסמך על תרועה, ולא יום הזיכרון סתם שמבטא דין. היום טוב של ראש השנה הוא זכרון תרועה, כלומר היום בו אנו נזכרים לטובה ע"י השופר כמבואר בגמ' (ר"ה טז). וכן הוא בתרגום יונתן "יום תרועה" - "יום יבא יהי לכון למערבבא סטנא דאתי למקטרגא לכון בקל יבבותכון". וכמו שאחז"ל במדרש, שעל ידי שישראל תוקעים בשופר ביום הזה, הקב"ה קם מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

הדאורייתא של יום ראש השנה הוא להפוך את הדין לרחמים. סדר הדין הוא שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון (וישראל תחילה מקמי דליפוש חרון אף, וזה גם חלק מסדר הדין), אך לישראל יש מצוה ותפקיד מיוחד - "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגיגנו" (תהילים פ"ד). ביום שהלבנה מכוסה והדין מתגלה, בעת חוזר ומתחדש הדין כמו שהיה בשעה שעלה במחשבה לברוא במדת הדין, כלל ישראל ממתיקים את הדין ע"י השופר. כשם שבשעת הבריאה הקב"ה עמד ושיתף מידת הרחמים, כך ביום חידוש הבריאה נותנים לנו את העבודה היקרה העצומה הזאת. כמבואר בגמ' (ר"ה טז) דכיון שנדון האדם ביום זה - "אמר הקדוש ברוך הוא, אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבוא לפני זכרוכם לטובה ובמה בשופר". כלומר על ידי העבודה שלכם תמתיקו ותקברו את המציאות שלכם לפני הקב"ה.

אתערותא דלעילא באתערותא דלתתא תלייא

כיצד ממתיקים את הדין. אדם הראשון עמד בדין ביום הזה וממנו מגיעה העמידה בדין שלנו, כמש"כ בחז"ל בכמה מקומות "אמר לו הקדוש ברוך הוא, אדם זה סימן לבניך, כשם שנכנסת לפני בדין ביום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות נכנסין לפני בדין ביום הזה ויוצאין בדימוס. אימתי בחדש השביעי באחד לחודש" (פסיקתא דר"כ כג').

השאלה שכל אדם נשאל בה בראש השנה היא 'איכה', כמו ביום הדין של אדם הראשון. כוונת השאלה היא היכן אתה נמצא ביחס להקב"ה, איפה המקום שלך וכמה אתה רחוק. אדם הראשון ברח והסתתר מפני הקב"ה, אמנם צריך לדעת שעבורנו זו סכנה גדולה לנסות לברוח להתרחק מהדין. לא

שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם

מזכירים בתפילת מלכויות את המזמור בתהילים (כד'): "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד. מי זה מלך הכבוד ה' עיזו וגבור ה' גיבור מלחמה". דוד המלך מביא לעולם את הקריאה לקבל את פני מלך הכבוד, וקריאה זו שונה מהקריאה לקבלת פני בשר ודם, שם נאמר בפסוק **"פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים"** (ישעיה כ"ב). כשמצפים לקראת יום מלכותו של המלך א"א להסתפק בפתיחת השערים, אלא ההכנה לקראתו צריכה להיות על ידי **"שאו שערים"** - לשון הרמה והתנשאות, כי השערים אמורים לגבוה מעבר לעצמם לקראת המלך. מפורש בהמשך הפסוקים שיש ב' הנהגות בהכנה זו, ההנהגה הראשונה היא **"שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם"**, כלומר שהשערים יהיו נישאים ע"י אחר בעל כרחם, וכמו שממשיך הפסוק "ה' עיזו וגבור ה' גיבור מלחמה". ההנהגה השנייה היא **"שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם"**, שהשערים יהיו מתעלים וגבהים מעצמם.

נסה לפרש את שתי ההבחנות של נשיאת השערים, איך נעשה מצדנו ה'והינשאו' ואיך נעשה ה'שאו'.

נקדים בדברים הפשוטים ואח"כ נעמוד על שני הקווים השונים שלימדנו רבותינו בעבודת היום של ראש השנה, הטעונים הסבר כיצד הם משתלבים ופועלים יחדיו.

יום דין

יום ראש השנה מוזכר במסכת ראש השנה כיום דין, "בארבעה פרקים העולם נידון... בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, שנאמר 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם'" (ר"ה טז). מצד המאורע הזה, יום ראש השנה אינו מיוחד לכלל ישראל ואינו יום טוב ולא לובשים ומתעטפים לבנים לקראתו. כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, והמציאות הזאת מצד עצמה היא פחד ואימה, כמו שאומר שלמה המלך "מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע מי יאמר זכיתי ליבי" (משלי כ"ח-ט). בסליחות של ערב ר"ה אנו מבקשים בחרדה "אדון דין אם ידוקדק בחקר פעל אם יבדק גבר לפניך לא יצדק", ואת כל הסליחות ביום זה (מלבד שלמונית אחת) אנו פותחים במפשט "אל תבוא במשפט עימנו כי לא יצדק לפניך כל חיי" (על פי תהילים קמ"ב ב').

היראה והפחד בעת ש"שתה עוונותינו לנגדך עלומינו למאור פניך" (תהלים צ"ח), נובעים מהחשש המוזכר שם "כי כלינו באפיך ובחמתך נבהלנו" (שם ט'), וברור שיום דין זה אינו היום טוב של ר"ה ואינו המועד שהוזכר בתורה. גם אנו מצידינו, לא מתעסקים עם חומר הדין ב"ה כי "מי מכלכל את יום בואו

ולאהבת קדומים, והזיכרון לטובה הוא לפי דרגתו כמה שהוא מגדיר את עצמו כשייך לזה ורואה את הזהות שלו כבן אברהם יצחק ויעקב. כשמזכירים את העקידה ומבקשים "ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמי לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו", מתכוונים להזכיר את השייכות שלנו לעקידה בתור צאצאי האבות, והערך של הזכירה הוא כמידת מה שאדם עצמו מוסיף לזה.

שופרות - האדם נבחן כמה הוא מלא ציפייה לתיקונו של עולם לפי סדר יחודו של הקב"ה, שזה עניין השופר כמו שמבקשים "תקע בשופר גדול לחרותינו". ובכלל זה, כמה הבקשה שמבקש לכליון כל הרעות ושיסורו מהמציאות הבלי האומות היא אמיתית אצלו, וכמה גדולה ציפיותו לסדר הנכון והמתוקן של העולם.

לעבדך באמת

ויש ליזהר ולדקדק שבים האמת יום של "אורי", שהקב"ה מאיר את כל סדרי מלכותו בעולם כמש"כ "האירה משפטך אל עבדך", תבוא העבודה ממקום פנימי ואמיתי ולא נעשה חלילה את עבודתו בצורה מלאכותית וכהצגה. וכמו שמסופר על ר' ירוחם ז"ל שמצא אותו ממלמל לעצמו ביוה"כ "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה".

הקו הראשון של עבודת היום

לכן אומר הזוה"ק (שם) שאין שום עצה ושום דרך להנצל ביום הדין, אלא ההיא עצה דיהיב רחמנא - "תקעו בחודש שופר"³, כי על ידו כלל ישראל מראים את השייכות שלהם. והוא מדגיש ומזהיר שלא יהיו ח"ו בריחוק - בעציבו, אלא דווקא בחדווה, ומקביל ללשון הנביא שמדבר על יום ראש השנה "כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח' י'). גם הבכיה בתפילה ר"ה אינה בכיה של צער, אלא של תפילה כדרך תפילתה של חנה, וכמו שכותב מהר"ו בשם האריז"ל (שער הכוונות) "אבל בשאר התפילה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבות, אבל צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה בכל האפשר וכו'". ומשום כך היה רבינו הגר"א שמח מאד בתקיעות כמו בני המדינה שממליכים את המלך, שבזה מגלים את תוקף הרצון ואת הנקודות האמיתיות הפנימיות.

מעטים האנשים שניתנת להם הזדמנות של בחירה לשם מה הם חיים הלכה למעשה. כשכופים איש ישראל לג' עבירות או כל שאר העבירות במקום של חילול ה', ואומרים לו האם אתה

יעלה על הדעת שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון ונסקרים בסקירה אחת, ואדם יוכל לברוח ולהתחמק מהדין. כמה גדולה החוצפה בדבר הזה. ההבנה הפשוטה היא, שבעמדתו לפני הקב"ה בדין נדרש מאיתנו להיות בהכנעה מוחלטת ובהסכמה וקבלה מוחלטת בצדקת דינו של הקב"ה. הרי בוודאי משפטי ה' הם אמת וצדק יותר מכל חלומותינו ודברינו.

ומבואר בזוה"ק (שמות קפד')¹ שעל ידי קיום המצוה של תקיעת השופר, ישראל מגלים את האמת היסודית ועונים על השאלה הזאת בכל העוז והתעצמות - "הנני". ככל שאוכל, הנני. כאן אומר הזוה"ק את הלשון המפורסמת שאיתערותא דלעילא תלייא באתערותא דלתתא. ביום הזה כלל ישראל מגלים את הזהות השלימה שלהם ואת השייכות הפנימית שלהם למגמה האלוקית, ומבינים שכל הסדרים האחרים כהבל יחלופו ואתה הוא ושנותיך לא יתמו. כלל ישראל מראים לפני הקב"ה שהם מוציאים מאפילה לאורה את יסודות החיים שלהם² - בשביל מה אנו כאן, מה תקוותינו מכל ההצלחות שאנו מייחלים להם כאן בעולם הזה, ההבנה הזאת והקירבה הזאת היא שורש התשובה של כל עשיית ויה"כ. וכפי עוז ההתקרבות ואמיתותה, כך אנו זוכים להיות רצויים לפניו ית' ביום הזה.

מלכויות זכרונות ושופרות

הגילוי הזה הוא תוכן היום ומצות תקיעת שופר, ונתבונן בקצרה כיצד זה מתבטא בברכות מלכויות זכרונות ושופרות.

מלכויות - הגר"א מבאר (משלי כז' כז') שהחילוק בין מלוכה לממשלה הוא, שהמלוכה היא ברצון הנתינים ואילו הממשלה היא בכל כרחם, ואנו תפקידנו להמליכו - "מלכותו ברצון קבלו עליהם". בראש השנה העבודה היא להגיע לקבלת מלכות יותר ויותר, וככל שמקבלים 'מלכותו' בשלימות ולא ממשלתו, כך זוכים לאשרי העם יודעי תרועה' (תהלים פט' טז), וכפי שפירש רש"י "יודעי תרועה - שיודעין לרצות את בוראם בראש השנה בתרועה שמסדרים עליה מלכויות זכרונות ושופרות". אלו שיודעים לפרש נכון את כל הסדר והמגמה של כל העולם כולו, שהולך לקראת "מלך העולם כולו בכבודך", ומכירים בכך שאל התכלית הזאת אנו שייכים ולשם מכוון הרצון שלנו.

זכרונות - כשמזכירים את האבות הקדושים וכן "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך" (ירמיה ב' ב'), אין הכוונה להזכיר את האבות, אלא "אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה **זכרונכם** לפני לטובה". האדם מזכיר את עצמו כשייך לאבות

¹ לנגיה חדוה אחרא עלאה, הכי נמי האי עלמא תתאה כוונא דאיהי אתערת הכי אמשיך מלעילא וכו'.

² גם אצל אדם גדול, הדשדוש היחסי של כל השנה מכסה ומקטין את היסודות, וביום זה משילים את כל הכיסויים ומגלים את פנים הרצון והשייכות למגמה האלוקית.

³ "וההוא סטרא אחרא קיימא קליפא תקיפא דלא יכיל לאתברא בר בהוה עיטא דקדושה בריך הוא יחיב לישראל דכתיב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, בגין לתברא ההוא כסה דאתחפא סיהרא ולא נהיר".

¹ "וכד מתערי ישראל לתתא בשופר, ההוא קלא דנפיק משופר בטש באוירא ובקע רקיעין, עד דסלקא לגבי ההוא סטרא אחרא דחפי לסיהרא, אשגח ואשכח אתערותא דרחמי דדין ההוא דסליק וקיימא לעילא אתערב, דדין ההוא קלא קיימא ואעבר ההוא דינא וכיון דלתתא אתער רחמי, הכי נמי לעילא אתער שופרא אחרא עלאה ואפיק קלא דאיהו רחמי, ואתערעו קלא בקלא רחמי ברחמי, ובאתערותא דלתתא אתער הכי נמי לעילא, ואי תימא חיק יכיל קלא דלתתא או אתערותא דלתתא לאתער, הכי נמי תא חזי עלמא תתאה קיימא לקבלא תדיר והוא אקרי אבן טבא, ועלמא עלאה לא יחיב ליה אלא כוונא דאיהו קיימא, אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא דדין הכי נהרין ליה מעילא, ואי איהו קיימא בעציבו יחבין ליה דינא בקבליה, כוונא דא עבדו את ה' בשמחה, חדוה דבי"נ משיך

מעורר על כך שלא יתכן שאדם לא יהיה מודאג וחרד לגורלו בזמן כזה, ועליו לעורר בתוכו את פחד הדין ושברון הלב לעת תקיעת השופר.

והביא מקור על כך מדברי הגמ' (ר"ה טז): "ואמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה", וכן ממה שאמרו (שם כו): "בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי" (ועיין פירש"י שם שנראה שפירש באופן אחר).

וקול השופר עצמו הוא קול בכיה של 'גנוחי גנח' ו'לולי יליל', וכמו שחותמים ברכת שופרות "שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים".

ב' תמיהות על הגר"י מסלאנט

ולכא"ו יש לתמוה, אחרי שהגר"א והגר"ח בנפה"ח (ש"ב פי"א) אמרו שכל התפילות שיסדו לנו מתקני התפילות בר"ה (חלקם ע"י אנשי כנסת הגדולה וחלקם ע"י תקיעתא דבי רב) סובבות על מלכותו של הקב"ה שתתעלה כבתחלה, איך שינה ר' ישראל את יסוד עבודת היום. זאת ועוד, על מה שהביא שם באור ישראל שיש פרי ומעלה בכך שהאדם יהיה חרד, וכי יש ענין מיוחד להשלים בנפשו את אמונת הדינים של ר"ה. מה תועלת ומצוה יש בזה שאדם נכנס לפחד הדין. וכן מה יועיל לו הפחד להינצל בדין, וכי הדין מתייחס לפחד הדין של הנידון.

ובפשטות ר' ישראל דיבר על סדר עבודה נוסף, ונראה פשר דבר כיצד הוא משתלב בסדר העבודה הראשון שהוא באמת העיקר בתפילות ובפיוטים של ראש השנה. ובאמת הדברים מפורשים בדברי ר' ישראל, וכשנתבונן בדברים נבין נקודה נפלאה במציאותנו בר"ה.

אם כבנים אם כעבדים

בכמה מקומות מופיעה התייחסות כפולה ביחס לקשר שלנו עם הקב"ה, כמו שאומרים בנוסח היום הרת עולם "אם כבנים אם כעבדים". ויש להבין מהו הספק ומהי החקירה הזאת, האם באים לומר את שני צדדי הספק. נקודה זו היא גם היסוד של תפילת "אבינו מלכינו", בנים לאבינו ועבדים למלכנו.

כמו כן נאמר במלאכי (ג' יז) על יום הדין הגדול לעת"ל (שהגר"א מבאר שר"ה שלנו הוא מעין הדין הזה), "וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו", גם כאן מופיע השילוב של 'בנו' עם 'העובד אותו'.

המשנה בר"ה (כט.) מגלה איך יוצאים ממצבים הכי קיצוניים וקשים של הדין - "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים" וכן לגבי נחש הנחושת "היו

חי כאן לכבודו של הקב"ה אם לאו, אם הוא עומד בזה ואומר שמעדיף למות כיהודי ולא לחיות כמו גוי, זאת הזדמנות של קידוש ה' שמגלה לשם מה הוא חי באמת. אבל עד שיזדמן לאדם אופן זה כיצד הוא יקדש את שמו יתברך, אם יאמר 'אוכל קמעא, אשתה קמעא' נמצא ישן כל הלילה... (העולם הזה שדומה ללילה). אך הקב"ה ברחמיו נתן את ההזדמנות הזו לכל אחד ואחד, והכין זמן ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, זמן חידוש השנה, שאז הראשית של האדם נבנית מחדש והוא יכול לראות את השרשים של כל החיים על מה הם עומדים, להגדיר לעצמו מה הם באמת החיים שלו, ואת זה להחיל על החיים הרגילים⁴. וככל שמצליחים לגלות את השייכות לשרשים וליסודות, כך באמת זוכים בדין. (ובאמת שאין מי שלא שייך אל השרשים והיסודות, אלא שהם מכוסים בעפר ואפר בתהפוכות החיים עם כל העליות והירידות. אך אוי לו למי שתהליכי העליות והירידות הופכות להיות ההגדרות העצמיות שלו, והוא מסובך בזהות שלו וברצון הפנימי שלו).

ההארה השורשית של מלכויות שכל תפילות ר"ה עומדות עליה, וקבלת מלכותו ברצון וכל סדרי העבודה שקבלנו מהקדמונים והניגונים שמעוררים אותנו לכך, הם שמעמידים את המיתוק של זכרון תרועה, כמה שמחילים את הקרבה השורשית הזאת ומוכנים ללמוד שוב את החיים לפי ההארה הזאת כך זוכים להיזכר לטובה⁵.

זהו המהלך הראשון שהוא לכאורה העיקרי בעבודת היום - הסדר של "חדוות ה' היא מעוזכם". שמעתי מהרב זצ"ל שדייק בפסוק שבאמת צריך 'מעוז' מול הדין וכל הקטרגים העומדים לפנינו, אבל חדוות ה' היא המעוז שלכם ביום דין זה, כפי עוצמת הרצון והשמחה להיות שייכים להקב"ה וכפי החדווה (שהיא שמחה פנימית עילאית - מלבי"ם), כך נזכה ל'מעוז' שהקב"ה יקום מכסא דין וישב על כסא רחמים.

הקו השני של עבודת היום

מצד שני אנו מוצאים בדברי רבותינו הדרכה אחרת ליום ראש השנה, והיא נראית לכאורה שונה לגמרי. יש את הוידוי של האריז"ל בשעת תקיעת שופר, וביותר מה שכותב ר' ישראל סלנטר באור ישראל (אגרת ז') "ומה יחד לב האדם האוהב את עצמו ואת ב"ב התלויים עליו להטיב דרכו, ולכה"פ לשבור רוחו בשברון לבב וכו'". והעיד הסבא מקלם על ר' ישראל, שהיה מורה ומדריך ששברון הלב הוא הדבר העיקרי שמועיל בשעת תקיעת השופר שאז "שופר לזיכרון קאתי כבפנים דמי" (ר"ה כו.), והיה מקפיד על אנשים שמסתובבים בר"ה באווירת 'יום טוב דיק' ואינם חושבים על הטפלי התלויים בהם ועל פרנסת אנשי ביתם, ואינם שמים על לב שבשעה זו כל החיים עומדים מנגד וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו. והיה

השנה. כשאומרים "נוצר חסד לאלפים" פירושו זכות אבות, שהאהבה והקורבה שלהם נזכרת לבנים. ויש לפרש ש"אלפים" אין הכוונה למספר הדורות שהרי אין אלפים דורות בימות עולם, אלא הכוונה לאלפים דורות באיכות, שהקב"ה נוצר את הקשר לאבות גם לאלו שרחוקים עד מאד מהמקום של האבות, ובסליחות אנו מעוררים בנו את השייכות הזאת שהקב"ה מעיר בנו ברחמיו.

⁴ יתכן שאנשים יגיעו למצב נעלה כזה בתפילתם, ועם כל האריכות של מלכויות וזכרונות ושופרות נזכרים ביכל קדושו עימו, ואיך הם חפצים במלכותו של הקב"ה, עד שאינם רוצים להפסיק ולצאת משם, אבל המציאות שא"א לצאת ידי"ח רק בשרשים אלא צריך לקחת ולהחיל את זה אל החיים הרגילים.

⁵ יש להוסיף שהסליחות מכינות אותנו להיזכר לטובה בזכרונות של ראש

מתרפאין, ואם לאו היו נימוקים".

המשנה לא רצתה לערב את זה בהלכות ממש, אבל אחרי שמביאה את הדין של "זה כיוון לבו וזה לא כיוון ליבו" לענין תקיעת שופר, היא מעמידה שאלה "וכי ידיו של משה עושות מלחמה וכו'", "וכי נחש ממית או נחש מחיה". ואנו צריכים לשמוע בתוך זה גם את השאלה "וכי שופר ממית או שופר מחיה".

מיישבת המשנה שיש מקומות שנאמר בתורה שהיה צריך לעשות מעשה, אבל מעשה אינו עומד מצד עצמו לבד. כשעומדים שני הצוררים הגדולים ביותר בעולם, עמלק וכל ענין הרע שבנחש הקדמוני, לא די בסדר הרגיל שבתוך המציאות אלא צריך מעשה שיביא את המצב של 'מסתכלים כלפי מעלה'. כך זה בידיו של משה וכך בנחש, וכך גם בקול השופר. יש כאן ענין של 'מסתכלים כלפי מעלה' לפי סדר השליטה העליונה של הקב"ה כמו שמביא בדרך השם על ענין השופר (חלק ד פ"ח), וגם כאן מצינו את שני הבחינות, משעבדים את ליבם - בחינת עבדים, לאביהם שבשמים - בחינת בנים.

גוף ונשימה

להבין את פשר הדבר נביא את דבריו הנפלאים של הרמח"ל (בפירוש המחזור), וז"ל "אם כבנים בסוד הנשמות... ואם כעבדים בסוד הגופים, ובהם צריך לשבור הרע וזהו ענינו לך תלויות". ודאי שאנחנו קשורים לחלק העילאי של החיים, כמו שמביא רבינו יונה בשע"ת (ש"א יג') את הפסוק "כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיה נז' טז'), שאנחנו קשורים להקב"ה ברוחני ונשמתינו. אבל יש שותף נאמן נוסף שגם הוא תופס מקום באישיות של האדם ויש לאדם קרבת ידידות עימו, והוא הגוף - הנפש שכוללת את כל מיני הרצונות והמאוויים שלו.

ממילא "אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים", זהו סדר העבודה שהזכרנו מהגר"א - להיות שייכים ויודעים את מציאותנו כ"בנים אתם לה' אלוהיכם", כאלה שהם בני אברהם יצחק ויעקב והם עמו ונחלתו של הקב"ה בכל השרשים ובמהלך ובביקוש מימות עולם.

אך מה יעשו העבדים בסוד הגוף, שבו יש גם פירודים של רע כמו שאומר רמח"ל. מה תיקונו של הגוף שפונה לזהות נפרדת וגם מושך אחריו חלקים מהעצמיות של האדם. לכך באה התשובה "אם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתחננו", ומקור הנוסח מהפסוק "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן ענינו אל ה' אלוהינו עד שיחננו" (תהלים ככג ב').

הגוף נחשב כעבד, כיון ששיא ההצלחה שהגוף מקווה לה, הוא להיות משמש וטפל ומשתעבד ליחס של הבן והאב, שהוא יהיה הנושא כלים של הנשמה המיוחדת לשייכות עם הקב"ה, וזו הכוונה "משעבדים את ליבם לאביהם שבשמים" שמשעבדים גם את הגוף ליחס של 'אביהם שבשמים'.

גם לגוף צריך לתת את הקירבה בר"ה, כי בלא זה יש חשש של

צביעות וריחוק אם לא כל חלקי האני של האדם יהיו בתוך עבודת ראש השנה. וכך מפורש באור ישראל, שהחלק של שברון הלב מתייחס לחלק הגופני של הימים האלו, ובשום מקום לא נזכר בדבריו שאדם יעמוד על פירות רוחניות של רוחו ונשמתו בקשר עם הקב"ה.

התיקון של הגוף הוא להכיר את מקורו, שהוא יונק את החיים שלו מכוח מה שהוא חלק מגילוי רצונו של הקב"ה. ובמילים של ר' ישראל - שע"כ נעשה האדם לחי מרגיש. החיניות של כוחות הרע שבגוף נתקנת ויוצא ממנה הרע, וזה על ידי תליית העיניים במקור החיים. הרע שבגוף רוצה חיים נפרדים במחוזות אחרים, אבל בא ר"ה ואומר לו שאין מציאות אחרת, אין לו לא מזון ולא מחיה בשום מקום אחר. ככל שאנו מכניעים את הגוף ותולים את עינינו כלפי הקב"ה שיחון אותנו כשייכים מצד הנשמות וכעבדיו מצד הגופים, כך נגיע לקרבה שלימה בראש השנה.

התאחדות שני הקיום של עבודת היום

בזה יתבאר שני הקיום של עבודת היום בפסוקים שבהם פתחנו. הסדר הראשון הוא "והנשאו פתחי עולם" בפעולה שבאה מבחוץ, גם אם האדם פועל על עצמו זו נחשבת פעולה חיצונית כי היא פעולה שאינה כטבעו ורצונו הפשוט של הגוף. ועל סדר זה נאמר "מי זה מלך הכבוד ה' עיזו וגבור ה' גיבור מלחמה", כי שם מתגלה העוז של הקב"ה שדוחה כל רע. מכוח זה יכולה לעלות ולבוא ההבחנה השנייה של הרוחות והנשמות "ושאו פתחי עולם", ועל זה ההמשך "מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבקות הוא מלך הכבוד סלה", כבודו של המלך שמתגלה בברואיו.

ההכנה והציפיה שלנו ליום ראש השנה היא, שנזכה להיות רצויים לפני אדון כל הארץ בנשמות וגופים. ביום הדין הקב"ה מרכיב נשמה ע"ג הגוף, כי א"א להפריד ולדון כל אחד לחוד. הקרבה להקב"ה צריכה להתייחס לשני החלקים יחד, שהגוף מתבטל ותולה את עיניו לתכלית שהנשמה רוצה. כשיש את החלק של "אם כבנים" כראוי, יש לגוף למה להתבטל ויש תכלית בשבירת הלבב, שהאדם יראה את מקור החיות שלו ושיכול לצפות לקרבתו של הקב"ה ולמקור חיים כפשוטו ממש עד התפיסה השלימה של "ואני קרבת אלוהים לי טוב".

ברכות וקללות

זאת המתנה של הברכות והקללות שקוראים לפני ראש השנה, שהן מיוחדות רק לכלל ישראל, רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם" (עמוס ג' ב'). הקב"ה זיכה את כלל ישראל שמושגי הטוב והרע הפשוטים והגשמיים של העולם עצמו, יספרו להם את האמת, שהחיים והטוב כרוכים יחד והמוות והרע כרוכים יחד. זאת קומתם של ישראל ביום ר"ה, לא די בהבנה הגבוהה של עבודת המלכויות אלא חייבים גם להבין את הטוב כחיים ולראות בגוף ונשמה מחוברים את כל המציאות כאחת.

תקוותינו שנזכה בתוך כל ישראל להיות רצויים לפני אדון כל הארץ בימי הדין הבאים עלינו לטובה ונזכה לפניו לחיים אמיתיים בזה ובבא.

{ אז נדברו }

ראש השנה תשפ"ו | גליון מספר: 746 | כסדר: ז'אז מאמנים עווא שוב

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

למחברות בפוסט:
077-4448588

חדש!

ניתן לקבל את העלון

בפוסט:

מערכת אוצר הגליונות:

02-3132641

קוד עלון: 1233

לחצומוז ולחראוז

קבע לעלון:

באשראי:

"נדרים פלוס"

(קיפיה: עלון און נדבח)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(מוכר להחזר מס)

למענה אנשוי:

052-7683095

קטע משמירת הלשון שמומלץ לתלות על המקרר בימים אלו...

יש קטע בסוף ספר שמירת הלשון... ממש בסוף... (שהח"ח מלקט מפרשיות התורה בנושא של שמירת הלשון) זה קטע שלטעמי חובה לשנן אותו!!! ובפרט בימי התשובה... ואם בערב ר"ה מחפשים סגולות וישועות, אז תשמע לי... מי שיפרסם את הקטע הזה בח"ח... אני בטוח שיהיה לו איהו ישועה...

לא נכנס כעת לכל האריכות... אבל רק את הרקע מלמעלה: החפץ חיים מבאר שעיקר חטא המרגלים היה שהיו בכלל ישראל יהודים יראי שמים שמרוב יראת שמים והבנה בעומק החטא, הגיעו למסקנה שהקב"ה נורא כועס עלינו... ואם כעת התחושה היא שהכל טוב, כנראה שזה בסה"כ השקט שלפני הסערה... ולכן כעת, במצב הנוכחי מסוכן להיכנס לארץ ישראל כי מי יודע אם יש לנו את הזכות להינצל מהסכנות שיש שם...

ומתברר ש... ש... שהם קצת צדקו!!! הקב"ה באמת נורא כעס!!! אבל דווקא לא על העבירות שלנו אלא על הניכור וחוסר ההבנה הבסיסית שחשבנו שמדובר בעוד איהו בוס עצבני שמעניין אותו רק שירות ונמאס לו שמגיעים מאוחר ולא עומדים בקצב העבודה... ויאללה... זהו... הוא מצא תירוץ לפטר את כולם... על זה!!! על זה הקב"ה באמת כעס... ואם משה מתחנן 'סלח נא לעוון העם הזה; וה' עונה לו: 'ויאמר ה' סלחתי כדברך!!!' הסליחה המדוברת היא לא על חטאים עוונות ופשעים... אלא אני סולח על הניתוק וחוסר התקשורת... מתי תבינו כבר שאני לא בוס שכל היום עסוק בלפטר... מתי תבינו אני בסה"כ משתוקק לבנות איתכם מערכת יחסים של נישואין, שמורכבת בדינמיקה של ילימה של חיים... יש רגעים נפלאים... וזה לא סתירה שיש גם כל מיני ניגודים קבועים שמדי פעם נופלים שם... והכל בסדר... זה חלק מהחיים... מתפייסים... משתדלים לנסות להתקרב ולהבין אחד את השני... העיקר לא להתמרד לגמרי... וחוף מזה ממשיכים הלאה... זה!!! זה פחות או יותר הנושא שעליו מדבר הח"ח, וכאן אני רוצה להעתיק כמה משפטים מתוך שמירת הלשון: (ח"ב, פ"ט פרשת שלח) והנה על שתי הטענות האלו השיבו יהושע וכלב בקצרה... ועל הטענה שאתם אומרים שהבטחת הקב"ה בנתינת הארץ היא דווקא אם נהיה צדיקים, היא טעות מעיקרה, הקב"ה אינו מודקדק על האדם לומר 'אושיעך רק באופן שתהיה צדיק' רק אומר לו: 'לא אושיעך אם תהיה מורד חס ושלום!!!' וכל זמן שאין אדם מורד בהקב"ה לעקור מצוותיו בכוונה יוכל לקוות לכל טוב... ועתה נבאר שמין יצה"ר של מרגלים נמצא גם אצלנו, דאם נבא לאיש הישראלי ונאמר לו: אתה מאמין שיש שבו גדול למקומי התורה? ישיב לך: בוודאי אני מאמין... ואם תאמר לו: אם כן למה אתה מתרפה מלימוד התורה וממילא גם בקיום המצוות??? יאמר לך, אמת, אבל מי יוכל לזכות להם לא לאנשים יחידים בעולם, כי לזה צריך להפקיר כל כוחות הגוף ולא יהיו חשוכים אצלו כלל ולהנהיג כוז צריך להיות איש קדוש ורק הוא יזכה לגן עדן, אבל לא אנשים פשוטים כמנוני.

אכן באמת זוהי טעות מעיקרה!!! לא חייבה תורה לבעל הבית שילמד כל היום וכל הלילה... אלא שיתעסק בעסק ויקבע עיתים לתורה, אלא שיהיה העסק באמונה ובלי תרמית, וכן לכל המצוות כאשר נתבונן היטב נמצא שלא החמירה התורה כלל על האדם! ורק העיקר שלא להיות ח"ו מורד במולכו של עולם, דהיינו שלא לנטל בידים מצוות עשה של תורה שלא לקיימן או לעבור בידים על הלאוין שבתורה, אבל אם איננו מורד בוודאי יוכל למעלה באופן היותר נעלה' עד כאן לשונו של החפץ חיים!!!

עכשיו בינינו... כשמישהו הראה לי את הציטוט הזה... ברגע הראשון לא האמנתי שהח"ח כתב את זה... כי על פניו זה היה נראה לי יותר מידי 'מודרני' שבביל הח"ח... וכשהוא הראה לי את זה מבפנים הייתי בהלם!!! כי מבחינתי בשרות האלו החפץ חיים כאילו לקח טיפוס ומחק את כל כתבי חפץ חיים... אתה מוזמן לעבור על ככככל כתיב הח"ח ותראה איך שהח"ח מייסר ותובעני ולא מרפה... הח"ח דורש מכל יהודי לנצל כל דקה פנויה לעסק התורה... והוא כל הזמן נוזף בנו שצריך להתאמץ כמה שיותר בחסד והלוואות, ובהחזקת תורה ואם זה כל הדקדוק הלכה של המשנה ברורה, ועל כולנה לשון הרע שהח"ח שם מכה בשבט מוסר ומפליג בעון החמור... ופתאום בבת אחת!!!! החפץ חיים בא בשרות בודדות אלו ושובר שמאלה!!! ר' ייד: תרגע... הכל בסדר... הקב"ה לא מאיים עליך שתהיה צדיק בכל מחיר!!! אלא הוא בסה"כ מזכיר אותך שלא תהיה מורד... נו... איך זה מסתדר עם כל החפץ חיים שאנחנו מכירים?? נו... איך??

אז התשובה היא: שמתברר שבסוף בסוף יש תמיד את התמונת רקע הכללית שהיא נותנת את הטון העיקרי!!! לא כ"כ משנה מה הח"ח יגיד... הכל מתחיל ממני... מאיזה נקודת תפיסה הגעתי... אם אני נגיש לספרי מוסר מתוך נקודת הנחה שהבוס הגיע לביקורת פתע ובמגמה של קיצוצים נרחבים במשכורות וגל פטורים... אם זו נקודת ההנחה אני תמיד אפרש הכל בנימה של איומים... ולכן כשקראתי ח"ח, לא משנה מה נכתב שם, אבל הרושם שקבלתי מהדברים שלו היה מאיים!!! ואילו ברגע שנקודת ההנחה השתנתה שם: משתוקק לבנות מערכת יחסים של קשר... הוא בהחלט כועס... אבל על מה? על זה שאני לא מוכן להיות איתו במקום הזה... כאן בבת אחת כל הצליל משתנה, (זה פשוט מדהים!!! כשכתבתי מאמר על לשון הרע, היו תגובות מאוד מפתיעות, היו שהביאו לי רשימת ציטוטים מהח"ח שמשמע שמי שנכשל בלשה"ר אי לו עוה"ב אפילו לא בצחוק... והיו שהביאו לי ציטוטים לא פחות מפורשים מאותו ח"ח שזה מסוים בהרבה הסתייגויות והמדהים הוא ששניהם גילו בקיאות בשמירת הלשון, ותכלס, כל אחד ראה פה משהו אחר לגמרי... אחד ראה 'אני מאשים' והשני ראה דחף חזק לעודד אותו לרדת מהריגוש המפוקפק של לשה"ר שלא 'משמח' את ה' במיוחד.) המשך בעמוד 2 בגליון זה.

קטע משמירת הלשון שמומלץ לתלות על המקרר בימים אלו...

(המשך מעמוד 1) כן... גם משה רבינו הטיל מרה בעם ישראל בברכות וקללות... אבל בשורה התחתונה היה רקע מאוד מאוד ברור: מה שיהיה ומה שלא יהיה!!! אתם ניצבים היום כולכם... לפי ששמוע ישראל מזה קללות חסר שמים, חוריק פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם, אתם ניצבים היום, הרבה הכנסתם למקום ולא עשה אתכם בליה, והרי אתם קיימים לפני, ניצבים היום - כיום זה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם ועתיד להאיר לכם' בכל הברכות והקללות אנחנו בסה"כ חותרים לשיפור יעילות!!! כי בסוף אנחנו נהיה ביחד עם ה'!!! וכל עוד אתה עם ה' ביחד ובשיתוף פעולה... אנחנו נסתדר... החפץ חיים הירשה לעצמו לתבוע עם כל העוצמה רק בגלל שהוא היה משוכנע שיש פה כביש פנוי. יש פה יהודי שמבין את האירוע... יודע שה' רוצה אותו, וקדימה... בא נתייעל... נהיה טובים יותר... אבל מכאן ועד להגיע למסקנה שה' נורא כועס עלי ואין לי לאן לחתור. הרי לחפץ חיים ברור שזה בדיוק החטא של המרגלים!!!

ובינינו... עם הדי על הלב... זה החטא של עובדי ה' בדורנו! ונתרגו באהליכם!! אנחנו בטוחים שה' כועס עלינו כמו משגיח כשרות... ו... והאסור הוא שבסוף אנחנו גם צודקים... כי זה באמת מכעים מאוד!!! כשהקב"ה פוגש בן עליה בעשית' שהמצב שלו בקרישים... והוא מרגיש שאה אה... לך תדע מה בורא עולם מבטל לי לשנה הקרובה... וכצו התוצאה הישירה היא שהמעידות הרוחניות הכי משמעותיות שזכורות לי בתור בחור בן עליה זה בימים האלו!!! תמיד זה היה סביב הלחץ ימיים קדושים... כי הרי לא הצלחתי מספיק להתרגש בתפילה... וכמה שהתאמצתי ללמוד בהתמדה זה הרי היה פחות ממה מהמצועה בימים גדולים כאלו... (כן)... אני כבר החלטתי שבביל הרב"ע מה הסטנדרטים שהוא מצפה ממני, וכשלא עמדתי בהם הרגשתי ענייני הפנים... הרגשתי שאני לא מביא איתו שום כבוד מיוחדת לרב"ע כדי לשכנע אותו לתת לי ניוו שליש... צריך להיות מפגר לא לצפות מראש את הצלילה במיטה דוך... וחוסר תפקוד משווע שמאפין דווקא את הימים הכי קדושים ואת עשרת ימי תשובה...

וכאן זה באמת מכעים את הרב"ע... למה אתה גונב לי את המיקרופון? מי ביקש ממך לדחוף לי לשולחן תיקים שלא תפתר? למה אתה חושב שאני מצפה ממך לביצועים מרהיבי עין? מה... שכרתי אותך בתור פעולות? אני רוצה אותך או בתור בן?!! או בתור בן זוג! שתייה איתי בסה"כ... ולכן אני חושב שהחפץ חיים הזה הוא חובה!!! זה לא משפטים של אז נדבר... זה חפץ חיים! שלא חשוד אצלנו על חוסר רצינות ומודרניות...

אנא... תפיץ את זה... מצווה גדולה וחובה קדושה...

האמת היא שלמדתי לתומי רמב"ם הלכות תשובה ולפתע הפתעה!!! הרמב"ם אומר מילים מאוד מאוד פשוטות: **ישתדל אדם לעשות תשובה ולערוך כפיו ממה שאין כדי שימות והוא בעל תשובה ויזכה לחיי העולם הבא!!!** שמת לב מה כתוב כאן?!!

יש לנו יעד!!!! היעד הוא שעד המוות תשדל להיות בעל תשובה גמור!!! כלומר: יש דעד ליון... תשתדל עד המוות לסגור את כל הפניות... במילים אחרות: מצאתי את הגנב... מצאתי מי מהלך עלינו אימים... כי לנו תקוע בראש שיום כיפור הקרוב זה דעד ליון... עד אז אני מוכרח לסיים עם כל המידות רעות שלי ועם כל ההתפרצויות שלי...

אז זהו שלא!!! הדעד ליון זה המוות!! עד אז תשתדל לעשות פניש... רק מה? כמו שחברת סולל בונה שהתחייבו לסיים את הקב"ע עד שנת 2030... אז בכל רבעון תמכנסת ישיבת צוות והבוס רוצה לבדוק רצינות... ועד כמה אנחנו מתואמים באתר העבודה כדי לעמוד ביעדים... אז ככה בכל עשית' אנחנו עורכים ביקורת ביניים עד כמה זה מתקדם ועקבי מול הדעד ליון... (אלא שהרמב"ם רק מוסיף הערה אחת 'קטנה' שהיות וכן אדם לא באמת יודע מתי הוא ימות, ולכן 'מסעמי' בטוחות' מומלץ 'פחות' לחלום.)

זאת אומרת: המפת ותמונת הרקע היא כזו: אנחנו כעת בפגישות שידוכים עם ה'!! אנחנו פה בתהליך של בדיקה והתאמה ונושאי שיחה משותפים... ו... ויתכן שזה אורך זמן... כן... תשאל את הליטאים... הם יודעים מה זה לסחוב את השידוכים... (אנב: הסיידים אותו דבר... רק אצלם זה בבירורים ובהתלבטויות מאחורי הקלעים, תלס, אותו רעיון) ומותר שלאורך התהליך יהיו תנודות פה ושם, העיקר שזה יתקדם כי עד יום המיתה צריך להספיק להגיע לפגישת מגירה... כי ברגע שיהודי עוצם את העיניים המשמעות היא שזהו!!! מכאן ואילך זו הילולא!!! הילולא זו חתונה... זהו!!! ביום הפטירה השידוך מוצא לטוב ולמוטב... וכל שנה ברה"ז כמו אחרי פגישה... שני הצדדים אמורים לעדכן אחד את השני איפה זה אוהז... האם אנחנו ב: קח עט ותסמן בעיגול... א. נסיגה... ב. התקדמות... ג. צריך לברר... ד. פסק זמן... ה. תשובה שלילית: ו. אנחנו באמצע משה... ז. עסקים כעת... ח. לא מקוון!!!

כן... אם תשאל סביל במבחן: מה המאורע הראשון שהתרחש ברה"ה? הקב"ה ביום זה הציע שידוך לאדם הראשון והוא קיבל תשובה שלילית... לא מעוניין!!! הלאה... מה המאורע השני שהתרחש ברה"ה (או ביו"כ)?!! הקב"ה סגר שידוך עם אברהם אבינו... ומצאת את לבבו נאמן לפניך... הלאה... מה המאורע השלישי שהתרחש ברה"ה? כלתה עבודה מאבותינו במצרים!!!! ו... ואז מה קרה??? שמונים אחוז סרבו באדיבות ונתנו לה' תשובה שלילית... הם הודיעו שאין כוונתם להמיר את עבדי פרעה בעבדי ה'... ואילו עשרים אחוז נהגו בחצי ראש ואמרו: ש... ש... שבסדר... אנחנו מוכנים להתקדם לפגישה הבאה... אולי בעוד חצי שנה נהיה בשלים לסגור... (כן... עשרת המכות היו למעשה עשר פגישות... ברה"ה זה היה עורך הפגישה התמישית, וברה"ה הקב"ה כנראה רצה לשמוע כיוון כללי... לא פנינו מועדות... אבל האמת היא שאם קראתי לזה מאורע שלישי, אז ידילתה על כמה מאורעות שהיו לפני כן... אם זה התשובה החיובית והמפתיעה שה' נתן ליוסף ברה"ה... כן... אצל יוסף מדובר היה בפגישות שידוכים אינטנסיביות אבל הקב"ה אף פעם לא נתן תשובה!! זה היה חד צדדי!! יוסף כל היום נפגש עם ה'... כל היום הביע נכונות להיות אשת איש של ה' ולא של אף אחד אחר... ואפס פידבק!! עד שהגיע אותו ר"ה שאדם הראשון נתן תשובה שלילית מוחצת... וכת נסגר מעגל שהקב"ה ברה"ה נתן ליוסף תשובה... ולא סתם אלא תשובה חיובית מוחצת!! מבית האסירים יצא למלך!! וגם שרה רחל ותה... כל אחד והפגישות שידוכים שלו עם ה'... אז הרעיון של כל ראה השנה נוכחי!!! היעד הוא לסגור שידוך עם ה'!!! וכל ר"ה זו תחנה של... של או התקדמות או נסיגה... ויש לציין שאנחנו מתקדמים יפה... וצועדים לקראת סגירה... רק מה? בגרף הכללי תמיד נרשמים כל מיני עליות וירידות... וזה טבעי!!! אבל העיקר שבסופו של דבר בעקומה הכללית נרשמת התקדמות... שלכה"פ עד מאה ועשרים תמצא את עצמך ניצב במקום של נכונות שלילית לסגור עם ה'... אם יתן איש את כל הון ביתו באברה בז' ביזונו ל... כי אז שערי החדר יחדו נסגרים...

לקראת היום הקדוש ראש השנה והמלכת ה' הקרב ובא, ניתן לרכוש את החוברת המבוקשת:

אמנם נכון שר"ה יום הדין לכל באי עולם... אבל זה בדיוק כמו שבפסח ידונו על התבואה ובעצרת על האילן... אבל עדיין אף אחד לא חושב שמהותו של פסח זה דין על התבואה וגם אף אחד לא זוכר שחג השבועות הוא דין על האילן, אם ככה, מהו באמת מהותו של ר"ה מעבר ליום הדין שבזה?? האם יש לך קצה חוט??

קצר ולעניין אחת ולתמיד: מה זה המלכת ה' בלי לשבור את השיניים ולמהחיש לי גיוני מלכות מופשטים ללא הצלחה... תכלס... מה זה אומר לי להמליך את ה' מעבר לכרוז 'חיי המלך'?

האם יש קשר בין הדרכת חתנים לעבודת הכנה לראש השנה??

מה עניינה של הקבלה הקטנה?? התשובה היא: קניין משיכה!!!!

קנין משיכה זה פעולה קטנה, אבל היא מבטאת הוראת בעלות, ומה קורה עם מי שעשה רק משיכה ותו לא, וטוען שהוא קנה...

אם תשובה תפילה צדקה מעבירים וכו'... אז למה לא ידוע לי סטטיסטיקה שאלו שעושים תשובה החיים שלהם בהכרח יותר קלים??

מידי שנה כשמגיע ר"ה אני נכנס למערכת רגשות, לחצים, אני מתאבן לגמרי, ואז הלב כבר לא לגמרי לא ברשותי, ואז אני בלחץ ובצדק, כי אני גם לא מצליח להתרכז בתפילה... מה עושים??

אני בלחץ... מה יקרה אם בדיוק ברגע ובשניה שה' דן אותי ברה"ה... בדיוק אז נזכרתי באיוושה בדיחה וצחקתי... ה' ירחם איוו שנה הולכת להיות לי כשככה הייתי נראה ברגע הדין... איך צלחתי לשריין את רגע האפס הזה?? והתשובה היא: אין כזה רגע!!! פרטים נוספים בחוברת...

בפורים אמרו לי ש-פורים כפורים, האם זה נכון רק בבביל האוירה של פורים, או שזה תקף ועדכני גם באזור חיוג ימים הנוראים?? ואם כן, מה הקשר הנמרץ בין ימים הנוראים לפורים?

שנינו דתיים!! שנינו שהאידים של הבורא! אני ולהבדיל הערבי מבית חנון, שנינו מקים מוקדם תפילה, אני לסליחות והוא למואזין, ואילו אני רק לן עדן והוא רץ להגיהם... תסביר לי בשם ההגיונות!!! לא בשם האמת!!! אלא בשם ההגיונות... במה אני יותר טוב ממנו...? שאלת המיליון, תשובתה קשורה לראש השנה...

אני אפולסיבי, קשה לי עם התפילה הארוכה, האמה היא שכל השנה זה קשה לי, אבל בראש השנה בכלל... אני לא עומד באריכות הזו... מה עושים??

אלו חלק מהנושאים המוזכרים בחוברת... מומלצת מאוד!!

מוקדי המכירה של החוברת בעמוד 5 בגיליון זה.

תודה על תשומת הלב ל--שנה זו...

כמנהג העיתונים מידי שנה לשחרר את כל האסונות שנגזרו בשנה האחרונה עם תמונות וצבע ודם וכל זה תחת הכיתוב מי יחיה ומי ימות מי בחניקה ומי בסקילה... **אז אני רוצה לשחרר אותך בכמה דברים אישיים שנגזרו עלי בשנה האחרונה!!!**

אז בא נתחיל ככה: בעוד 8000 שנה... מי יתן ואזכה לראות בטוב ה' בארץ החיים, סו"ס כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב... ואני אשב שם יחד עם אבא שלי... וכבר 8000 שנים שאנחנו פה... יהיה לנו שם המון זמן לדבר ולהחליף נוסטלגיות... ותאר לעצמך שיום אחד נחליף נוסטלגיה על מה שנגזר באופן ספציפי בר"ה של שנת התשפ"ו...! (השנה שתלפה עלינו) נו... מה נגזר בשנה זו?? אז כמובן!!! מבחינתי מתבקש לומר שבשנה הזו נגזר שנפלה עטרת ראשי ואבא שלי נפטר מן העולם...

אבל לא... תתפלא לשמוע, אבל דווקא זה לא יהיה כ"כ מעניין...

כי זה שהוא נפטר בתאריך הזה, מסתמא זה כבר נגזר עוד לפני שהוא נולד!! רק מה? עדיין כואב לי הלב... הוא נפטר בגיל 71... ואולי היינו זוכים שיהיה איתנו פה עוד 20 שנה... נו באמת... 20 שנה?? מה זה בשבילנו 20 שנה?? להזכיר!!! אנחנו כבר 8000 שנה חיים באושר ועושר בעולם הבא... אז שנה יותר או פחות... זה מזיז למישהו?? זה מדגדג למישהו?? זה שאבא שלי נפטר בשנה האחרונה, זה בהחלט אירוע דרמטי וטראומטי בשבילי **עכשיו!** אבל אם מדברים על סדר גודל ועל טווח של נצח נצחים... הרי לא זו הגזירה המשמעותית שנגזרה בשנה האחרונה... אז מה כן?? אתה יודע איזו גזירה משמעותית כן נגזרה עלי בשנה האחרונה? אז אני אספר לך ביוזי אישי:

נגזר עלי בשנה האחרונה להפסיד **עשרות שעות בחיים** שכל שעה בודדת היא סדר גודל של 'יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעוה"ז' **מכל חיי העולם הבא!** והפסדתי לא שעה אחת כזו ולא שעותיים, אלא הרבה יותר... ואת כל השעות האלו הפסדתי... על מה? תן נחיש על מה? על טראמפ (לכל הרוחות)!!!! אתה קולט את ההפסד??

אבל האמת היא שאפשר להבין אותי... כל בוקר אני מתעורר לתומי... ונשיא ארה"ב מתעורר יחד איתי ויוצא בהצהרה דרמטית!!! זהו! תוך עשר שעות שערי הגהינם נפתחים בהורמוז... ואני בן אדם נורמלי מבין שאם נשיא ארה"ב אומר כנראה שזה רציני... ואת ההמשך אתה כבר יודע... כל יומיים והוא יוצא בהצהרה במבססית אחרת... ותשמע... בהתחלה נכנסתי לזה... נכנסתי לריגוש... סו"ס אני אוהב עקשן... וזה הצליח לספק לי מיליו וריגוש נקודתי... שאוה אוה... לך תדע מה הולך להיות פה מחר... (תבין: אם היה עובר עלי סתם ערב משועשע ואפור... בשלב מסוים להייתי מסוגל להישאר ככה שומם... הייתי מוכרח לעשות עם עצמי משהו ובסוף זה היה איכשהו מפעיל אותי לתורה ומעש"ט והיה יוצא משהו מהערב הזה, אבל ברגע שטראמפ החליט לפתוח את שערי הגהינם... זה הצליח להסיח את הריגוש שלי לשם... וסרפתי ימים שלימים שהתמלאתי בריגוש מרוק...) וארך לי זמן! ארך לי די הרבה זמן

לקלוט עם מי יש לי עסק... וב"ה בסוף הבנתי!!! אבל לבנתיים!!!! לבנתיים הוא הספיק לשרוף לי שעות יקרות של 'יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים מכל חיי העולם הבא', והשעות האלו שהלכו לפח... זה משהו שנגזר בר"ה האחרון!!! ולצערי הרב השעות היקרות האלו נכתבו בספרי מתים!!! (בטח ספרי מתים... מה יצא לי מזה אם לא מוות.)

כנראה שלא הייתי מספיק ראוי שיהיה לי מספיק שכל ויעילות ואסרטיביות לקרא מפה ולהבין עניין יותר מהר... אבל רגע רגע!!!

תוך כדי דיבור אני מוכרח להדגיש ש... שבאותה מידה אני גם מרוצה מעצמי! כי נכון ששרפתי עשרות שעות על טראמפ... אבל טוב מאוחר מכלום... בסוף הגיע רגע של התפכחות... ופתאום נפל לי האסימון וקלטתי שאני כל יום עושה 'זיכור' לטובת נשמות של טראמפ... תבין: לטראמפ יש מחלה שהוא מוכרח שכל שעותיים יזכרו אותו... ואני הפראייר ששעיתי לו כל יום 'זיכור' על חשבונות!!! ובשנה שקלטתי את זה... תחכתי!!! ההלו טראמפ... יש גבול... מה עם ה'זיכור' שלי... וכבר עברו מאז כמה חודשים ומידי פעם אני פותח את העיתון... ומה אני מגלה לתדהמתי???

טראמפ בתגובה: נגיב בעוצמה שאיראן לא הכירה מעולם... ואני אומר לעצמי: רבש"ע! הוא עדיין תקוע עם אותם משפטים בדיוק כמו לפני ארבע חודשים... איזה נס שיצאתי מזה בזמן!!! איזה סיעתא דשמיא...

אז זהו!!! שגם זה נגזר בר"ה... כי... כי יש כאלו שנגזר עליהם שטראמפ עדיין מספק להם מנת ריגוש יומית כדי לקבור להם עוד יום של נצח שהתבזבז... על מה?? על סבב נוסף של שיחות... אז ב"ה, בר"ה האחרון נגזר שתהיה לי סייעתא דשמיא להבין עניין לכה"פ מחג השבועות שאז החלטתי לעשות גם אנוכי לביתי... ולפחות על זה אני מאושר!!

[כן]... כל ישיבוחר שמתיישב על 200 גרם פיצוחים בשביל לקרא את הטראמפ היום... שידע לו שזה לא סתם פיצוחים... זה ברכות של אזכרה לעי"ה... מה שנקרא 'תעשה העץ, תעשה אדמה'... אז אצל אשכנזים זה יזכור ואצל הספרדים זה אזכרה והשכבה... והצד השווה שביניהם... שיש גבול כמה יזכור אני יכול להקצות לטובת נשמות של טראמפ... מה עם הנשמה שלי) אז הנה לך דוגמית ממה שנגזר בר"ה האחרון... **ואת זה העיתון לא יודע לכתוב...** ממש לא!!! העיתון עסוק בפייצ'קס שקרו השנה... מי אכל השנה צ'לונט ברוגע ומי הפריעו לו באמצע... העיתון לא יודע את ההמשך של 'ותננה תוקף' שזה העיקר ולשם חותר ר' אמנון ממגנצא!!! זה ש-אדם כחציר יבש כציץ נובל, כצל עובר... אבל!!!! יש לצל העובר הזה שליטה וכח לפעול נב-ואתה הוא מלך קל רם ונשא... שאני הציץ נובל זה שממליך אותו... ובשעה אחת שלי אני יכול להגיע לנצח נצחים!! ובאותה מידה אני יכול לשרוף שעות ארוכות על קריזות יומיות של טראמפ... ועל המשכורת של חברי הכנסת לקראת הבחירות הקרובות. האם משהו מסוגל לגדול בשנה ולהבין שזה עיקר הדיון בר"ה?

אז רגע רגע: אני מוכרח לעצור כאן ולהתנצל!!! אני מדבר כעת כמו בן אדם שיש לו שני הורים בשמים!! זה סוג של חוויה שלא כל אחד בגילי עובר אותה... אבל אני רק יכול לשחרר שברגע שיש לך שני הורים בשמים, משהו שם מתאזן לך בפרופורציות של החיים... אתה פתאום קולט שההלו... זה רציני שאף אחד לא נשאר פה!! (זה לא המצאה של הראשית חכמה, אלא יש לזה גם חתימה של משרד הפנים...) וממילא פתאום נופל לך האסימון שכשמדברים על יום הדין כי הוא איום ונורא ומלאכים יחפזו ואוי אוי... מי יחיה ומי ימות... **פתאום אתה שואל את עצמך:** רגע... בא ננסה רגע להבין... מה בדיוק האיום והנורא פה?? מי יזכה להמשיך לחיות ולאכול עוד כמה חתיכות קוגל והעריגה?? על זה כולם נרעשים?? **תרשה לי לשחק ראש קטן:** שנגזר על אבא שלי שהוא יפטר בשנה שעברה... אולי תסביר לי מה נגזר עלי?... שהוא לא ימשיך לחיות??

נו... ???... ומה קרה שהוא לא המשיך לחיות??? מה הוא הפסיד?? בא נשאל הפוך: לו יציור שהוא היה מצליח לדחות את המוות בעוד כמה שנים, מה הוא היה מרוויח?? אולי את האזרחות? אולי את החטיפה החלבי 'רבע לשבע'?? אולי את המצגת המרגשת של...?

אז מי שהבין את השאלה שלי והזדהה איתה... **אז הנה התשובה!** האיום ונורא שנגזר בר"ה זה לא ה'מי יחיה ומי ימות' מי בחניקה ומי בסקילה' ששם כולנו נוהגים להתקע!!! כי אליבא דאמת (כמובן למי שקיבל פרופורציות לחיים) האיום והנורא והמלאכים יחפזו זה ה'אדם כחרס הנשבר כענן פורח כסייח כענף'... והכלום הזה מצליח לנעוץ את סכא הכבוד כי... כי עשה למען שמך וקדש את שמך **על מקדשי שמך!!!**

אבא שלי היה כחרס הנשבר וכענן פורח... אבל הוא הצליח לקחת אינספור רגעי ענן וחלום יעוף ולהמליך שם את ה'... הוא הפסיק לקרא עיתונים כי... כי אפשר לקחת אבק פורח ולהנציח אותו במשנית... ואילו אני הממשתי לקרא עיתון!!! הוא קיבל סיעתא דשמיא לקחת עוד שעה נוספת ולתרגם הווה לנצח לקדש את שמו יתב'... ואני הפסדתי את השעה הזו בטראמפיות... זה האיום והנורא שנגזר בר"ה!!!

רוצה עוד מדגם קטן של גזירה שנגזרה עלי בשנה האחרונה???

סו"ס תפסתי חיזוק... היות ואני 'חיוב' על אבי הכ"מ אז אני צריך לגשת ש"ץ ולהגיע בזמן, ואני מתפלל מתחילה ועד סוף התפילה... אבל תתתמדי!!! תמיד יש משהו אחד מהמתפללים שנוסף לי בעורף... פעם זה משהו שרוצה 'יותר מהר' ופעם אחרת זה אחד שרוצה 'יותר לאט', ואין לי טענות עליהם, אבל יש לי טענות על עצמי!! כי במבט לאחור אני מגלה שהם גנבו לי את רוב התפילות!!! אני מסכם חצי שנה של תפילה מול העמוד ואני מגלה שרובם התבזבזו לי על כמה פרצופים שבמקום להתפלל הייתי עסוק ב'לרצות' אותם, (לא משהו שבסוף התברר שסתם דמיונית) נו... תגיד לי: לא גזירה?? נגזר עלי לבזבז נתיים נצחיים על שטויות. האם יש עיתון שחשב על כזו גזירה שנגזרה בר"ה?? שבעוד מיליון שנה... כשאני אזכה לרב טוב הצפון לצדיקים על כל קדיש ועל כל יאה שמיא רבה

שלאמרת... יהיה נתח מסוים שהפסדתי אותו... ועל מה? על כלום!!! על סתם דמיונות...?? אז הנה... הבאתי לך כעת שתי מדגמים אבל אל תתקע בהם... קח את זה הלאה... לחיים הפרטיים שלך...

אתה מבין לבד שהדוגמאות שהבאתי עד כה, הם הדוגמאות העדינות, כי הלוואי והבזבזי זמן שלנו זה היה המשיגאסען של טראפ... הבזבזי זמן יותר משמעותי שלי בחיים זה כל המשיגאסען שלי... תנסה פעם לעשות חשבון נפש כמה אנרגיות בזבזתי השנה לחשבן כל מיני אנשים... לעמוד בקצב החברתי של כל מיני שטויות שאני בעצמי לא מאמין בהם... לעשות דקדוקי עניות מכל מיני דברים לא מהותיים... ובינינו... לא תמיד זה לגמרי באשמתנו! כי אמנם נכון שיש תמיד בחירה... אבל יש גם סייעתא דשמיא, יש ארגז כלים שצריך זכויות בשביל לקבל אותו... ולמעשה זה מה שנגזר בראש השנה! כן... מותר לבן תורה מרום לעלות קומה ולקלוט שלמיינעשה עיקר הגזירה של ראש השנה זה כמה סייעתא דשמיא אני אזכה לנצל את השנה הזו לעבודת ה' ולחיי נצח עם מינימום בזבזים וחטאים... ואני יכול להגיד לך שהיו שנים שהייתה לי סייעתא דשמיא מאוד גדולה למצות את הזמן לעבודת ה'... אבל זה היה כרוך בהרבה מרירות... זו הייתה שנה מאוד קשה, שעשתה אותי רציני בכח, ומאידך: זכור לי (ומסתמא לכל אחד) שנה אחת מאוד מאוד שלווה... היה לי מאוד נחמד... הכל היה רגוע... מה שנקרא בפאנאן... שנה פשוט מתוקה, ישנתי טוב... ו... ותכל'ס לא זזתי מילימטר... האם יש לי מספיק שכל להבין שאותה שנה מקסימה הייתה שייכת לספרי מתים??

כי... כי מה עשיתי בשנה הזו? אכלתי צ'לונט... אמרתי בדיחות... נקרעתי מצחוק... לא נאבד לי ארנק, לא הפסדתי את האוטובוס... נו... וזהו? הייתה שנה... מתה שנה? האם אתה כשיר להבין ששנה כזו היא בגדר 'ספרם של רשעים'? מי שהפסיד שנה בחיים על צלחות צ'לונט וקוגלים ו-15.000 בחשבון בנק זה לא סתירה שהוא הורשע בדיון...

אבל מאידך!!! אף אחד מאיתנו לא מאחל לעצמו להיות צדיק... וזוהי יגיע ממערכת הפעלה של מרירות וסבל... לכן אנחנו מתפללים על שניהם!

זכרנו לחיים!!! ... ו... ו... וכתוב לחיים **שובים!!!**

זכרנו לחיים- נצחיים!!! (כפי שמוסיף הש"ה הק') בזכרנו לחיים אני מתפלל שאזכה לעשות משהו עם השנה הזו... שאזכה לנצל אותה לנצחיות... ומצד שני בסוף התפילה אני מוסיף ומתפלל שזה יגיע בקטע הטוב!!! שמערכת ההפעלה לא תהיה מרירת... שהקב"ה לא יצטרך לדפוק על שולחנות כדי 'לעודד' אותי להיכנס לרצינות... [כן... כל פעם שאתה שומע איזה אסון או חולה בסביבה הקרובה או כל דבר מזעזע אחר שזה בבת אחת מכניס אותך לרצינות, זה משהו שנגזר בר"ה ולא סתם אלא בספרם של חיים!! נגזר עליך שיהיה משהו שיזיז ויטלטל אותך לנצל את החיים) רק מה? אני מעדיף שהרצינות שלי לחיים תגיע משמחה וטוב לבב מרוב כל... כלומר: המצב האידיאלי ביותר שעובד ה' אמור להתפלל עליו... ש-אנא ה'... תזכה אותי לקחת את העניינים ברצינות ממקום של הבהנה!! שמצד אחד אני אנצל את

השנה הקרובה לרוחניות... אבל שזה יהיה ממקום בריא... לא כ-סוס כפרד אין הבין...

אבל לא משנה... בין כך ובין כך!! מותר לבן תורה להבין את הנתנה תוקף ברמה אחת יותר מהעיתון... לדעת שהקטעים בנתנה תוקף ששם כולם בוכים וצועקים... זו ההקדמה!!! כי המקום שבו 'א' אמנון ממנגנא בכח זה דווקא בהמשך... היו היו איזה עוצמה יש לי בידיים!! ואנא ה', רחמנות עלי... שלא אבזבז את זה... (משום מה לנו תקוע בראש שזה שפעם אנשים היו מתעלפים ב-קדוש אלוה... למה היו מתעלפים?? כי פחדו... או איו... מי יודע מה יקרה השנה... האם אני אזכה להמשיך לאכול צולנט עוד רבות בשנים... או ח"ו הקב"ה כבר לא יפרגן לי עוד צלחת... נו... ואם ככה, אז למה אנחנו פחות מתעלפים מהם?? כי פחות בוער לנו לאכול צ'לונט...?? אז זהו שלא!! כשהידי פעם התעלף זה לא מרוב פחד למות... אלא מרוב פחד איך אני מגיע לשם!!! עם מה בדיקו!! מזה התעלפתי...)

מי שמאמר זה גדול עליו... יקבל שכר על הפרישה... הכל בסדר!! אף אחד לא צריך לסבול שיש לי שני הורים בשמים... העיקר תכבדו את ההורים...

בא נגיד את זה ככה: משום מה יש לנו רגש מאוד גדול לעצם החיים!!! (זהו רגש נכון ואמיתי) אנחנו מאחלים אחד לשני מעומק לב שנזכה לחיות כמה שיותר הרבה שנים!!! אנחנו גם מאוד עצובים לשמוע על בן אדם שנפטר ל"ע... ולא הצליח לדחות את המוות בעוד כמה שנים... אבל הלאה... יופי, אתה חי, נו... מה עושים עם החיים האלו?? אז זהו!!! שלשרוף ולמחוק שנים שלמות מהחיים על שטויות?? **זה משום מה בכלל לא מזעזע אותנו!!** אם אני אספר לך על בן אדם שדווקא לא מת בגיל צעיר!! הוא חי, אבל מבזבז את כל החיים שלו על כלום... זה יזעזע אותך? למה לא?? תחשוב שבבית קברות יש אנשים צעירים שנפטרו בגיל עשרים וזה עצוב... ולצידם קבור בן אדם בן תשעים שבזבז את כל החיים שלו על התיקים של ביי... למה זה פחות עצוב?? מה ההבדל ביניהם?? למה התחושה הטבעית היא שמי שמת בגיל עשרים הפסיד יותר ממי שמת בגיל שמונים ובזבז את כל חייו ברשת?? למה מה שאני אומר עכשיו זה נשמע וורט מוסרי? למה השכל הישר לא מבין ככה??

אלא מאי? זה שמת בגיל עשרים כמעט ולא הספיק לאכול פיצות!!! ואילו זה שמת בגיל שמונים... נכון שגם הוא לא עשה פה כלום!!! אבל לפחות הוא הספיק לדחוף פיצות ושוארמה לבטן... לפחות זה...

נו... אז מזה אנחנו כ"כ מרוגשים ב'ונתנה תוקף כי הוא נורא ואיום??

זו הרמה שלנו? תחליט!!! אתה תחליט אם שם אתה אוחז!!!

טיירע יידן... הגיע הזמן שכל אחד מאיתנו יוציא לעצמו עיתון עם תמונות עדכניות משלו על מה שקרה בשנה שעברה... כמה שעות שרפתי באתר הזה, וכמה בוצאפ הזה... כמה אנרגיות בזבזתי כדי לפרנס אחרים,

להבין ש-מי יחיה ומי ימות... זה לא בכביש... לא בחניקה ולא בסקילה... ה-מי יחיה ומי ימות האמיתי זה מי שעשה עם עצמו משהו ומי שלא!!!

ה-מי ימות הכי טראגי בדור שלנו זה המון המון אנשים בריאים בגופם!! לא נחטפו, לא נדרסו, לא נפלו מקומה עשירית, והם בסה"כ בזבזו את החיים שלהם על כלום!!! לא פחות, ולא יותר, לא בערך ולא כמעט... אין פה צבעים עזים ולא דם על הידיים... שום דבר!! בן אדם שבזבז את החיים שלו על ציוצים ברשת... זה ה-מי ימות!!! ולא סתם אלא הוא בעצמו מלאך המוות של החיים שלו...

ותחשוב שאחר כך אנחנו עוד מתחננים לבורא עולם שיתן לנו חיים??

מה הקשר... זה כבר ממזמן ממזמן לא תלוי ברבש"ע... הוא כבר נתן לך חיים!!! יש לך חיים!! כעת הרבש"ע מתחנן לפניך... הההלו... תשאיר לעצמך קצת חיים... אל תהיה מלאך המוות... תשאיר לעצמך משהו בחיים

תכל'ס... מתחילים כעת שנה חדשה... והשנה בדף היומי יש מהפך!!! וחשוב לדעת שמשוה חדש קורה... כי השנה האחרונה בדף היומי זו הייתה שנה הכי קשוחה... היו לנו שלוש מסכתות הכי כבדות בש"ס, זבחים מנחות וחולין... זה היה לרציניים בלבד!!! ואכן העייפות הטבעית השתלטה... **אז זהו!! שמכאן ואילך העסק מתחיל להיות עלי...**

תן ניחוש כמה סיומים הולך להיות לנו השנה?? זרוק מספר...

שמונה!!! שמונה סיומים... בכורות, ערכין, תמורה, כריתות, מעילה, תמיד מידות וקנים, ו... וברכות (וחצי שבת)!!! ועל כלונה סיום הש"ס!!!

זה אומר שהולך להיות כאן שמח... כל מסכת והאופי שלה... משהו פה מתעורר לחיים... ו... ו... וכמובן!! אתה תחליט!! האם אני אעשה לביתי וארויחי את בכורות, או ששוב אתרם איברים מגויי לטובת הבחירות??

הגזירה הזו הולכת להיכתב בר"ה הקרוב... זה מאוד קצת תלוי ברבש"ע והרבה תלוי ברצינות שלי ושלך!! זה תלוי עד כמה הפנמת את סגנון המסר שנכתב כאן... עד כמה אני קולט שחיים ומוות זה עניין אישי שלי... אני אחליט האם להחיות ולהנציח את החיים, או לקבור אותם קבורת חמור... **בא נחליט להסתער על תורת חיים!!!** ואני מבטיח לך שיש לך מספיק כשרון להבין... אחריותי שאתה יכול להבין מסכת בכורות וערכין... תשאיר את המשקעים מהעבר... ותסתער על תורת חיים!!! הגיע הזמן לצאת במלחמה על החיים!!! אני נחוש להציל לעצמי לכה"פ כל רגעי נצח בחיים מידי יום... אני נחוש להדוף באפס סובלנות כל מי שיחמוד להמית לי נתחים מהחיים... היהודים אף פעם לא היו פראיערים!! הם אף פעם לא הגישו את הלחי השנייה... הגיע הזמן לצאת בקרב על החיים... חיי עולם נטע בתוכנו...

ניתן לרכוש את החוברת לנשים!!!
ה'מחזור' האהוב לר"ה לאמהות הצדקניות
שמבלות בגינה בדמעה בשליחותם עם הילדים
בשעת התקיעות.
מתורגם גם לאידיש ואנגלית...

להלן מוקדי המכירה מבית 'אז נדברו'

ירושלים:

- רח' נחמיה 10 קומה ג'
גבעת שאול, רח' בן עזיאל- 054-8491554
- בית וגן- משפחת נוישטט רח' הרב פראנק 29
רוממה- הב'ג' 052-7682281
- רמות ד'- רובין 47- 054-8419684
- נוה יעקב- 054-8500615
- אופקים**- משפחת שפירא: 053-4112035
- אחינסמן**- 053-4162979
- אלעד**- רחוב ר' יהודה הנשיא 81- 03-9073067
- אשדוד**- הרב צור- 050-4120311
- ביתר עילית**- אזור רמי לוי- 054-8450998
- בית שמש**- נהר הירדן ר"ב 058-3294147
- בני ברק**- קיבוץ גליות 9 055-6728458
- חזו"א 34 052-7117271
- רח' הרב קוק/ הרצוג- 0527603814
- אזור גן ורשא- 0534166085
- פרדס כץ אבוהצירא- 0548494663
- פרדס כץ בי"ם אילת הישר- 0548578226

חדש יבנה יעקב: 054-8439757

חיפה: 054-8423047

נ"ש: 0527121693

טבריה- 054-8441354

טלו סטון- קפלן, הר"ף 6 ק"ג 052-7688584

כרימאל- 0527136165

מודיעין עילית: קצות החושן 14, 052-7174781

חפץ חיים 14- דרבנין- 0527634753

גרין פארק- 0527644795

חדש תל אביב: הר יונה ג'- 053-4118642

נתיבות- רח' הרב גרשנביץ 0527644737

עפולה- 052-7686876

פתח תקוה- (מרכז העיר) 0504124235

צפת- 052-7181828

רכסים- 054-8415410

רהובות- 0583298126

תל ציון- 052-7150166

תפרה- לימן- 055-6705003

ניתן לקבל את החוברות גם בשליחות בקשה למייל
הרשום בעמוד הראשון.

**בברכת מתיבה ומתימה לכל המפצצים
וענה טובה ומבורכת לכל הקוראים**

אם מי שלא

בימים הקרובים תתקיים מכירה של כל
ספרי וחברות מבית אז נדברו ביעיבת מיר
(חדר כביסה)

שלחיך פרדס רימונים!!! הרימון הבודד שהסעיר את ירושלים בראש השנה.

מוצאי ר"ה בירושלים... כל העולם בחצר בית יעקב משועשעים ומחויכים... כן... בר"ה הזה היה אירוע מאוד מעניין ומשעשע בירושלים!!! רימון אחד הצליח להסעיר את כל ירושלים... עוד יספרו על הר"ה הזה...
הכל התחיל מר' יצחק... מדובר ביהודי מתוק שיש לו המון אהבת תורה וכבוד לתלמידי חכמים... וכמדי שנה יומיים לפני ר"ה ר' ידותון מגיע עם ידיו רימונים... הוא לא היחיד... שם עוד אלפים חוץ ממנו... סו"ס ערב ר"ה זה בדיוק העונה של קטיף הרימונים והתמרים... ומסמל העזרה מלאה בביכורי רימונים... אבל עדיין!! הרימונים של ר' ידותון זה ליגה אחרת!! מדובר ברימוני בדרן!!! שמעת פעם על רימוני בדרן??

רימון בדרן זה מרצדס!!!! כל רימון אבטיח!!! עסיסי!!! אדום!!! כל גרעין גרעין!!! בקיצור: בחיים לא תראה רימוני בדרן סתם ככה בחנות ירקות... זה לא משהו שנמכר במשקל... גם לא ב-24 שקל לקילוגרם... זה משהו שאתה יכול לראות אותו בחנויות לכלי כסף... מי שקונה בדשית מכסף יקבל ש רימון בדרן אחד בחינם... אולי גם אצל את מוכרי מחוזים מפורסמים מעור עם יתרון... שם אולי מצפים רימון בדרן אחד... מקסימום עוד חצי... שיראה כמו הרימון בככרות של החרדים) אבל ר' ידותון... ככל שמתקרב ר"ה הוא נכנס לאקסטזה של אהבת תורה... ולכן בשנים האחרונות הוא התחיל במנהג חדש, הוא מגיע כרגיל עם כמה עשרות רימונים בתור ביכורים!!! והם ניתנים לאנשי משמר כדיו... **אבל זה הסיפור הקטן!!! כי הסיפור היותר רציני** זה שלאחרונה ר' ידותון מצרף איתו עוד ארבע משטחים ענקיים עם אלפי רימוני בדרן משובחים... ואת זה משנעים היישר לחצר בית יעקב... ר' ידותון החליט לנדוב את זה לאורחים הרבים שמגיעים במשך הלילה לעדות החודש... סו"ס בליל ר"ה אוכלים סימנים!!! ור' ידותון טוען בתוקף: מי שטרם והלך מרחקים כאלו גדולים כדי להעיד עדות החודש... מגיע לו להגיד 'שירבו זכויותיך רימון' על רימון בדרן...

זכות מתחיל הסיפור!!!! ערב ראש השנה... ארבע בצהריים... כבר כל הרימונים עומדים בתצוגה מעוצבת בכניסה לבית יעקב... ולפתע מופיע ר' דחוף והזיק את ר' ידותון... מה קרה?? אל תשאל... הגיע מברק מהפרדס, שלאחר שסיימו את כל הקטוף... נכנס האריס הותיק לסקירה שגרתית בפרדס... ואז לפתע 'משהו' נעלם לו בפרדס... ומה שהתברר זה שבתוך הפרדס יש בלע"ר מאות עצי מאכל... אבל יש נטיעה אחת קטנה וסוררת ש... שהיא מוקפת בקוצות אדמה... (בתור סימן והוכיח שזה ערלה!!! זה מיועד בעיקר לאלו שלוקחים בלי רשות... אם גם אתם לא מקפידים על גזל... לפחות לא תחשלו באיסור המה דעלה) ותכל'ס... אני מחפש את הסימן של הנטיעה ולא מוצא... בקיצור: אחרי שעה וחצי סו"ס מצאנו את הנטיעה!!!! ו... ומה מתברר?? שגם ממנה קטפו רימון אחד (לא היה שם יותר מרימון אחד בשל) ותכל'ס... קרוב לוודאי שהרימון ערלה הבודד הזה התערב עם ככלל רימוני הברדן הכשרים... **ר' ידותון קיבל את הסיפור!!! והחריז כסיד!!!!** ר' ידותון קיבל צמרמורת והתכנס בתוך עצמו... ארך לו כמה דקות לקלוט את המסרים וההיקף העצום של הנדק!!!

לא היה הרבה זמן... עוד חצי שעה כניסת יו"ם... התכנסה ישיבת חירום במעמד ב"ד מסנהדרין... ור' ידותון הציג בפניהם את הנתונים ואז יצא הפסק המרטיט... שככלל הסחורה!!! כל אלפי הרימונים היוקרתיים, כככולם אסורים... ולא סתם אלא בהנאה... מה לעשות!! רימוני בדרן זכו לקבל מחז'ל את הקופלימנט שהם מז' דברים שחולקים חשיבות לעצמם כמו בעלי חיים שאם נתערב אפילו באלף לא בטל!!! (נהלן למרות שבדרך כלל ערלה בסלה לה'פ באחד ממאתיים... אבל רימוני בדרן?? זה מירמרה!!! שכל רימון בדרן חולק מקום לעצמו!!! ואם יש רימון בדרן אחד שברור לנו שהוא ערלה ונתערב, כל אלפי הרימונים שמסתמים שם בחצר בית יעקב אסורים בהנאה) כולם נעצו עיניהם וחששות התגבשו שר' ידותון! אבל ר' ידותון! ידותון הפתיע בחיך ואמר: הנה!! הגיע ר"ה!! יש לי כעת את הזכות להמליך את ה'!! ואם ר' רוצה שאני אאבד במו ידי 2000 רימוני בדרן... הנני!!!!

הגיע ליל ראש השנה... תוך שעה וחצי כבר התחילו להופיע העדים הראשונים, ותוך שעתים וחצי כבר הייתה נהירה של עשרות אלפים... השלחנות נפתחו וסעודות גדולות עושים להם... והגיע השלב של הסימנים... וכולם כבר מחכים לרימוני בדרן האהובים שהתרגלו אליהם השנים הקודמות...

ו... ור' ידותון הסתובב בין השולחנות והתצגל... תבינו... גם השנה השתוקקתי להביא רימוני בדרן כפי שאתם רואים, אבל קרה משהו מצער... והיום ר"ה!! יש לי את הזכות יחד איתכם להרבות זכויות עם רימוני בדרן משובחים שמחר בעז"ה ש' ערבר אנהנו נעשה פה הדלקה ונשרוף את כולם ונזכה להרבות זכויות לא בסימנים אלא בפועל בזכות הנאמנות לחז'ל שרצונו ית' שנשמע בקולם!!!! העוילים נפעמו מהדברים... ר' ידותון פשוט סחף את הציבור... רבותי: מה יכול להיות יותר נשגב מלהביא בער"ה ביכורי רימונים למקדש?? זה לשרוף ביכורים במוצאי ר"ה כי כך הורה חכמת ית', ע"י תקנת חכמים... היו שם ירקותים עד סוף הלילה אבל כצמח... מתוך מגוון האנשים שהגיעו לעדות החודש... יש גם אפושטע יידן... והגיע יהודי שאצלו הסימנים של ר"ה זה יהרג ואל יעבור... והוא היה בלחץ להשיג רימון!! אז ניסו להסביר לו שערלה... והתערב וכו'... אבל זה היה 'יותר מיד' בשבילו... אין לי זמן עכשיו לערלה... אני צריך רימון לסימנים!!!!

והיה שם גם את זונדל... יהודי פשוט שלא הצליח להירגע... מה... כככלל הסחורה הזו הולכת לפח בגלל רימון אחד? אתם יודעים מה זה רימוני בדרן...? עם רימון אחד כזה הצלחתי לשחד את הקסדור הרומאי שלא יסגיר אותי לכלא עשר... ור' ידותון הסביר לו... כן... אני יודע... אוהו אני יודע מה זה רימוני בדרן!!!! אבל אתה יודע מה זה לשמוע בקול חז'ל? אבל היהודי עם הסימנים לא הצליח להירגע... (הוא מצידי בטוח שאם לא היה לו רימון בליל ר"ה הוא לא ישלים את שנתו) והוא התייעץ בשקט עם כמה שמבינים ב'איסור והיתר' והם אמרו לו: שאם משהו פותח את הרימונים והם כבר לא שלימים... אז זה כבר לא חשוב, ואז זה כבר כן מתבטל באחד ומאתיים... ואז באמצע הלילה... כשכולם שרו בהתלהות הוא הלך כולו חדור קנאות (שלא להפסיד מנהג ישראל) ופיצח בזריזות מאתיים רימונים... ואז הוא הופיע כולו גרשון קודש ואמר: רבותי: עשיתי 'עבויידת הביטול' וכעת יש לי 'ירבו זכויותיך רימון' להתברך בברכת השנים... ניתן להתכבד... בהתחלה כולם היו בהלם!!!! ואז מהר מאוד נישא אלו שלוחי בית דין והודיעו לו חגיגות... ר' זונדל... טעית בחישוב! לא הרבית לצמצם שום זכויותי! כי קי"ל שאין מבלבלין איסור לכלחיתו... ומי שערב ובלל זאת ביטל... זה אמנם מותר לאחרים אבל חכמים קנסו אותו ש-לו זה אסור!!!! אז מה שבטוח: לך לא הרבית שום זכות... ואדרבה... לכולם היה זכות ששמעו לחז'ל ואת הזכות הזו אתה הפסדת במו ידיך... ואילו מהרימון אין לך רשות להשתמש... אבל לאחרים כן... בבקשה... רבותי: מי שרוצה להגיד 'שירבו זכויותיך', וכאן הייתה הפתעה... אף אחד לא הסכים!!! ר' ידותון הצליח כ"כ לסחוף ולרומם את העוילים... אף אחד לא רוצה להפסיד את הירבו זכויותיך של הזכות לפרוש מאיסור דרבנן!!! חביבים דברי סופרים...

תכל'ס... כעת מוצאי ר"ה... הסיפור הספיק להתפרסם בירושלים... וכעת אלפי אנשים נוהרים לחצר בית יעקב לקראת מעמד השריפה... (מה שכן, הגיעה בקשה מביד' לעשות את השריפה במקום נמוך... כי בליל ב' בחודש, יש כאלו שעלולים לחשוב שזה משואות) וכעת הגיע השמועה שהביד' מאזר התרגש מהמעשה והודיע שהוא רוצה להשתתף במעמד השריפה (למרות שמסחר בצחורים הוא כבר אסור לפרוש לו ימים) ואכן אלפי אלפי רימוני בדרן... שמוערכים בקרוב לסיליון שקל הושלכו היישר לדליקה בניגוני דבקות ג'ן נעול אחותי כלה... שלחיך פרדס רימונים וגו'...

אבאלה... כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה וכ'...

בצפוי... היו כמה שהתקשרו אלי מבוהלים... מה קרה? זה כאלו שטורחים בימים אלו לדורע פחד ובהלה שכל פעם שר"ה חל בשבת ולא תקעו... אח"כ הייתה שנה קשה... נו... מה עושים השנה לא תהיה רעה? אמרתי לאותו אחד: אם בשנת תשפ"ו שר"ה חל בשבת... היות ולא תקעו אז אח"כ הגיע הטבח בשמחת תורה, והרי מי גור את זה? בורא עולם! אם ככה זה אומר שכנראה לא היה בסדר שלא תקענו בשופר... אם ככה, אז מה הבעיה... אותי חיכו שיש כזה דבר לחזור בתשובה... ואי כלך ובהתאם לזאת... אני מכריז בואת שהשנה ברה"ה שחל בשבת, אני מתכנן לתקוע בשופר! אה... מה דעתך? רוצה 'זמני תקיעות'? **לא לאו! חס ושלום! אסור!** האסור הולך לתקוע בשופר... למה? כי אסור... מי אמר שאסור? בורא עולם! הוא הורה לנו לשמוע בקול חז"ל שאסור לתקוע ברה"ה שחל בשבת... אה... בורא עולם הורה לנו כך...? אז למה מגיע לנו עונש שעשינו בדיוק מה שהוא אמר? אה...

שאלתי פה שאלה!!! האם למישהו יש תשובה על השאלה שלי??

בורא עולם הורה לי ברה"ה תשפ"ד לא לתקוע בשופר!!! שמעתי בקולו... לא תקעתי!!! ומה התוצאה? הגביעי באוקטובר! ועל מה??? שעשיתי בדיוק מה שהוא אמר...?!!?!!... **נו...**

תגיד לי זה תהפיק??

(תבין) מילא היית אומר שהקורטנה ואורווי שמחת תורה זו הנגהת היחיד והקב"ה עושה כל מיני דברים שאין לה שום קשר למעשים שלנו לא לטוב ולא לרע... גם זה אין לי בעיה, זה קראה הנגהת היחיד... אבל להגיד שיש גור שנה קשה מיד הנגהת הממשט, כ!!!!!! כי עשיתי רעונו לא תקענו בשופר ולכן 'מזינים' לה בסופה... ראית מלך אורח צדקה ומשפט שנתן דוח"ת לאדמו"ר החוקים שלו שפעלו בדיוק לפי ההוראות שלו?!

מי שככה חושב על בורא עולם... מסוגל להמליך אותו?!

מי שכוה חוסר איומן יש לו בבורא עולם יכול להגיד 'וכל מאמינים'?

אז הנה!!! אנחנו שוב אומרים לאתה הקדש של חוסר איומן!

לחשוב ככה על בורא עולם זה לא יהודי!!! ואין לי דרך אף לשכנע כזה אחד להתגייר... זה איומן בתחתית השפל... עד כאן מסת ריאות!!!

אבל רגע... תרגע... אל תסמיק... זה בסדר... אל תשגשג... כולנו באותו בוך... תאמין לי שגם אני!!! (ובדיוק בגלל זה אני כל כך נבוז בשאט הנגהת הזה, ולכן נכתבתי חוברת שלימה 'החלף להרעיו' בעניין זה) גם אצלי מתחוללת המערת שדים הזו... אוי אוי רבש"י... שוב מלכדת אותונו? מצד אחד אתה לא מרשה לתקוע, ומצד שני 'כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה'? כן... המחשבות האלו מוכרות... והגיע הזמן שנשאל את עצמנו מה השאלה שמרן הרב שר"ה ש"י זצ"ל שאל באומה המפורסם נגד הקיבוצים... הרב שר"ה שאל מנהמת לבו **במה אתם יהודים!**

אם אנהנו צריכים לשאול את עצמנו, אז רמת האיומן שלנו על בבורא עולם... **אז כמה אנחנו יהודים?** או יותר נכון... מי כבר נשאר לבורא עולם? מי יתן בו איומן? איזו כללן כל תסכים להיכנס איתו לחדר יחוד מתוך איומן שהוא לא הולך להחטיף את שם מכות בלי סיבה???

ולכן חס וחלילה חס ושלום!!! חס מלהכריז!!!

אם הליעלר באמצע פער מה שהשנה לא תוקעים בשופר! שום דבר רע ה' לא יזמין לי בעקבות זאת... למה? **כי עשיתי מה שצריך!!!** והוא לא הולך להרעיו את מי שעשה את רצונו! זה חייב להיות ברור כביעתא בכותחא וזהו!!! עקרונית אני אומר לעצור כאן, כי אין צורך להסביר עוד מילה אחת בנידון... כי אין אופציה לחשוב אחרת! (בלמה: אין צורך להסביר, לא אף אחד מסתיר עם חז"ל ולא אף אחד מסתיר עם העובדות) אבל רק בשביל לשבר את האוזן... סו"ס כדי להפסיק את לבו השבור של ידידי המהובל מהעובדה שבשנת תשפ"ד לא תקענו בשופר וקרה מה שקרה... אז סליחה על הבעיה... אבל מי שקצת זוכר... בשנת תשפ"ד לא רק ראש השנה חל בשבת... **היה עוד יום אחד שחל בשבת**... תן ניוחש איזה יום? ההוא שמחת תורה!!!! גם הוא חל בשבת! -99% ממי שהיו שם ביהיה היו מחללי שבת מגורים! **אז מה אתה רוצה?** ואילו אותם אל שוב אותו ר"ה לא תקעו בשופר בגלל שבת... לא נפלה משערת דאשם ארצה בזכות השבת... **אז מה אתה רוצה?** סו"ס הרי לא סתם לא תקענו בשופר באותו ר"ה... לא תקענו כי כן! כל תקענו בעצם השמירת שבת שלנו! ומי שתוקע בשמירת שבת... אז תקיעת שבת שומרת עליו... והיא שמרה!!!! **אז מה אתה רוצה???**

רק מה קנ? יש בכל זאת הבדל אחד בולט ומשמעותי בין ר"ה רגיל לר"ה שחל בשבת... שבר"ה רגיל יש לנו מוצא את פנמי... אתה לוקח שופר... ואתה עושה טו טו טו... וזה... לחצת על הבר האלוקי ובצת אתה נפתחים שערי תורתי... ואשיר העם יודיע תורתי... באור פניך יתלכום אבל ברה"ה שחל בשבת... השופר הוא קצת יותר מסיבוי! ואי תוקעו בשמירת שבת... אז תקיעת שבת בערכים הרבה יותר מערכים!!! ג' אפשרויות:

- א. אנחנו תוקעים ב-חובת ערבות שיש לנו לכל יהודי...
- ב. אנחנו תוקעים ב-חובת תשובה שיש לנו בכלל וקבוצות...
- ג. אנחנו תוקעים ב-חובת תשובה שיש לנו בכלל וקבוצות...

אבל המכנה המשותף בין כלם שאנחנו תוקעים!!!! (המלצה שלי: תבחר את אחד מל ערכים אלו... קח אותו כנושא לחיזוק ושיטתן לאורך השנה הבעל"ט... צעה טובה קמ"ל) אז הנה... זה ההבדל! אם בכל ר"ה וזאננו שופר מהבויים, תקענו ומיד החזרנו לבויים עד שנה הבאה. אז השנה אנו תוקעים עם שבת קודש ושבת זו לא משהו שחובב בבוידים... אז השבת הזו שאנחנו הולכים לתקוע איתה כל שבוע עומדת על כלל רוננה... כל תוצאתה וקול שופר הרעיו לפני המלך ה'... ואנחנו מביעים נכונות להמשיך לתקוע איתה לאורך כל שבתות השנה הבעל"ט... אז בעוה"ה... בשנת התשפ"ד השופר של שבת קודש הופיע ג' שבתות לאחמ"כ... ו... והוא חולל גינוי גנח וילולי ליל... אבל היללות האלו לא הופיעו ביום בית נכנס שלפני שלוש שבועות, **לא!!** לא תקעו שם בשבת כי... כי... כי שבת היום לא...

עכשיו בינינו: מה שאמרתם עכשיו... די קשה להוציא מהפה... כי מי אני שאומר שהטבח בשמחת תורה קרה כי ה' העניש על חילול שבת... ואני גם לוקח בחשבון שהיו כאלו שיתרחו עלי, מי אתה שיהיית הדובר של הרבש"ע... מאיפה אתה יודע להגיד שזה קרה בגלל חילול שבת? אז נכון! מי שיתעצבן ויעיר לי על זה, אני מקבל מראש את התוכחה! **אבל מה יכול להיות יותר גרוע** מהלדיג שטבח בשמחת תורה כי ה' העניש על חילול שבת? מה כבר יכול להיות יותר מעצבן מזהו משפט? להגיד שמחת תורה 'ה' התחיל להרעיו את מי **ש-כן!! כן שמר את השבת** שלפני ג' שבועות ולא תקע בשופר ע"פ ההוראות של ה'!!! אה... מה נראה קר יותר רצוני? מה מי יותר עקום?

אז זהו!!! שהגיע הזמן שנשאר טיפ סיפה כבוד גם לבורא עולם!!!

שים לב: את כולם אנחנו מכבדים, על הנרצחים מהמסיבה בירעות אסור לדבר, כי הם נהרגו על קדש"ה, הם נמצאים בהיכלות הכי גבוהים, אבל להגיד שהרבש"ע עשה את זה למי שעשה את רצונו? עם זה אין לנו בעיה! הדי שלנו מאוד קלה על ההדק ללכך ולהותיר אדמה חוכה ותחושת חוסר איומן לכל מי שעושה רצון ה'... שאתה תהיה הכי בסדר עם הרבש"ע, ובסוף הוא יעניש אותך למרות שעשית הכי טוב... (אג: זה לא סתירה שברגע שהם נהרגו על קדש"ה נתפסו להם הכל כפי שמואבר בשט"ח)

ואי לכן להתנחם לזאת!!! אני רוצה לנצל את הבמה הזאת ולהכריז את הקבלה שלי לשנה הקרובה! (אני אומר בדיים כדי שיהיה לי מחייב) ובכן: אני מקבל על עצמי בלי נדד!!! שבמוצאי שביעי של פסח הקרוב. שנתיים לאחר צאת החג, אני הולך בל"ג למכולת הקרובה וקונה חמץ שנמכר לנכרי כדיון! **הנה! זו הקבלה שלי!!!** אה... מה הקשר בירה נשר?!

אין פתאום קפצתי מראש השנה למוצאי שביעי של פסח?

אז אני אספר לך: אני עד היום הקפדתי להימנע מלקנות חמץ שנמכר לנכרי... למה? כי יש לי געונון מחמץ שעבר עליו הפסח... מה הבעיה בזה? אז ככה: האמת היא שאין בעיה! מדאורייתא חמץ שעליו הפסח מותר... רק מה? **חכמים קנסו!!!** חז"ל קנסו את אותו חוטא שהתעצל ולא ביער חמץ... שהחמץ שלו אסור גם לאחר פסח...

וכאן פתאום החז"ל וטוען טענה פשוטה: אני לא מבין: עומד לפנינו בעל מכולת, יהודי תם וישר וירא אלוקים, בערב פסח הוא הולך לרב ברצינות ובאחריות ושאל את הרב: מה אני צריך לעשות... והרב ענה לו: תמכור אצלי את החמץ... ואותו יהודי ירא ושלם עשה לפי ההוראות של הרש"ע, הולך ומכר את החמץ כדיון... והנה!!! הגיע מוצאי פסח... הופ! אני לא רוצה לקנות ממנו... למה? לך תדע... אולי... אולי מגיע לו קנס של חמץ שעבר עליו הפסח... צועק עליו ההו"א: סליחה אנדוני!!! **הנה! שגשג בדיק מה שצריך ע"פ הלכה לא מנע לו קנס!!!** והתפלל העולם! גם אם גניח שבעוד 40 שנה יתברר שהגוי היה בכלל יהודי והמכירה בכלל לא חלה... זה לא משנה... כי קנס?? קנס לא מגיע למי שעשה כדיון. ככה החז"ל טוען ביושר ובצדק! **נו...**

החז"א הצליח לשכנע אותי?

אולי! עדיין לא מוצאי פסח מחמץ יש לי געונון... מה הגעונון שלי? שדעתינו! אולי גם לי יהודי שנסע לפי החוק! אולי גם לו מגיע דוח"ת למרות שהוא נסע לפי כלל וחוקי התורה... אז הנה!!! כעת הגיע הזמן לעשות תשובה! ולעשות סוף לעיוות הזה!!! במוצאי שביעי של פסח היה אתה תראה אותו אוכל בורקס ססיים שהבקע שלו נמכר לנכרי כדיון! כי נכון, החמץ... אולי חז"ל עבר עליו הפסח... אבל יהודי?? על יהודי לא עבר הקלח!!! יהודי לא מופקר לקנסות ועונשים על שהוא עשה מה שנוכן... **את העלילת דם זהו אנחנו נחושבים ביחיד לפסל!!!** ואנחנו נשרש את זה בכוחות משותפים... (תקבל על עצמך להצטרף למאבק הקרטי הזה) ואנא ממך... אם אתה מזדהה עם הקבוצת סיכון הזה, תקבל על עצמך לפעול במודעות בנושא המעוצה הזה... לעשות סוף לקצת הזה בינינו לבין ה'...

יהודים יהודים!!! בא נחליט ברה"ה הזה שאנחנו מוציאים את השולחן ערוך ופספי היראה מאהרון... מחבקים אותם אות חזק! נותנים להם את מלא הגינוי... מקבלים על עצמנו להיות מחבבים לחוקי התורה ולחיות שאין חוק! וזהו!!! מכאן ואילך אני משוריי ומעונן בחוק! בממ"ד!!! חוק התורה יגונן עליו... במילים אחרות קוראים לה: תורה מגנא ומצלאל!!! כי כל עוד אתה עושה בעבודת ה' מה שאתה רוצה לפי הרגשות אתה חי בסכונים... אין לך שום בישות... אפילו לא ביטוח חובה, אבל ברגע שנדבק לרצון ה' יש לך ביטוח משלים! **ולא זה בלבד...**

אלא אפילו אותו יורש רשע שהדביק פת לתנוג בשבת במזיד והתרחא... ועקרונית הוא כבר נתחייב סקילה... אבל בשניה האלצה והחורונה... רגע לפני שקשט פניה בתנוג... הוא תפס את עצמו... רגע... לא מתחשק לי להיסלק מחר בבוקר... ולכן הוא רץ מהר מהר להביא מרדה כדי לרדות את הפת מהמתנוג רגע לפני שה יגיע לשיעור אפיה... ואז לפתע חז"ל תופסים לו את הידי! טסוף!!! לא לא! לא תרדה את הפת!... מה... אתה לא יודע שתקיעת שופר ורדיית הפת הם צמד חמדי!

על נשואם נחמם... 'חכמה ואבה מלאכה' רק מדיבנן אסור לרדות פת מהתנוג... אותו רשע מנסה להתנער מחז"ל... סליחה חז"ל... תעצבו אותי... זה החיים שלי... אם אני הרגע לא רודה את הפת... הולך עלי... מחר סוקלים אותי... מה חז"ל עונים לז? לא לא! תהיה רגוע... אם אתה כעת תשמוע בקולנו ולא תרדה בגלל ההוראה שלנו! אנחנו פורשים עליך חסות!!! אתה לא תהיה חייב סקילה... אנחנו נעכךן שעשית את זה בהוראתנו ולכן אתה פטור מסקילה, למרות שעשית מלאכה גמורה... כן! ככה אומר תוס' בפירוש (שבת ד' ר"ה קודם שיא) אתה קולט? ג' רשע גמור שכבר חילל שבת במזיד, שיכול בדקה ה-90 להיפטר באמצעות איסור דרבנן, לרבנן יש ג' לומר לו: עזוב!! שמע בקולנו, ולא יקרה לך כלום!!

אז זהו!!! צריך לדעת כשיתיהיר עושה מה שצריך ע"פ תורה הוא משוריי... מאובטח הוא בידי טובות...

(רק מה? מה כל הנגהת היחיד שאין לנו גישה... אבל מצד הנגהת הממשט הוא מסודר! סו"ס ר"ה קח נטו הנגהת הממשט! היום יעמיד ממשט לל יחיד עולמיים) מצד הנגהת ד"ה הממשט כל עוד אתה צמוד להוראות של התורה... אתה צח כשלג... **וזה צריך להיות מאוד מאוד ברור!!!** ומי שחושב אחרת הוא התבלבל בין יהדות לגנוג... ועל זה אנחנו צריכים לחזור בתשובה! על הטשטוש והחוסר איומן שיש לנו במרחב הכי בטוח והכי ציב שנקאר דרך התורה!!! ברה"ה זה קח שולחן ערוך! תחבק אותו חזק ותבטיח לה', אני מתחייב לקבל הוראות מש"ע ומכאן ואילך גם לא במשך השנה יפתח אתה יוכח בבוקר שכנים יוכרכו בבירור ש"ע ש"ר ח"מ וכו' וכו' לעמוד על שלך, אז גם אתה השכן יקפיד עליך, וירעיק עליך קללות וחרמות ויעשה עין הרע, פולסא דנורא... אתה יכול לישון רגוע, כי אתה מעונן בחוק! ובאתה אתה אי ש תקנת חז"ל לא דינא דגמי' שהחלטת לצפצף עליו... אתה בבעיה!...

רק מה? ישנן מי שישטק: שאהיה הכל קי"ל שצריך להיות מעביר על מידותי? כן! מעביר על מידותי זה נכון... אבל רק למי שכבר עושה מה שצריך... אבל מי שאין לו טיפת איומן בלעשות מה שצריך... אז בינינו... הוא חשוך בלפספס גופי תורה גמורים... כזה אחד צריך בראש ובראשונה להפסיק לפחד לעשות את מה שנוכן לעשות! כולל מה שמותר ע"פ רשות. קודם שיפנים שש"ע הוא מרחב בטוח שמשתלם לברוח אליו... ואח"כ יתפנה לתוספי תזונה כמעביר על מידותיו... ודו"ק היטב...

בשל טעות שנשתררבה בשבוע שעבר - השיעור מודפס בשנית בצורה מתוקנת

גדר איסור שחיטה בחוץ משום לתא דשפיכות דמים

נאמרו ב' לאוין על הקרבת קרבנות מחוץ לעזרה - לאו על שחיטת קדשים בחוץ ולא על העלאת הקרבנות בחוץ. והגמ' (זבחים קז:--קח.) מאריכה למצוא היכן נאמר לאו על כל אחד והיכן נאמר הכרת עליהם.

גדר האיסור נתבאר בדברי הרמב"ן. לענין איסור השחיטה נאמר "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה. ואל פתח אוהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו" (ויקרא יז ג-ד) וכתב הרמב"ן - "וטעם דם יחשב - ממעשה בראשית, יאמר, הנה בכל בעלי חיים זולתי אדם עשיתי דמים כמים ולחומם כגללים, כמו שאמר כירק עשב נתתי לכם את כל, אבל אם ישחט מחוץ למחנה יחשב כשופך דמים". מבואר בדבריו דאחר דמלכתחילה לא הותר לשחוט בע"ח אלא אך ורק לבני נח הותרו בעלי חיים כששוחטם לצורך, וכל ששוחט מחוץ למחנה הרי זה כשחיטה שלא צורך ונחשב כשופך דמים. ויש בהגדרה זו כמה נפק"מ.

מיעוט אנוס שוגג ומוטעה מאיסור שחוטו חוץ

דרשינן בגמ' (קידושין מג. זבחים קח:) מהאי קרא דכתיב גבי שחוטו חוץ 'האיש ההוא' - הוא ולא אנוס, הוא ולא שוגג, הוא ולא מוטעה. ותמזהו התוס' (בזבחים) למאי איצטריך קרא למעוטי שוגג, והא שוגג לאו בר קרבן הוא. ותירצו דה"א דהיכא דלא מיייתי קרבן חייב כרת, אע"פ שהוא שוגג, קמ"ל שאינו חייב כרת כלל. ואפשר דבכל מקום שיש חיוב חטאת בעבירה שיש בה עונש כרת, ה"א שיתחייב כרת אם לא הקריב את החטאת דאין לו במה להתכפר, ומהכא ילפי' דפטור מכרת.

הרשב"א (בקידושין) מתרץ דכיון דכתיב בשחוטו חוץ 'דם שפך' ה"א דאקשיה רחמנא לרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף האי נמי יהרג ואל יעבור ואף כשהוא שוגג אנוס או מוטעה, קמ"ל דאין יהרג ואל יעבור בשחוטו חוץ. ותימה דבכל מקום דהדין יהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג אינו חייב כרת היות והוא נחשב כאנוס, ומה"ת דהכא יהיה הדין יהרג ואל יעבור כשעבר, והלא הוא אנוס.

עוד הקשו בתוס' על המיעוט 'הוא ולא אנוס' - דפשיטא דאנוס אינו חייב כרת, ותירצו דשמא האי אנוס פרט לאומר מותר. ואף כאן יש לשאול דבכמה מקומות בגמ' נחלקו אמוראים (מכות ט. ועוד) אי אומר מותר אנוס הוא או אומר מותר

לא תעשה פט
לחונן
שלא להעלות קדשים בחוץ
שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וכו'
לא תעשה צ
שלא לשחוט קדשים בחוץ
שנאמר אשר ישחט שור או כשב וכו'
ואל פתח אוהל מועד וכו' ונכרת

קרוב למזיד הוא, ואף להצד דקרוב למזיד הוא מ"מ ליכא כרת, ומה ההו"א כאן לחייבו כרת באומר מותר.

נפק"מ בהגדרת האיסור כשפיכות דמים

ולהאמור י"ל ע"פ הרמב"ן (מכות שם) דברציחה אין פטור של אומר מותר כלל, דלא אמרי' דאומר מותר פטור אלא בעבירות שבין אדם למקום, שהאדם היה סבור שהמעשה מותר, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו כרציחה לא שייך לפטור מפני שהיה סבור שהמעשה מותר, דבעבירה לחבירו הוא אסור. ואי אמרי' דאיסור שחוטו חוץ מוגדר כשפיכות דמים, שייך לומר דהו"א דאין בו פטור של אומר מותר.

בתוס' הרא"ש (בקידושין) מפרש את המיעוט 'פרט לאנוס' דמייירי שבאו שני עדים ואמרו שבהמה זו אינה קרבן, ועל דעתם שחט בחוץ. ומבואר בדבריו שההסתמכות על עדים מוגדרת כאנוס, ואי לאו קרא הו"א שהוא חייב על ההקרה. וצ"ב דתנן בריש פרק האשה רבה (יבמות פז:) דעדים שאמרו לאשה שמת בעלה ונישאה על פיהם, אינה חשובה כאנוסה וחייבת קרבן, וא"כ גם מי שעושה ע"פ עדים אינו נחשב כאנוס. ואף כאן אי"ז אנוס גמור, אך מ"מ יקשה דעד כמה שהוא סומך על העדים וסבור שבהמה זו אינה קרבן אלא חולין, א"כ הוא מתעסק על מעשה השחיטה ואמאי חייב. ולהאמור דאיסור שחוטו חוץ הוא ענף מאיסור רציחה, לא שייך בו פטור מתעסק, דברציחה אין פטור של מתעסק כמבואר בגמ' במכות (יז:) לגבי חיוב גלות בחוטב עצים כשנשל הברזל מן העץ. והטעם כמבואר בגמ' (ב"ב כז.) דבנקין ובכל מצוות שבין אדם לחבירו אין פטור של מתעסק כלל.

נפק"מ לענין עכו"ם

הלכה נוספת נובעת מהגדרה זו, דאיתא בגמ' (זבחים קטז:) "דבר אל בני ישראל, בני ישראל מצווין על שחוטו חוץ, ואין העובדי כוכבים מצווין על שחוטו חוץ, לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו ומקריב עליה כל מה שירצה", ומוסיפה הגמ' דאסור לישראל לסייע ולעשות שליחותן. ולכא' מאי קמ"ל דעכו"ם מותרים לשחוט בחוץ, והלא אין זו מצוה משבע מצוות בני נח. אכן, אי אמרי' דאיסור שחוטו חוץ הוא ענף מרציחה, א"ש דהו"א דאף עכו"ם יהיו מוזהרין עליו, ואיצטריך קרא למעט עכו"ם מאיסור זה.

נפק"מ לענין איסור בשר תאווה במדבר

נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אם עכו"ם נאסרו ישראל במדבר בבשר תאווה שהוא כל בשר שאינו קרבן, או שהותר

להם בשר תאווה גם במדבר. וכתב הרמב"ן (ויקרא יז ב) דאי לא נימא דהותר להם בשר תאווה, יהיה השוחט נחשב כשוחט בחוץ ועובר על האיסור אע"פ שלא הקדיש. ואינו מובן מה"ת שיעבור על האיסור ללא שהקדיש. אך לדברי הרמב"ן הנ"ל בהיות וכל שחיטה אמורה להיות רק על מנת להקריב בפנים, כאשר שוחט בזמן שלא הותר לשחוט, עובר על איסור שחוטח חוץ.

הגדרת איסור העלאה בחוץ כאיסור של עבודה זרה

כאמור מלבד איסור שחיטה, נאמר לאו נוסף על ההעלאה בחוץ, ואפילו שחט בפנים והעלה בחוץ חייב. וטעם האיסור מפורש בכתוב שם - "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זוגים אחריהם". ומבאר הרמב"ן ששחיטה בחוץ היא צורה של עבודה זרה, ולפי"ז כשם שהאיסור של שחיטה בחוץ שייך לאיסור רציחה, כך איסור העלאה בחוץ שייך לאיסור ע"ז.

איסור זריקה בחוץ

מלבד שני איסורים אלו, יש איסור גם על זריקת הדם, ונחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא בגמ' (זבחים קז). מהו המקור לאיסור זריקה בחוץ. רבי ישמעאל למד מדכתיב לגבי שחיטה בחוץ 'דם יחשב' לרבות הזורק, ורבי עקיבא למד ממה שנאמר לגבי העלאה בחוץ 'או זבח' - לרבות את הזורק. ובהמשך הגמ' (שם): "אמר ר' אבהו שחט זורק, לדברי ר' ישמעאל חייב אחת, לדברי ר"ע חייב שתיים. אביי אמר אפי' לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת, דאמר קרא 'שם תעשה', הכתוב עשאו לכולן עבודה אחת. זרק והעלה, לדברי ר' ישמעאל חייב שתיים, לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת. אביי אמר אפי' לדברי ר"ע חייב שתיים, להכי פלגיניהו קרא שם תעלה ושם תעשה. שחט זורק והעלה לדברי הכל חייב שתיים". ומפרש רש"י דאע"ג דלאביי חייבים על העלאה בפני עצמה, מ"מ בהא לא פליג אביי וס"ל דבשחט זורק והעלה חייב שתיים, אחת על העלאה ואחת על שאר עשיות.

ובמשנה למלך (פי"ח מהל' מעשה הקרבנות ה"ד) מפרש את דברי רש"י דהגם שהם ג' איסורים מ"מ לכו"ע האזהרה של שחיטה וזריקה היא אזהרה אחת ולכן אינו חייב על שתייהם אלא אחת מלבד החיוב החיוב על העלאה. והביא ראיה לדבריו מדברי רש"י בסנהדרין (לד). דיש מקומות שלומדים טעם אחד משני מקראות, דלא נכתבו שניהן אלא לדבר אחד.

ולהאמור קצת צ"ב מדוע זריקה שייכת לשחיטה, דלכאור' הזריקה מתאימה יותר להעלאה ולא לשחיטה. ומלבד זאת יש להבין דאחר דשחיטה לאו עבודה היא וכשרה בזר א"כ פשיטא דהגם שחייבה תורה על שחיטה בחוץ אך בוודאי אינה דומה להעלאה אלא איסורה הוא איסור שונה מהעלאה. ואילו מהגמ' משמע דאם לא היה מקור נפרד לכל איסור, היו שני האיסורים נלמדים יחד, ומשמע שענין שניהם אחד.

אמנם בתוס' ישנים (יומא לט:) כתב דאע"ג דשחיטה לאו עבודה

היא, להא מילתא דשחוטח חוץ נקראת עבודה, ולא באר את טעמו. וברשב"א (ב"ב קכ:) כתב דכיון שהזר כשר בשחיטה לכן נקרא עבודה, וממילא כששחט בחוץ עובר על איסור שחוטח חוץ. והדברים תמוהים עד למאד, דלפי דבריו אם העלה הזר בחוץ יהיה פטור מפני שאינו ראוי לעבודה, ואילו בכתוב נאמר "ואליהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם", הרי דכל איש מישראל חייב כשעבר על איסור שחוטח חוץ. וכן צ"ב מש"כ בפירוש על תו"כ המיוחס לר"ש דחייבים על שחיטה אע"פ שיש אחריה עבודה, היות וישנה בחולין. ויש להבין מדוע זה מלמד גם על העלאה.

שחיטה היא חלק מההקרבה ולכן אסורה בחוץ

אך נראה דזה פשוט דאף ששחיטה לאו עבודה היא, מ"מ אין זה אלא כשהשחיטה עומדת לעצמה כגון בחולין, אבל כשמקריב השחיטה בוודאי חלק מההקרבה והיא אחת מד' עבודות. דהנה כהן ששוחט אינו צריך ללבוש בגדי כהונה שהרי השחיטה כשרה אף בזר, אך אם ירצה ללבוש בגדי"כ יש לדון אם מותר לו, דאם אינה עבודה כלל עובר על איסור כלאים באבנט, דאינו עושה מצוה שדוחה איסור כלאים. ונראה להביא ראיה שמותר ללבוש בגדי כהונה בשעה ששוחט, מהא דאמר' בגמ' (ברכות לא:) דשמואל הנביא דרש במקדש מדכתיב 'ושחט...' והקריבו הכהנים" דשחיטה כשרה בזר. ועלי הכהן שכיון שהורה הוראה בפני רבו הוא חייב מיתה, ושאל רבי משולם איגרא והלא אם אמר כדי לאפרושי מאיסורא, מותר, והכא כיון דשחיטה לאו עבודה ומותרת בזר, א"כ אסור לכהנים ללבוש בגדי כהונה, ושמואל אמר דאינה עבודה לאפרושי מאיסור כלאיים בלבשת בגדי כהונה. אכן, נראה דמינה שמעינן דמותר לכהן ללבוש בגדי כהונה בשעת שחיטה אע"פ שהשחיטה כשרה בזר, היות ואע"פ שהמעשה אינו מעשה של הקרבה, כי נעשה כיו"ב בחולין, אך יש בו גם הקרבה ומותר לכהן ללבוש בגדי כהונה כששוחט.

ונמצא דהכל איסור אחד של הקרבה בחוץ, וגם אם יש לזה משמעות של רציחה אי"ז אלא מפני שהיא נעשית בחוץ. ובאמת הכל איסור אחד והגמ' דנה כמה חייבים ועל מה, היות ויש ב' סוגים של הקרבה - עצם ההקרבה דהיינו העלאה. ויש הקרבה שהיא חלק מההקרבה הכללית. השחיטה היא חלק מההקרבה הכללית ולכן חייבים עליה, ואילו העלאה היא עבודה מצד עצמה. אשר על כן ביאור דברי הרשב"א, דאם הזר עושה העלאה בחוץ, פשיטא שחייב על עבודה בחוץ. אבל על שחיטה, אפשר שלא עשה כלל עבודה כי אינה משויכת לעבודה אלא עומדת לעצמה ואינה חלק מההקרבה.

נמצא - יסוד איסור שחיטה והעלאה הוא מפני ההקרבה או חלק מההקרבה בחוץ. ואחר שאסור, יש בשחיטה לתא דשפיכות דמים ובהעלאה לתא דע"ז.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ר"ה החל בשבת האם חוזר על רצה ויעלה ויבא

רבה שם חולק דהרי אם אוכל חייב לאכול פת. והפמ"ג כתב מדלא ידע טעמ' דהא"ר.

ונראה ברור דיסוד פלוגתת המג"א עם הא"ר זהו לשיטתם בפלוגתתם בס' תקצ"ז בכל עיקר הדין וההיתר דמתענין בר"ה, וכדיבואר.

היתרא דמתענין בר"ה אי משום כולו לה' או 'לכם'

בס' תקצ"ז כתב המג"א סק"א דהמתענה בר"ה צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות, והיינו כיון דאינו מקיים לכם בעי לקיים כולו לה'. והיינו אף בדכלל יו"ט בעי חצי לכם וחצי לה' כר' יהושע, בר"ה מכח דין תשובה יכול לקיים כולו לה' וזהו ע"י התענית בצירוף תחינות ולימוד. ואף דמצנינו לענין תענית חלום הותר בשבת ויו"ט שם התענית עונג לו ומקיים בזה הלכך יעויין שם בשעה"צ.

אמנם הא"ר הביא שם דמתענה מחמת תשובה וחסידות נמי תענוג, וא"כ חשיב לכם כמבואר בדרכי משה ס' תקכ"ט. וממילא לא בעינן לצרף לתענית הלימוד והתנינות משום דלא אתינן עלה מדין כולו לה' כי אם דהוי התענית מצד עצמו קיום לכם. והובא במ"ב סק"ג, להחמיר לכתחילה כהמג"א, ובשער הציון כתב דאם קשה לו יכול לסמוך על הא"ר.

אשר מבואר בזה פלוגתת המג"א והא"ר ביסוד ההיתר דמתענין בר"ה, להמג"א היינו משום דניתן בר"ה לקיים כולו לה', ואילו להא"ר לא נשתנה ר"ה מכל יו"ט ורק עצם התענית בר"ה לתשובה היא גופא תענוג לו והוי קיום דלכם.

ומעתה הרי לענין שכח ויבא בר"ה, להמג"א הרי נתבאר דמעיך מצות היום דר"ה יש לקיים ע"י לכם או ע"י כולו לה', ונמצא דאין חיוב מצד חובת היום"ט דוקא לכם לאכול, כי אם דניתן לקיים מעיקר חובת היום ע"י כולו לה', וממילא דינו כר"ח דאינו חוזר משום דאין בזה מעיקר חובת היום באכילה.

אכן לדעת הא"ר הרי דין ר"ה ככל יו"ט דמצד 'לכם' האוכל חייב לאכול פת. ורק מחמת תענית תשובה יש לו עונג בתענית וככל תענית חלום אם מי שמזיק לו האכילה דזהו לכם ידידיה, עכ"פ הרי חובת היום הוא לאכול לקיים לכם, ורק למתענים הרי קיום לכם ידידהו ע"י התענית, והוי ככל יו"ט דחוזר על יעלה ויבא אף דיש היתר לתענית למי שעונג לו, ולכן חוזר בר"ה כבכל יו"ט, ומג"א והא"ר לשיטתם אזלי, ח"ח העתיק את פלוגתתם בב' המקומות והא בהא תלי' כמש"כ, וברור.

ובאמת ראיתי דיש מבוכה בזה היאך פסקין בכל ר"ה אי חוזר שכן המ"ב הביא גם דעת המג"א וגם הא"ר, ולא הכריע הדברים. ויראה בזה בס"ד כיון דפלוגתתם הרי תליא בפלוגתתם בס' תקצ"ז בשורש ההיתר דמתענין בר"ה, ושם מחמיר המ"ב כהמג"א לכתחילה, כ"ש לענין חשש ברכה לבטלה אם חוזר על היעלה ויבא ראוי לחשוש לשיטת המג"א דאינו חוזר בר"ה בשכח יעלה ויבא, כן נראה.

היאך שרינן תענית בשבת אין היתר דכולו לה'

והנה לשיטת המג"א דיסוד היתר התענית בר"ה מחמת דניתן לקיים בר"ה כולו לה', לכאורה כל זה לענין ר"ה דעלמא דהוא יו"ט ומניהוגי היום"ט יש לקיים או כולו לכם או כולו לה' לשיטת ר"א או חצי לכם וחצי לה' כשיטת ר' יהושע, ובר"ה נתחדש להנך שיטות דניתן ל

ר"ה אינו חוזר על יעלה ויבא

המג"א ס' קפ"ח סק"ז פסק דבכל ר"ה ושכח יעלה ויבא בברכת במזון דאינו חוזר כמו שכח יעלה ויבא בר"ח ודלא כבכל יו"ט, מטעם די"א דמצוה להתענות בר"ה כדאינא ס' תקצ"ז ולהנך שיטות נמצא דאינו מחויב לאכול פת והוי כר"ח דאי בעי אכיל, וממילא אינו חוזר, והביאו במ"ב שם סק"ט. והאל"י רבה חולק שם.

ויש לדון היאך הדין בר"ה החל בשבת האם חוזר על רצה, דהרי להנך שיטות דמתענין בר"ה הרי כן ה"ה בר"ה החל בשבת כמבואר במג"א ס' תקצ"ז דה"ה בשבת כמבואר בתרומת הדשן ס' רס"ח, וא"כ כשם דבר"ה דעלמא אינו חוזר מחמת הני שיטות דמתענין בר"ה אף דבכל יו"ט חוזרים, לכאורה ה"ה בר"ה החל בשבת נשתנה דינו ואינו חוזר מחמת דאינו מחויב לאכול ביום זה ודינו כר"ח.

וראיתי מובא בשם מרן הגאון ר' אהרון לייב שטיינמן זצ"ל דאין צריך לחזור בר"ה החל בשבת לא על הרצה ולא על היעלה ויבא, וחד דינא וטעמא עם ר"ה דעלמא דאינו חוזר. אמנם במטה אפרים ס' תקפ"ג כתב לדבר פשוט דבר"ה החל בשבת חוזר, אכן רק לענין הרצה ולא לענין היעלה ויבא, וכ"ז זה צ"ב דבפשוטו צדקו דברי בעל האילת השחר דהרי מתענין אף בר"ה החל בשבת, וצ"ת.

להאריך בפיוטים אחר חצות בר"ה החל בשבת

והנה בס' תקפ"ד ס"א כתב הרמ"א 'ומאריכים בפיוטים ותפילות עד חצות', ובמג"א כתב אף לאחר חצות ומ"מ בחל בשבת אין היתר אחר חצות. ובביאור הגר"א ציין למקור דיש להאריך אף אחר חצות מקרא דנחמיה פ"ח דאכלו משמנים רק אחר חצות והיינו דלא חשו לאיסור תענית אחר חצות, ובמטה אפרים ביאר בטעמא דמילתא כיון דהוא יום דין וצריך לעמוד ולהתחנן על נפשנו ולכן מותר להתענות בו עד אחר חצות.

ויל"ע הרי לענין תענית להנך שיטות דמתענין בר"ה ה"ה בר"ה החל בשבת, ואילו לענין תענית חצי יום בזה נשנה ההיתר רק בר"ה ולא בר"ה החל בשבת, וצ"ע.

פליאתו העצומה של הפמ"ג בדברי המג"א

עוד יל"ע, דהנה כתב המג"א ס' תקצ"ז לשיטות דמתענין בר"ה וה"ה בר"ה החל בשבת, מיהו בזמן דנהג מגילת תענית והיינו ימים דאסור להתענות כגון ר"ח ממילא נאסר מכח מגילת תענית להתענות בר"ה, ורק כל ההיתר היום משום דבטלה מגילת תענית.

וכתב הפמ"ג ותמוה טובא הרי המג"א כתב דלהך שיטה דמתענין בר"ה ה"ה אף בר"ה החל בשבת, אף דיש איסור תענית בשבת מ"מ מצד הר"ה הותר, וא"כ כ"ש אי נאסר ממגילת תענית דאין זה חמור כתענית דשבת בודאי יותר לא גרע משבת, וא"כ היאך כתב המג"א דכל מאי דמתענין בר"ה רק מחד בטלה מגילת תענית, וצ"ע"ג.

פלוגתת המג"א עם הא"ר בב' מקומות

אשר יראה בהאי ענינא, דהנה במש"כ המג"א ס' קפ"ח דשכח יעלה ויבא בר"ה דאינו חוזר מפני די"א דמתענין בר"ה ולדעתם אין חיוב אכילה בר"ה ולכן אינו חוזר כדין ר"ח ואינו כיו"ט דעלמא. והאל"י

בזה ניהוג היו"ט ע"י כולו לה', אשר מה"ט הצריך המג"א דמלבד התענית גם ללמוד או לומר תחינות לקיים כולו לה'. אמנם לענין ר"ה החל בשבת הרי מצווים אנו בעונג שבת, ואין מהלך דכולו לה' מניהוגי השבת, וא"כ אין את כל ההיתר בשבת לתעניתם דהרי כל היתרו משום דאתינן עלה מדין כולו לה' דהוא מניהוגי היו"ט ולא השבת, וקשה היאך שרינן להנך שיטות אף בר"ה החל בשבת, וצ"ת.

חלוקים המה ביסודם היתרא דתענית בר"ה דעלמא מר"ה החל בשבת

אשר יראה בהאי ענינא, דחלוקים הם היתרא דר"ה דעלמא דמתענין ב' מאשר ר"ה החל בשבת דמתענים ב', בר"ה דעלמא היתרא כמש"כ מדין כולו לה', אכן בחל בשבת אף דהיתר מדין הר"ה שבו הוא מחמת הכולו לה' אכן מחמת השבת באמת זה היתר אחר, והיינו משום עונג שבת וככל מתענה בשבת משום תענית חלום או מי שמזיק לו האכילה כדאיטא סי' רפ"ח ס"ג דהותר לו להתענות משום דעונג לו ואין צריך למיתב תענית לתעניתו יעו"ש בביאור הלכה, וכל דמתענה מחמת תשובה זהו תענוג. ורק ביו"ט בזה כתב המג"א דמתענה מחמת תשובה אינו קיום ד'לכם', דמשמעות הגמ' בביצה ט"ו ע"ב מעשה בר"א שהיה יושב ודורש ותלמידיו יצאו לאכול, ומבואר שם דבלימוד דיושב שונה ודורש אין לך עונג גדול מזה ואף יותר מתענית ואינו בכלל 'לכם' אין זה כי אם קיום לה' ובאכילה גשמית היא קיום דלכם, אכן ע"י תענית אין זה קיום דלכם. ורק בתענית חלום או מזיק לו האכילה בזה לצורך קיום גופו ממש בזה נאמר דע"י התענית הוי קיום לכם, אכן לענין תענית תשובה להתכפר דזהו עבודה רוחניות זהו חשיב לה', ורק לענין עונג שבת נתחדש דזהו בכלל תענוג ידידיה ואף עונג רוחני דתענית תשובה.

ויסוד לזה דחלוק היתרא דיו"ט מהיתרא דשבת, דהנה הטור הביא מרב נוטראי ז"ל דבשבת שובה שרי להתענות מחמת תשובה ולא בר"ה ביום א'. וביאר הב"ח בטעמא דמילתא, דביו"ט דר"ה נשנה מצות שמחה ואין היתר בתענית, ואילו לענין שבת אין דין שמחה ממצות 'ושמחת' כי אם דין 'עונג', ואם מתענה מחמת תשובה זהו תענוג. אשר מבואר מזה דסברת זהו תענוג היא לענין עונג שבת ולא חובת היו"ט^א, אמנם במג"א נראה דאין הטעם משום דין ושמחת ביו"ט כי אם משום דבעי 'לכם', וכל דעושה מחמת תשובה ועבודת ה' אין בזה קיום דלכם וכאשר כתב כן להדיא בס' תקצ"ז סק"ב. אמנם לענין שבת אף להמג"א המתענה מחמת תשובה הוי קיום דעונג שבת.

באופן דאף להשיטות דמתענין בר"ה וכן בחל בשבת, מ"מ היתרן חלוק, בר"ה דעלמא יסוד ההיתר מצד קיום דכולו לה', ואילו בשבת יסוד ההיתר מטעם דזהו תענוג וקיום דעונג שבת.

ישוב דברי המג"א מותענית חצי יום

ומעתה מיושבים בזה כ"ד המג"א בעזה"י, לענין תענית חצי יום דהותר בר"ה דעלמא ויליף מקרא דנחמיה והוא היתר מיוחד בר"ה

לדחות איסורא דתענית חצי יום, בזה לא מצינו היתר על התענית בשבת, אכן לענין תענית יום שלם הרי בזה היתרא דשבת אינו משום דדוחה מצות התענית איסורא דתענית דשבת כי אם מדין דהוא קיום עונג שבת בתעניתו והעונג הוא בתענית יום שלם דזהו תענוג וכמש"כ הב"ח.

ישוב קושיית הפמ"ג ממוגילת תענית

ומעתה יש ליישב קושיית הפמ"ג בדברי המג"א דכתב דכל היתרא דתענית בר"ה זהו רק לאחר דנתבטל מגילת תענית, ותמזה הרי אף בשבת הותר להתענות בר"ה החל בשבת ואיסורא דתענית בשבת חמור יותר מאיסורא דמגילת תענית. ולפמ"ש"כ הרי אתי שפיר בפשיטות דבר"ה החל בשבת אין ההיתר בזה משום דתענית דתשובה דוחה איסור תענית דשבת, כי אם דבאופן דמתענה מחמת תשובה הרי זהו תענוג, וממילא אין בזה איסורא דתענית אלא קיום עונג שבת בתעניתו, ולעולם לא הותר איסורא דתענית, דאי מחמת היו"ט הרי מתקיים כולו לה' ואי משום תענית בשבת הוי קיום עונג שבת, לזאת כתב המג"א דאי נוהג מגילת תענית בר"ח ממילא לאיסורא דתענית אין היתר מדין תשובה, וכמש"כ דדין מתענין הר"ה אינו דחויא כי אם דליכא סרך איסורא וע"כ כל מאי דמתענין צשום דבטלה מגילת תענית וכמש"נ.

מסקנא דשמעתתא לענין שכח רצה בר"ה החל בשבת

ומעתה נראה לענין ברכת המזון בר"ה החל בשבת, בשכח יעלה ויבא ורצה, דלענין יעלה ויבא כתב המג"א דאינו חוזר משום ד"א דמצוה להתענות בר"ה, ונתבאר דמעיקר חובת היום יש לקיים כולו לה', אשר נמצא לפי"ז דאין חובת היום בהכרח לאכול, ולכן אינו חוזר וכדין ר"ח. אכן כלפי חובת השבת הרי לעולם יש חובת עונג וחובת אכילה ולא נשתנה ר"ה החל בשבת מכל שבת דעלמא, ורק אי מתענה מחמת תשובה ומתענה הרי בזה נתחדש דזהו תענוג ומתקיים בזה עונג שבת לדידיה, וכמו כל מתענה בשבת מחמת דמזיק לו האכילה דמתענה דזהו עונג ידידיה, אכן חובת השבת לעולם חובת עונג ואין ממצות היום דין אחר מאשר חובת עונג, אשר לפי"ז הרי בכל שבת חוזר על רצה מחמת דחובת העונג מחייבתו באכילה, ואף דיש כאלו דעונג דידהו זהו לצום מ"מ חובת היום המחייב בעונג מחייב לחזור על רצה, ה"ה אף בר"ה החל בשבת מחמת השבת לעולם הרי יש חובת עונג ודינו לחזור על רצה כבכל שבת, אכן לענין יעלה ויבא בזה הרי ממצות ר"ה דיש לקיים המסלול דכולו לה' וממילא בזה אין מעיקר חובת היום דוקא באכילה, ולכן לעולם אינו חוזר על יעלה ויבא.

והן דברי המטה אפרים דבר"ה החל בשבת דחוזר על רצה כבכל שבת ולא על היעלה ויבא, וזהו דלא כהוראת מרן הגר"א לז"ל דהשוה דין ר"ה דעלמא דאינו חוזר על היעלה ויבא כמו"כ בר"ה החל בשבת דאינו חוזר על הרצה משום ד"א דמתענין בו, ונתבאר בזה דחלוקים המה ביסודם היתרא דר"ה להתענות מאשר ההיתר בר"ה החל בשבת, וכמש"נ.

א ועד"ז כתב החת"ס בשו"ת או"ח סי' קס"ח וכן בחידושי לשבת קי"א דכל היתרא דתענית בשבת הוא דוקא בשבת משום דהוי קיום עונג, אכן לענין יו"ט נשנה דין שמחה ולזה אין להתענות אף מי שעונג לו, ומה"ט ס"ל למהר"ל דאין להתענות תענית חלום ביו"ט, ואף דהשו"ע היתר תענית חלום אף ביו"ט זהו משום סכנה יעו"ש. ובביאור הלכה סי' תרל"ט ד"ה בליל יו"ט חובה פשיטא לי' דאין חילוק בזה בין יו"ט לשבת וללא כהחת"ס.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

ראש השנה תשפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם בר"ה שחל בשבת אפשר לקבל תוספת שבת ולא תוספת ראש השנה?

במהרי"ל (סימן לג) כתב שלא לקבל עליו את ראש השנה קודם הזמן, משום שהוא יום הדין, ובגליוני הש"ס (יומא דף פא ע"א) כתב שאין הכוונה שלא יקבל עליו כלל תוספת ראש השנה אלא כיון שהוא יום הדין ראוי למעט בתוספת כמה שאפשר ואין להוסיף רק זמן היותר מועט, ולדעת האומר דאפילו רגע הוי תוספת אם כן צריך לקבל עליו שבת עשר דקות קודם הזמן, ואת ראש השנה יקבל רגע לפני הזמן, ומשמע שם בגליוני הש"ס שאפשר לחלק בין הימים והיינו לקבל תוספת שבת בלא קבלת תוספת ראש השנה (עי' חשוקי חמד ר"ה).

הדינים המיוחדים לראש השנה שחל בשבת

א. אין תוקעין בשופר בערב ר"ה כדי להפסיק בין תקיעות של רשות לחובה, ואפילו שחל ר"ה בשבת ויש הפסקה ביום ראשון של ר"ה בתקיעות (מ"ב ס"י תקפ"א סקכ"ד), דכיון שאומרים זכרון תרועה נחשב כאילו תוקעין בשופר (שעה"צ שם סקל"ה), ומטעם זה מי שנוהג שלא לאכול לפני התקיעות כשר"ה חל בחול לא יאכל גם שר"ה חל בשבת קודם מוסף שהרי אמירת זכרון תרועה נחשב כמו תקיעה (תשובות והנהגות ח"ד סי' קל"ח).

ב. ר"ה וכל יו"ט שחל בשבת מדליקין נרות קודם כניסת השבת, ומברכת אחרי ההדלקה כמו כל הדלקה של ערב שבת, ומברכת 'להדליק נר של שבת ושל יו"ט' וכן מברכת שהחיינו (עי' מ"ב סי' רס"ג סקכ"ד וסי' תקי"ד סקמ"ח), ואם שכחה לברך על של שבת או יו"ט אינה צריכה לחזור ולברך (הוראת הגר"י קרליץ זצ"ל).

תפילות ר"ה שחל בשבת

ג. אין אומרים קבלת שבת כרגיל אלא מתחילין 'מזמור לדוד' ואומרים שני קטעים ראשונים ואחרונים של 'לכה דודי', ויש מקומות שאומרים רק 'מזמור שיר ליום השבת' ויה' מלך גאות לבשי' (עי' שעה"צ סי' תפ"ח סק"א), ואין אומרים 'במה מדליקין' (מ"ב סי' ע"ר סק"ג וסי' תרמ"ב סק"א).

ד. בקדיש לאחר קבלת שבת יש לומר את הנוסח של עשרת ימי תשובה 'לעילא ולעילא' 'ועושה השלום' כיון שקיבל על עצמו תוספת שבת ויו"ט (אשי ישראל פמ"ה הערה ק"ה).

ה. יש להזכיר שבת בכל אחת מהתפילות, אם לא הזכיר של שבת כלל או שלא הזכיר של יו"ט כלל חוזר ומתפלל (מט"א תקפ"ב סקכ"א).

ו. אם הזכיר הזכרה כל שהיא בענין שבת באמצע הברכה כגון שאמר 'ותתן לנו את יום השבת הזה' 'והנחילנו וכו' אף שבחתימה לא הזכיר של שבת כלל לא יחזור ויתפלל, וכן הדין אם הזכיר הזכרה של ר"ה כגון שאמר יום הזכרון באמצע הברכה, אך חתם רק מקדש השבת שאין צריך לחזור ולהתפלל (תפ"ז סק"ז ביה"ל ד"ה מקדש).

ז. אף שבכל עשרת ימי תשובה אם חתם 'האל הקדוש' במקום 'המלך הקדוש' ולא תיקן בתוך כדי דיבור חוזר לראש התפילה, מ"מ בליל ר"ה שחל בשבת אם טעה וחתם 'האל הקדוש אפשר שיצא בדיעבד ידי חובה' (עי' ח"א שהביא בשם הגי' אבלי שאם טעה בליל ר"ה ואמר האל הקדוש אינו חוזר כיון שאין מקדשין את החודש בלילה וכמו בליל ר"ח שאם לא אמר יעלה ויבא אינו חוזר, והשעה"צ תקפ"ב סק"ד חלק עליו דדוקא בר"ח שמתפלל תפילה של חול של י"ח ברכות שפיר י"ל דצא שעדיין לא ר"ח אבל בליל ר"ה שמתפלל תפילת יו"ט של ז' ברכות חייב לומר המלך הקדוש וממ"נ אם עדיין לא ר"ח היה עליו להתפלל תפילה של חול, ואמנם בר"ה שחל להיות בשבת שמתפלל של ז' ברכות משום שבת שפיר אפשר שלא התחיל יו"ט של ר"ה בלילה ואין צריך לחזור, וכן שמעתי בשם הגרמ"מ לובין שליט"א).

ח. אומרים 'זכרון תרועה' מקרא קודש' ולא 'יום תרועה' כיון שאין תוקעים בשופר (שו"ע סי' תקפ"ז), ובדיעבד אם אמר יום תרועה אינו חוזר (מ"ב שם סק"י).

ט. יו"ט שחל בשבת, אומרים אחרי שמו"ע 'ויכולו' ועיקר התקנה לומר ויכולו אחרי התפילה משום יום טוב שחל בשבת, דכיון שביו"ט לא אומרים ויכולו בשמו"ע תקנו לומר אחרי שמו"ע ואגב שבת זו תקנו בכל השבתות (שו"ע סימן רס"ח ס"ז ומ"ב סק"ח).

י. אומר הש"ץ ברכת מעין שבע, ואינו מזכיר של יו"ט אלא חותם בשל שבת בלבד (שו"ע סימן רס"ח ס"ט).

יא. בברכת מעין שבע (מגן אבות) אומרים 'המלך הקדוש', שכח ואמר 'האל הקדוש' אם עדיין לא ברך 'מקדש השבת' יחזור לומר 'המלך הקדוש', אך אם כבר הזכיר שם השם בחתימת הברכה אינו חוזר (תקפ"ב ס"ק י).

שלום זכר

יב. אין מכריזין על שלום זכר בליל ר"ה שחל בשבת משום שאין עושין שלום זכר בריבוי עם אלא רק למקורבים ובני המשפחה (הליכות שלמה פרק ב' דבר הלכה סק"ב).

אבינו מלכנו

יג. אין אומרים 'אבינו מלכינו' (רמ"א סי' תקפ"ד ס"א), שאין שואלין צרכים בשבת, ומ"מ אומרים הבקשות שהם חלק מהתפילה (מ"ב שם סק"ד), ומנהג הספרדים לומר אבינו מלכנו גם בשבת (כה"ח שם סק"ח).

בקשות פרטיות

יד. מותר לבקש בקשות פרטיות בר"ה שחל בשבת (מט"א סי' תקפ"ב סכ"ה, ווהטעם דשונה מאבינו מלכינו ורבי"ע שבשעת הוצאת ס"ת דדוקא **בציבור** אין אומרים בקשות פרטיות אבל **ביחיד** אומרים).

מנהג תשליך

טו. אומרים תשליך **ביום השני** ולא ביום ראשון שחל בשבת שלא יבואו לטלטל המחזור מרשות לרשות (מ"ב סי' תקפ"ג סק"ח), ואמנם י"א שיש לאומרו גם בשבת (כה"ח שם סק"א בשם המקובלים).

סעודה שלישית

טז. חייבים לאכול סעודה שלישית כשיו"ט חל בשבת, והיות שאוכלים סעודה ראשונה בשעה מאוחרת לא ירבו באכילה כדי שיוכלו לאכול סעודה נוספת.

יז. לכתחילה יש להתחיל את סעודה שלישית קודם שעה עשירית (3:43) כדי שיאכל בלילה סעודת יו"ט לתיאבון (רמ"א תקכ"ט ס"א).

יח. בישיבות הק' ובתי כנסת שמסיימים את מוסף אחרי שעה עשירית יש לאכול בסעודה שלישית רק קצת יותר מכביצה פת ובכל אופן יאכל פחות משיעור סעודה שרגיל בחול (עי' מ"ב שם סק"ט ושע"צ שם), ובלומדינו בישיבת פוניבז' **כאשר חל ר"ה בשבת היו מפרסמים הוראה בשם מרן הרב מפוניבז' זצ"ל** לאכול בסעודה שלישית רק מעט יותר מכביצה פת.

יט. ליל יו"ט שני של ר"ה שחל במוצאי שבת אומרים בשמו"ע של ערבית 'ותודיענו', ואם שכח הדין הוא כמו ב'אתה חוננתנו' שאינו חוזר (שו"ע סי' תצ"א ס"ב ומ"ב סק"ד).

כ. שכח ואכל לפני הבדלה כגון שעשה קידוש ולא זכר לעשות הבדלה [דהיינו יקנה"ז], צריך לחזור ולהתפלל ערבית ולומר 'ותודיענו', כמו בכל מוצאי שבת שהשוכח 'אתה חוננתנו' וטעם קודם הבדלה, חייב לחזור ולהתפלל (שו"ע סי' רצ"ד ס"א וביה"ל ד"ה ואם טעה).

עשיית מלאכה לצורך סעודת ליל יו"ט

כא. עם צאת השבת **לאחר צאת הכוכבים [7:31] קודם** שיתחילו הנשים לעשות מלאכה ולבשל המאכלים לצורך סעודת יו"ט **עליהם לומר ברוך המבדיל בין קודש לקודש** בלי שם ומלכות (מ"ב סי' רצ"ט סק"ו).

הדלקת נרות יו"ט

כב. יש להזהיר את הנשים שלא ידליקו ח"ו נרות יו"ט מבעוד יום בשבת, אלא ידליקו בלילה לאחר צאת הכוכבים אחר שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לקודש, ורבים מהנשים מדליקות הנרות כאשר הבעל חוזר מביהמ"ס שאז הוא מכין ומטיב את הנרות והיא מדלקת (עי' מ"ב שם ועי' שו"ת שבה"ל ח"א סי' ס"ח באשה שנכשלה והדליקה נרות יו"ט מבעוד יום כשעדיין שבת שהורה שאין בהדלקתה כלום ובזמן המקדש היתה חייבת טהאט ונכשלה גם באיסור ברכה לבטלה וצריכה לחזור ולהדליק בברכה בליל יו"ט).

יקנה"ז

כג. בקידוש בליל שני של ר"ה שחל במוצאי שבת אומרים יקנה"ז **יון, קידוש, נר, הבדלה, זמן** (שו"ע סי' תע"ג), ואין מברכין על הבשמים (מ"ב שם סק"ג), וחותרים ברוך המבדיל בין קודש לקודש (מ"ב סי' רצ"ט סק"ו).

כד. טעה ואמר המבדיל בין קודש לחול לא יצא ידי חובתו וחוזר ומבדיל (שו"ת שבה"ל ח"א סי' ק"ח, וכן הורה מרן הסטייפלר זצ"ל), ואין צריך לחזור ולברך 'בורא פרי הגפן' (עי' מ"א סי' רע"א וכפי שסתם המ"ב שם סקע"ח).

כה. בשעת הבדלה מותר לקרב שני הנרות זה לזה לעשותם אבוקה לצורך ברכת מאורי האש, ואולם יש מקפידים שלא יגעו הנרות אחד בשני ממש – מחשש כיבוי בהפרדתם, אלא יחבר רק את השלהבות (עי' מ"ב סי' תק"ב סק"כ ומהגר"ח קניבסקי זצ"ל שמעתי שנוהגים להדליק שני גפרורים ואחר הברכה מניחים אותם ביחד בלא שמפרדים הגפרורים ונכבים מאלהם), **והיום** יש נר חד פעמי של אבוקה שדולק זמן קצר הנקרא "אבוקלה" והוא פתרון נפלא שלא יצטרך לחבר הנרות.

כו. יש הסוברים שאין להדליק נר לצורך אבוקה דחשיב נר לבטלה כיון שאבוקה הוא רק מצוה מן המובחר, ולכן מברכין רק על אותם הנרות שהודלקו לכבוד יו"ט בלא אבוקה (כך נהגו מרן הגר"י קרליץ והגרשי"ה ואזנר זצ"ל, ומו"ר הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל בירך על נרות יו"ט, והיה שנה שהביאו לו "אבוקלה" ובידל על זה), ויש עצה נפלאה להניח את האבוקלה קודם הקידוש על השולחן לצורך תוספת אורה וכבוד יו"ט דלא הוי נר לבטלה ולברך עליו מאורי האש ולהשאירו על השולחן בסעודה עד שיתכבה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

בס"ד, יום ג' שבוע של ר"ה, כ"ו אלול תשפ"ו

גיליון מס' 529

דבר העורך

אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי

סעודה ממושכת: בחתונות, בבריתות, בסעודות שבע ברכות ובכל סעודה ממושכת, מצויה השאלה: כיצד ינהג מי שנאלץ לצאת לפני הזימון? השעון דוחק והזימון מחייב.

מצד אחד, אין די באמירה שאסור לצאת, כאשר רבים נאלצים לעזוב בשל אילוצים שונים; ומאידך, אין להתיר משום שכך נוהג העולם, שהרי מי שהתחייב בזימון אינו ראשי להפקיע את חיובו. וכעין לשון הגמ' (ברכות דף סא. עירובין דף יח.): "אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי".

עיקר הבירור הוא מהי הדרך הראויה לכתחילה למי שיודע מראש שיצטרך לצאת, באילו צרכים ניתן להקל בשעת הדחק, ומה ניתן לעשות לאחר שכבר חל חיוב הזימון.

חובה להדגיש: ההמתנה לזימון היא חיוב מעיקר הדין, ולא הידור בלבד. יש אופנים שבהם ניתן להיפטר מן החיוב לכתחילה, ויש היתרים שנאמרו לשעת הצורך בלבד. וכאן עומד החשיבות בשימת לב בפרסום הדברים: להעמיד את החיוב על מכונו ולבאר את דרכי ההיתר, בלי להפוך היתר של שעת הדחק להנהגה של לכתחילה.

על כעין זה שנינו **במשנה** (כלים פרק יז משנה טז): "ועל כולן אמר רבי יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". וביארה הגמ' (בבא בתרא דף פט:): אם אומר שמא ילמדו הרמאין, ואם לא אומר, שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו. ומסתפקת הגמ' אם לבסוף אמר את הדברים, והשיב רב שמואל בר רב יצחק שאמרם, על סמך הכתוב (הושע פרק יד פסוק י') כי יִשְׂרָאֵל יִדְרָכִי ה' יַצְדִּיקֵם יִלְכּוּ בָם וּפְשָׁעֵם יִכָּשְׁלוּ בָם.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

האם מותר לצאת לפני זימון?

נִבְרַךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוּ

זימון כהלכה: גיליון 526 עסק בנושא "זימון כהלכה", גיליון 527 בנושא "צירוף המסובין לזימון", וגיליון 528 בנושא "זימון בעולם הישיבות". בהמשך לסדרה, עוסק הגיליון הנוכחי (529) בשאלה מעשית ומצויה: האם מותר לצאת מן הסעודה לפני הזימון?

שלושה או עשרה שהתחייבו בזימון, ואחד מהם נאלץ לצאת קודם סיום הסעודה, לצורך מצוה, למניעת הפסד ממון או לדבר הרשות – האם ראוי לברך לבדו ולצאת, או שחייב להמתין לזימון?

כתיבה וחתומה טובה

מערכת 'הילכתא' מברכת את אלפי קוראי הגיליונות וכל בית ישראל, בברכת כתיבה וחתומה טובה, תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה, ויתקבלו כל התפילות ברחמים וברצון לפני אדון כל

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הגאון החסיד

ר' מאיר דוד ב"ר ישראל הירשמן זצ"ל

נלב"ע כ"ח אלול תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

המאירי, שלפיה זימנו כולם תחילה בעשרה בהזכרת השם, ורק לאחר מכן נחלקו לשלושה-שלושה לשמיעת ברכת המזון. לפי גרסה זו, לא הפסידו את הזימון בשם, אלא קיימוהו יחד, ואת ברכת המזון שמעו כל שלושה בפני עצמם.

2. עזיבת החבורה

יסוד הדין: פסק **השולחן ערוך** (סימן קצג סעיף א), שלושה שאכלו יחד אינם רשאים להיחלק, מפני שנתחייבו בזימון; וכן עשרה אינם רשאים להיחלק, מפני שנתחייבו בהזכרת השם. אולם כשהמסובים רבים ואינם יכולים לשמוע את המברך, ואף אינם יכולים להתחלק לעשרה עשרה מחשש שבעל הבית ישמע ויקפיד, רשאים לזמן בשלושה-שלושה בקול נמוך, שמוטב לקיים זימון בשלושה מלהפסידו לגמרי.

לצורך מצוה: **המשנה ברורה** (ס"ק טז) מביא את דעת **המגן אברהם** (ס"ק ז), שהנצרכים לצאת לדבר מצוה, ואם ימתינו תתבטל המצוה, רשאים להתחלק לשלושה-שלושה. אולם **החיי אדם** (כלל מח סעיף טו) מפקפק בהיתר זה, וסובר שלכל הפחות כשלא יישארו עשרה בלעדיהם, אסור לצאת אף לדבר מצוה. והכריע **המשנה ברורה**, שלצורך מצוה דאורייתא אפשר להקל להתחלק לשלושה אף כשלא יישארו עשרה.

אונס והפסד ממון: כתב **המשנה ברורה** (סימן ר ס"ק ה); סימן קצג ס"ק לא), שלושה שהתחילו לאכול יחד מתחייבים מיד בזימון, ואין היחיד רשאי להקדים ולברך לעצמו. אולם במקום אונס או צורך נחוץ מאוד, כגון מניעת הפסד ממון, אפשר להקל שיברך לבדו ויצא קודם שסיימו השניים את סעודתם, אף שבכך מתבטל הזימון בשלושה. ועדיף שהשניים ינהגו לפני משורת הדין ויפסיקו מסעודתם כדי שיוכל לזמן עמהם. ואם יצא בלא זימון, כתב **בשער הציון** (סימן ר ס"ק ז), שאם לא זימנו, צריכים השניים הנותרים לחפש אדם נוסף שיצטרף עמהם לזימון.

סעודות ממושכות: כתב **הערוך השולחן** (סימן קצג סעיפים ט-י), בסעודות גדולות הנמשכות שעות רבות, מי שקשה עליו הישיבה ורוצה לצאת, ואינו יכול לאסוף עשרה לזימון, רשאי לזמן בשלושה; וכל שכן כשנצרך לצאת לדבר מצוה.

אולם היתר זה הוא דווקא כשמזמן בשלושה. אבל אם אינו מוצא אפילו שניים שיזמנו עמו, אינו רשאי לברך לבדו ולצאת אף לדבר מצוה. ואין לפוטרו משום "עוסק במצוה פטור מן המצוה", שכן חיוב הזימון כבר חל עליו,

ואם התחייב בזימון בעשרה, האם רשאי לצרף אליו שניים ולזמן בשלושה, או שאסור להפקיע את חובת הזימון בשם?

ומהי העצה למי שידוע מראש שלא יוכל להישאר עד סוף הסעודה? והאם מועיל להתנות שאינו מצטרף לשאר המסובין, כדי להיפטר מחיוב זימון ושבע ברכות?

1. מקור הסוגיא

ריש גלותא: מסופר **בגמ'** (ברכות דף נ.) אמר רבא: "כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא, מברכינן שלשה שלשה. וליברכו עשרה עשרה? שמע ריש גלותא ואיקפד. וניפקו בברכתא דריש גלותא? אידי דאוושו כולי עלמא לא שמעי". ופירש **רש"י**, שריש גלותא היה מאריך בסעודתו, ולכן כל שלושה שסיימו לאכול היו מזמנים בקול נמוך, ונשארים במקומם עד שסיים ריש גלותא וזימן בקול רם עם היושבים אצלו. בעשרה לא זימנו, משום שהיו צריכים להגביה את קולם, וריש גלותא היה שומע ומקפיד על שעשו חבורה לעצמם בפרהסיה.

ואף שבכך הפקיעו עצמם מזימון בהזכרת השם, ולא יצאו ידי חובה זו בזימון של ריש גלותא לאחר מכן, אף שנשארו במקומם בשעת זימון, שהרי "אין זימון למפרע", מכל מקום נהגו כן משום שריבוי המסובים והרעש מנעו מהם לשמוע את המברך.

וביאר **הרא"ש** (ברכות פרק ז סימן כז), שהעדיפו לזמן בשלושה ולהפסיד את הזימון בהזכרת השם, משום שבברכתו של ריש גלותא לא היו יכולים לצאת ידי חובת ברכת המזון מחמת חוסר השמיעה.

וכתב **התפארת שמואל** (על הרא"ש שם, ס"ק כד), שמכאן יש ללמוד שאין להקדים ולברך בלא זימון, אפילו במקום צורך ואף כשהוא ממנהר ללימודו. שאילו היה הדבר מותר, לא הייתה הגמרא מקשה מדוע אינם ממתינים ויוצאים בזימון של ריש גלותא. והוסיף, שאם אפילו להפקיע את הזימון בשם לא הותר להם אלא מפני שלא יכלו לשמוע את המברך, קל וחומר שאין להפקיע את הזימון לגמרי ולברך ביחידות.

הרשב"א (ד"ה ולברכו) מבאר את ההיתר להפקיע את הזימון בשם מצד כבוד הבריות; שכן זימון בעשרה בחבורות נפרדות ובפרהסיה, היה גורם הלבנת פנים וזלזול בכבודו של ריש גלותא, וגדול כבוד הבריות שדוחה מצות זימון שהיא מדרבנן.

בדקדוקי סופרים הובאה גרסה אחרת, וכן עולה מדברי

שנצרך לצאת, ולא היתר להיפרד מן הסעודה לשם נוחות בלבד.

ומוכיח שמועיל תנאי, מדברי הרמ"א (סימן קצג סעיף ג), שביאר את המנהג שלא לזמן בבית גוי אף שקבעו לאכול יחד: מחמת היראה וחשש הסכנה שבשינוי נוסח הברכה ובהשמטת "הרחמן יברך את בעל הבית", דעתם מתחילה שלא לקבוע עצמם לברך יחד, אלא שכל אחד יברך לעצמו.

עוד מוכיח מהמגן אברהם (סימן תקנב ס"ק ט), ששלושה שאכלו יחד בסעודה המפסקת של ערב תשעה באב אינם מזמנים, משום שאין דעתם לקבוע יחד, וציין המג"א לדברי הרמ"א הללו. ואף שחיוב זימון תלוי בקביעות בהסיבה או בישיבה סביב שולחן אחד (סימן קסז סעיף א), כאשר דעתם מראש שלא להצטרף לקביעות אחת לברכה, אין הישיבה המשותפת מחייבתם.

עוד הביא מדברי החכמת שלמה (להגר"ש קלוגר, סימן קצג סעיף א), שנשאל על היושבים מתחילה לאכול יחד על דעת שיוכלו להתחלק, והשיב: "נראה לפי עניות דעתי פשוט שמותר לחלק".

סיוע ליסוד זה מצינו בשולחן ערוך הרב (סימן קסז סעיף יח), שכתב לעניין ברכת המוציא, שהמסובים רשאים לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף לברכה, ובכך אינם מתחייבים בהידור שאחד יברך לכולם המוציא.

ולעניין זימון כתב הראש יוסף (לבעל הפרי מגדים, ברכות דף מז.), שאף שלושה האוכלים בשולחן אחד רשאים להתחלק אם אמרו בפירוש שאינם רוצים לקבוע יחד; וכל שכן אם השלישי הצטרף לאחר מכן, והודיעו לו שאינם קובעים עמו. ובמקור חיים (לבעל החוות יאיר, סימן ר) נקט שהתנאי מועיל לעניין חיוב זימון בעשרה.

5. לא מועיל תנאי

כוננה מראש: הורה החזון איש (ארחות רבינו מהדורה חדשה חלק א עמוד קסז; ישא יוסף חלק ב סוף סימן מט) להגר"ח קניבסקי זצ"ל, כשלמד בישיבה ורצה למהר ללימודו, שיכוון בשעת נטילת ידיים שלא להצטרף לזימון בעשרה, אלא בשלושה. כששאל הגר"ח אם אפשר להיפטר בדרך זו גם מזימון בשלושה, השיב שאין כדאי לעשות כן, שכן לכתחילה ראוי שלא להפקיע את עצם מצות הזימון; אולם מעיקר הדין מועילה עצה זו גם לזימון בשלושה. וכן נקט באור לציון (חלק ב פרק יג תשובה י בהערות), שמועיל תנאי שלא להצטרף לזימון.

גדר התנאי: וחייד הגר"ר ניסים קרליץ זצ"ל (עדות נכדו

וביציאתו הוא מבטלו. ואינו דומה להיתר לזמן בשלושה במקום בעשרה, שכן בזימון בשלושה הוא מקיים את עיקר מצות הזימון, ורק מפסיד את מעלת הזימון בעשרה, ואילו כשמברך לבדו, מבטל את המצוה לגמרי.

מאידך, כתב ביוסף אומץ (דיני הזימון סימן קנט), בסעודות גדולות המתארכות מאוד, מי שהשהייה קשה עליו מחמת בריאותו, אובדן זמנו או החשש שלא יוכל להשכים למחרת לתורתו או לתפילתו, רשאי לברך בלא זימון, ואין לחלק בזה בין זימון בעשרה לזימון בשלושה. והעיד שסמך על היתר זה למעשה כמה פעמים, ואלמלא מצא סמך להיתר, היה נאלץ להימנע מלהשתתף באותן סעודות.

3. להתחיל ולסיים לבד

עצה פשוטה: כתבו האור לציון (חלק ב פרק יג תשובה י בהערות) והחוט שני (מזוזה עמוד קסא), שהרוצה לצאת לפני הזימון יקדים או יאחר את נטילת ידיו, באופן שלא יתחיל לאכול עם שאר המסובים, וגם לא יסיים עמהם. בכך אינו מתחייב בזימון, כמבואר בשו"ע (סימן קצג סעיף ב), שאין מתחייבים בזימון אלא אם התחילו (אכלו כזית הראשון יחד), או סיימו יחד.

בסעודת ברית משפחתית, שבה הוצרך הדיין הגר"ר יעקב ישראל פוזנר זצ"ל לצאת לבית הדין קודם הזימון, אמר שהוא אוכל את הכזית הראשון בעמידה, כדי שלא להתחיל את סעודתו בקביעות עם שאר המסובים. וכיון שגם סיים את סעודתו לפנייהם, נמצא שלא התחיל ולא סיים עמהם, ולא התחייב בזימון (עדות תלמידו הגר"ר יחזקאל רוז שליט"א לרבני הילכתא).

4. תנאי שלא להצטרף

חידוש האגרות משה: באגרות משה (אורח חיים חלק א סימן נו) דן במי שנצרך לצאת מסעודת נישואין לפני ברכת המזון ושבע ברכות, וכתב שיש לו "עצה קלה": לפני שישב לאכול יתנה בפירוש שאינו קובע עצמו לברך יחד עם שאר המסובים. לדבריו, אין די בקביעות משותפת לאכילה כדי להתחייב בזימון, אלא נדרשת גם קביעות לברך יחד. לפיכך, אף שקבע לאכול עמם ויושב עמם בשולחן אחד, אינו מתחייב עמהם בזימון. וממילא אינו מתחייב גם בשבע ברכות, שנתקנו בעשרה, ואף לא בברכת "אשר ברא", שנתקנה בשלושה.

אולם האגרות משה מסיים שאין לסמוך על כך אלא במקום צורך והכרח, כגון שהסעודה מתאחרת מאוד והוא מוכרח לצאת כדי להשכים למלאכתו. נמצא שזו עצה למי

להגדרה זו יש גם נפקא מינה: מי שהתנה שלא להצטרף, הרי הוא נפרד מן החבורה. לפיכך, גם אם לבסוף נשאר עד ברכת המזון, אינו רשאי להצטרף לזימון עמהם, אלא אם כן חזר ואכל עמהם כזית פת בכוונת הצטרפות.

הצטרפות ליוצאים: היתר נוסף הובא בשם הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** (אשרי האיש חלק א עמוד ריב), שבסעודה גדולה שאכלו בה פת, כאשר שניים נצרכים לצאת בהיתר קודם סיומה, רשאי שלישי להצטרף אליהם ולזמן. בזימון בשלושה הוא מקיים את עיקר חובתו, ואת הזכרת השם יקיים כשיענה בסוף הסעודה לזימון הכללי בעשרה. ואף שכבר יצא ידי חובת זימון ו"פרח זימון מיניה", עדיין יכול לקיים בכך את הזכרת השם. לפי זה, על השלישי להישאר עד הזימון בעשרה.

והוסיף הגרי"ש אלישיב (הערות ברכות דף נ), שמדברי הרשב"א, שהתיר לסועדים בבית ריש גלותא לזמן בשלושה במקום בעשרה משום כבוד הבריות, עולה שמצות זימון, ואף זימון בעשרה, היא מדרבנן, וכן יש להוכיח מסוגיית הגמרא. אולם לדעת **החזון איש** (סימן לא ס"ק א), עיקר הזימון מדאורייתא ורק הזכרת השם בעשרה מדרבנן, ולשיטתו אין מכאן ראייה שעצם חיוב הזימון מדרבנן.

עוד העיר מדברי **הרשב"א והמגן אברהם**: מדוע הוצרכו להיתר של כבוד הבריות כדי להיחלק לשלושה-שלושה, ולא התנו מראש שלא להצטרף לזימון בעשרה? מוכח שאין היתר של תנאי. (ויתכן ליישב, שלא ידעו מתחילה שריש גלותא יאריך בסעודתו, וכשנצרכו לברך כבר חל עליהם החיוב).

7. חקירה: תנאי על תנאי

יש ברירה: בספר **תורת הזימון** (עמוד פו) הסתפק האם מועיל להתנות בתחילת הסעודה, שאם יצטרך לצאת קודם סיומה, אינו מצטרף מתחילה לשאר המסובים; ואם לא יצטרך לצאת, הרי הוא מצטרף עמהם.

צדדי הספק הם; שמא תנאי זה תלוי בדין ברירה, שכן צירופו מתחילת הסעודה מתברר לפי מה שיארע בהמשך. ולדעות שמצות זימון מן התורה, אין ברירה בדאורייתא. אולם להלכה נוקט המשנ"ב שמצות זימון מדרבנן, ובדרבנן קיימא לן שיש ברירה.

8. הסוברים שאין התנאי מועיל

אין מקור להתיר: מאידך, **האשל אברהם מבוטשאטש** (סימן קצג סעיף א) כתב שאין מועילה דעתו בתחילת

הג"ר מנחם קרליץ שליט"א לרבני הילכתא), שהתנאי מועיל רק כשמחליט שלא להצטרף לעצם הקביעות המשותפת בסעודה, ואין די בכוונה שלא להצטרף לזימון בלבד.

צירוף נוסף: והשיב **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (עדות נכדו הג"ר יצחק טרגר שליט"א לרבני הילכתא), שאם לא נטלו ידיים ממש יחד, ובנוסף התכוון בפירוש שלא להצטרף לזימון, ניתן להקל במקום הצורך ולברך בלא זימון. ואף שייתכן שההפרש בנטילת הידיים אינו מונע את הצירוף, יש להקל בצירוף שני הטעמים.

והעיר י.ג. לרבני הילכתא, שיסוד דברי הגרש"ז דומה לדברי הגר"נ: אין די בתנאי בעלמא, אלא נדרש היכר שאינו מצטרף לקביעות הסעודה. הגר"נ הדגיש שלא יצטרף לקביעות הסעודה, ואילו הגרש"ז נקט אופן שלא נטלו ידיים ממש. הצד השווה שבדבריהם, שאין התנאי עומד בפני עצמו, אלא מבטא שאינו חלק מן הקביעות המשותפת של המסובים.

במקום צורך: לדעת **התשובות והנהגות** (חלק ג סימן תב; חלק ה סימן סה; חלק ו סימן מז), אין לסמוך על התנאי אלא במקום צורך. ואף אז ראוי שיאמר בפירוש קודם נטילת ידיים, שבכוונתו לצאת לפני גמר הסעודה ואינו מצטרף לקביעות הכללית. ועדיף שיודיע מראש לשניים מן המסובים שהוא מצטרף רק עמהם, וכשיצא יזמן עמם בשלושה, כדי שלא להפקיע מעצמו את מצות הזימון לגמרי. עוד חידש, שהתנאי מועיל רק אם לבסוף אכן נפרד משאר המסובים ומקדים לברך. אולם אם נשאר עד סוף הסעודה, וכבר עומדים לזמן בעשרה, אינו רשאי להקדים ולברך בנפרד על סמך התנאי שעשה בתחילה.

9. תנאי בשעת הדחק

שיטת הגרי"ש אלישיב: לדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי ברכות דף נ; עדות תלמידו שליט"א לרבני הילכתא), בשעת הדחק אפשר לסמוך על תנאי מראש שלא להצטרף לקביעות הסעודה. וצריך להתנות זאת בפיו לפני האכילה, ואין די בכוונה שבלב. ולא מועיל כוונה שלא להתחייב בזימון הנובע מאכילה משותפת, כשם שהאוכל אינו יכול לכוון שלא להתחייב בברכת המזון, כך אינו יכול לכוון שלא להתחייב בזימון, אלא צריך כוונה שלא להצטרף מלכתחילה לקביעותם, ותיחשב אכילתו כאכילת יחיד לצד המסובים.

אולם באמת סברת ההיתר אינה מרווחת, שהרי למעשה הוא אוכל עם שאר המסובים, ואין להיתר מקור מפורש: לכן, אף שהגר"מ פיינשטיין התיר זאת, אין לסמוך על התנאי אלא בשעת הדחק, וכך נוהגים למעשה.

1. "קולי שמעת" - כלי עזר לבעלי תקיעה

לקראת ראש השנה יצאה לאור תוכנת "קולי שמעת", המסייעת לבעלי תקיעה בתרגול ובהכנה לתקיעות. התוכנה מנתחת הקלטות שופר ומפיקה דו"חות המפרטים את משך כל קול ואת הרווחים שבין הקולות, לרבות אורך כל שבר וההפסק בין השברים לתרועה.

ניתן להקליט ישירות בתוכנה או לטעון הקלטה קיימת, ובלחיצת כפתור לקבל ניתוח של ההקלטה כולה. כלי העזר כוללים ספירת קולות, פירוט אורכם וסיווגם, שמירת דו"חות אחרונים ואפשרות לייצא את הנתונים לאקסל לצורך מעקב אחר התרגול.

התוכנה מוצעת חינם לזיכוי הרבים, ללא צורך בהרשמה, ומתאימה לכל מחשב.

לפניות ולהערות: kolishamataa@gmail.com

2. הדרכה מעשית לתקיעת שופר

זכות נפלה בחלקו של הר"ר אביאד וויל שליט"א להגיש סדרת שיעורים, קונטרס "הדרכה מעשית לתקיעת שופר" ותקציר מעשי, ובהם הדרכה בהירה כיצד לתקוע בקלות, לדייק בתקיעות, בשברים ובתרועה, ולבחור שופר המתאים לתוקע.

המסר העולה מההדרכה: באמצעות הבנת דרך התקיעה ותרגול נכון, אפשר לחסוך מאמץ רב ולהתגבר על קשיים שכיחים. פעולות פשוטות, כגון לחלוח השפתיים, אחיזה נכונה ואיזון לחץ הנשיפה, עשויות לשפר את התקיעות במידה ניכרת – לתועלת בעלי תקיעה ותיקים ומתחילים כאחד.

ניתן להשיג במערכת "הילכתא" את השיעורים, הקונטרס והתקציר מאת הרב וויל.

3. "הקשיבה" - סדנה טלפונית לפיתוח העולם הרגשי

"מרכז תשועה" להכוונה ולייעוץ רגשי, בנשיאות הגר"ח ברמן שליט"א, מגיש את "הקשיבה" - סדנה טלפונית קצרה העוסקת בעולם הרגש וביסודות נפש האדם.

בסדנה נלמד כיצד לפתח את העולם הרגשי, להפוך את הלימוד לחוויה רגשית ולהתמודד נכון עם רגש כואב שמשתלט, לצד יסודות נוספים להבנת הנפש.

להצטרפות לסדנה בתשלום: 077-224-6487

לפרטים ולבידורים: 053-313-2678, בין השעות 16:00-13:30.

הסדנה אינה מהווה תחליף לטיפול רגשי מקצועי ופרטני.

הסעודה להיפרד מן המסובים לאחר מכן. ובדעת תורה (סימן קצג סעיף ב) הסתפק אם כוונה מראש שלא להצטרף אכן מונעת את הצירוף. ורק באופן שהפכו את פניהם בשעת האכילה לכיוונים שונים, יש לומר שאינם מצטרפים. ולדבריו, אין להוכיח מסעודה המפסקת שכתב המגן אברהם שמועילה כוונה בלבד לפטור מחיוב זימון, מפני ששם ניכר מעצם צורת הסעודה שאין דעתם לקבוע יחד.

ולדעת הג"ר מאיר גריינימן שליט"א (אמרי יושר ברכות דף נ.), בסעודה רגילה הקביעות המשותפת מחייבת בזימון אף בעל כורחם, ואין כוונה שלא להצטרף מפקיעה את החיוב. ואף מי שבא לאחר תחילת הסעודה ואין לו שייכות עם שאר המסובים, מצטרף עמהם אם סיימו יחד במקום אחד, כמבואר בבית יוסף (סימן קצג).

ודחה את ראיות האגרות משה מבית הנכרי ומסעודה המפסקת: בשני האופנים יש סיבה מיוחדת בסעודה המונעת את הקביעות. בבית הנכרי, הפחד מפריד את המסובים, וכל אחד נחשב כאוכל לעצמו, כעין סועדים מפוזרים שאינם מצטרפים. ובסעודה המפסקת אין הזימון ראוי לצורת הסעודה, שהיא סעודה שפלה של צער, כעין מי שמתו מוטל לפניו. ואף היתרים אלו חידוש הם, ואין להרחיבם לסעודה רגילה שאין בה סיבה המונעת את הקביעות.

עוד הביא מהחידושים וביאורים (דיני זימון ס"ק כה), שהביא הוכחה שלא מועיל תנאי. ולשיטת הרמב"ן, שאין הזימון טעון הסיבה, ודאי שאין התנאי מועיל. עוד הקשה: מדוע הוצרכו בבית ריש גלותא להיתר של כבוד הבריות כדי לזמן בשלושה, כמבואר ברשב"א ובמגן אברהם, ולא התנו מראש להצטרף לשלושה בלבד?

את הוראת החזון איש להגר"ח קניבסקי זצ"ל ביקש הגר"מ גריינימן לבאר בדרך אפשר, שההיתר היה לצורך לימודו בישיבה, כדין יציאה לדבר מצוה, ובפרט מצוה דאורייתא; והכוונה שלא להצטרף נוספה לרווחא דמילתא בלבד. עוד צירף לכך שהיה ניכר שאוכל לעצמו, ויתכן שמחשבה בלבד אינה מועילה.

עוד ציין, שאף בעצה שלא להתחיל ולא לסיים עם המסובים (משנ"ב סימן קצג ס"ק יט), החידושים וביאורים (ס"ק ה) מחמיר. לפיכך, כדי לצאת מן הספק, הנצרך למהר לתורה או למצוה ייזהר מתחילה לאכול לעצמו באופן שאינו מצטרף לחבורה, וכך יוכל לברך כשיצטרף לצאת. וסיים שעדיין צריך עיון בכל זה.

משיב כהלכה

שאלה: האם היוצא מסעודת חתונה רשאי לצאת בלי זימון ושבע ברכות?

האם שבע ברכות הן חובת כל יחיד מהמסובים או חובת הציבור, ואולי די בכך שנשארים עשרה שיברכו עם החתן?

האם יש בזימון בנפרד משום זילותא של בעלי השמחה, והאם רשותם מועילה? האם הזימון בעשרה ושבע ברכות טעונים כוס? מקורות: שו"ע (אהע"ז סימן סב סעיף יא), שיעורי הגר"ש (ברכות דף נ), ציץ אליעזר (חלק יא סימן פד), מנחת יצחק (חלק ב סימן מג), שבט הלוי (חלק ט סימן רעא), תשובות והנהגות (כרך ג סימן תב, כרך ה סימן סה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת הרה"ח ר' שלמה זלמן ב"ר דוד נחמן בלוי זצ"ל נלב"ע כ"ז אלול תשע"ז ת.נ.צ.ב.ה.

דינים העולים

- א. איסור חלוקה: שלושה שנתחייבו בזימון ועשרה שנתחייבו בהזכרת השם אינם רשאים להיחלק. הלך אחד משלושה, יחפשו השניים אחר לצירוף. כשאין שומעים את המזמן ובעל הבית מקפיד על זימון נפרד בעשרה, רשאים לזמן בשלושה בנחת.
- ב. צורך מצוה: למצוה שתתבטל בהמתנה יש מתירים להיחלק לשלושה, ויש מפקפקים; במצוה דאורייתא אפשר להקל אף כשלא יישארו עשרה. בסעודה המתארכת וקשה להישאר בה, הערוך השולחן מתיר בשלושה כשאינו מוצא עשרה; והיוסף אומץ מתיר אף לבדו לצורך בריאות, מניעת אובדן זמן או השכמה לתורה ולתפילה.
- ג. אונס והפסד: לצורך נחוץ מאוד, כגון אונס או הפסד ממון, אפשר לברך לבדו קודם שסיימו השניים; ועדיף שיפסיקו ויזמן עליהם.
- ד. התחלה וסיום: המקדים או מאחר את תחילת אכילתו, וגם מסיים בנפרד, אינו מתחייב בזימון.
- ה. תנאי מראש: יש מתירים במקום הצורך להתנות בפירוש שלא להצטרף לקביעות זימון, ופטור גם משבע ברכות ומ"אשר ברא". ויש אומרים שצריך לכונן שאינו מצטרף לקביעות סעודה. לכתחילה יזמן לכל הפחות בשלושה. ויש אומרים שעדיף להודיע לשניים קודם הנטילה שמצטרף רק עמהם, ויזמן עמם כשיצא. ויש חולקים שלא מועיל תנאי כלל.
- ו. סיוע ליוצאים: שניים היוצאים בהיתר רשאי שלשיי לזמן עמהם, ויש אומרים שיישאר עד סוף הסעודה לענות לזימון בעשרה ולקיים הזכרת השם.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

נושא הגיליון הבא:

"זימון ושבע ברכות בחתונה"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם שלום הלוי בן הר"ר ראובן נתן נטע הורביץ זצ"ל נלב"ע כ"ג אלול תשע"ד ת.נ.צ.ב.ה.

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

משא ומתן

גליון שבועי | נציבים וילך - תשפ"ו

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחוכה משפטית | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

מעשה שהיה

פורע חובו של חברו//

"את יודעת מי זה שמעון פרישמן?" שאל גבריאל ברנדמרק את אשתו "לא. למה אתה שואל?" שאלה תמר, אשתו של גבריאל "כי קיבלנו היום מכתב מהבנק, ובו כתוב שהלוואת המשכנתא שלנו שולמה במלואה על ידי שמעון פרישמן!" ענה גבריאל "מה?" נדהמה תמר "כמה נשאר לנו לשלם?" "עד לפני שבוע עמד החוב על 000,055 דולר, אך עכשיו אנו לא חייבים אפילו דולר אחד. ההלוואה נפרעה במלואה" ענה גבריאל גבריאל ותמר ניסו לברר מי הוא אותו שמעון פרישמן ששילם את חוב המשכנתא שלהם, אך לא הצליחו לברר יותר ממה שכבר נודע להם. לאחר כמה שבועות התקשר אליהם אדם שהציג את עצמו כשמעון פרישמן, והודיע כי הוא זה הקונה שקנה מהם את הדירה. גבריאל התפלא מאוד, ואמר כי מעולם לא מכר את הדירה שלו, אך לאחר בירור קצר נודע הדבר, כי היה נוכל שהתחזה כפני שמעון פרישמן כאילו הוא עורך דין שקיבל יפוי כח הזוג ברנדמרק למכור את הדירה שלהם, תמורת מליון דולר. במעמד חתימת החוזה המכר שילם הקונה תשלום ראשון על סך 000,05 דולר, אותם לקח אותו נוכל לעצמו, ואילו את התשלום השני, על סך 000,055 דולר שילם שמעון ישירות לבנק, על ידי סילוק הלוואת המשכנתא. לאחר בירור קצר בבנק למשכנתאות, הבין שמעון פרישמן כי אין לו כל סיכוי שהבנק יחזיר לו את התשלום ששילם לסילוק חוב המשכנתא של הזוג ברנדמרק, שכך החתימו אותו בבנק שהפרעון הוא באופן מוחלט ובלתי הפיך, ולפיכך פנה שמעון פרישמן אל גבריאל, בבקשה כי ישלם לו על כך

פסקי דינים

הלכות תפיסה// הדין בכלל הרב חיים קאהן שליט"א

ספק אם דנים בזמן הזה

א. בדבר שיש ספק או מחלוקת אם יש בכח ב"ד לדון בזמן הזה, אזי מספק אין בכוחם לדון¹ (ואם ידונו, הרי זה ספק גזל), ואף לא לכפות את הנתבע ע"י נידוי².

תפיסה

ב. דברים שאין דנים אותם בזמן הזה, אין הכוונה שהנתבע פטור, אלא שאין בכח ב"ד להוציא מידו, אך הוא חויב גמור עליו לשלם³. ולכן אם תפס הנתבע מממון הנתבע כשיעור תביעתו, אין מוציאים מידו, בין שתפס הדבר שהזיקו או דבר אחר (חוץ מנזק קרן של שור תם, שבו מועילה תפיסה רק בגוף השור המזיק⁴), שבכגון דא עביד איניש דיניה לנפשיה⁵.

תפיסת הנתבע מועילה רק אם מביא עדים על טענתו, או שתפס באין רואה, שיש לו מיגו שהיה טוען שלא תפס⁶.

אם חזר הנתבע ותפס מהנתבע, מוציאים מידו⁷. ויש שכתב שתפיסתו מועילה, ואין מוציאים מידו⁸.

תפיסה בקנס

ג. קנס, כל זמן שלא חייבוהו ב"ד לשלם, אינו חייב לשלם אף לצאת ידי שמיים⁹. ומכל מקום תפיסה מהני אף בזה, הואיל ויש עדים על ההיזק¹⁰ שאם היו ב"ד סמוכים היו מחייבים אותו, אין בכח הב"ד שאינם סמוכים להוציא מהתופס¹¹. יש שכתב שגם בקנס מהני תפיסה מכח מיגו¹², ויש שכתב שתפיסה אינה מועילה בכה"ג, הואיל ומיגו מהני רק כשטוען כך בב"ד, ואילו האידנא שאין לנו ב"ד הראוי לדון דין קנס, הוי כאילו לא טען טענת המיגו¹³.

מודה בקנס

ד. קיימא לן מודה בקנס פטור, ואפילו באו עדים אחר הודאתו¹⁴. ויש מהראשונים שכתב שאף בזמן הזה שאין דיניים סמוכים, אם הודה הנתבע בקנס לאחר שתפס הנתבע, לא מועילה התפיסה¹⁵. אבל הרבה ראשונים כתבו

1. ח"י הרי"מ ס"ק ז'.
2. ע"פ סמ"ע ס"ק י"ז. ופשוט שבדבר שאין דנים האידנא, גם אין רשות לב"ד להזמין אחד לדין ולחייבו לחתום על שטרי בירוריו, ואם לאו לנדותו וכדומה.
3. רא"ש ב"ק פרק קמא סי' כ', קצוה"ס סי' א' ס"ק ז'.
4. מרדכי ב"ק סי' מ' מרבינו ברוך הובא בד"מ ס"ק ו' וסמ"ע ס"ק י"ח, ובתומים ס"ק ג' תמה שלא משכחת קנס ובדבר המזיק רק בקרן, אבל הקצוה"ס ס"ק ה' כתב דבהמה שהזיקה אדם בשן ורגל לא שכח, ובנתה"מ ס"ק ה' דמשכחת בסמי"מ שהזיקו באש או בור (לסוברים שלא דנין בזמן הזה). ומשמעות הפוסקים כ"ב, אבל עיין ישועות ישראל ס"ק ה' שמהטור בסי' ת"ז מוכח דלא כ"ב.
5. ראה ב"ק סי' ט"ו ב' בכלבא דאכל שונרא וכו' שלא דנין בבבל אם תפס לא מפקינן מיניה, ובתוס' שם ד"א וי, דעת ר"ת דווקא שתפס המזיק עצמו ובשעת ההיזק (דהיינו קודם שבא ליד המזיק) הקילו חכמים שמהני התפיסה, אבל הרא"ש כתב דהתפיסה מהני מדינא דעאדלן, ובי"ש ב"ק פרק א' סי' מ"ג, כתב דכן קי"ל, וכ"כ הסמ"ע סי' א' ס"ק י"ח ע"פ הרא"ש, אכן בפתחי תשובה ס"ק ז' כתב משר"ת בית שמואל אחרון סי' א' ראה לר"ת ופירש שהסמ"ע כתב כהרא"ש מדין קי"ל, וע"ע בערוך השולחן סעיף ז'.
6. סמ"ע ס"ק י"ט ממחרש"ל על הטור.
7. סמ"ע ס"ק י"ט ממחרש"ל על הטור.
8. נתיב"מ ס"ק ה' ע"פ הדיוק ברא"ש ב"ק פרק ב' סי' ב', וצ"ב דהא כביאור הנתה"מ מהני תפיסת הניזק רק באינו מכחישו או יודע שיש לו עדים מדין עאדלן ובוזה מהני מעיקר הדין, וע"ע באולם המשפט ואמרי בינה סי' ד', בישועות ישראל ח"מ ס"ק ח' עוד חילוקי דין בזה.
9. ראה קצוה"ס סי' א' ס"ק ז' ותורת הכרי סי' א' ע"פ הירושלמי כתובות פרק ג' הל' י', ובדברי משפט ס"ק א' ועוד אחרונים. אולם בחינוך מצוה נ"א כתב שיש מצוה לצ"ש והובא בשער משפט ס"ק א'.
10. ראה נתיב"מ ס"ק ה', שאם יודע שאין לו עדים, לא מהני תפיסתו.
11. אמרי בינה דיינים סי' ד' ד"ה וי"ל. עיין בש"ך ס"ק ט"ז דבטוען טענת גנב לא מהני התפיסה על הכפל, ובאר הנתה"מ ס"ק ד' דהא מתחייב רק ע"י שבועה בב"ד מומחין.
12. סמ"ע ס"ק י"ט ממחרש"ל על הטור.
13. קצוה"ס ס"ק ח' אבל הנתה"מ ס"ק ה' הכריע הואיל ואחר התפיסה רשאים לדון מהני, עיי"ש מילתא בטעמא (וראה אמרי בינה סי' ד').
14. ב"ק ע"א.
15. ראב"ד בהגהות על הרי"ף כתובות סוף פרק ג', אלא שנסתפק שם אם היה התפיסה שלא בעדים שיש לו מיגו, אי מהני תפיסתו אם הודה אח"כ.

שפרע בעבורו את החוב לבנק. אך גבריאלי ענה, כי ידוע לו ש'הפורע חובו של חבירו - פטור', ולפיכך הוא רוצה לשאול דיין, אם הוא אכן צריך לשלם לשמעון.

...

מבואר במשנה במסכת כתובות (קז): שאדם שהלך למדינת הים, ולא שילם לאשתו עבור המזונות שהוא חייב לה, ועמד איש אחר ונתן מזונות לאשתו, ובכך פרע את חובו של הבעל, דעת חנן שהבעל פטור מלשלם, והאדם שנתן המזונות לאשתו הפסיד את מעותיו, והניח מעותיו על קרן הצבי. אך בני כהנים גדולים נחלקו עליו ואמרו שחייב לשלם לו. להלכה נפסק ברמב"ם (מלוה ולוה פכ"ו ה"ו, ונדרים פ"ו ה"ד) ובשו"ע (סי' קכח סעיף א) כשיטת חנן, שאין הבעל חייב לשלם לפורע החוב.

בביאור הדין שהבעל פטור מלשלם לזה שפרע את חובו למזונות אשתו, מבואר בגמ' (נדרים לג). שהפורע חובו לא נחשב כאילו המציא לו הנאה, אלא דומה ל'מבריה ארי' מנכסיו שפטור לשלם לו, שאף כאן הפורע חובו רק הבריה את המלוה שלא יתבע את הלוה, ולא נחשב שקיבל ממנו הנאה מחודשת. ובירושלמי (נדרים פ"ד ה"ב, וכתובות פ"ג ה"ב) מבואר, שהטעם שפטור לשלם, משום שהלוה טוען שהיה יכול לפייס את המלוה, ובכך היה משיג את אותה הנאה בחינם. ומבואר שם שסברא זו נאמרה גם באופן שהמלוה דוחקו לשלם. ובביאור הסברא באופן זה, כתבו התוס' (ב"ק דף נח. ד"ה א"נ) שיתכן שהיו אוהבים שפורעים עבורו.

והנה, שיטת ר"ת (הובא בתוס' בכתובות שם ד"ה חנן, ובב"ק נח. ד"ה א"נ, וקט. ד"ה ב"ח) שדין זה נאמר דוקא כמו הציור במשנה בכתובות שפרע חוב שהבעל חייב לזון את אשתו, שבחוב זה אם לא היה נותן לה מזונותיה, היתה האשה מצמצמת במזונותיה, ולא היה הבעל מחויב לשלם לה למפרע, אבל בשאר חוב שאין לו דרך להפטר מהחוב אם לא על ידי מחילה או שאחר יפרע עבורו, חייב הלוה לשלם לפורע החוב. אמנם שאר הראשונים (הובאו בתוס' שם) נחלקו על ר"ת וסוברים שגם בחוב ברור שהיה מוכרח לשלם נאמר דין זה. וכך נפסק להלכה בשו"ע וברמ"א (סי' קכח ס"א) כשיטת הראשונים שבכל חוב נאמר דין זה.

ואף שלהלכה נאמר הדין הזה בכל חוב, מצינו בפוסקים כמה מחלוקות בפרטי הדין: יש שכתבו שעיקר הטעם שפטור מלשלם, שכיון שלא אמר ללוה שיפרע וישלם לו, הרי זה מוכיח שמחל על כך ורצה להיטיב עמו ולפרוע החוב בחינם [כן מבואר בשו"ת מהר" ווייל (סי' קכח) והובא ברמ"א (סי' קכח ס"א) ובשו"ע (שם סק"ח)]. אמנם יש חולקים על כך, וסוברים שגם אם ידוע שלא התכוון לפרוע בחינם עבור הלוה, אלא התכוון לתבוע ממנו תשלום מלא, מכל מקום הלוה פטור, כיון שלא המציא לו הנאה, אלא רק סילק ממנו החוב שהיה חייב, אין הלוה חייב לשלם לו על סוג הנאה כזו [ראה בשו"ת חוות יאיר (סי' קלד) שכתב שלא מצינו בשום פוסק שאם גילה דעתו דמתכוון לשכר שחייב לשלם ע"ש. וכן כתב בפשיטות בחוט המשולש (שו"ת התשב"ץ ח"ג, טור ב [לר"ש צורו, נכד התשב"ץ] סי' כו) ע"ש. וכן הוכיח במשנת דרבי אליעזר (סי' קכח) שגם באופן שגילה דעתו שאינו מתכוון לשם מצוה פטור לשלם לו].

יש אומרים שדין זה נאמר דוקא כשפרע חוב שהיה הלוה חייב לישראל, שבזה שייך הסברא שהיה מתפייס ע"י ריצוי או שהאוהבים שלו היה פורעים עבורו, אבל באופן שהיה חייב לגוי, כיון שהגוי אינו מתרצה בפיוס, וכן האוהבים לא היו מעוניינים לפרוע לגוי עבורו, על כן חייב הלוה לשלם לו [כן כתב הרמ"א (שם סעיף א), ומקור הדברים בתשו' מהר"ל (סי' עח) המובא בב"י שם]. אמנם יש חולקים, שדוקא אם היה זה חוב של עלילה, שלא היה חייב באמת לגוי, בזה יש לחלק, שאם היה המעליל גוי לא היה מתרצה בפיוס וגם לא היו אוהביו פורעים עבורו מפני שהוא חוב עלילה, אבל באופן שהיה חייב לגוי חוב גמור, הרי זה פטור מלשלם לפורע [כן דעת הש"ך (שם סק"ז)].

עוד נחלקו הפוסקים באופן שהיה ביד המלוה משכון על החוב, שיש אומרים שבאופן כזה חייב הלוה לשלם לפורע, כיון שלא היה יכול להשתמש בתשלום החוב שהרי היה משכון ביד המלוה על החוב [ראה בש"ך (סק"ה) שאף שבירושלמי מבואר שפטור, אפשר שהבבלי חולק בזה, ועל כן יכול לומר ק"ל כשיטתם באופן שיש משכון].

והנה בנידון דידן, החוב היה לבנק, שכן הסתם דינו כחוב לגוי, שאינו מתרצה בפיוס, וכמו כן היה משכון ביד הבנק, ואף ברור וידוע ששמעון פרישמן לא התכוון לשלם את החוב בתורת מתנה, אלא עשה כן בטעות, שסבר שהוא משלם בכך על הבית שקנה. ומכאן כל זה היה נראה שיש לחייב את גבריאלי ברנדמרק לשלם לפרישמן (ובפרט שבמקרה זה הפורע כלל לא התכוון 'לפרוע' חוב של חבירו, אלא לשלם עבור מקח, ובכך"ג לא מצינו כלל מי שיאמר שבעל החוב פטור מלשלם לו על כך).

שהואיל ואין ב"ד שיקבל עדות על קנס, לא מועילה הודאתו לפטור, ואפילו הודה קודם התפיסה¹⁶. ויש שכתב שאף על פי שהודאה שלא בב"ד אינה פוטרתו אם יבואו עדים אח"כ, מכל מקום כל זמן שלא באו עדים בפני ב"ד מומחים הרי הוא פטור, ולא מהני תפיסה¹⁷. ויש שכתב שתפיסה מהני אף אחר ההודאה כל שטוען שהיו עדים בשעת הנזק¹⁸.

תפיסה על ידי אחר

ה. יש מי שכתב שתפיסה מהני אף על ידי אחר, אבל זה דוקא בחיוב ממון, שהוא חיוב גמור הגם שב"ד אין דנים אותו בזמן הזה. אבל בקנס, שהתפיסה היא מכח תקנת חכמים, לא מהני התפיסה על ידי אחר¹⁹.

תפיסה בדיני עכו"ם

ו. אסור לתפוס בדיני עכו"ם²⁰, ויש מי שכתב שאם עבר ותפס אין מוציאין מידו²¹.

תפיסה מנכסי יתומים

ז. התופס מנכסי יתומים קטנים, אין תפסתו מועלת, שהרי אינם בני חיוב כלל²².

החזרת מה שתפס יותר מחובו

ח. אחר שתפס התובע, אם לטענת הנתבע תפס יותר מהמגיע לו בחובו, נזקקים להם ב"ד, ושמים כמה ישאר בידו וכמה יחזירו²³. ואם תבע התובע מתחילה שישומו ב"ד כמה מגיע לו, בכדי שידע כמה לתפוס, נחלקו הראשונים האם נזקקין לו²⁴. ויש שהכריע שבחיוב ממון נזקקים ב"ד לשום מתחילה, אך בחיוב קנס אין נזקקין אלא לאחר שתפס²⁵.

16. רמב"ם בספר הזכות שם, סמ"ע סי' א' סק"י י"ח וש"ך סי' ט"ז ע"פ הטור והרמב"ן.

17. קצוה"ח סי' ק.

18. נתה"מ סי' ה', וראה באמרי בינה דינים סימנים ד' ה' פרטי דיני תפיסה בקנס באריכות, ואכמ"ל.

19. ישועות ישראל ע"מ סי' ק. וכן במנחת חינוך מצוה י"א אות י"ג כתב דמהני, אבל האמרי בינה דינים סי' ג' מצדד שלא מועיל התפיסה ע"י אחר כלל, וראה מה שהאריך בזה בנחל יצחק בתפיסה ע"י שליח סי' א' ענף ה'.

20. ש"ך סי' ט"ו מיש"ש ב"ק פרק ח' סי' ו', ומשמע שאפילו בדיעבד לא מהני.

21. בהגהות רע"א שם העיר שביש"ש כתב רק לכתחילה אבל בדיעבד י"ל דמהני כרמ"א סי' ד', ובאורים סי' י"ב נראה כמסתפק בזה, וראה פתחי תשובה סי' ה' שסתם כרע"א, ויש להעיר מסי' ד' ברמ"א שכתב מהמרי"ק שורש קס"א בעאד"ל ע"י עכו"ם אם לא יוכל לעשות בענין אחר מהני בדיעבד, וע"ז חכמת שלמה סי' א' שמפרש את היש"ש שאפילו בדיעבד לא מהני, וראה אבני חושן סי' ק.

22. נתיב"מ סי' ק' דמלטלי דיתומים לא משתעבדי, ובנוקין לא עשו תקנת הגאונים לגבות ממלטלי.

23. ב"ק פ"ד א', רא"ש פרק קמא סי' כ', סי' א' סעיף ה'.

24. הרא"ש ב"ק פרק ח' סי' ב' כתב דלא שמיין וכ"כ הרמ"א סעיף ה', אבל הר"ף ב"ק דף ל' מדפי הר"ף כתב שמיין.

25. ש"ך סי' ק"ז מיש"ש ב"ק פרק ח' סי' ב'.

ריבית בשכירות דירה

שאלה:

בתקופה האחרונה התברר לי שקשה לי מאוד לעמוד בתשלומי המשכנתא על ביתי, והיה לי חשש ממשי שאגיע למצב בו הבנק יעקל לי את הדירה. אחד מידידי ששמע על מצוקתי, הציע לי הצעה נדיבה: הוא יקח על עצמו את תשלומי המשכנתא, בתמורה לכך שאעביר את הדירה על שמו, ואשלים לו שכירות על המגורים בבית, אך לכשירווח לי ויהיה לי כסף לשלם על הבית (או לקחת הלוואת משכנתא חדשה), הוא יחזיר לי את הדירה. האם יש איזה חשש בדבר?

תשובה:

מבואר בשו"ע (יו"ד סי' קעד סעי' א, ז) שהמוכר קרקע לחבירו, והתנו ביניהם שאם יהיו מעות למוכר, יחזיר לו הקונה את הקרקע (והוא הדין אם עשה כל תנאי אחר שעלול לבטל המקח), אסור לקונה להשתמש בקרקע, או לאכול את פירותיה, מחמת איסור ריבית. ההסבר בדין זה הוא, שאם אכן יהיו למוכר מעות והוא יבא לפדות את הקרקע - נמצא שהמקח בטל מעיקרו, והקרקע היתה שייכת למוכר כל הזמן (גם אם רשמו את הקונה כ'בעלים' על הקרקע). וכיון שכך, הדמים ששילם הקונה למוכר אינם אלא הלוואה, ונמצא שה'קונה', שהוא למעשה 'מלווה', אכל את פירות הקרקע השייכת ל'מוכר', שהוא למעשה 'לווה', והרי זו ריבית קצוצה, שהקונה הלווה למוכר כסף, והוא אוכל את פירות קרקעו בחינם.

האיסור הוא אף אם יתנו ביניהם שאם יתבטל המקח ישלם הקונה על הפירות שאכל, שהרי ריבית על מנת להחזיר אסורה. אך אם התנו שינכו מהדמים שיחזיר המוכר את דמי הפירות שאכל הקונה - מותר (סי' קעד סעי' ה).

מבואר בפוסקים, שדין זה הוא הן בקרקע והן במטלטלין (שו"ע הרב דיני ריבית סעי' נד), ובכל תנאי שביד המוכר או הקונה לבטל את המקח מעיקרו (שו"ע הרב סעי' נה, ושו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' מ"ו ובשיירי מנחה שם).

דעת הרבה אחרונים שדין זה הוא דוקא כשהתנו בלשון 'כשיהיו לי מעות תחזיר לי את הקרקע', שלשון זה משמעותו שכשיביא המוכר מעות יבטל המקח מעיקרו, אך אם התנו בלשון 'כשיהיו לי מעות תחזור ותמכור לי את ביתי' (או 'על מנת שתחזיר לי את הבית לכשיהיו לי מעות'), שהמשמעות היא שהקונה צריך לחזור ולהקנות את הקרקע למוכר, אך אין המקח בטל מעיקרו - אזי אין בזה חשש ריבית, שהרי הקרקע היתה שייכת לקונה עד שהקנה אותה בחזרה למוכר, ונמצא שאכל מפירות קרקע השייכת לו, ולא קרקע של המוכר (חוות דעת סי' קעד סק"א, נתיבות המשפט סי' ר"ז ס"ק ו', נודע

ביהודה תנינא יו"ד סי' עה, הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קעד ס"ק א', ועוד). אמנם יש שכתבו שמשמעות הראשונים היא שגם באופן זה יש איסור ריבית, כיון שהמכירה אינה מכירה גמורה, שהרי הקונה אינו יכול למכור את הקרקע לאחרים ולעשות בה כחפצו, שהרי הוא מחוייב להחזירה למוכר מחמת התנאי, ולכן גם באופן זה נחשב כאילו אוכל מפירות הקרקע של המוכר (ראה משנת רבית פרק יד סעי' ז, וחלקת בנימין סי' קעד ס"ק ז). ורק אם לא היה כל תנאי, אלא שהקונה אמר כן מעצמו שהוא מוכן להחזיר את הקרקע למוכר אם יביא לו מעות, שאין כאן התחייבות לחזור ולמכרו - בזה אין כל חשש ריבית, ולכולי עלמא הדבר מותר.

מכל האמור, נלמד לשאלה שלפנינו, שאם תעשו תנאי באופן שמשמעותו שהמקח יתבטל מעיקרו כשתחזור ותביא את דמי הדירה, הרי יש כאן בעיה של ריבית, שהרי בכך שאתה משלם לו שכירות על תקופת המגורים בדירה, נמצא שהוא נהנה מפירות הדירה, ומאחר שנתבטל המקח מעיקרו הרי אסור לו להשתמש בדירה או לאכול פירותיה. וכמו שראינו, יש אחרונים המחמירים אף בתנאי שמשמעותו שהמקח יתבטל רק משם ולהבא. כל שכן שכן הוא אם המוכן היתה שהוא הלוואה ולא מכר כלל. ולכן במקרים כאלו - יש לעשות זאת רק בכפוף להיתר עיסקא'.

בדרך אגב, יש להעיר על הנהוג בחלק מהגמ"חים שהשואלים חפץ מהגמ"ח משאירים סכום כסף כ'פקידון', הרי שאסור לגמ"ח להשתמש בכסף משום ריבית, שהרי 'פקידון' זה אינו אלא הלוואה ותמורת ההלוואה מקבל המלווה זכות שימוש בהחפץ ששאל (אלא אם ינכו מדמי הפקידון את שווי ההשתמשות בחפץ, שאז ה'מלווה' 'שוכר' את החפץ מהגמ"ח, ולא משתמש בו בחינם בשכר הלוואתו. משנת רבית פרק י"ד הערה ב'. אבל ראה ספר סדר הרבית [שימל] עמ' פה וח"ב סי' לה, שיש מקילים בגמ"ח כשאין מטרתם להלוואה רק להבטיח את עצמם, והשימוש בהחפצים אינו תמורת ההלוואה כלל).סה, אבל ראה ספר רב ברכות ערך לא תחמוד).

© כל הזכויות שמורות BHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
 מלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il

קבלת הגליון במייל:
 mm@businessshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:

BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
 | ask@businessshalacha.com | www.businessshalacha.com

צוף

הפצה

הדפסה

עימוד

הגהה

עריכה

הקלדה

פרפרת לראש השנה

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור

קרית יערים

ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

וגם את נח באהבה זכרת

נראה לבאר כי נח ובניו וכל אשר אתו היו בעונש מה שהיו אסורים בבית הכלא הזה בתיבה ונצטערו בה בלי ספק והיה משפטם שנה תמימה ע"ל. והיינו דהיה משפט וגזר דין עליהם של י"ב חודש וגז"ד זה היה גם על נח ובניו ביתו וכדמבואר להדיא בהסוגיא דסנהדרין דף קח,א דאיתא: "תנא דבי רבי ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר נחמתי כי עשיתם נח מצא חן בעיני ה' ", עיי"ש. והיינו דאף הם היו בכלל הגז"ד ורק דכלפי נח ובניו ביתו נידונו לי"ב חודש בתוך התיבה.

ואשר לפי"ז נראה דהנה יעוין בהסוגיא דר"ה דף יא,ב אהא דאמר' שם "דתניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח **בחדש השני** בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה וכו' רבי אליעזר אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה", ובהמשך בדף יא,ב שם "בשלמא לרבי יהושע היינו דכתיב **שני** אלא לרבי אליעזר **מאי שני ? שני לדין**", ופירש"י ז"ל: "**שני לדין** - שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו", וכבר עמדו בזה דהלא בכל המאורעות שקרו נגזר עליהם בתשרי שלפניהן, ומה שייך למנות החדשים מר"ה שקודם המאורע.

והנראה בזה דבאמת הגזירה של משפט דור המבול התחיל בר"ה של שנת המבול בשנת שש מאות לחיי נח ואז התחילו הי"ב חודש של משפט דור המבול, [וכבר ביאר הגר"א דהארבעים יום שירדו הגשמים במבול היו כנגד הארבעים יום שקודם המבול שהתחילו בראש השנה ונסתיימו ב' חשון, ורק דהמבול התעכב ז' ימי אבלו של מתושלח]. וגזירה זו נסתיימה בר"ה של השנה הבאה שבו נאמר "וַיְהִי בָּאֶחָת יְמֵי שָׁנָה **בְּרֵאשִׁית בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר **נֹחַ אֶת מִכְסֵּה הַתֵּבָה** וַיֵּצֵא וַיְהִי חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה", דכיון דנגזר עליהם משפט של י"ב חודש נסתיימה הגזירה לאחר י"ב חודש מיום ליום משהתחילה הגזירה. וסיום הגזירה היה בר"ה של שנת שש מאות ואחת לחיי נח וכדמבואר בקרא.

והנה בפיוט במוסף יום שני לראש השנה הנאמר קודם לפסוקי זכרונות בפיוט **אֶפְחָד בְּמַעֲשֵׂי** : הסיום הוא "**סוּגְרָ דָלַת**. בְּעַד תְּמִימִים בְּזָעִם. עַד בּוֹא קָצֶם. צֵאת לִזְכָּרוֹן: עֲשֵׂה פָלֶא לְחַיִּים. לְכָל יְהוּי כְּמַתִּים. הִלֵּשׁ אֲמָתָה. בְּקֶבֶר לִזְכָּרוֹן", עיי"ש וקאי על הזכרון של הצלת נח בתיבה שהתחילה **בסגירת הדלת** בכניסתם לתיבה, ונסתיימה בר"ה שלאחריו שבו נאמר "**בְּרֵאשִׁית בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר **נֹחַ אֶת מִכְסֵּה הַתֵּבָה**", וכמש"נ.

ונראה דזהו שמזכירין בתפילת המוספין בפסוקי הזכרונות "**וְגַם אֶת נֹחַ בְּאֶהְבָּה זְכָרְהָ, וְנִתְקַדְּהוּ בְּדָבָר יְשׁוּעָה וְנִרְחָמִים בְּהִבְיָאֵת אֶת מִי הַמַּבּוּל לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רַע מַעֲלֵלֵיהֶם, עַל כֵּן זָכְרוֹנוּ בָּא לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְיַעֲזֹר וְיַצִּיל מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וְיַעֲבֹר אֶל-הַיָּם הַיָּם עַל הָאָרֶץ וְיִשְׁכּוּ הַמַּיִם**", דאי"ז רק משום דהוי פסוקים של זכרונות, אלא משום דהך זכירה היתה בר"ה שבו נסתיים המבול והסיר נח את מכסה התיבה, ואז ניצל נח ובניו ביתו מגזירת המבול, ודו"ק.

בתפילת מוסף של ר"ה בפסוקי זכרונות - "וְגַם אֶת נֹחַ בְּאֶהְבָּה זְכָרְהָ, וְנִתְקַדְּהוּ בְּדָבָר יְשׁוּעָה וְנִרְחָמִים". צ"ע הא דמזכירין את נח בהדי הזכרונות של ראש השנה ואף דנאמר בו **זכירה** מ"מ מצינו זכירה בכמה מקומות וכגון גבי אברהם אבינו דכתיב: "וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת עֲרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אֲבָרָהֶם" [בראשית יט, כט] וכמו"כ לגבי כלל ישראל והוא רחום וְכַפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית לְהַרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעֲרֹךְ כָּל חַמְתּוֹ: וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב", ועוד בכמה מקומות, והדברים צ"ב.

והנה בעיקר הך קרא המובא בתפילה יעוין בדברי הרמב"ן [בראשית ח,א] ש' ז"ל: "ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה הזכירה בנח מפני שהיה צדיק תמים וכתר לו ברית להצילו ונח יכלול זרעו אשר אתו שם, ולא הזכירם כי בזכותו ניצולו אבל הזכירה שאמר בחיה ובבהמה אינה בזכות, שאין בבעלי נפש זכות או חובה וזלתי באדם לבדו אבל הזכירה בהם, כי זכר את דבר קדשו שאמר והיה העולם, והרצון אשר לו בבריאת העולם עלה לפניו ורצה בקיום העולם במינין אשר ברא בו, **והנה ראה עתה להוציאם שלא יכלו בתיבה**", עכ"ל. ומבואר מדבריו דהזכירה הנאמרה בנח לא נאמרה לגבי עצם ההצלה מהמבול אלא על זה שלא יכלו בתיבה, והביאור בזה הוא דהיי כל זמן שהיו בתיבה נאסרו בתשמיש המטה, ואילו לא שהותרו ביציאתם לא היה העולם קיים שהיו כלים בתיבה, ועז"ה נאמר הך קרא ד"**ויזכור אל-הים את נח**".

ואשר לפי"ז נראה דהנה לאחר ששלח נח את היונה ואת העורב נאמר בקרא [בראשית ח,יח] "וַיְהִי בָּאֶחָת יְמֵי שָׁנָה **בְּרֵאשִׁית בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר **נֹחַ אֶת מִכְסֵּה הַתֵּבָה** וַיֵּצֵא וַיְהִי חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה" ויעו"ש בתרגום יונתן שתרגם ז"ל: "והוה בשית מאה וחדא שני **בתשרי בחד לירחא בריש שתא** נגובו מיא מעל ארעא ואעדני נח ית חופא דתיבותא וחמא והא נגובו אפי ארעא", עיי"ש, וכ"ה בפירש"י שם דלדעת ר"א דהמבול התחיל לרדת ב"ז במרחשון, הסיר נח את מכסה התיבה ביום השלש מאות ואחת עשרה למבול שהוא אחד בתשרי בשנת שש מאות ואחת לחיי נח, והוא מהסוגיא דר"ה דף יא,ב, עיי"ש. ונמצא דהסרת מכסה התיבה היתה באחד בתשרי שהוא ר"ה.

והנה יעוין במשנה בספ"א עדיות דאיתא: "אף הוא ה'ה אומר, תַּמְשֵׁה דְּכָרִים שֶׁל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ. **מִשְׁפֵּט דּוֹר הַמַּבּוּל י"ב חֹדֶשׁ**", ויעוין בפירש"י עה"פ "ויבחדש השני בשבעה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יְבֹשָׁה הָאָרֶץ [בראשית ח,יד] ש' ז"ל: "בשבעה ועשרים - וירידתן בחדש השני ב"ז אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה", עיי"ש, וכ"ה בפ' הראב"ד עמ"ס עדיות שם, וכבר עמדו בזה דהלא כל הנך דברים שנשנו במשנה שם תלויים ב"ב חודש ולא בשנה ומה שייך שיתוספו י"א ימים להשלים לשנת החמה, וצ"ע.

והנראה בזה דהנה כבר עמדו בזה הראשונים דהלא כל אנשי דור המבול מתו מיד כשהתחיל המבול וכדמפורש במקראות ומהו זה ששנינו שמשפט דור המבול י"ב חודש ויעוין בדברי החת"ס בפ' נח ש' ז"ל: "כי משפט אנשי דור המבול היה שנה תמימה וצ"ע הלא ברגע אחד ה' מה היה משפטם שוב אם ירדו גשמים י"ב חודש וכו', על כן

שכתב "צריך לחפש בדעות רעות שיש לו", חיפוש זה על שום מה, אלא שהם הם הדברים, כי בנוסף לרוע המידות ועוצם קלוקלן, וכן מש"כ הרמב"ם שאלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם, ע"כ, עוד רעה חולה יש שאין אדם מכיר במציאותן של המידות הרעות השוכנות בו, וצריך להקדים חיפוש אחר חיפוש כדי לזהות ולמצוא את המידות הרעות שבו ורק אח"כ יוכל להתחיל לעבוד על מידותיו!!! ולמדנו מכ"ז כמה ארוכה הדרך לתשובה מהמידות הרעות.

יא. אך יעיון בספר לדופקי בתשובה פ"ז ס"ק ל' שכתב בשם ספר מנוחת שלום [ח"א סי' מ'] דבר שהוא לענ"ד חידוש גדול בביאור מהלך התיקון של תשובה על מידות רעות, **דתשובה לא רק מתקנת ומעבירה חטא ועון אלא גם מתקנת ומרפאת מדות רעות ופועלת ומדותיו של האדם יהיו מתוקנות יותר ממה שהיו לפני כן**, וכתב שכן מוכח מרבינו יונה בשע"ת פרק ד' אות ט"ו!!! ולענ"ד אין מדובר ר' יונה ראה לדבריו, ד"ל שם: שער רביעי: חלוקי הכפרה. אות א': כדרך שיש לגוף חלי ומדורה, כן יש לנפש. ומדורה הנפש וחליה - מדותיה הרעות וחטאיה, ובשוב רשע מדרכו הרעה - ירפא השם יתברך חלי הנפש החוטאת, כמו שנאמר (מלכים א', ה'): "ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך", ונאמר (ישעיה ו, י): "ושב ורפא לך", עכ"ל.

הנה מבואר דהרינו יונה מנה תרתי בכלל מדורה הנפש וחליה - מדותיה הרעות וחטאיה, לפ"ז מש"כ אח"כ "ובשוב רשע מדרכו הרעה - ירפא השם יתברך חלי הנפש החוטאת", כל חד כדאית ליה, החטאים כדרך תיקון מעשי החטאים והמידות כדרך תיקון המידות, ולא נרמז כלל שע"י תיקון החטא שבמעשה יתקון גם שורש המידה.

יב. ובאמת זה ודאי חידוש מעריש עולמות שאין אנו מורגלים להבין כן, וכבר כתב כן שם בהמשך דבריו בשם ספר "פוחת שער" [להגאון הגדול ר' אליהו ברוך פינקל זצ"ל, רס"י כ"ז] כקושינתו הנ"ל, דמי שהמדות הרעות גרמו לו לחטוא הרי כשהוא בא לחזור בתשובה על החטא ודאי צריך נמי לשוב מהמדות הרעות שהם גרמו לו לחטוא, ולא סגי במה שיחזור בתשובה על החטא עצמו אלא גם לחזור בתשובה אף משרש החטא שהוא המדה הרעה. והוסיף שם בשם הגרא"ל מאלין זצ"ל שאמר הדין יתכן דעל אף שבימי הרחמים והסליחות מרבית כ"כ בתשובה ובויודי ובבקשת רחמים, ואפ"ה לאחר יוה"כ חוזר האדם להיות כפי שהי' קודם התשובה, אלא היינו מושגים שלא עושים תשובה אלא על עצם העבירות אבל לא עוקרים את שרש החטא, וכיון דהשרש במקומו עומד הרי יש בכחו להיות חוזר וצומח לאחר זמן וכמו במי שנקנת בקרבו מחלה ל"ע ואין מרפאים אותו משרש המחלה כ"א מהמחלה עצמה הרי מאחר שלא נקער שרשה של המחלה הרי היא יכולה לחזור ולצמוח לאחר מכן רח"ל, עכ"ל.

יג. אך יעיון שם בספר הנ"ל בהמשך ס"ק ל' שהביא עוד מספר אמת ליעקב (לבעל הנתיבות) ביאור פ"ו ע"א, שהקשה על מאמר חז"ל "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם כו.", דקשה להבין מה ענין רפואה דאמר. וכתב וז"ל: נראה, דהנה הרמב"ם בסם' סנהדרין כתב דיש אדם שנולד בטבע רע, שקשה לו לפרוש מתאוות רעות, וכן לפעמים נולד ברתיות הדם עד שא"א לו לפרוש מכעס, וכיוצא בזה הרבה, ולפום צערא אגרא, ולזה א"ש, **שאם בא ליד חטא ועושה תשובה, הקדוש ברוך הוא מרפא טבעו שלא יקשה עליו שוב השמירה מכעס ותאוה וכיוצא בזה**, עכ"ל.

ונראה קצת דיש שני סוגי מידות רעות, האחת שבה לו בתולדה והאחת שנשתלה בו בעומק כוחות נפשו ע"י חטאיו ומעשיו הרעים, וכן מצאתי בספר לדופקי בתשובה פ"ז ס"ק כ"ט שרמז לחילוק זה, במש"כ בשם ספר תורת אברהם [עמ' 462] שחייב לשוב מקלקולי המידות **בין אותם שבאו לו בירושא מהוריו והוריו בין אותם שנקנה לעצמו ע"י מחשבה והרגל**, והוסיף בשם ספר לב אליהו [ח"ג ע' ק"ד] שאדם שנולד במדה תורשתית כלומר שירש אותה מאביו או מאבי אביו קשה לו לעקור אותה כפלי כפלים ממדה שלא בא לו בירושא, עכ"ל.

ולפ"ז יש מקום בראש לשמוע שאותן מידות המושרשות בו בתולדה ולא ע"י מעשיו הרעים, כמו שבאו לו בע"כ בלא מהלך טבעי כן ירפא אותן הקב"ה בלא מהלך טבעי, אך דבר זה לא יבוא רק ע"י תשובה, בזה סגי בתשובה על המעשים, אבל מידות רעות שהושרשו בו ע"י מעשיו הרעים לא מסתבר כלל שתועיל לו התשובה שיסיר ממנו הקב"ה את המידות רק ע"י שיקים את עיקרי התשובה על המעשה עצמו, דכשם שעמל להשריש את המידות רעות נגד זה צריך לעמול לעוקרן מגופן ונפשו, דאל"כ לקתה מידת הדין, כך נלענ"ז.

ושכ"כ גם בספר הרהורי תשובה כאן, שכל ששב על גופו של חטא אף שלא שב על המדה, מ"מ יש בידו כפרת החטא שבמעשה העבירה ואין התשובה על המדות לעיכובא במצות התשובה, עכ"ל. הנה דבר זה אינו ממין החידוש הראשון כמבואר למעין, דזה ודאי אפשר לשמוע שהכפרה שייכת גם כשלא השלים את מצות התשובה דהיינו שלא תיקן את מידותיו עד גמירה, אך אינו סיעתא ליסוד הקודם.

שאין בעצמותן איסור כלל, כגון רדיפת הממון והכבוד ורדיפת המאכלות, ודחוק להעמיס בסדרי התשובה על מידות מקולקלות אלו את הסדר של חרטה עזיבה קבלה ויודי, וגם אם יקדים עזיבה לחרטה וכמשנתנו: ללעי בטוטר"ד, אכתי מצאנו מה שייך בזה חרטה במובן הרגיל שהאדם ניחם על הרעה, ובענין המידות המושרשות באדם כמעט לא יצויר חרטה רק תיקון המידה בשורשה.

ו. ולכאורה העולה מזה דאע"פ שאמת מש"כ הקדמונים שהמידות הרעות הן הגורמות לעבירות, וגם פשוט שאם עבר אדם עבירה מחמת מדותיו הבלתי מתוקנות עדין, צריך לחזור בתשובה על העבירה עצמה, אך מש"כ הרמב"ם "כשם שצריך אדם לשוב מאלו כן הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה וכו' מן הכל צריך לחזור בתשובה", כוונתו לתשובה על המידות הרעות בעצמן ולא על המעשים שבאו מחמת המידות הרעות.

ז. שר"ר שכ"כ בספר לדופקי בתשובה פ"ז סוס"ק ל' בשם הח"ח והגר"ס זצ"ל וז"ל: אמנם כל מדה רעה חייב לשוב עליה אף אם מעולם לא בא על ידה ליד חטא, שרעה היא מצד מה שאפשר שתביא ליד חטא, שע"י"ז נקבע בה תורת מדה רעה הטעונה תשובה. והנה יש מעשה עבירות גם במדות כגון הנקימה והנטירה וכדו' ואלה הם בכלל עבירות שבמעשה שפשוט עליהם בתשובה, אבל לו גם לא חטא עדין בנקימה נגד חבירו הנה מדת הנקימה כשלעצמה טעונה תשובה, עכ"ל.

ולפ"ז הדרינו לספקינו אם יש גדר מיוחד לתשובה שעל מידות רעות.

ח. וראיתי בספר לדופקי בתשובה [פ"ז ס"ק כ"ו] שנתקשה טובא דמאי רבותא קמ"ל דצריך לשוב על דעות הרעות שיש לו, והרי כ' הרמב"ם בפ"א מדעות ה"ה דמצוין אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנא' "והלכת בדרכיו", וא"כ הרי בענין הדעות והמדות יש בהם ביטול ועבירה על מ"ע ד"והלכת בדרכיו", וכבר כ' רבינו לעיל רפ"א דחובת התשובה היא על כל המצות שבתורה, ע"כ, עי"ש שנדחק בזה וכתב כמה דרכים עיין עליהם.

הנה לכאורה קושינו תלוי בספקינו הנ"ל, דאם נימא שהתחדש בדברי הרמב"ם גדר חדש בסדרי התשובה לק"מ קושינו, דעיקר חידוש הרמב"ם הבלה זה הוא באופן יסודי והתשובה דעיקרם תיקון המידות, ולא דמי לחרטה ואפילו לא לעזיבת החטא כפי דרכי התשובה על עבירות שיש בהן מעשה.

ט. ולבאר את גדר התשובה המיוחד על מידות רעות, נקדים מה שכבר הערנו שלכאורה מהות התשובה על מידות רעות לא דמי לתשובה על מעשי עבירה, לא בחרטה ולא בעזיבת החטא, דחרטה על מעשה עבירה אפילו למי שהוא בגדר "מתעבב על דרך לא טובה תמיד", היא כמוש"כ המסילת ישרים בפ"ד **שמתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש - שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה**, עכ"כ, וכן קשה לציייר אצל קלקולי המידות, כי ההסתכלות של האדם על מידותיו כחלק מעצמותו ולא שייך חרטה על עצמותו. גם עזיבת החטא לכאורה לא שייכא כ"כ במידות, דכיון שאין בהם מעשה אין כאן עזיבה מוגדרת.

אלא ע"כ שתחילת כל מהלך של תשובה על מידות רעות היא ההתבוננות על רוע המידה והשחתתה!!! ובל"ז לא שייך להיקרא אפילו להתחיל במהלך של תשובה!!!

הנה **אחר שמרבה להתבונן על רע המידה, ומפנים את רוע המידה והשחתתה, הרי זה כבר נהפך לאיש אחר!!!** ואע"פ שלא שלמו לו גדי התשובה דעדין צריך גדרים וסיגים שלא יחזור לקלקול המידה, וכן צריך להתודות ככל תשובה על מעשי עבירה, אך עיקר מעשה התשובה אינו מתיחס אלא להתבוננות הזו, והיא עיקרה של תשובה על המידות!!!

י. הנה פשוט שתשובה כזו לוקחת זמן ממושך, והיא כמעט בגדר עבודת חיים, ולא עוד אלא שרוב בני האדם אינם מודעים כמעט למידותיהם ובעיקר לא למידות הרעות שהן טובות בעיניהם, וחלקם מתיחסים לעיסוק בזה כדבר השמור ל"סוג מסוים של בני אדם", רח"ל, ולאנשים אלה כמעט נענלו דרכי התשובה באותם ענינים חמורים שכתב כאן הרמב"ם.

ובעיה זו רמזה הרמב"ם בלשונו הזהב, שכתב וז"ל: **כשם שצריך אדם לשוב מאלו כן הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס וכו', עכ"ל**, ולכאורה יש בדבריו שפת יתר, דטפי הו"ל לכתוב כשם שצריך אדם לשוב מאלו כן הוא צריך לשוב מן הכעס וכו', ומהו

א.ה. מש"כ כאן "שכל מידה רעה היא מצד מה שאפשר שתביא ליד חטא, שע"י"ז נקבע בה תורת מדה רעה הטעונה תשובה", לענ"ד א"צ לזה וגם אינו נכון, דמידות המושחתות הן פגם בעיקר צורת האדם גם אם לא היו מביאות לעבירות, ואכמ"ל.

יב שם בשם ספר שובי נפשי ע' קצ"ה בשם מרן [שליט"א] זצ"ל

הרב משה מרדכי כהן

שהחיינו על פרי חדש בליל ב' דר"ה

בשרע' סי' ת"ר ס"ב כתב דבקידוש ליל ב' דראש השנה ילבש בגד חדש או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו (השרע' השמיט העצה של בגד חדש שהביא הרמ"א וכתב רק העצה של פרי חדש, וייתכן שהטעם לכך משום שפרי חדש שכיח יותר מבגד חדש אמנם אם נאמר דסבר השרע' כדעת ה"ט"ז בס"י ר"ג ס"ק"ג שצריך לברך על בגד בשעת הקניה גם כשצריך לתקן אותו דלא כהמג"א שם לכך השמיט, ומה שכתב בשרע' סי' כ"ב בקנה טלית שמברך ועי' מ"ב ס"ק"ד. ובמחצית השקל ס"ק"א תמה על הא"ר איך תברך שהחיינו על הפרי בזמן ההדלקה הרי קי"ל דמברכין בשעת אכילה והיא אינה יכולה לאכול בשעת ההדלקה כיון שהוא לפני קידוש, ואת"ל שמברכת על הראיה כפי עיקר הדין הרי אם ראתה כבר הדבר תלוי במחלוקת אם לברך על ראיה שניה וא"כ לא יצאנו ידי ספק. ומטעם זה כתב המג"א ס"ק"ג שטוב שהתקע יפטור את ברכת שהחיינו של השופר בבגד חדש ולא הזכיר פרי חדש היות שא"א אז לאכול ולכן גם בקידוש יש לאכול את הפרי החדש מיד אחר הקידוש בכדי שלא להפסיק בין ברכת שהחיינו לאכילת הפרי בנטילת ידיים ובברכת המוציא, עכ"ת. והסכים עמו המטה אפרים סי' תקפ"א ס"ד וכתב דאם אשה רוצה לברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות יש לה להדליק סמוך לקידוש ממש כדי שתאכל אח"כ את הפרי מיד.

ברכת שהחיינו על ראית פרי

הנה עיקר דין זה נשנה בס' רכ"ה ס"ג הוראה פרי חדש מתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו ואפילו רואהו ויש חבירו או על האילן ונהגו שלא לברך עד שעת אכילה. הג"ה ומי שברך בשעת ראיתו לא הפסיד וכו' ואם לא ברך בראיה ראשונה יכול לברך בראיה שניה.

מה שכתב הרמ"א דאם לא ברך בראיה ראשונה מברך בראיה שניה מקורו מדברי מהר"ל סי' קמ"ג ומדבריו נראה דמברכין גם על אכילה שניה משום דאותה שמחה עדיין קיימת והוכיח כן ממה שנוהגים לברך בשעת אכילה אף דכבר ציינו ליה כמה יזמין. אמנם המג"א סק"ט הביא בשם רבינו מנוח וס"ק דאני מברך בראיה שניה וכתב בשם הרידב"ז דה"ה לדידן שנוהגים לברך בשעת אכילה דאינו מברך על אכילה שניה. ונמצא דלדברי מהר"ל ישנה שמחה גם בראיה או אכילה שניה ולכן מברכים עליה ולדברי הרידב"ז אין כ"כ שמחה בראיה או אכילה שניה ולכן לא מברכים עליה. ומה שהוכיח מהר"ל ממה שנוהגים לברך בשעת אכילה אף דכבר ציינו לה כמה יזמין נראה ליישב לדברי הרידב"ז דאינו מברך רק כשנפעם השניה עושה כמעשהו בראשונה בדזה אין שמחה מחודשת משא"כ אם בפעם הראשונה רק ראה ובשניה אוכל בדזה יש שמחה מחודשת מודה הרידב"ז מברך.

והנה המ"ב בסק"ג הביא דברי הגר"א בשם מהר"ל שנימק לברך על ראיה שניה שהרי נוהגים לברך בשעת אכילה אף שראה כמה פעמים מקודם, ואח"כ הביא את דברי הרידב"ז שלא לברך על אכילה שניה. ומדבריו בשעה"צ סקט"ו נראה דרק לגבי אכילה שניה חשש לדברי הרידב"ז שלא לברך ולא לגבי ראיה שניה, וצ"ת דלכאורה הרידב"ז ומהר"ל נחלקו בשני הדברים ונראה דסבר דמכיון שנוהגים לברך בשעת אכילה לא פוקע חיוב הברכה בראיה ראשונה וכל עוד לא אכל יכול לברך גם בראיה השניה ועי' היטב בדבריו בשעה"צ סי' רכ"ו סק"ג. אמנם הוצרך לסבירא זו רק מפני שהסכים לראיית המהר"ל שמה שמברכין בשעת אכילה מוכח שמברכין על ראיה שניה ולכן חילק בין אכילה שניה לבין ראיה שניה מאחר שהרידב"ז עצמו כתב להדיא שאין לברך על ראיה שניה הגם שמברכין בשעת אכילה בע"כ צריך לחלק בין ראיה שניה או אכילה שניה לבין אכילה שאחר ראיה. וממילא אם חוששים לרידב"ז שלא לברך על אכילה שניה יש לחוש גם לא לברך על ראיה שניה.

סתירת דברי המ"ב

והנה הביאור הלכה בס' כ"ב ד"ה בשעת כתב דאם קנה טלית חדשה ושכח לברך שהחיינו בעיטוף ראשון הרי זה תלוי במחלוקת הרמ"א והמג"א אם מברכים שהחיינו על ראיה שניה של פרי חדש. והיות והלבוש והגדר"ה והא"ר הסכימו עם הרמ"א יש לסמוך בדיעבד לברך בשעת הלבישה השניה, עכ"ל. ולכאורה זהו שלא כדבריו הג"ל בס' רכ"ה שחילק בין ראיה שניה דמברך מפני שעתידיה להיות אחריה אכילה המחייבת ברכה לבין אכילה שניה שאינו מברך, דלפי חילוק

זה גם הרמ"א והגר"א יודו דלא מברכים על אכילה שניה, ולכן סתם בס' רכ"ה סק"ג דאינו מברך על אכילה שניה ולא סמך על המקילים, ולבישה שניה דומה לאכילה שניה וצ"ע בסתירת הדברים.

ולדינא לגבי ברכה על ראיה שניה הסכים המ"ב לסמוך על המתירים אלא שדברך כלל אין זה נוגע למעשה מאחר שבלא"ה נוהגים לברך בשעת אכילה אבל לגבי נדון דידן בליל ב' דר"ה אם אנחנו מסתמכים על ברכה בראיה נכנסנו לנדון של מחלוקת זו אם לברך על ראיה שניה כי בד"כ ראה את הפרי כבר קודם.

עוד יש לדון במי שמברך שהחיינו על פרי שלא רגילים לאכול אותו כשאינו מבושל וממילא יש לדון שבשעת ראיה לא יתחייב בברכת שהחיינו עד אחר ביטולו ואם אחר ביטולו לא יראה את הפרי באופן זה יברך לכתחילה על הראיה, וצ"ע בזה.

אמנם המ"ב סתם דיכולה אשה לברך על פרי חדש בשעת הדלקת נרות ולא הצריך לאכול הפרי מיד, ומה שהקשה המחצית השקל לדבריו המג"א א"א לברך על ראיה שניה לכאורה צ"ל דהמ"ב בזה אזיל לשיטתו שסמך על המקילים לברך בשעת ראיה שניה ובפרט לגבי שהחיינו קידוש ליל ב' דר"ה דהוא רק לרווחא למילתא שהרי גם כשאין פרי אומר שהחיינו בקידוש כמו שכתב שם השרע' וייתכן שלכן גם לא הקפידו כולם לאכול הפרי בדוקא אחר הקידוש קודם ברכת המוציא.

בירך שהחיינו וטעה וכיוון על הפרי בלבד

עי' במטה אפרים סעיף י"ג שמי שטעה וכיון על הפרי בלבד הרי הוא מפסיק בין ברכת היין לשתית הכוס וזה דומה למי שבירך המוציא על הפת והפסיק בין הברכה לטעימה בברכת שהחיינו על בגד חדש דודאי הוי הפסק וצריך לחזור ולברך. אמנם יש לדון שבדיעבד אפילו אם כיוון ק"ל על הפרי על קדושת היום אין צריך לברך שנית על היין, דלכאורה קשה מה יועיל שמברך שהחיינו על פרי חדש הרי לשיטת שאין צריך לברך שהחיינו על הזמן דר"ה נמצא שברכת שהחיינו על הפרי שנאמרת בין ברכת היין לטעימתו הוי הפסק בין הברכה על היין לשתית היין, ועי' בשר"ת אבני נזר א"ח סי' ת"נ סק"ו, ומוכרח דגם אם באמת אינו מחוייב לברך שהחיינו על הזמן דר"ה מכ"מ אינו הפסק. ולבאר קצת הדברים נראה לדמות למה שכתב המ"ב בס' רע"א סקל"ח ע"י דברי המג"א שמי שקידש על הכוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא חומץ או מים, צריך לקחת כוס אחר של יין ולקדש שנית, ומכ"מ אם היה בדעתו בשעת ברכה לשתות עוד יין אינו צריך לברך בורא פרי הגפן, ועי' בגרעק"א (הובא בשעה"צ סקפ"ו) שחולק על זה וסובר דכיון שבנוסח הקידוש שאמר על הכוס של מים לא הוי קידוש אלא פטומא מילא בעלמא (כי הרי התברר שעשה קידוש על מים) נמצא שנוסח הקידוש שאמר נחשב כהפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתית המים ולכן כמו שצריך לקדש שנית גם צריך לחזור ולברך שנית בורא פרי הגפן, ובדעת המג"א כיון שלפי מחשבתו שהקידוש הוא כדין היה זקוק לאמירה זו לצורך שתית היין שהרי בלא קידוש אינו רשאי לשתות לכן אין זה חשיב הפסק אף שהתברר שהקידוש היה בלבטל מכ"מ כיון שלפי מחשבתו היה צריך לאמירת הקידוש להתיר את שתיית היין אין היסח הדעת באמירת הקידוש ואמירה שאין בה היסח הדעת אינה חשובה הפסק (וכעין מה שכתב השרע' סי' סק"ט ס"ו) דלהזכיר מלח אחרי ברכת המוציא כיון דהוא צורך הסעודה לא הוי הפסק כיון שאין בו היסח הדעת, ולפ"ז ה"ה נמי אם המקדש חושב שבלי ב' דר"ה צריך לברך לאחר הקידוש שהחיינו על פרי חדש אף שלא זכר את הזמן של ר"ה היות ולפי טעותו סבר שצריך לברך שהחיינו כדי שהקידוש יעלה לו אין זה הפסק.

ומה שעדיין יש לעיין בזה בדברי המ"ב דבס' רע"א פסק כהמג"א דאינו הפסק לגבי נמצא בכוס מים וכו' ואמנם בביאור הלכה סי' רצ"ח ס"ה ד"ה אין הביא דברי הגרעק"א שמי שטעה ובירך במוצ"ש בורא מאויר האש על נר שלא שבת הוי הפסק בין ברכת הגפן של ההבדלה לבין שתית המים, וצ"ע.

הרב שמואל דרזי

אחיזת השופר בידו בשעת התקיעה

שיעור השופר מהתורה

כתב החינוך מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל [ר"ה כ"ז]: ששיעור השופר הוא כדי שיאחזנו אדם ביפו ויראה לכאן ולכאן ע"כ. ויעוי' במנ"ח [אותו] דשיעור זה הוא טפח כמבואר בש"ס ופוסקים [שרע' סי' תקפ"ו ס"ט], ונ"ל פשוט דשיעור זה הוא מן התורה כמבואר במס' נדה כ"ו. חמשה שיעורין טפח, וכן מבואר בתוס' בסוכה ז': ד"ה סיכך דשיעור

שהתוקע נוגע בו מ"מ אין השומע נוגע בו ומדבריו נראה להתוקע לא גרע מהשומע, ולפי"ז מצינו לומר דבעינן אחיזה בשופר אבל אי"ז עצם המצוה של שמיעת קול שופר והוי רק דין במעשה התקיעה וכהכשר מצוה דמי, [ולפיכך אין בזה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דאין העבירה בגוף המצוה וכמש"ל בארוכה בדיני מצוה הבב"ע דרך היכא דהיא גופא עבירה כמו מצה גזולה איכא דין מצוה הבב"ע].

דברי התוס' דצריך אחיזה

והנה מצינו לכא' נידו"ז מפורש בדברי התוס' ר"ה ל"ד. דאמרין שם למד"א דאין ג' תקיעות ברה"ה מהתורה 'תעבירו' דקאמר רחמנא נעבירה ביד ופי' רש"י דאי לאו דהדר כתביה לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה ע"כ, ולפירושו הוא רק בדרך הוה אמינא כלומר דאי לאו דהדר כתביה הייתי אומר 'והעברת' הוא דנעבירה ביד ואינו לשון תקיעה. אולם התוס' פירשו וז"ל נעבירה ביד פירוש שיאחזנו בידו ויתקע ולא שיניחו על גבי שום דבר ויתקע ע"כ, ולפירושו נראה דכן הוא למסקנא שצריך לאחוז השופר בשעת התקיעה ולא להניחו ע"ג דבר ויתקע בו, מיהו התוס' שם סימו דפי' הקונטרס עיקר, ולא פירשו הטעם ואולי מספק"ל בדין זה. ושו"ר במקראי קודש שם שכתב להוכיח מדברי התוס' והביא דהחזון יחזקאל כתב לדחוק ולפרש בדבריהם דבעינן שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויתקע, אבל אין כוונתם דיש דין אחיזה בשופר דמנלן הא מילתא ע"ש.

פי' הראב"ד בדין אחיזה

עוד הביא שם מפ' הראב"ד על הת"כ [פ' אמור פ"א אות י'] דכתב שיעור שופר כדי שיהא תוקע, כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן והיינו טפח וזהו כדי שיהא תוקע שאם לא יאחזנו היאך יתקע בו ע"כ, וחזינו לפי"ד דיש דין אחיזה בשעת תקיעה, מאידך יש לדייק דאין האחיזה אלא היכי תימצא לתקיעה וצ"ע.

בעיקר שיעור שופר

עוד ביאר שם דמהא דשיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויתקע אין להוכיח דדין אחיזה לעיכובא, דאשכחן כה"ג בלולב דשיעורו ג' טפחים כדי לנענע, וכן קטן היועד לנענע חייב בלולב אע"ג דהנענועין אינם לעיכובא ויעור' במאירי סוכה ל"ז: דהביא קו' זו וכתב ליישב דזהו שיעור לולב למצוה ע"ש, וע"ע בחת"ס מ"ב. דת' דמ"מ בעינן שיהא הלולב והגברא ראויין לנענע וזהו כעין תי' הגר"י דסקין ה"ל.

העולה לענין דינא

ולפי האמור יש לדון לדינא בב' אופנים חדא בבעל תוקע שידיו מרתתין ואם יחזיק השופר בידו תתקלקל התקיעה, ויל"ד האם יוכל אחר להחזיק לו השופר בעת התקיעה, ומרן הגרש"א זצ"ל צידד בזה דאחיזה לא אחר לגבי התוקע והריהו כשלחן ולא חשיבא אחיזה ולשיטת התוס' ברה"ה [ל"ד]. לכא' נראה דלא יצא, ויש לצנין דבש"ת בנין שלמה [ס' מ"ח] נקט לדינא כדברי התוס' דצריך לאחוז השופר בידו בעת התקיעה ואם הניחו ע"ג שום דבר לא יצא.

עוד יש לדון בבעל תוקע שיש לו תחבושת בידו, האם יש חיסרון באחיזה ביד עם חציצה כדן נטילת לולב דאיכא דין חציצה ולא מקרי אחיזה בידו, או דילמא הכא סגי במה שמחזיק השופר בידו ולא בעינן נגיעה בידו ויש לחלק מלולב דעיקר מצותו היא הנטילה משא"כ הכא דהוי רק הכשר ותנאי בדיני התקיעה, ולפי"ד תליא בתירוצים הנ"ל בשיטת הרמב"ם דאי נימא דסגי בראוי לבילה א"כ אין חיסרון בחציצה דהשופר מצד עצמו יש בו שיעור אחיזה וכמו בשופר הגזול דיצא כיון דלא בעינן אחיזה ונגיעה, מיהו לשאר התירוצים וכן לדברי התוס' ברה"ה מפ' הראב"ד ה"ל אפשר דצריך ליהדר שלא תהא חציצה באחיזה השופר, והדברים צריכים בירור לדינא דכאמור הפוסקים לא הזכירו דין אחיזה השופר ופשטות לשון הרמב"ם נראה דלא בעינן אחיזה כלל, וגם בדברי התוס' הוא נזכר רק לחד מד"א בגמ' דלא בעינן ג' תרועות ברה"ה מהתורה, אולם מאידך בעיקר שיעור השופר הוא נזכר כדי שיאחזנו בידו וצ"ע.

תוספת דברים בדין אחיזה

ויש להוסיף עוד בעיקר הנידון דאפשר דתליא בעיקר גדר המצוה דאם המצוה היא בשמיעת הקול בלבד ומעשה התקיעה הוי רק כהכשר מצוה וכשיטת החז"א א"ח [ס' ב"ט סק"ד] א"כ מסתבר דליכא דינים באחיזה השופר בשעת התקיעה, אבל אי נימא כשיטת היום תרועה השאגת אריה והמנ"ח דנקטו דהמצוה היא גם במעשה התקיעה ולפיכך בעינן שיהא התוקע בר חיובא ויתכוין להוציא השומע למד"א צריכות כונה, א"כ לדבריהם אפשר דמדינא מעשה התקיעה שיאחזנו בידו, והאירכו בזה גדולי האחרונים אולם יש לצנין דמצינו בש"ת הרמב"ם ס' נ"א דכתב להדיא דהתקיעה היא כעשיית הסוכה והשמיעה היא המצוה כמו הישיבה בסוכה ויל"ע.

התורה, וראיתי בפמ"ג ס' תקפ"ו במשב"ז סק"ט שכתב בפשיטות דאין שיעור לשופר מן התורה דבכל שהוא סגי, וארבעה גודלין הוא רק מדברנו וצ"ע מנא הוה ומבואר להיפך בתוס' שם ולא ראיתי בפוסקים שסותרים בזה דברי התוס' וצ"ע עכ"ד.

הקו' משופר של עיר הנדחת

והנה הבה"ל שם כתב מדברי הרא"ש [פ"ג דרה"ה ס' ו'] שכתב הטעם כדי שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע, מבואר ששיעור זה אינו אלא מדרבנן, אולם כתב שם דגם להרא"ש צריך שיעור מן התורה כדי שיהיה אפשר לתקוע בו עכ"פ, דהא פסלינן שופר של עיר הנדחת משום דכתתי מכתת שיעוריה ע"ש, ויעור' ברש"י ר"ה כ"ח. דהוסיף וכתב ושופר בעי שיעור כדאמרין לעיל כדי שיאחזנו בידו, וכאמור צריך ליישב דברי הפמ"ג דכתב מהתורה בכל שהוא סגי וצ"ע.

ויע"ע בפמ"ג דכתב נפק"מ לדינא במקום שאין שופר כי אם מה שפסול מדרבנן ו"ל לא העמידו דבריהם, וצ"ני לדברי המ"א להלן [ס' תרכ"ט סק"ב] דכתב שם בענין גזירת נסרים דדבר שאסרו משום גזירה בשעת הדחק שאין להם במה לסכך מותר, ולפי"ז כתב הפמ"ג דהכא נמי הוא משום גזירה דרבנן שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע, אבל כל שפסול חכמים דנראה כאילו אינו שופר וכדומה בה"ל אף שאין שופר אחר נמי אין תוקע בזה עכ"ת, וכאמור הבה"ל הקשה דוא"י יש שיעור כדי שיהיה אפשר לתקוע בו, ומיהו הפמ"ג ודאי מיייר בשופר שאפשר לתקוע בו וא"כ גם לדברי הבה"ל בשיטת הרא"ש ו"ל דתוקע בו בשעת הדחק, ועיקר הנידון אם שיעור טפח הוא מהתורה.

עוד יש להעיר דמצינו בפ' הר"ח בגמ' ר"ה כ"ז: דכתב כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן שיערו חכמים טפח שוחק כדגרסינן בנדה פ"ג וכו' והנה בגמ' רפ"ק דערובין ק"ל דשיעורין של תורה טפח שוחק ושיעורי חכמים טפח עצב, ומדברי הר"ח יש ללמוד דשיעור טפח בשופר הוא מהתורה וכן מצינו בבה"ל שם דהביא מפ' הר"ח בנדה דחמשה דברים שיעורו טפח השוחק מיהו הבה"ל הביא דהטור פליג על הר"ק גיאות וס"ל דטפח מוצמצם ולפי האמור נראה דאזיל בשיטת אביו הרא"ש דשיעור טפח הוא מדרבנן.

שיעור שופר באדם גדול

כתב הבה"ל [ס' תקפ"ו ס"ט] בשם הפמ"ג ודע דאף דלכו"ע לדידן השיעור הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן אעפ"כ לפי המובא בטור ובר"ן משערינן רק באדם בינוני ואף אדם גדול וכו' לא צריך יותר משיעור טפח בינוני, אכן לא כן דעת הריטב"א [נדה כ"ו:] אלא דהתנא נקט [שיעור טפח] לפי שיעור אדם בינוני, ואה"נ באדם גדול צריך השופר להראות מכאן ומכאן ע"ש, ולכא' לפי"ד הריטב"א היה נראה דהדר תלוי רק בכדי שיראה השופר ולא יראה כתוקע לתוך ידו כמש"כ הרא"ש, אולם לפי"ז באדם שידיו קטנה מאדם בינוני הוה סגי גם בפחות מיכן אולם מצינו בריטב"א [נדה כ"ו:] דכתב דשיעור השופר הוא טפח ולא סגי במה שיראה השופר מתוך ידו לכאן ולכאן ע"ש, וחזינו לפי"ז לאידך גיסא דיש כאן שיעור מהללמ"מ ומלבד זה בעינן נמי שיראה השופר מתוך ידו ובאדם גדול בעינן טפי משיעור טפח.

בדין אחיזה במקצת ידו

ויל"ע להחולקים על הריטב"א כמש"כ הבה"ל בשם הר"ן והטור למה אין חיסרון באדם גדול שנראה כתוקע לתוך ידו ובפרט לפי"ד הרא"ש דהא כל טעם הדין דשיעור טפח, ולכא' נראה דבאדם גדול צריך ליהדר שלא יחזיק השופר בכל ידו ולפי"ז נראה דאחיזה במקצת מידו נמי מהני, אולם יש להעיר מדברי הלקט יושר שכתב צריך התוקע לאחוז השופר בכל היד וצ"ע.

דין אחיזה בשופר

והנה מהא דתנן דשיעור השופר כדי שיאחזנו בידו וכו' נראה לכא' דמדינא התקיעה שיאחז התוקע השופר בידו ויתקע, אולם ראיתי בספר מקראי קודש [מ"מ נוראים ס' כ'] דיש להקשות קו' רבת' מדברי הרמב"ם ה"ל שופר פ"א ה"ג שכתב לענין שופר הגזול דיצא כיון שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו, ומבואר להדיא דא"צ אחיזה בשופר בשעת התקיעות, והקשה הגר"י דסקין היאך יתיישבו דברי הגמ' בשיעור שופר כיון דמדינא א"צ אחיזה כלל, וכתב לדון ולתרץ דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ולפי"ז נראה דבעינן ראוי לאחיזה.

עוד כתב ליישב שם דזהו שיעור מהלכה למשה מסיני שיהא ארוך בכדי אחיזה אע"ג דאפשר בלא אחיזה, והביא משופר של עיר הנדחת דכתתי מכתת שיעוריה אלמא דיש בו שיעור מצד עצם השופר ולא רק בכדי שיוכל להחזיקו ע"ש.

ומיהו בעיקר הקו' יש לדייק מדברי הרמב"ם וכו"כ המגיד משנה דאע"פ שישנונו בו ולא הגביהו 'השומע' יצא, והוסיף המגיד משנה אע"פ

ג] וגם בקול שיש בו תורת קול מדא' מצינו דלאו כל קול מפסיק, דכתב הש"ע בס"ז וז"ל אם טעה בתשרית ואחר שתקע ב' שברים טעה והתחיל להריע, אם נזכר מיד יתקע שבר אחר; ואם לא נזכר עד שגמר התרועה שהתחיל בה בטעות, לא הפסיד התקיעה הראשונה שתקע, אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע ע"ל.

והמשנ"ב ס"ק כ"ח כתב לבאר, דאם גמר את התרועה דהיינו ג' כוחות דבזה יצא לדעה ראשונה, הרי זה נראה כמתחיל שברים אחר, ועל כן לא עלה בידו קול זה וצריך לחזור ולתקוע את השברים, ומ"מ התקיעה הראשונה לא הפסיד גם בזה שלא הפסיק בקול אחר שאינו מענינא דשניהם הם מענין תרועה אלא שלא עשה כתיקונו ע"ד. וביאור זה הוא מדברי הרא"ש דקול שהוא מענינא אלא שלא נעשה כתיקונו אינו מפסיק מהפשוטה שלפניה.

ומבואר בזה, דדוקא קול שיש בו שם קול אחר הוא דחשוב להפסיק בין הקולות, אבל אם הוי קול שהוא מענינא אינו מפסיק, אך אין בזה סתירה למה שנתבאר בתחילת הדברים, דקול אחר לגמרי יש סברא יותר שאינו מפסיק, דזהו בדוקא בקול אחר לגמרי שאין בו תורת קול מדא', ועתה מתבאר, דמכל מקום התורת הפסק הוא מחמת מה שהוא קול אחר ממה שהיה צריך להיות באותו הסדר.

ד] והנה לפ"ז היה אפשר לומר דאם עשה תקיעה ושתי תרועות לא יחא בזה הפסק בין פשוטה שלפניה ופשוטה שלאחריה שהרי זה קול מענינא של אותו הסדר, אכן הש"ע פסק בס"ח לא כן וז"ל אם הפסיק בתרועה בין תקיעה לשברים, או שהפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה, וכן אם הריע ב' תרועות זו אחר זו, וכו' בכל אלו הוי הפסק והפסיד גם תקיעה ראשונה. ע"ל.

והמשנ"ב ס"ק לב' בד"ן של הריע שתי תרועות בזה אחר זה, עמד על קושיא זו דלכא' הוי קול מענינא, ומדוע הוא מפסיק, וכתב וז"ל וכן אם הריע ב' תרועות זו אחר זו, דאף ששתייהם מענינא מ"מ כיון שכבר גמר אחת בכשרות תו השניה הוי הפסק, ע"ל. ומתבאר מדבריו, דלו יצויר דהיינו חושבים את התרועה השניה לעיקר התרועה הרי שאכן היה סברא שתורעה הראשונה לא תיחשב להפסק מפשוטה שלפניה, שהרי היא מענינא, ורק מאחר שתורעה הראשונה נגמרה בכשרות, א"כ כלפיה כבר הוי התרועה השניה הוי הפסק דהא כבר גמר בכשרות.

ויש לבאר האי סברא, שנגמרה בכשרות, ואפש"ל באופן אחד ד"ל הסברא בקול שהוא מענינא דאינו מפסיק היינו מחמת כן, דכיון דעכשיו נצרך הך קול להתורה מצוה עכשיו על עשיית אותו הקול, הוי הטעם דאינו הפסק, וגם כשלא נעשה כתיקונו, מ"מ כיון דיש בו אותו שם קול, הרי שהוא בכלל מה שעכשיו התורה מצווה לעשות, אלא שאין לצאת בו כיון שלא נעשה כתיקונו, וממילא דאינו הפסק.

ולפ"ז יבואר היטב, דלאחר שגמר את התרועה בכשרות א"כ נגמר הציווי על עשיית אותה התרועה, וכל שאין עכשיו ציווי על עשיית קול זה, מה לא דהך קול הוא מענינא דתרועה, אבל ס"ס עכשיו בקול שלא יחא הפסק בין התרועה לפשוטה שלאחריה, והוא מפסיק בקול אחר שאינו מצווה כלל על עשייתו ולא אפש"ל מאי דהוא מאותו ענינא דקול.

ה] אך באופן אחר יש לבאר, דהטעם מה שקול שהוא מענינא אינו מפסיק אינו שייך לכך שהוא עכשיו הקול המצווה, אלא משום דאכן התורת הפסק שייכא בדוקא למה שהוא קול אחר, דקול אחר מפסיק וקול שהוא מאותו ענין אינו מפסיק, ולפ"ז הרי בד"ן הוא שגם אם נעשה לאחר התרועה לא יפסיק, אלא דעל זה בא הסברא שכבר נעשתה התרועה בכשרות ונגמרה, וממילא דעכשיו לפי הסדר צריך שיתקע את התקיעה שלאחריה, וכשתוקע תרועה הרי זה מפסיק מהתקיעה שלאחריה שהוא אינו מענינא דקול התקיעה שלאחריה, והרי זה מפסיק כלפיה.

ואין להקשות, דא"כ הכי נמי בהפסיק בהך קול לפני התרועה, הרי אפי' שכלפי התרועה אין בזה הפסק, אבל הא מיהא להוי הפסק כלפי התקיעה שלפניה, שכלפיה אין זה קול מענינא, והישוב בזה הוא, דבזה הכל נמדד לפי הקול שלפניו מה שהוא צריך לעשותו, דכלפיו נעשה שם ההפסק, ואם לפניו עומד לעשות תרועה והוא מענין אותו הקול, א"כ אינו הפסק כלפיו ושפיר חשיב שהוא בא מיד לאחר התקיעה הראשונה, אבל אם התרועה נעשתה ועכשיו התקיעה לפניו והוא מפסיק בקול תרועה כלפי אותה התקיעה, הרי היא המופסקת ממה שהיתה צריכה להיות, ומופסקת בקול שאינו מענינא ואית ביה תורת הפסק.

ו] ולפי הנ"ב טעמים צריך לנו ליישב, מדוע לא נימא דהתרועה שלאחריה היא תיחשב התרועה לקיום הדין תורה של תרועה, וממילא נרזים דלא יחשב התרועה הראשונה כהפסק בין הפשוטה הראשונה לתרועה שלאחריה, שהרי קול שהוא מענינא אינו הפסק [ועמד על זה ידידי הרה"ג זאב פראנק שליט"א בפניני הלכה פר' נצ"י ע"ש].

והנראה לבאר בזה, דכל כמה שהתרועה השניה כבר נעשתה כדנה בכשרות, הרי שהתקיעה הראשונה כבר מתיחסת אליה שהרי

בדין תקיעה בימין

עוד יש לציין דהנה כתב הרמ"א [סי' תקפ"ב ס"ב] דטוב לתקוע בצד ימין אם אפשר לתקוע בכך, ופי' המשנ"ב דהיינו בצד ימין של פיו משום דכתיב 'והשטן עומד על ימינו', ובשעה"צ הביא מהמג"א דכתב עוד טעם משום דבשמאל התפילין מגנין, וסיים וא"כ איטר יד יש לתקוע בימין ידיה, ולא העתקתי בפנים דאפשר דלטעם הראשון לא שייך זה ע"ש.

והנה הנידון בפוסקים על צד ימין של פיו מיהו במטה אפרים כתב בפשוט דצריך לאחוז השופר ביד ימינו ולא פי' טעמים בדבר ובספר הליכות שלמה [פ"ב דבר הלכה אות י'] כתב לבאר דהיינו משום דבכל מידי דמצוה ק"ל דימין עדיף, אולם לענין הפה שאין ניכר בו כל צד בפניו בזה לא מצינו דין קדימת ימין ולכן הוצרכו הפוסקים לטעמים אחרים, אולם נראה לדון דלענין החזקת השופר ביד ימין י"ל דעיקר הקפידא אם יש דין אחיזה בשופר אבל אם לא בעינן אחיזה י"ל דאין קפידא כ"כ בהחזקת השופר ביד ימין וכן יש לדקדק מדברי השעה"צ דכתב דגם באיטר י"ל דיתקע בצד ימין של פיו ולא הזהיר דעכ"פ יחזיק השופר ביד שמאל ידיה דהוא ימין ידיה לפי מש"כ הרמ"א בה"ל לולב [סי' תרנ"א ס"ג] דאזלינן בטר ימין ידיה וצ"ע.

ואם כנים הדברים יש ליישב מה שהעירו [בספר מקראי קודש] ע"ד הבה"ל שכתב עוד שמעתי בשם הגאון מהר"ר מאיר שמחה הכהן טעם נכון כי בש"ס ר"ה דף ל"ד. ילפי לה לתקיעת שופר מחצוצרות המלחמה, ובקרא אצל מלחמה בגדעון כתיב ויחזיקו ביד שמאלם בלפידים וביד ימינם השופרות לתקוע וכו' ע"ד, ומקשים דהתם מיייר לענין החזקת השופרות ביד ימין וי"ל דזהו מדין קדימה דימין ומנלן דצריך לתקוע בצד ימין של פיו, אולם להאמור י"ל דבהחזקת השופרות אין דין קדימת ימין כלל וכל הטעם שהחזיקו בשופר בצד ימין היינו בכדי לתקוע בימין פיו וד"ק.

הרב אלישע פרלמן

בדין ההפסק בתרועה אחר תרועה

א] כתב השולחן ערוך סימן תקנ"צ ס"ב וז"ל תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו אם היא היללה שאנו קורים תרועה, או אם היא מה שאנו קורים שברים, או אם הם שניהם יחד; לפיכך, כדי לצאת ידי ספק צריך לתקוע תשר"ת ג' פעמים, ותש"ת ג' פעמים, ותרת" ג' פעמים. ע"ל. וביאר המשנ"ב סק"ו ואין יוצא במה שתקע תשר"ת דדילמא כונת התורה על שברים לחוד וקמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה אחרונה, וכו' דלמא כונת התורה על תרועה לחוד והפסיק מתחלה בשברים ובין תקיעה לתרועה ע"ל.

ומבואר, דכיון דכל תרועה יש פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה וכפי שהביא הש"ע בסעיף א' שם, אם כן בעינן שלא יחא הפסק בין התרועה שבאמצע לפשוטה שלפניה ושלאחריה, דכולהו חד סדרא הוא של תקיעה תרועה ותקיעה, וכל שעושה הפסק ביניהם בקול שמפסיק ברציפות שלהם הרי זה חסר בקיום הדין של פשוטה לפניו ולאחריה, וממילא דצריך לחזור.

ומבואר עוד בזה, דאע"ג דזהו קול אחד מאותו הקול המצווה בתורה, גם כן אית ביה שם הפסק ולא רק באחד מהקולות שאותם צוית התורה נעשה ההפסק, שהרי אי אמרינן דתרועה של התורה זהו שברים א"כ קול תרועה איננו קול האמור בתורה כלל, וכן אי אמרינן דתרועה של התורה היא תרועה א"כ קול שברים איננו קול האמור בתורה כלל, וא"כ היה אפשר"ל דאין בו כח להיות מפסיק דלא אחשבינן כלל להך קלא, ומבואר לאו הכי אלא דיש בזה תורת הפסק.

ב] וכל זה הוא לשיטת הרמב"ם [פ"ג מהל' שופר ה"ב - ג'] וכן הסמ"ג [עשין מב קיח ע"ד] שהביאם הבית יוסף כאן, דס"ל דהוא ספק בעיקר הדין מהו התרועה של תורה, תשר"ת או תש"ת או תרת"ת, אבל לשיטת רב האי גאון שהביאו הרא"ש והר"ן, דס"ל דכולהו הוו קולות תקיעות של תורה, א"כ יקול מבואר, דאם אכן יעשה קול אחד מהם שם במקומו, הרי שותף זה יחשב לתרועה דלכ"ע מקיים בו את הדא', אך התרועה, שהרי אין זה קול בעלמא שהשמיע, אלא הוא קול שיש בו תורת קול מהתורה.

ועל כן למשל כשבא לנהוג מנהג של שברים או תרועה, והשמיע קול של שניהם נמצא שמבחינת הקיום מנהג הזה הרי נעשה הפסק גמור, ואמנם מאידך גיסא לא יחא בזה חיסרון בעיקר הדאורייתא, דאדרבה נימא דקיים קול של שברים תרועה דלכ"ע מקיים בו את הדא', אך כלפי המנהג לקיים את התרועה בקול שברים או תרועה בלבד, לא רק שעשה באופן חיצוני שלא כמנהג, אלא עשה בו הפסק גמור.

בדיעבד עדיף טובא מאם היה חוזר רק התיבות 'המלך הקדוש' כדן הש"ע, דהנה מקור הדין בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ל"ה) ושם תלאו בדין האוחז כוס של שכר ואמר 'בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו' שלדעת הגאונים בהכי איירי הש"ס בברכות (י"ב א') ומספק ק"ל (ר"ט ס"ב) שיצא, אבל לשיטת רש"י דכל שאמר 'בורא פרי הגפן' בודאי שלא יצא הוא הדין באומר 'הקל הקדוש המלך הקדוש' שחוזר לראש. וכל זה באומר רק 'המלך הקדוש' שצריך לתיבות 'ברוך אתה ה' שסמך להם 'הקל הקדוש', אבל בזה שחזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' לכאן חתימה מעלייתא ולא לא שייך בכל פלוגות הראשונים.

הטעות כתוספת שבח כדי שלא תהא הפסק בברכה

אף לכאן צ"ע, דהנה באומר 'בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו' שיוצא לדעת הגאונים, כתב הרשב"א (שם) בטעמו 'דהרי זה כמוסיף בשבח באמצע ומסיים בענין ברכתו', הרי דגם אחר שחזר בו תוכ"ד מאמירת 'בורא פרי הגפן' לאו היינו שמתבטלת לגמרי כמאן דלית, רק חשובה כתוספת שבח בתוך הברכה, וכך הם דברי הרמב"ן במלחמות (עמוד י"ח) 'ומפני שהוסיף בה לא פסל אלא שאמר הקב"ה ברא זה וזה', וא"כ בזה שחזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' דלכאן לא שייך לדנונו כמוסיף שבח בחתימה הראשונה אלא היא חתימה בפני עצמה שמא לא תועיל החזרה.

אלא שבאמת צ"ב בדברי הרמב"ן והרשב"א, דאם אכן אינו מטעם חזרה וביטול דבריו הראשונים רק משום שנידון כמוסיף שבח בברכתו א"כ אפילו לאחר כדי דיבור נמי, ועל כרחיך דלעולם בתורת חזרה איתני עלה שבתחילה חתם בברכתו באמירת 'בורא פרי הגפן' ותוכ"ד חוזר בו מחתימה זו וחותם 'שהכל נהיה בדברו', רק דאכתי נמצאת חתימת החזרה מופסקת מפתיחת הברכה באמירת 'בורא פרי הגפן', דאף שבחזרתו פקע ממנה שם חתימה מ"מ ס"ס דיבור המפסיק הוא, ולזה כתבו הרמב"ן והרשב"א שגם התיבות 'בורא פרי הגפן' מכלל הברכה כתוספת שבח ושוב אינן מפסיקות בין הפתיחה לחתימה 'שהכל נהיה בדברו'.

ומעתה בנידון דידן שחזר מכל החתימה ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' אף דלא שייך לזון אמירתו הראשונה כמוסיף שבח שפיר דמי, דאין צריך לזה אלא כדי שלא יהא הפסק בין הפתיחה לחתימה החזרה, וכאן שחזר גם על הפתיחה וסמכה לחתימה 'המלך הקדוש' אין כאן בית מחוש.

הטעות כתוספת שבח כדי שהתיקון יהא נידון

כחתימת הברכה

ועוד יש לפרש בענין אחר, דהנה בחידושי לברכות (שם) הקשה הרשב"א לדעת הגאונים 'דמאי קא מיבעיא לן ביה פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן, דכיון דמטבע קצר הוא כיון שפתיחה פרי הגפן כבר סיים כל הברכה, ומה שאמר לבסוף שהכל נהיה בדברו תוספת הוא לאחר הברכה, ומה מעלה לברכה ומה מוריד והאין קורא אותה חתימה', ור"ל שלתרץ זה כתב בתשובה 'דהרי זה כמוסיף בשבח באמצע ומסיים בענין ברכתו', והיינו שאין דנים מה שאמר בתחילה שהיא חתימת הברכה וגמרה ומה אמר אחר"כ כתוספת בעלמא אחר הברכה, אלא להיפך דכיון שכת"ד לחתימה הראשונה חזר וחתם באחרת הרי נעשית היא חתימת הברכה והראשונה כתוספת שבח בין הפתיחה לחתימה, וכן מורים דברי הנשמת אדם (כלל כ"ד ס"א) שהרשב"א בתשובה ליישב בא מה שהקשה בחידושי לשיטה זו.

ורגלים לדבר דהנה גם בחידושי הרשב"א (שם) עמד בקושי הרשב"א, ותרץ 'ואפשר שכיון שתוכ"ד נזכר וחזר בו הרי הוא כאילו לא הזכיר כלל בורא פרי הגפן' וכו', והיינו שהחזרה עקרה וביטלה החתימה הראשונה כמאן דליתא ושוב יש שם חתימה על מה שאמר לבסוף, ומעתה גם הרמב"ן והרשב"א שכתבו להיפך שהחתימה הראשונה קיימת כתוספת שבח היינו נמי ליישב אותה קושיה, שאין רואים אמירתו הראשונה כחתימת הברכה ודבריו האחרונים תוספת בעלמא אלא להיפך כנ"ל.

והשתא גם לדרך זו כל שבחזרה אמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' הרי חתימה מעלייתא היא גם בלא שנדון אמירתו הראשונה כמוסיף שבח, ודוקא באומר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' שחוזר לראש. והוא שצריך לקבוע איזו מהן לחתימת הברכה ואיזו כתוספת שבח.

דיבור בעלמא שלא שייך לדנונו כמוסיף שבח

והנה בבה"ל (תפ"ז ס"א ד"ה תוך) כתב לענין תפילת י"ט שטעה וחתם בה 'מקדש השבת' ותוכ"ד חזר וחתם 'מקדש ישראל והזמנים' אך ביני וביני הפסיק באיזה דיבור בעלמא, שלהמבואר בדברי הרשב"א לא מנהיג חזרת תוכ"ד בחתימה אלא משום דה"ל כמוסיף שבח באמצע, וא"כ כשהפסיק בדיבור דעלמא דלא שייך לדנונו כמוסיף שבח לא מנהיג חזרת.

של אותה התרועה, וממילא אין התקיעה מתיחסת אל התרועה השניה שתעמוד כתקיעה שלפניה, ואע"ג דלאחר שנעשה התרועה השניה הרי היא מפסיקה מהתקיעה האחרונה, ונמצא דאותו הסדר אינו יכול להמשיך, ונימא דא"כ בטל הסדר, וכשבוטל הסדר שוב אין התקיעה הראשונה מתיחסת אל התרועה הראשונה, ונימא דמעתה נייחסה אל התרועה השניה, ושוב אין התרועה הראשונה נחשבת הפסק כיון דהיא מעניינת.

והנראה דלא אמרין הכי, משום דמה שאין אנו יכולים להשלים את הסדר הזה עם תקיעה אחרונה כיון שנעשה ממנה הפסק, עדיין לא חשיב שבטל כל עיקר הסדר מעיקרו כמו שלא היה, אלא הוא סדר שנעשה בכשרות, ואינו יכול להסתיים כתיקנו ולצאת בו ידי חובה של תורה שמחייבת תקיעה לאחריה, ועל כן עדיין נשאר היחס של תקיעה הראשונה דוקא להתרועה הראשונה שנעשתה בכשרות, ושוב הוי תרועה השניה הפסק מהתקיעה האחרונה ולא יצא בזה.

[ז] אלא דמדברי הגר"ז ס"ז מתבאר לכאן לא כן, דהנה כתב הגר"ז על דין זה ששם יעשה תרועה שלישית לא יצא בה, משום דתרועה השניה היתה שעשה מפסקת בין השלישית לפשוטה שלפניה עכת"ד. והנה לדברינו א"צ לכך, אלא דתקיעה הראשונה לא שייך שתתיחס עוד לתרועה אחרת דהא כבר נעשה תרועה הראשונה בכשרות.

[ח] והנראה לבאר על דרכו של הגר"ז באופן אחר דמה שאין התרועה הראשונה בטלה, זהו משום שכאשר נעשית כלי הדיבור נעתיק אל מקום התקיעה האחרונה שהיא המצווה עליו עכשיו, וזה עצמו גורם שאין תרועה השניה מתיחסת אל התקיעה הראשונה, שהרי היא עצמה נעשית כקול שבא לעשות את התקיעה השניה ונתחלף בקול תרועה, וזה עצמו מה שמונע הימנה להיות קול תרועה להשלים את התקיעה הראשונה.

ולפ"ז יתבאר דלאחר שכבר נעשית אכן כבר בטל הסדר הקודם למפרע, וכבר אין התקיעה הראשונה מתיחסת דוקא לתרועה הראשונה שהרי בטל הסדר, אבל לתרועה השניה נמי אינו יכול להתיחס כיון דהיא עצמה נעשית בזמן שהמצווה עליו היתה תקיעה שניה, והיא כקול המחליף את התקיעה ונעשה שלא כדן ולא נעשה כקול תרועה לראשונה, וזהו שהקשה הגר"ז דעכ"פ לאחריה דכבר נבטל הסדר, יעשה תרועה שלישית שתתיחס לתקיעה ראשונה, ותייך דעכשיו כבר מפסיק קול השניה שבשעה שנעשית היתה שלא כדן, וכבר הפסיקה מתקיעה ראשונה.

ואכתי יש לבאר מדוע לא נעשה באים כאחד, דתרועה השניה מפסקת את המשך תרועה הראשונה, ונקשרה בעצמה מלהיות מקום תקיעה אחרונה ונהייתה היא מקום תרועה, וצ"ל דלא שייך בזה באים כאחד, דאין נחשב זאת לעקירת מקום התקיעה האחרונה, אלא דוקא בכך שכבר נעשית לקול תרועה שאינו קול תקיעה, וכשנעשית מתחילה, היא נעשית על מקום תקיעה, ואינו בטל שם מקום התקיעה אלא לכשנעשית, ואין משתנה שמה להכשר, וי"ל.

הרב זאב פראנק

אמר 'הקל הקדוש' וחזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש'

הנה ק"ל (תקפ"ב ס"ב) בתפילות עש"ת שאם בברכה השלישית טעה וחתם 'הקל הקדוש' ותוך כדי דיבור חזר ואמר 'המלך הקדוש' יצא, ופירש המ"ב (סק"ז) דהיינו שלא שהה משגמר 'הקל הקדוש' רק כדי שלוש תיבות, ואם שהה יותר משיעור זה לא מהני חזרתו.

ויש לעיין בכגון שבחזרתו טעה ואמר מתחילת חתימה - 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש', דשם כיון שהתיקון רק באמירת 'המלך הקדוש' מצטרף מה שאמר 'ברוך אתה ה' לשהיית יותר מכדי דיבור.

גם התיבות 'ברוך אתה ה' מכלל החזרה

והמבואר בזה (ספר שיח תפילה עמוד רע"ט) מהג"ד ראובן גרוזובסקי דאכן יש שהורו דה"ל יותר מכדי דיבור ויחזור לראש התפילה, אך הגר"ד כתב שבאמירת 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' חוזר בו מכל חתימת הברכה, וגם התיבות 'ברוך אתה ה' מכלל החזרה שחזר ואמר החתימה מתחילתה, ואף דלכתחילה לא לגרום שתצא אמירת 'ברוך אתה ה' הראשונה לבטלה, מ"מ בדיעבד חשיבא כולה חזרה שתחילתה תוכ"ד לגמר החתימה הראשונה, ואפשר דאפילו חזר מתחילת הברכה - 'אתה קדוש וכו' בא"ה המלך הקדוש' יצא, דהוא חזרת תכ"ד על הברכה כולה.

והנ"ל דאף שעשה איסור במה שחזר ואמר 'ברוך אתה ה' מ"מ

דומיא דלא הזכיר גשם או ר"ח שאומרו בין הברכות, הא התחיל בברכה שלאחריה אפילו תיבה אחת חוזר, ובסוף גם נסתייע ממש"כ המטה יהודה לענין המלך הקדוש.

ולדעת הפמ"ג י"ל להזכיר גשם ור"ח שאני שיכול לאומרה גם אחר הברכה שעדיין משתייך לה, ולא אחר שכבר התחיל בברכה שלאחריה ונסתלק מן הראשונה, אבל בדין חזרת תוכ"ד שיכול לחזור מכל מה שאמר באותו הזמן, מה בכך שהתחיל בברכה שלאחריה, יחזור בו גם מהתחלה זו.

בברכות השחר שאינו סדר ברכות

ולמאי דק"ל דאפילו חזרת תוכ"ד לא מהניא אחר שהתחיל בברכה שלאחריה כדעת המטה יהודה, יש לעיין אם דוקא בתפילה והדומה לה שיש שייכות בין הברכות לבוא זו אחר זו כפי שסידרום חכמים, ולהכי במה שמתחיל בברכה שלאחריה הוא עקירה מה הראשונה, אבל כגון ברכות השחר שאינו סדר ברכות שמה בנוונא דמהניא חזרת תוכ"ד [במ"ב מ"ו סק"כ] היינו אפילו התחיל בברכה אחרת, דכלפי ברכה זו היא כדיבור בעלמא שאין בו סילוק מן הראשונה.

וכע"ז שמעתי להסתפק כלפי המבואר בבה"ל (קכ"ד ס"א) לענין עניית אמן אחר ברכות חזרת הש"ן, דכל שכבר התחיל בברכה שלאחריה שוב לא יענו אמן על הברכה הקודמת שכבר אזדה לה, והשאלה איך הדין בשאר ברכות דלא שייכי אהדדי, ונפקא מינה טובא לברכות השחר אם יענה אמן אחר שכבר התחיל המבדך בברכה שלאחריה.

מסקנת הדברים

א] בתפילות עש"ת טעה וחתם 'הקל הקדוש' ותוכ"ד חזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש', דעת הגר"ר גרוזובסקי שהיא חזרה מן החתימה כולה ויצא ידי חובתו. ב] בתפילת י"ט טעה וחתם 'מקדש השבת' ותוכ"ד חזר ואמר 'מקדש ישראל והזמנים' אך ביני וביני הפסיק באיזה דיבור בעלמא, בבה"ל דן להחמיר עפ"י הרשב"א דחזרת תוכ"ד משום דה"ל כמוסיף שבת, ויעויין בפנים דלכא' תלוי בביאור דברי הרשב"א. ג] אמר בחזרתו רק 'ישראל והזמנים' בלא תיבת 'מקדש' לא מהני. ד] טעה בתפילתו בדבר המעבב ונזכר אחר התחנונים ופסוק 'היו לרצון' וגו', גם אם תוכ"ד יתחיל שוב 'היו לרצון' לשם חזרה מאמירתו הראשונה כדי להיות כעומד בתוך התחנונים לכאן לא מהני. ובגליוני הש"ס כתב לחדש דכל תוכ"ד כלא סיים תפילתו וחוזר למקום שטעה. ה] אמר 'הקל הקדוש' ונזכר תוכ"ד אך אחר שכבר אמר תיבת 'אתה' מברכת אתה חונן, ק"ל כדעת המטה יהודה שלא מועילה חזרת תוכ"ד אחר שנעקר לברכה שלאחריה. ו] ויש לעיין בברכות השחר דכוותה שאינו סדר ברכות, ובא לחזור תוכ"ד אחר שכבר התחיל בברכה אחרת.

הרב אברהם זנגר

שכח להזכיר שבת במוסף ראש השנה

שחל בשבת ונזכר במודים

נראה להציע דין חדש בתפלת מוסף ראש השנה שחל בשבת, דהנה מי ששכח להזכיר שבת במוסף ראש השנה שחל בשבת, ונזכר באמצע ברכת מודים לאחר שאמר את ברכות המלכויות וזכרונות ושופורות, דינו לחזור לברכת קדושת היום (שהיא ברכת המלכויות) ולהזכיר בה שבת, אך יש להסתפק האם עליו לומר שנית את ברכת הזכרונות והשופורות, או שיצא יד"ח במה שאמר ברכות אלו מקודם, ומשיך מיד בברכת רצה. וחיפשתי הרבה בפוסקים ובספרי המלקטים ולא מצאתי מי שדיבר בזה להדיא, ואציע מה שנראה לדון בזה.

הלכה פסוקה היא דסדר הברכות של מלכויות וזכרונות ושופורות מעבב, כמבואר במג"א ומש"ב (סי' תקצ"ג סק"ה, ועי' אגרות משה ח"א סי' קע"א מש"כ בזה), ואם הקדים וזכרונות למלכויות לא יצא יד"ח, ועליו לחזור ולברך שנית כסדרו, אך בניד"ד אמר את ג' הברכות כסדר, וחסר לו רק את הזכרת שבת, ובזה יש לדון אם הסדר מעבב, ומתלת טעמי;

אם הוא לעיכובא לכלול מלכויות בקדושת היום

א. קי"ל כדעת ר"ע (ו"ה לב.) דכוללים את ברכת המלכויות עם ברכת קדושת היום [ולא כרבי יוחנן בן נורי שכוללים את המלכויות בברכת קדושת

אמנם לכא' תליא בשני הביאורים הנ"ל, שאם מה שהוצרך הרשב"א למה שהאמירה הראשונה כתוספת שבח הוא משום דאל"כ תיהיו הפסק בין הפתיחה לחתימה, אכן צדקו דברי הבה"ל כדיבור בעלמא דלא שייך לדנו במוסיף שבח נמצא שדמסיף בברכה. אבל להביאור השני שאם לא נחשיב האמירה הראשונה כתוספת שבח על כרחינו שהיא חתימת הברכה ושוב נמצאת האמירה השניה תוספת שלאחר הברכה, א"כ היינו דוקא בנוסח הראוי לחתימה במקום אחר כבואר פרי הגפן והקל הקדוש, אבל במילי דעלמא ודאי דלאו חתימת הברכה היא כדי לבטל מאמירת התיקון שם חתימה.

טעה וחתם 'מקדש השבת' ובחזרה אמר רק 'ישראל והזמנים'

והנה בתפילת י"ט שטעה וחתם 'מקדש השבת' נוסח חזרת התיקון שייאמר 'מקדש ישראל והזמנים' כמש"כ המ"ב (שם סק"ג), ואם אמר רק 'ישראל והזמנים' בלא תיבת 'מקדש' כתב הפמ"ג (א"א סק"א) דלא מהני, ומשום שאינו במשמע שחוזר מהזכרת השבת רק כחותם 'מקדש השבת' ישראל והזמנים' ואין היום שבת.

ויש מי שכתב דזה לא אתי' שפיר עם מש"כ הרמב"ן והרשב"א דחזרת תוכ"ד בחתימה משום דה"ל כמוסיף שבח שברא זה וזה, דא"כ באומר רק 'ישראל והזמנים' למה לא יועיל, דאף שאין כאן חזרה מתיבות 'מקדש השבת' הלא לעולם הכי הוא שהאמירה הראשונה קיימת כתוספת שבח³.

אבל למה שנתבאר לכא' זה אינו, דלעולם יסוד הדין משום חזרת תוכ"ד שמבטל האמירה הראשונה מהיות חתימת הברכה, ומ"מ צריך גם לדונה כתוספת שבח, אי משום דאל"כ תיהיו הפסק בין פתיחת הברכה לחתימת התיקון, אי משום דאל"כ תישאר היא חתימת הברכה והאמירה השניה כתוספת בעלמא, וכיון דעיקרא דמילתא מחמת ביטול החתימה הראשונה צריך שיגלה דעתו שבא לחזור ממנה, משא"כ באומר רק 'ישראל והזמנים' דלא משמע כלל שחוזר מהזכרת השבת.

אם שייך ענין חזרת תוכ"ד בחוזר ואומר כבתחילה

ונחזור לנידון דידן במי שאמר 'הקל הקדוש' וחזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' שכתב הגר"ר גרוזובסקי שגם התיבות 'ברוך אתה ה' מכלל החזרה שחוזר ואומר החתימה מתחילתה. ולכא' יש בזה חידוש, שדמא כיון שתיבות אלו חוזר ואומרן כדמעיקרא לא שייכא בהו תורת חזרת תוכ"ד, ואף שבאמר 'מקדש השבת' ותוכ"ד חוזר ואומר 'מקדש ישראל והזמנים' גם תיבת 'מקדש' מכלל החזרה אף שאומרה כבתחילה, שאני התם שרק מחמתה מינכרא מילתא שחוזר בו מהזכרת השבת ואינו כאומר 'מקדש השבת' ישראל והזמנים' כמש"כ הפמ"ג, אבל באמירת 'ברוך אתה ה' דלא שייכא כלל בחזרת 'המלך הקדוש' מאן יימר דשם חזרה עלה כיון שאינו חוזר בה ממה שאמר.

והנה במי שטעה בתפילתו בדבר המעבב ונזכר אחר התחנונים ופסוק 'היו לרצון' וגו' דקי"ל (ק"ז ס"ה ומ"ב סק"ח) שחוזר לראש התפילה, יש לעיין דכל תוכ"ד למה לא יתחיל שוב 'היו לרצון' לשם חזרה מאמירת 'היו לרצון' וגו' הראשונה, ושוב נמצא עומד בתוך התחנונים וסגי ליה בחזרה למקום שטעה, למה שתפס הגר"ר דשייך ענין חזרת תוכ"ד גם בחוזר ואומר כבתחילה.

אבל החילוק מבואר דלעולם מהות החזרה לחזור בו ממה שאמר ולא בשונה דבריו הראשונים, ושאני הכא שבא לחזור מאמירת 'הקל הקדוש' ולחתום 'המלך הקדוש', ובזה יכול לחזור בו רק מגמר החתימה שייאמר 'המלך הקדוש', אך גם יכול לחזור מכל החתימה ולומר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' וחזרה אריכתא היא מחתימת 'הקל הקדוש' הראשונה.

ובזה יש לציין לחידוש הגדול שכתב הגר"ר יוסף ענגיל בגליוני הש"ס לברכות (כ"ט ב') שפשוט דכל תוכ"ד לסיום התפילה כדיבור דמי וכאילו לא סיים תפילתו וחוזר למקום שטעה, יעוי"ש עוד.

חזרת תוכ"ד אחר שנעקר לברכה שלאחריה

ולעצם דין המ"ב בשאמר 'הקל הקדוש' ונזכר אחר שכבר התחיל בברכת אתה חונן דשוב אינו יכול לחזור בו אפילו תוכ"ד, הנה מקורו ממטה יהודה (סק"ג) שכתב שכן נראה פשוט. אמנם בבה"ל (תפ"ז שם) הביא הפמ"ג באומר 'מקדש השבת' ותוכ"ד חוזר ואומר 'מקדש ישראל והזמנים' דאפילו כבר התחיל בברכת רצה מועלת חזרת, ובבה"ל מפקפק דכיון שנעקר לברכה אחרת מסתברא דלא מהני⁴,

³ ויש לציין למש"כ הפמ"ג (תקפ"ב א"א סק"ב) שבשבת וי"ט שהם שני דברים ממש לא שייך לומר שהוא כמוסיף שבח, אלא ששם כתבו גם כלפי שיכרא וחמרא והרי עיקר מש"כ הרמב"ן ורשב"א דה"ל כמוסיף שבח הוא בשיכרא וחמרא.

⁴ והמבואר להלן בדברי הבה"ל דרך בשהתחיל בברכה שלאחריה חשיבא עקירה מה הראשונה, אבל הפסיק באיזה דיבור בעלמא לא. אך בתהלה לדוד (שם) כתב בלא אמר רצה בבהמ"ז ונזכר אחר החתימה שגם אם הפסיק באיזה דיבור יחזור לראש.

איסר | 56

הוא מטבע תפלת מוסף ביום זה לכוללם יחד (אע"פ שאינו מעכב) ע"ש.
ולפי"ז י"ל דגם אם הוא מתפלל תפלה אחת, אפשר לדון את התפלה כב' תפלות נפרדות, ואף דלכתחילה אין לחלקם, מ"מ באופן זה שיצטרך לברך שנית ברכות שכבר בירך מקודם, ה"ל כדיעבד כמו שנתבאר.

פלא שלא דנו הפוסקים על שאלה מצויה זו

אמנם יש להעיר בעיקר מה שצייד הגרש"א דהשו"כ להזכיר שבת וחזור מתפלל, יתפלל תפלת שבע ולא תפלת תשע, שיש כאן דבר פלא שניתון זה לא נמצא כלל באחרונים, והלא שאלות דומות מצויות לרוב בדברי הפוסקים בדיני מי ששכח להזכיר שבת בתפלתו, ולמה לא נמצאת שאלה זו אודות ר"ה שחל בשבת, (ובפרט בדפוסים הישנים שהוצאות הדפוס עליו הן עתק ולכן לא הדפיסו באופן ברור את התוכנית להוסיף את הזכרות שבת בתפלה, ובדאי היה שיחזיק יותר ששכחו להזכיר שבת), ונראה מזה דפסטיא להו לאחרונים הדין בזה ולכן לא ראו לנכון לכתוב על כך. ובדאי לא מסתבר דהוי פשיטא להו כהצד שאינו מזכיר זכרונות ושופרות בתפלה השניה, ובע"כ דפשיטא להו שחוזר על כל התפלה עם מלכויות זכרונות ושופרות, וצ"ע.

[וכי"ב שמעתי מגאון א' שליט"א לענין גידול האחרונים הידוע אם קטן שהגדיל בימי הספירה ממשיך לספור בברכה או לא, ואמר שיש לו ראייה שאין עליה תשובה ממשיך לספור בברכה, דהנה שאלה זו נוגעת לשביעית מכלל ישראל, דהא ימי הספירה הם מ"ט יום והם שביעית מימי השנה, ואין יתכן שמימות עולם עד לפני כמאתיים שנה לא עמדו הראשונים וגדלו האחרונים וכל ספרי הש"ת בשאלה זו ולא הורו את הדרך לך בה כל נער בר מצוה בימים אלו, ובע"כ דהוי פשיטא להו כביעתא ככוחא כאחד מן הצדדים, ובדאי לא מסתבר דהוי פשיטא להו כהצד שאינו ממשיך לספור בברכה, ומוכח א"כ דממשיך לספור בברכה, וכ"כ בספר פתחי אברהם (מועדים עמ' ש"ח)].

התפלל תפלת יו"ט והזכיר שבת באחת מן הברכות

ג. טעם שלישי יש לדון בזה, דהנה מבואר בש"ע (ס' רס"ח ס"ד) דאם התפלל בשבת תפלה של חול והזכיר שבת באחת מן הברכות יצא יד"ח בדיעבד, ונחלקו הכנה"ג והפר"ח (ס' תפ"ז) אם דין זה הוא רק באופן שהתפלל תפלת י"ח, או גם באופן שהתפלל תפלת שבע, כגון יו"ט שחל בשבת והתפלל תפלת יו"ט והזכיר שבת באמצע הברכה האמצעית, וכתב הפר"ח דעת כנה"ג יצא אף אם לא הזכיר שבת בחתימה מהטעם הנ"ל, דמי שהתפלל תפלת חול והזכיר שבת באחת מן הברכות יצא, והפר"ח דחה דשאני התם דהתפלל י"ח משא"כ כאן 'לפחות בעינן ברכת שבע וליכא'. והוא כמש"כ גדולי האחרונים ובכללם דהה"ח שם דאם התפלל י"ח שלש ראשונות ושלוש אחרונות ואפילו אמר ברכה רביעית של יו"ט ולא חתם הברכה כתקנה כגון שלא אמר אלא מקדש ישראל ולא אמר והזמנים לא יצא כיון דלא התפלל כל ה"ח וגם לא התפלל ברכות של יו"ט כמו שתקנו חז"ל לכך לא יצא, וכ"כ בהגהות חכמת שלמה (ס' תפ"ז) ע"ש. וכפי הנראה יסוד פלוגתא כנה"ג והפר"ח את תפלת יו"ט בלא הזכרת שבת נחשבת תפלה מעליא כמו תפלת י"ח ושוב לא הוי לעיכובא כי אם שחתבת הזכרת שבת בתוך אחת מן הברכות, או דברכה אמצעית של יו"ט בלא שבת לאו תפלה היא ולא מהני, [ויתכן דהלוי בפלוגתא הפוסקים שהבאנו לעיל, בהתפלל של שבת לחוד ושל יו"ט לחוד אם צריך להתפלל שלישית, ואינו מוכרח].

ומעתה לפי"ד הפר"ח נראה דגם אם הזכיר את השבת באמצע ברכת זכרונות או שופרות יצא יד"ח, וא"כ גם אם הזכיר זאת לאחר ברכת שופרות לפני ברכת רצה י"ל יצא יד"ח, ועל כן י"ל דהברכה של קדושת היום של שבת שאמרה לאחר ברכת שופרות לפני ברכת רצה עולה לו מדין הזכרת שבת באחת מן הברכות, ולכן א"צ לברך שנית את ברכת הזכרונות והשופרות.

ולפי"ז גם אם הדין הוא דלא כהמחזיק ברכה שהבאנו לעיל, אלא כדעת המטה אפרים, דאם התפלל ב' תפלות, אחת של יו"ט ואחת של שבת, עליו להתפלל תפלה שלישית, מ"מ בניד"ד שהזכיר את השבת בתוך אותה תפלה יצא יד"ח, אע"פ שאלה הזכירה בתוך הברכה של קדושת היום של יו"ט.

אך יש לפקפק בזה מכמה טעמים;

א] אף אם בדיעבד יצא יד"ח, מ"מ לכתחילה י"ל דצריך להזכיר את השבת במקומו כתקנ"ח, אף אם יצטרך להוסיף ברכות לצורך כך, וכן

בדעת השו"ע דמי שנתחייב ב"פ 'אשר יצר'

אינו יכול לקיימם בברכה אחת

והנה דעת השו"ע (ס' ז' ס"ג) דהמטיל מים והסיח דעתו והטיל מים שנית צריך לברך ב' פעמים אשר יצר, ולא אמרין דברכה אחת עולה לכאן ולכאן, ומבואר בב"י דהמקור הוא מהא דאם שכח להתפלל שחית מתפלל מנחה שנים, הרי דא"א לקיים ב' חיובים במעשה אחד, והב"ח שם חולק דיש לחלק בין תפלה לברכה אשר יצר, דתפלה היא כנגד קרבן, וא"א לקיים ב' חיובי קרבן בקרבן אחד, אבל ברכת אשר יצר היא ברכת הודאה, ואפשר לצאת בהודאה אחת על הרבה פעמים. וא"כ מבואר שלא כדברינן, דתפלה אחת אינה יכולה לעלות לב' תפלות נפרדות. וכמו מי שנדר ב"פ חמישים זוז לצדקה דחייב ליתן מהא זוז ואינו יוצא יד"ח ב' הנדרים בנתינה אחת של חמישים זוז (עי' חידושי הגרש"ש נדרים ס' י"ד בבאור ענין זה).

ויש לחלק בפשיטות, דשם הם ב' חיובים נפרדים מתחלתו, כאן מעיקרא הוא חיוב אחד להתפלל תפלה אחת, ולכן גם אם חילקם יכולה תפלה אחת לעלות לכאן ולכאן, וכמו האוכל מזונות ופירות משבעת המינים, דבפשוטו יש לו ב' חיובי ברכה נפרדים (עי' שערי זבולן אר"ח ח"א ס' פ' אות י"א), ולכן אם בירך על כל אחד בפנ"ע יצא יד"ח, ומ"מ לכתחילה דינו לברך ברכה אחת ולהזכיר בה את שניהם, ולא אמרין דברכה אחת אינה יכולה לעלות לב' חיובים, כי כך תקנו מעיקרא לכוללם יחד.

ועוד יש לחלק דהנידון הוא רק כשמברך אותה ברכה ממש או מתפלל אותה תפלה ממש, דבזה הוא שום תוספת בתפלה ובברכה לצורך החיוב השני, אבל בניד"ד הרי הוא מזכיר את ב' הענינים, וכמו המניח עירובי תבשילין ועירובי חצירות שיכו לכוללן בברכה אחת 'על מצות עירובי חצירות ועירובי תבשילין' או 'על מצות עירובין' (עי' משב"ב ס' שש"ו סק"ח), ולא אמרין דאין ברכה אחת עולה לכאן ולכאן, [ועי' מנחת שלמה (ס' צ"א אות כ"ז) שדן אם מותר לכולל בברכה אחת ב' חיובים שונים, כגון בביאת המשיח במהרה בימינו אם יברכו עליו ב' הברכות על ראיית חכם ומלך בנפרד או בברכה אחת].

מוסף של שבת ויו"ט הם ב' חיובי תפלה נפרדים

ויש להוסיף עוד בענין זה, דאף אם נאמר לגבי הזכרת טל ומטר בר"ח, דאם אירע כן בתפלה אחת לא יצא יד"ח, י"ל דניד"ד עדיף, כי שם הם רק דיני הזכרות של טל ומטר ועליו יוצא, אבל חובת תפלה אחת היא, וא"כ י"ל דא"א לחלק תפלה אחת ולדונה כב' תפלות, ורק אם סיים את התפלה ויצא יד"ח, וחסר לו הזכרה, חל עליו חובת תפלה נוספת בשביל ההזכרה, אבל כל עוד לא סיים את התפלה י"ל דא"א לחלק את התפלה ולדונה כב' תפלות, [וסבור דומה הבאנו בספר בירורי ברכות (הערות לחידושי הגר"א גנחובסקי ס' ח' הערה ה') בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א, ואכמ"ל].

אולם בניד"ד [תפלת מוסף של יו"ט שחל בשבת] נראה דמעיקרא יש כאן ב' חיובי תפלות, דהא חובת התפלה היא כנגד קרבנות המוספין, ויש לה קרבנות נפרדים של שבת ויו"ט, ואם הקריב אחד מהם לשם חבירו הוי שלם לשמה, וא"כ מסתבר דיש ב' חיובי תפלה נפרדים של מוסף, אלא דלכתחילה נאמרים הם יחדיו אבל אינם מעכבין זא"ז, וכ"כ בשו"ת זכור לאברהם (אביגדור ס' מ"ג, שנת תקפ"ז) אגרות משה (ח"ד ס' ע' סק"ד) ומנחת שלמה (ח"ב ס' ל"ה אות י') דהם ב' חיובי תפלה נפרדים ולכן פשוט דאינם מעכבין זא"ז, וביותר חידש באגרות משה שם, דאם התפלל אחת מהתפלה מוסף של שבת בלא הזכרת ר"ח, יחזור ויתפלל מוסף של ר"ח בחול (ולא 'אתה יצרת') ולא יזכיר בה את השבת כלל, דדמי למי שאכל מזונות ושתה יין ובירך על המחיה ושכח להזכיר על הגפן לחזור ומברך על הגפן ואינו מזכיר שוב על המחיה, וכתב עפ"ז דמי שאין לו סידור בשבת יו"ט ואינו יודע ב"פ מוסף של שבת של ר"ח יתפלל מוסף של שבת ואם יגיע לו אח"כ סידור יתפלל מוסף של ר"ח ולא יזכיר שוב שבת, כי ב' חיובי מוסף נפרדים המה, ולא דמי לתפלת שחרית ביר"ט שחל בשבת דאם שכח להזכיר שבת חוזר ומתפלל ומזכיר לכתחילה את שניהם, וכ"כ בזכור לאברהם שם לענין מוסף ביר"ט שחל בשבת, והגדיל לומר דאסור להזכיר יו"ט בתפלה השניה, דאם יזכיר יו"ט הו"ל כמחלל יו"ט וכמקריב קרבן מוסף של יו"ט פעם ב', והוא חידוש רב. [וכ"כ לגבי קידוש, דאם שכח להזכיר שבת בקידוש וחוזר ומקדש שנית א"צ להזכיר שוב יו"ט, ואפשר דהוי הפסק אם מזכירו שנית]. ובמנחת שלמה שם פקפק על דברי הא"מ, דיתכן דכך

חגיגה (הובא בשערי תשובה ס' תכ"ב סק"ד והעתיקוהו להלכה החיד"א בקשר גדול ס' כ"א ס"ג והפלא יועץ בחסד אלאפים ס' תכ"ב ס"ה ועוד אחרונים). ומוכח להדיא מדבריהם דס"ל דמי שהזכיר יעלה ויבא בין הברכות לא יצא יד"ח אפי' בדיעבד, דאל"כ לא לדעת רבינו יונה א"א להשלים לאחר הברכה בדברים המעכבים בברכה, מ"מ יוכל להזכיר שם יעלה ויבא מדין הזכרה בין הברכות, ובע"כ דלא מהני.

ג. י"ל עפ"ד הכנה"ג, דאם התפלל תפלת יו"ט והזכיר שבת באחת מן הברכות יצא.

והנה אם כנים דברינו דיש עכ"פ ספק בדין זה, צע"ג האין לנהוג למעשה, דאם יאמר שנית ברכת הזכרונות והשופרות, יש כאן חשש ברכות לבטלה, ואם לא יאמרם, יש חשש ברכות לבטלה בשאר הברכות שיאמר מכאן ואילך, והרי זה דומה לדין נתנמנם בתפלה ואינו יודע באיזו ברכה הוא אוהז, דדעת הח"א דספק ברכות להקל וימשיך מהיכן שודאי לא אמר, אך הקה"י (ברכות סי' י"ז) כתב שיחזור להיכן שודאי אמר עד שם, וטעמו מפני דאף אם אמרין ספק ברכות להקל, מ"מ אינו יכול להמשיך את התפלה, משום דהוי ספק ברכות לבטלה, דאם חיסר ברכה בשמ"ע כל ברכותיו לבטלה, ובע"כ עליו להפסיק את התפלה ולחזור לראש, וא"כ עדיף שלא יחזור לראש אלא רגל למקום שעד שם בודאי אמר. וכדבריו נמצא בכמה ראשונים, וכן נהג להורות. וא"כ גם ביטול ד"ל דיחזור ויאמר את ברכת הזכרונות והשופרות, דא"כ יצטרך להפסיק את התפלה ולחזור לראש.

אך לכאורה יש דרך שלישית בזה, דיכול להמשיך את התפלה בלא להזכיר שבת, משום דנראה מסברא דגם לדעת הפוסקים דס"ל דאינו יוצא יד"ח תפלת יו"ט אם לא הזכיר שבת בתפלתו, (ולכן אם חזר והתפלל תפלת שבת בלא הזכרת יו"ט, עליו להתפלל פעם שלישית), מ"מ אין בזה חשש ברכות לבטלה, לפי מה שידוע בשם החזו"א והגר"ז דאם לא הזכיר יעלה ויבא ברכ"א אין ברכותיו לבטלה, ובספר בירורי ברכות (בהערות לחידושי הגר"א גנובסקי סי' ח') הבאנו ראיות רבות לזה והוכחנו דהדין כן בכל ההזכרות שמוסיפים בתפלה, ורק אם דילג ברכה ברכותיו לבטלה (כמו שהביא הקה"י ברכות סי' י"ז מהרא"ש בשליח ור"ה), וטעם הדבר כן כל ההזכרות אינן אלא תוספת על התפלה ולא מטבע ושם תפלה אחר, וה"נ ביר"ט שחל בשבת מסתבר דלא תקנו בו מטבע ושם תפלה בפני עצמו, אלא יש לו רק חיוב הזכרה של שבת, ואפי' אם נאמר כמו שנתבאר דבמוסף יש ב' חיובי תפלה של שבת ושל יו"ט, ותקנו חז"ל לכולם יחד, והוי לעיכובא, מ"מ מסתבר דלא נעקר שם תפלה של שבת או של יו"ט בפנ"ע, אלא דינו כמו הזכרות המעכבות.

אך עדיין צ"ע, דסו"ס הלא יהא חייב לחזור ולהתפלל שנית, והרי זה עכ"פ כעין ברכות לבטלה להמשיך להתפלל ע"ד לחזור ולהתפלל שנית.

סוף דבר, שאלה זו צריכה הכרעה, ולא באתי כי אם להציע את הצדדים לפני החכמים.

נקט התהלה לדוד (סי' רס"ח סק"ו) דאם נזכר בברכת מודים או שים שלום שלא הזכיר את השבת, אע"פ שאם יזכירו שם יוצא יד"ח בדיעבד, מ"מ עליו לחזור לברכה האמצעית ולאומרה שנית כדין ולומר שוב ברכת רצה ומודים. [אך הביא שם מהדה"ח שנקט לא כן, דגם לכתחילה יעשה כן, ואכמ"ל].

ב את"ל דלכתחילה יכול לאומרה במקומו לפני ברכת רצה, א"כ יאמרנה כהזכרה בעלמא, ומהי"ל לברך ברכה של קדושת היום במקום זה, דברכה זו נתקנה רק במקומה כברכה אמצעית, ולא מסתבר דאפשר לברך ברכה זו בין ברכת מודים לשים שלום, וא"כ גם לפני ברכת רצה לא יוכל לברך ברכה זו, אם הסדר של ברכת קדושת היום מעכב שיהא לפני זכרונות ושופרות.

אך י"ל בזה, דהנה לא נתבאר להדיא בשו"ע איך הדין אם הזכיר שבת בין ברכה לברכה, ד"ל דרך אם הזכירה בתוך אחת מן הברכות יצא, אבל בין ברכה לברכה גרע, ודן בזה בספר שיח מרדכי (סי' ח' אות ב'), ובמק"א הבאנו ראיה לחילוק זה (גליון פניני הלכה פ' חוקת תשפ"ב, וכן בספר גנת אנוח להג"ר משמשון אלטמן שליט"א, תש"פ עמ' כ"ז, והבאנו הדברים לעיל בהערה). ולפ"ז י"ל דעליו לומר ברכת קדושת היום, כי רק בכה"ג שהזכרה היא בתוך ברכה יוצא יד"ח. [אך עדיין צ"ע מהי"ל דאפשר לברך ברכה זו אם אינה במקומה כתקנ"ח].

ג בעיקר פלוגתת הפר"ח והכנה"ג הנ"ל, הגר"ז שם כתב להלכה דספק ברכות להקל, אבל המשנ"ב (סי' תפ"ז סק"א) והח"א ועוד אחרונים נקטו כד' הפר"ח בעיקר פלוגתתו עם כנה"ג, וכן המחזיק ברכה (סי' רס"ח סק"ה) נקט דהלכה כהפר"ח, וכתב עפ"ז לענין שבת חוה"מ, דאם התפלל מוסף של חוה"מ ושכח שבת והזכירו בחתימה לחוד, לא יצא יד"ח עפ"ד הפר"ח.

תמצית הדברים

מי שנזכר בברכת מודים שלא הזכיר שבת, חוזר לברכת קדושת היום, ויש להסתפק אם יאמר שוב את ברכת הזכרונות והשופרות, וכן יש לדון אם יאמר שנית את פסוקי המלכויות בברכת קדושת היום השנית, ויש לדון מ' טעמים דא"צ לחזור שנית על ברכת הזכרונות והשופרות; א. י"ל דאין הסדר מעכב לומר את ברכת קדושת היום לפני הזכרונות והשופרות. ב. י"ל דמוסף של יו"ט מוסף של שבת ב' חיובי תפלה נפרדים הם, ועל כן אפשר לדון את התפלה כב' תפלות נפרדות, דיש כאן תפלת תשע ברכות של יו"ט, וכן תפלת שבע של שבת, ואין הסדר של תפלת יו"ט מעכבת את הסדר של תפלת שבת.

חז"ל הקדושים אנשי כנסת הגדולה תקנו תפלות נשגבות במוסף של ראש השנה, ויש שם דבר הצריך ביאור; ברכת זכרונות עוסקת בכך שהקב"ה זוכר מעשה בני אדם לטוב ולמוטב, והזכירו בו חז"ל שהקב"ה זוכר בו ג' מיני זכרונות: הווה, עבר, ועתיד. 'אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית - עבר, אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך - הווה, הכל גלוי וידוע לפניך ה' אלוקינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות - עתיד, כי תביא חק וזכרון להפקד כל רוח ונפש'. וכבר עמד על כך האבודרהם שנזכרו כאן ג' מיני הזכרונות, עבר הווה ועתיד. וצ"ב מה לנו בזכרון העתיד. ומבאר הרמח"ל במאמר החכמה דכל מעשה האדם נבחן לפי זכרון העבר הווה ועתיד, והדין תלוי בשלשותן.

ובשפתי חיים האריך לבאר כוונתו באופן מופלא, דהבריאה כולה יש לה תכלית מתחילת הבריאה עד התיקון השלם, ועל עם ישראל הוטל התפקיד של תיקון העולם מזמן קבלת התורה עד הגאולה העתידה, וכל אחד ואחד מישראל יש לו תפקיד בפני עצמו, כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות. ולא בכדי. **לכל אחד ואחד יש תפקיד בבריאה שאין עוד אחד בעולם שיכול למלאות תפקיד זה,** בתורה ויר"ש ומידות טובות לפי כוחותיו, וגם כל מעשה בכל שעה ושעה אין תחליף לו בתיקון העולם הכללי מזמן מתן תורה עד ביאת גואל צדק, והכל הוא כבנין אחד המורכב מאבנים הרבה, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו', ועל כלל ישראל מוטל להמשיך את מסורת התורה והמצוות ותיקון המידות עד ביאת גואל צדק. ונמצא שאם אחד לומד תורה ועוסק במצוות, אין זה רק מעשה טוב כשלעצמו, אלא הוא שלימות בכל הבנין של כלל ישראל עד הגאולה העתידה, וכן להיפך ח"ו, אם יש פגם במעשה אחד של יהודי, הדבר משפיע על כל כלל ישראל, וכמשי"כ הרמב"ם בפ"ג מתשובה חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם, וע"ע בדברי המסילת ישרים פ"א כי אין התכלית מגיע אלא מכה קיבוץ כל האמצעים וכו'. ולכן הקב"ה דן כל מעשה של אדם ביחס הכללי של כל הדורות כולם. והדברים מופלאים ומעוררים לייקר את גודל המעשים והתפקיד המוטל על כל אחד ואחד לפי כוחותיו ולזכות להיות חוליא נאמנה בתיקון העולם ותכלית הבריאה כרצון השי"ת לטוב לנו כל הימים ולחיותינו כהיום הזה.

⁷ ע"ש במשנ"ב שכתב דביר"ט שחל בשבת וחתם את הברכה האמצעית בשל יו"ט לחוד צ"ע למעשה, וטעם הספק האריך בבי"ח שם בפלוגתת ר"ת ור"י, והנידון הוא בהלכות חתימת ברכה הכוללת ב' הענינים

של שבת ויו"ט, אבל לדעת כנה"ג פשיטא דיצא בכל גווני כיון דדי בהזכרה גרידתא ואפי' בברכת רצה ע"ש, וז"ב. [ועמד בזה בספר שיח מרדכי (סי' ב' פ"א)].

אוצר ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי אברהם טומבבק שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון נ"ד | ראש השנה

בדעת הרמב"ם דהמתעסק בתקיעת שופר אינו יוצא
ובדין מצוות צריכות כונה

בשיטת הרמב"ם דהמתעסק בתקיעת שופר אינו יוצא וצריך שיתכוון השומע והמשמיע משום שמצוות צריכות כוונה וכן לענין מגילה / בשיטת השו"ע דפסק דמצות צריכות כונה, ומ"מ פסק דבשאר הפרשיות אפילו קרא בתורה או מגיה יצא / בשיטת המג"א שדין מצוות צריכות כוונה הוא דווקא במצוות דאורייתא ולא במצוות דרבנן / בשיטת הפמ"ג והגרע"א דהא דמצוות צריכות כוונה הוא רק מדין ספק דאורייתא לחומרא / בביאור המג"א דהא דצריך כוונה בפסוק ראשון אינו דין כוונה לצאת אלא כוונת הלב המיוחדת לק"ש כדי לקבל עול מלכות שמים ובשיטת הרשב"א / במח' רש"י והתוס' האם במתעסק לכ"ע בעי כונה, או דלמ"ד מצות אי"צ כונה אי"צ כונה לעצם המעשה / בקושיית הכסף משנה על הרמב"ם דאמאי בקורא להגיה בשאר פרשיות יצא ובתי' דכיון שכיון בפסוק ראשון אין חסרון בשאר הפרשיות / בסתירת הרמב"ם שפסק שמצוות צריכות כוונה בשופר ומגילה וק"ש, אכן לענין מצה פסק שמי שאכל מצה באונס יצא / בסתירת הרמב"ם שפסק שמצוות צריכות כוונה בשופר ומגילה וק"ש, אכן לענין מצה פסק שמי שאכל מצה באונס יצא, ובחילוקו דהמ"מ דבשופר שהמצוה היא השמיעה לכ"ע אי"צ כונה, ובקושיית הלח"מ מק"ש, דע"כ דאין לחלק בין שמיעה לאמירה / בשיטת הרבינו יונה דבמצות שתלויה באמירה בלבד לכ"ע צריכה כוונה / בשיטת הראב"ד דמי שאכל מצה באונס יצא משום שנהנה בגרונו ומעיו, דדמי למתעסק בחלבים ועריות שחייב משום שנהנה / בשיטת החיי אדם דקריאה בסדר התפילה או אכילת מצה ונטילת לולב נחשבת כוונה ואין צריך כוונה חיובית מפורשת אלא במתעסק להתלמד / במח' הפוסקים למ"ד דמצוות אין צריכות כונה אם מתכוון להדיא שלא לצאת אם יוצא יד"ח / בשיטת ר' אברהם בן הרמב"ם לחלק בין מצות דעשייה לשמיעת קול שופר ומגילה דבעי כונה.

שפסק פ' ב' מהל' שופר דבעינן כוונה לצאת, ואולי שהכל מודים במגילה, עכ"ל. ומבואר דס"ל להרמב"ם דמצות צריכות כוונה.

בשיטת הרמב"ם דהמתעסק בתקיעת שופר אינו יוצא וצריך שיתכוון השומע והמשמיע משום שמצוות צריכות כוונה וכן לענין מגילה

בשיטת השו"ע דפסק דמצות צריכות כונה, ומ"מ פסק דבשאר הפרשיות אפילו קרא בתורה או מגיה יצא

ובשו"ע הל' ק"ש סי' ס' סעיף ד' כתב וז"ל, י"א שאין מצות צריכות כוונה, וי"א שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה, עכ"ל. ומבואר דהשו"ע פסק דמצוות צריכות כונה, ובפשטות נראה דס"ל דמה"ט צריך כוונה בכל הג' פרשיות, ובשו"ע שם בסעיף ה' כתב וז"ל, הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו, והשאר אם לא כוון לבו אפילו היה קורא בתורה, או מגיה הפרשיות האלו בעונת ק"ש יצא, והוא שכוון לבו בפסוק ראשון, עכ"ל. ומבואר דס"ל דרק בפסוק ראשון צריך שיכון, וצ"ב דאי פסק דמצות צריכות כונה א"כ מ"ש פסוק ראשון מכל הפרשיות, ואי ס"ל דבעי כוונה רק בפסוק ראשון, וע"כ צ"ל דגם מה דכתב בסעיף ד' דבעי כוונה היינו רק בפסוק ראשון לפ"ז צ"ב דמה חידש בסעיף ד' יותר מסעיף ה'.

ברמב"ם בהל' שופר פרק ב' הל' ד' כתב וז"ל, המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא ידי חובתו, וכן השומע מן המתעסק לא יצא, נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציאו או שנתכוון התוקע להוציאו ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו, עד שיתכוין שומע ומשמיע, עכ"ל. ובפשטות נראה דפסק כמ"ד דמצוות צריכות כוונה, וכמבואר בגמ' בראש השנה דף כ"ט, דאמרין התם דהא דבעי שיכון התוקע והמתקיע הוא משום דמצות צריכות כוונה, וכן כתב שם ברמ"מ, יעו"ש.

וכן נראה בפשטות מדברי הרמב"ם הל' מגילה פרק ב' הל' ה' דכתב וז"ל, הקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, כיצד היה כותבה או דורשה או מגיהה אם כיון לבו לצאת בקריאה זו יצא ואם לא כיון לבו לא יצא, עכ"ל. ובמגיד משנה שם כתב וז"ל, הקורא את המגילה וכו', במשנה היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא, ופירש רבינו אם כוון לבו לצאת כפי דבריו

בשיטת המג"א שדין מצוות צריכות כוונה הוא דווקא במצוות דאורייתא ולא במצוות דרבנן

כוונה לצאת יד"ח, ובהא אין לחלק בין פרשה ראשונה לשאר הפרשיות, ואילו בסע' ה' מיירי מדין הכונה המיוחדת בק"ש דבעי כונת הלב, ודין זה לא נאמר אלא בפסוק ראשון.

ומקור דבריו הוא מהרשב"א בברכות דף י"ג דכתב וז"ל, דלכ"ע פסוק ראשון צריך כוונה ואפילו בדיעבד, ואפילו למ"ד מצות אי"צ כוונה, דהתם בכוונה לצאת הדברים אמורים, אבל צריך כוונת הענין כלומר שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב וכו', והטעם שבשאר מצות שהן מצות עשייה כל שעשה מצותו אע"פ שלא נתכוון לה הרי קיים מצות עשייתו אלא שאין זה מן המובחר, וכ"ש שיצא אם כיון לצאת אע"פ שהרהר באמצע המצוה, אבל אלו שהן קבלת מלכות או סידור שבחים אינו בדין שיהא לבבו פונה לדברים אחרים, וזו היא שחילקו בין ברכה ראשונה לשאר הברכות או בין פסוק ראשון לשאר, שאם הדברים תלויים במצות צריכות כוונה או אין צריכות מה לי ברכה ראשונה מה לי שאר ברכות עכ"ל. ומזה למד המג"א דהא דפסק השו"ע בסעיף ה' דבעי כוונה בפסוק ראשון אינו תלוי כלל בדין דמצות צריכות כונה, דאף למ"ד דמצות אי"צ כונה, מ"מ בעי כוונה מדין המיוחד לק"ש דמלבד כוונה לצאת בעי גם כונת הענין דקבלת עול מלכות שמים, ולפ"ז ביאר דהא וודאי דלמ"ד מצוות צריכות כוונה אף בשאר הפרשיות צריך שיכון לצאת, אלא דלא בעי את כונת הענין דקבלת עול מלכות שמים רק בפסוק ראשון, ולדברי המג"א, הא דפסק השו"ע בסעיף ד' דבעי כוונה, מיירי בכוונה לצאת, דבזה אין לחלק בין פסוק ראשון לשאר פרשיות, והא דפסק בסעיף ה' דבעי כוונה בפסוק ראשון, מיירי בדין המיוחד בק"ש דבעי כוונת הלב.

איברא, דמעיון בדברי הרשב"א נראה דס"ל דהא דבעי כוונה לכ"ע בפסוק ראשון אי"צ מדין כוונה מיוחדת בק"ש, דהא הרשב"א מדמי דין ק"ש לדין כונה בברכת ראשונה בתפילה, ומשמע מדבריו דיסוד החילוק של הרשב"א הוא בכל מיילי דתפילה או אמירה של שבח, ומשמע דמחלק באותו דין דמצות צריכות כונה בין מצוות שבמעשה למצוה שהוא ע"י שבח או תפילה, ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתה דאי הוי מדין מצות צריכות כונה, מ"ל בין פרשה ראשונה לשאר הפרשיות.

ויעו"ש במג"א סעיף ד' בהא דפסק השו"ע דמצות צריכות כונה דכתב וז"ל, ודוקא במצות דאורייתא, אבל מצות דרבנן א"צ כוונה, עכ"ל. ויעו"ש במחצית השקל דביאר דלפ"ז אפשר ליישב את החילוק בין פרשה ראשונה דהוי דאורייתא לשאר הפרשיות דהוי מדרבנן, אכן בעיקר דברי המג"א צ"ב וכמו שהקשו הפוסקים דלא מיסתבר לחלק בין דאורייתא דרבנן דהא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ויעו"ש במשנ"ב שם ס"ק י' דכתב דמכמה מקומות בשו"ע משמע שהוא חולק ע"ז וס"ל דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן ובכולהו בעי כונה, ועוד דלכאורה נראה דאף אם הוי ספיקא מ"מ אפשר דהיכי דהוי ספיקא דדינא בכה"ג ס"ל לשו"ע דאף בספיקא דרבנן בעי כונה, אלא דבעיקר דברי השו"ע לכאורה צ"ב, דמה איתחדש בסעיף זה יותר מסעיף ד' דפסק השו"ע דמצות צריכות כונה.

בשיטת הפמ"ג והגרע"א דהא דמצוות צריכות כוונה הוא רק מדין ספק דאורייתא לחומרא

ואפשר לישב ע"פ מש"כ שם בהגהות הגרע"א שם בסע' ד' שהביא בשם הפמ"ג בפתיחה להל' ברכות השחר ד"ל דהא דפסק השו"ע דמצות בעי כוונה אינה מדין וודאי, אלא דמספקא לן הלכתא כמאן, וכיון דהוי ספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא דבעי כוונה, וכתב הגרע"א דנפק"מ אם קרא ק"ש ללא כונה אם צריך לחזור ולקרוא בברכה, דאי הוי מדין וודאי פשיטא דחזור בברכה, אכן לפמש"כ הפמ"ג דהא דפסק השו"ע דבעי כוונה הוי מספק, אף דבקריאה עצמה דהוי מדאורייתא אזלינן ביה לחומרא, אבל לגבי הברכה דהוא מדרבנן י"ל דאף דחזור לעשות המצוה בכוונה מספק מ"מ לא יברך דספיקא דרבנן לקולא, עכ"ת. ד. ולפ"ז אפשר לפרש דגם אי לא ס"ל להשו"ע דגם במצוות דרבנן בעי כוונה, מ"מ כיון דהא דפסק השו"ע דבעי כוונה הוא רק מספק, מש"ה כתב לחלק בין פרשה ראשונה דהוי מדאורייתא וספק דאורייתא לחומרא, משא"כ שאר הפרשיות דהוי מדרבנן, ולכן הוי ספק דרבנן ולקולא.

בביאור המג"א דהא דצריך כוונה בפסוק ראשון אינו דין כוונה לצאת אלא כוונת הלב המיוחדת לק"ש כדי לקבל עול מלכות שמים ובשיטת הרשב"א

במח' רש"י והתוס' האם במתעסק לכ"ע בעי כונה, או דלמ"ד מצות אי"צ כונה אי"צ כונה לעצם המעשה

והנה, בגמ' בברכות דף י"ג ע"א, היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא, שמע מינה מצות צריכות כוונה, מאי אם כוון לבו לקרות, לקרות והא קא קרי, בקורא להגיה, ע"כ. ובתוס' שם בד"ה בקורא להגיה כתבו וז"ל, פירש בקונטרס שאין מתכוין לקרות, תימה אכתי הא קא קרי, ע"כ נראה בקורא להגיה שאינו קורא התיבות כהלכתן וכנקודתן, אלא ככתיבתן קרי כדי להבין בחסרות וביתרות כמו לטפוט ומזוזות, ואם כוון לבו לאו דוקא, אלא כלומר לקרות כדין כנקודתן וכהלכתן, עכ"ל. ומבואר דנחלקו רש"י והתוס' אם במתעסק בעי כונה לכ"ע או לא, דדעת רש"י דבמתעסק לכ"ע בעי כונה, ודעת התוס' דלמ"ד דלא בעי כונה אף אם מתעסק בדבר אחר, מ"מ כיון שקרא יוצא יד"ח, ולהכי פירש דמיירי מדין שאינו קורא התיבות כהלכתן וכנקודתן, וצ"ב במה נחלקו.

ויעו"ש במג"א סעיף ה' דהקשה על דברי השו"ע וז"ל, אע"ג דבסעיף ד' פסק דמצות בעי כוונה, היינו שיכון לצאת, אבל כוונת הלב שישם על לבו מה שהוא אומר א"צ אלא בפסוק ראשון, עב"י סי' ס"ג ש"כ בשם הרשב"א, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דפסק השו"ע בסעיף ד' דמצות צריכות כונה, הוא דין בכל הפרשיות דבעינן שיכון לצאת י"ח המצוה, ומה שפסק השו"ע בסעיף ה' דחלוק פסוק ראשון משאר הפרשיות, הוא משום דס"ל לשו"ע דמלבד הדין כונה לצאת, בעינן בק"ש כונה אחרת שצריך לשים על לבו מה שהוא אומר, וכוונה זו הוי דין מיוחד בק"ש, וכשיטת ר' יהודה בברכות דף י"ג דילף מעל לבבך דבעי כוונה בק"ש ומסקינן שם בגמ' דהיינו רק רק בפסוק ראשון, ולפ"ז מיושב, דהא דכתב השו"ע בסע' ד' דבעי כונה, הוי מדין מצוות צריכות כוונה דהיינו

**בקושיית הכסף משנה על הרמב"ם דאמאי בקורא להגיה
בשאר פרשיות יצא ובת' דכיון שכיין בפסוק ראשון אין
חסרון בשאר הפרשיות**

וברמב"ם בהל' ק"ש פרק ב' הל' א' וז"ל, הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ידי חובתו, והשאר אם לא כיון לבו יצא, אפי' היה קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה יצא, והוא שכיין לבו בפסוק ראשון, עכ"ל. ובכס"מ שם הקשה על הרמב"ם וז"ל, ואין להקשות הא אפילו למאי דהוה ס"ד למ"ד א"צ כוונה כלל קורא להגיה לא יצא, וכל שכן לדידן דמצריכינן כוונה, דהיא הנותנת, דלמאי דהוה ס"ד כיון שאין שם כוונה אפילו בפסוק ראשון בעינן מיהא כוונה לקרות, אבל לדידן דאיכא כוונה גמורה בפסוק ראשון שאר פרשיות אפילו קראן להגיה לית לן בה, עכ"ל. ובביאור דבריו נראה דס"ל לדעת הרמב"ם דבפסוק ראשון הא דבעי כונה הוא משום דקימ"ל דמצות צריכות כונה, ומש"ה בפסוק ראשון במתעסק לא יצא, ומש"ה הקשה על הרמב"ם דבגמ' משמע דאף למ"ד מצות א"צ כוונה מ"מ במתעסק לכ"ע בעי כוונה, ומש"ה הקשה דאי גם למ"ד דא"צ כוונה מ"מ במתעסק בעי כוונה, א"כ לדעת הרמב"ם דפסק דמצוות צריכות כוונה לא כ"ש דבמתעסק אינו יוצא י"ח, ואף אי ס"ל להרמב"ם דבשאר הפרשיות לא בעי כוונה, מ"מ במתעסק דלכ"ע בעי כוונה אמאי יוצא י"ח, ותירץ דכל מאי דס"ד בגמ' דיש חסרון במתעסק אי"ז אלא במי שלא כיוון כלל, אבל אם כיון בפסוק ראשון תו ליכא חסרון אם מתעסק בשאר הפרשיות, ולכאורה הדברים תמוהים דהרי לכאורה דעת הרמב"ם דכל הפרשיות הוי מדאורייתא וכמדויק מהרמב"ם בהל' ק"ש פרק א' הל' ב' וז"ל, ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן שמע והיה אם שמוע ויאמר, עכ"ל. ואי ס"ל להרמב"ם דמצוות צריכות כוונה מאי מהני הכונה דפסוק ראשון לגבי שאר הפרשיות.

ולכאורה היה אפשר לישב דאח"כ לדעת הרמב"ם הא דבעי כונה בק"ש הוי מדין מצות צריכות כוונה דהיינו כוונה לצאת י"ח המצוה, ולהכי אם כיון בתחילת המצוה דהיינו בפסוק ראשון אי"צ כוונה בהמשך המצוה, דמסתבר דכן הוא הדין בכל המצוות דכל מעשה המצוה נמשך אחרי הכוונה מתחילת המצוה, אלא דלכאורה אי אפשר לומר כן דא"כ אפי' אם כיון לצאת קודם שהתחיל פסוק ראשון דהוא עומד לקיים מצות ק"ש גם אם התעסק בפסוק ראשון אמאי יש בזה חסרון דכוונה, ואילו ברמב"ם משמע דבמתעסק בפסוק ראשון לא יצא יד"ח.

וביותר קשה דהא לפמשנ"ת לעיל בדעת הראשונים דס"ל דסוגיא דברכות מיירי מדין מצות צריכות כוונה, וביארו דהא דאמרינן בגמ' דגם למ"ד מצות א"צ כונה מ"מ מתעסק לא יצא י"ח היינו טעמא כיון דמתעסק הוי חסרון בשם המעשה מצוה ולהכי בעי כונה לאשווי לקריאתו שם ק"ש, ולפ"ז אף אי נימא דאם כיון בתחילת המצוה מהני כוונתו אף להמשך המצוה, מ"מ זה אינו אלא סברא מדין הא דבעי כונה לצאת, אכן אם החסרון דמתעסק הוי בשם מעשה קריאה, מ"ש קריאה דפסוק ראשון מקריאה דשאר הפרשיות, וצ"ב בדעת הרמב"ם ובדברי הכסף משנה.

ויעו"ש ברא"ה דכתב וז"ל, בקורא להגיה, פי', שאין דעתו ואין מתכוין לקריאה מכוונת, וכל שאין מתכוין לקריאה מכוונת לא חשיב קריאה כלל, ואפילו למ"ד מצות אינן צריכות כונה, משום דלא חשיב קריאה כלל, עכ"ל. ומבואר בדבריו כשיטת רש"י דמלבד דיש מחלוקת אם בעי כונה לצאת י"ח המצוה, יש עוד דין דבעי שם עשיה של מצוה, ובמתעסק אם לא כיון לבו למצוה אינו נחשב כלל למעשה מצוה, ולפיכך בקורא ע"מ להגיה אי"ז נחשב כלל למעשה קריאה דהא לא כיון לבו לקריאה.

וכן מבואר להדיא בשטמ"ק שם וז"ל, וקורא להגיה וכו', ויש מפרשים שהיה קורא כדינו אלא שהקריאה היתה להגיה וכמתעסק דמי, ואינה חשובה קריאה ואחר כך נתכוין לקריאה ממש, ודכותה גבי שופר דהשומע מן המתעסק אע"ג דעביד תקיעה ראויה לא יצא, אבל היכא דמכוין לקריאה ראויה הוה ליה כתוקע לשיר דאמרינן דיצא, והשתא לפום מסקנא דסוגיין משמע דסבירא לן דמצות א"צ כונה, ולקמן הויא פלוגתא דאשלי רברבי בק"ש עד היכן צריך כונה, וי"א דשלשה דיני כונות הן, אחד בק"ש לחוד ושנים בכל המצוות, האחת הוא, דצריך כונה לדבר שלא יהא כמתעסק בעלמא ואין דעתו לאותו דבר כלל, ודכותה לגבי תקיעת שופר שהוא מתעסק והקול יוצא מעצמו ואינו מתכוין לשם תקיעה כלל, וזו הכונה צריכה בכל המצוות, והכונה השנית היא לצאת ידי חובת המצוה, וזו שייכא בכל המצוות ובהא הוא המחלוקת וקיימא לן כמ"ד דא"צ כונה לצאת יד"ח מצוה, והשלישית, שיכוין לבו בכל תיבה ותיבה ויעיין בענין ויבין אותו, וזו היא בק"ש לחוד, ועי"ז הכונה נחלקו לקמן עד היכן צריך כונה, עכ"ל. וכעין זה מבואר בריטב"א יעו"ש, ולכאורה נראה דס"ל כשיטת רש"י, אכן בדעת תוס' נראה דחולק על יסוד זה וס"ל דלמ"ד דלא בעי כונה אף במתעסק יוצא י"ח ולא בעי כונת הלב לאשווי למעשה מצוה.

ויעיין בטור בסי' ס' דכתב וז"ל, והא דתנן אם כיון לבו יצא, לא שכיין לקרות כדי לצאת מצות קריאה, שהרי מצות אין צריכינן כוונה, אלא פי' מתחילה היה קורא להגיה וקורא חסרות ויתרות ככתיבתן כאדם שקורא על פי המסורה ומדקדק וקאמר שאם כיון לקרותה בקריאתה יצא, ובעל הלכות גדולות פסק דמצות צריכינן כוונה וצריך שיכוין לצאת וכן כתב א"א הרא"ש וז"ל, עכ"ל. ומבואר דס"ל דלמ"ד דלא בעי כונה לא בעי כוונה אף לאשווי למעשה מצוה וכדעת התוס'.

ויעו"ש במג"א דכתב וז"ל, ואע"ג דאמר' בגמ' בקורא להגיה לא יצא, היינו כשאנו קורא כהלכתו כמ"ש תר"י, אבל בקורא כהלכתו יצא כנ"ל, ובכ"מ פ"ב משמע דס"ל דאפי' לא כיון לצאת רק בפ' ראשון יצא וכ"מ לשון הרמב"ם ועמ"ש סי' ס"ג ס"ה, עכ"ל. ובביאור דברי המג"א מבואר במחצית השקל, דס"ל לשו"ע דלענין הדין כוונה דבכל המצוות מדין מצוות צריכות כוונה בהא אין חסרון במתעסק וכדעת התוס', ולכן פסק דבשאר הפרשיות אף במגיה יוצא י"ח, אכן בדין הכונה המיוחדת דבעי בפסוק ראשון של ק"ש בהא ס"ל לשו"ע דבזה יש חסרון דמתעסק, אכן לכאורה צ"ב בעצם הסברא, דמאי שנא דלענין מצוות צריכות כוונה ס"ל להשו"ע דאין בזה חסרון דמתעסק, משא"כ בדין הכוונה המיוחד לק"ש בהא יש חסרון דמתעסק, וצ"ב בדבריו.

בסתירת הרמב"ם שפסק שמיצוות צריכות כוונה בשופר ומגילה וק"ש, אכן לענין מצה פסק שמי שאכל מצה באונס יצא, ובחילוקו דהמ"מ דבשופר שהמצוה היא השמיעה לכ"ע אי"צ כונה, ובקושית הלח"מ מק"ש, דע"כ דאין לחלק בין שמיעה לאמירה

והנה בדעת הרמב"ם נראה דס"ל דמצות צריכות כונה ומה"ט פסק לענין ק"ש ומגילה דבעי כונה, אכן ברמב"ם בהל' חמץ ומצה פרק ו' הל' ג' כתב וז"ל, אכל מצה בלא כונה, כגון שאנסוהו גוים או לסטים לאכול יצא ידי חובתו, עכ"ל. ולכאורה מבואר דס"ל להרמב"ם דמצות אי"צ כונה, וכמבואר בגמ' ברה"ד דף כ"ט, ולכאורה צ"ב בסתירת דעת הרמב"ם.

ובמגיד משנה בהל' שופר הקשה בסתירת דברי הרמב"ם וז"ל, ואני תמה בדברי רבינו שהוא פוסק פרק ששי מהל' חמץ ומצה שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עכו"ם שיצא ידי חובתו, וזה נראה בגמ' שהוא כדעת מי שאומר מצות אי"צ כונה, שכן שנינו שם שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא, ואוקימנא לה כגון שכפאוהו פרסיים, ואמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא ואמרו אלמא קסבר רבא מצות אינן צריכות כונה, וא"כ היאך פסק כאן רבינו שמצות צריכות כונה והצריך כאן כונת שומע לצאת וכונת משמיע להוציא, ולא מצאתי בזה תירוץ נאות לדעתי אם נוסח ספריו אמת, רק שנאמר שרבינו סובר דהא דכפאוהו ואכל מצה אינה תלויה בדיון השופר, ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה ואפילו התוקע עיקרו השמיעה לפיכך צריך כונה, משא"כ באכילת מצה, ורבה הוא שהשוה דינן ולפיכך דקדקו ואמרו אלמא קסבר רבה מצות אינן צריכות כונה ולא דקדקו כן מההיא דכפאוהו ואכל מצה, ועם כל זה אני מסתפק שלא תהיה נוסחת רבינו האמיתית שם גבי מצה לא יצא שכן נראה מן ההלכות, ולא ראיתי מי שחלק בין מצוה למצוה בדיון הכונה, עכ"ל. ומבואר דחילק בדעת הרמב"ם דאף דס"ל להרמב"ם דמצות אי"צ כונה, מ"מ זהו דוקא היכי דעושה מעשה, משא"כ בשופר דאין עושה מעשה אלא עיקר המצוה הוא השמיעה, בהא לכ"ע צריך כוונה, וצ"ב בחילוקו.

אכן, יעו"ש בלח"מ שכתב וז"ל, קשה על דברי רבינו, דבהל' ק"ש פ' ב' כתב דאפילו היה מגיה יצא והוא שכיון לבו בפסוק ראשון, א"כ משמע דמצות אי"צ כוונה דאע"ג דפסק דבעי כוונה בפסוק ראשון, הרי כתב הרב"י ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דלכ"ע פסוק ראשון צריך כוונה אפילו למ"ד מצות אינן צריכות כוונה, דכי קאמר מצות אי"צ כוונה היינו כוונה לצאת, אבל הך כוונה לא הוי כוונה לצאת אלא כונת הענין כלומר שלא יהרהר בדברים אחרים, א"כ מ"ש בגמרא שמצות צריכות כוונה הוי דלכל הפרשה בעי כוונה לצאת דלפסוק ראשון כ"ע מודו, וא"כ רבינו דפסק שם דלא בעי כוונה אלא בפסוק ראשון הוי כמאן דאמר מצותות אי"צ כוונה, וכאן פסק בהפך, ואפילו תאמר דבמ"ש ה"ה שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעה וכו' יספיק לתרץ זה, ונימא דהכא הוי השמיעה עיקר ולכך לא בעי כוונה, אבל התם האמירה היא העיקר דהוי כמעשה ולכך לא בעי כוונה, מה שזה אינו לפי האמת דאין כוונת ה"ה לחלק אלא בין מעשה לשמיעה ואמירה וכיון דאינו מעשה ממש הכל שוה ובעי כוונה, וכדכתב רבינו יונה בפ"ק דברכות, ומגיה יוכיח שהוא אמירה ופסק רבינו דלא בעי כוונה וכו', עכ"ל. והנה לכאורה קשה דסברת הרבינו יונה הוא דברכים

של אמירה שעיקרה בלב והאמירה אינו אלא ביטוי לכוונת הלב, בהא לכ"ע ללא כונה אמירתו הוי כמאן דליתא, אבל בתקיעות לא מצאנו דבשמיעה יש כונה המעכבת, ופשוט הוא שאם שמע קול שופר ולא כיון לכלום חוץ מעצם השמיעה דיצא יד"ח, ומה דימה הלח"מ שמיעת תקיעות לסברת הרבינו יונה דמיירי באמירת דשבח ותפילה דתליתא בכוונת הלב, וצ"ב בסברת המ"מ.

ועכ"פ מבואר בדבריו דדעת הרמב"ם כמ"ד דמצוות אינם צריכות כוונה, ומש"ה פסק דבכפאו לאכול מצה יצא יד"ח, והא דפסק בק"ש ובתקיעות דבעי כוונה היינו טעמא דס"ל להרמב"ם כדעת הרבינו יונה דכל דלא הוי מעשה אלא אמירה בהא כ"ע מודי דבעי כוונה, ומש"ה לענין ק"ש ותקיעות פסק הרמב"ם דבעי כוונה, אלא דלפ"ז עדיין קשה על הרמב"ם דלדעת הרבינו יונה דבמידי דאמירה בעי כוונה לכו"ע, א"כ מ"ש שאר פרשיות דק"ש דבהא ס"ל להרמב"ם דלא בעי כוונה.

בשיטת הרבינו יונה דבמצות שתלויה באמירה בלבד לכ"ע צריכה כוונה

ומקור דבריו הוא מהרבינו יונה ברכות דף ו' ע"א בדפי הרי"ף דכתב וז"ל, אמנם רבינו האי גאון ז"ל והרבה מן המפרשים פסקו דמצות אינן צריכות כונה, וקשה להם דהוה לן למימר שאע"פ שלא נתכוון לברך על השכר מתחלה כיון שנעשית המצוה יצא ואמאי לא איפשיטא, וי"ל דאפי" מי שסובר דמצות אינן צריכות כוונה, ה"מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה, כגון נטילת לולב דאמר"י מדאגבהו נפק ביה וכן כל כיוצא בזה, אבל במצות שתלויה באמירה בלבד ודאי צריכה כוונה שהאמירה היא בלב, וכשאינו מכיון באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצות, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דבמצוה שתלויות באמירה בעי כונה לכ"ע, ה"ט משום דבלא כונה הרי אין לזה שם מעשה כלל דכל המעשה מצוה הוא כונת הלב והאמירה הוי ביטוי לכוונת הלב, ולפ"ז פשוט הוא דאם לא כיון לבו לא עשה ולא כלום ולא חשיבי מעשה, ולפ"ז יובן קושית הלח"מ דאי הא דבעי כונה בדברים שבאמירה היינו משום דבלא כונה אינו נחשב כלל למעשה מצוה, א"כ מה סברא יש לחלק בין פסוק ראשון לשאר הפרשיות.

והנה, כתב שם בלח"מ לישב את שיטת הרמב"ם וז"ל, ונראה דדעת רבינו כמ"ש הרמב"ן בספר המלחמות בפרק ראווה ב"ד, שכתב שם דבהא פליגי מ"ד מצוות צריכות כוונה או אינן צריכות אי בעי כוונה בפסוק ראשון או לא, וכל הני תנאי דאית להו דבעי כוונה בק"ש אית להו דמצות צריכות כוונה, אבל למ"ד דמצות אי"צ כוונה אפילו בפסוק ראשון לא בעי כוונה, ואין לחלק בין כוונת הענין לכוונה לצאת דהכל אחד, וראיה לדבריו דאם תחלק בכך מאי הקשה הגמ' ממתניתין ש"מ דמצות צריכות כוונה נימא דמתני' דקאמר אם כיון לבו היינו כוונת הענין בפסוק ראשון, אלא ודאי אין לחלק בין כוונה לכוונה ושם האריך ע"ש, ולכך סובר רבינו דדוקא בפסוק ראשון בעי כוונה דפסק כמ"ד דמצות צריכות כונה אבל למ"ד אינן צריכות אפילו בפסוק ראשון לא. עכ"ל.

ולכאורה דברי הלח"מ תמוהין ביותר, דאי ס"ל כדעת הרמב"ן דלמ"ד מצות צריכות כונה אין לחלק בין כונה לכוונה, כיון דפסק הרמב"ם בק"ש ובתקיעות דבעי כונה עכ"ל דס"ל דמצות צריכות כונה, וא"כ איך פסק הרמב"ם לענין מצה דבכפאו יצא י"ח ומשמע

בכדי לאשווי לשם מעשה מצוה א"כ מה סברא יש לחלק בין פסוק ראשון לשאר פרשיות, ואין לפרש דהא דבשאר הפרשיות לא בעי כוונה הוא משום דהוי מדרבנן, דהא בפשטות לדעת הרמב"ם גם שאר הפרשיות הוי דאורייתא, וא"כ גם בשאר פרשיות בעי כוונה דהא עכ"פ בעי שיחשב אמירה, ומוכח מהכא דדעת הראב"ד דהא דבעי כוונה אינו בכדי לאשווי למעשה.

והנה בשו"ע סימן תע"ה סעיף ד' כתב וז"ל, אכל מצה בלא כוונה, כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטים לאכול יצא ידי חובתו, כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה, אבל אם סבור שהוא חול, או שאין זו מצה לא יצא, עכ"ל. ומבואר לכאורה דס"ל דמצוות אי"צ כוונה, וקשה דהא להדיא פסק השו"ע בסי' ס' דמצוות צריכות כוונה, וע"כ צ"ל דדעת השו"ע כדעת הראב"ד דבמצה כיון דנהנה חשיב כוונה אף למ"ד דמצוות צריכות כוונה, ולפ"ז קשה דלמאי דנתבאר לעיל בסברת הראב"ד דהא דבנהנה לא בעי כוונה היינו משום דע"י ההנאה חשיב למעשה שנעשה מדעתו ולא חשיב מתעסק, וא"כ מאי נפק"מ אם הוא יודע שהוא פסח ואכל מצה או שאינו יודע שהוא פסח, דלכאורה מהא משמע דהא דמהני הטעם דנהנה הוא משום דחשיב כוונה למצוה, והא בכפאו בודאי מיירי דאף אם יודע שפסח היום ואכל מצה מ"מ אינו רוצה כלל בקיום המצוה וא"כ אמאי חשיב כוונה למצוה, וצ"ב בדבריו.

ואשר נראה בזה, דהנה כבר נתבאר לעיל בשיטת הרא"ה דס"ל דבכל המצוות יש שני דיני כוונות, האחד דבעי כוונה לעצם המעשה כדי שיחשב מעשה מצוה ובהא כ"ע מודי, ומהאי טעמא במתעסק אף למ"ד דלא בעי כוונה לא יצא יד"ח, דמתעסק לא חשיב כלל למעשה מצוה, והכוונה השניה היא, דמלבד מעשה המצוה צריך גם כוונה לצאת יד"ח, ובכונה זו נחלקו בגמ' אי בעי כוונה או לא, ובדעת הראב"ד נראה דלכ"ע לא בעי כוונה לצאת יד"ח, אלא דלמ"ד דבעי כוונה, היינו דבעי כוונה למעשה שהמעשה יעשה מרצונו ודעתו, ומהאי טעמא במידי דאכילה אף דכפאוהו, כיון דנהנה הרי יש בהנאתו משום הבעת רצונו בעצם המעשה, ומש"ה לכ"ע חשיב מעשה מצוה, ומ"ד דלא בעי כוונה ס"ל דעצם המעשה אף דלא נעשה מדעתו מ"מ חשיב למעשה מצוה.

אכן, בדעת הרמב"ם נראה גדר חדש, דלמ"ד דבעי כוונה אי"ז מדין לאשווי מעשה מצוה, וגם אין זה מדין כוונה לצאת יד"ח, אלא דבעי כוונה הענין, דהיינו שצריך שיבין את מהותו של המעשה מצוה, והנה בכל מעשה מצוה שכל מהותו ותכלית קיום צווי הבורא הוא בעצם עשייתו, הרי דבעצם עשייתו כלול כל מהות ותכלית המצוה, ובזה נחלקו האם בכל מעשה מצוה בעי כוונה חיובית למהות המצוה או לא, ובהא ס"ל להרמב"ם דקימ"ל כמ"ד דלא בעי כוונה חיובית למהות המצוה, אלא דחלוק מצוות שתכליתם ומהותם הוא עצם המעשה, כגון אם בא ליטול לולב דכל מהות המצוה הוא המעשה, בהא ס"ל דאין צריך כוונה חיובית למהות המצוה דהא בעשית המצוה כלול גם מהות המצוה, משא"כ במצוה של שבח ותפילה או ק"ש, דאף דהמעשה מצוה היבש הוא האמירה, מ"מ מהות המצוה הוא אינו האמירה, דבק"ש מהות המצוה הוא קבלת עול מלכות שמים, ובתפילה הוא כוונת הלב, דהא כל מהותו של תפילה הוי עבודה שבלב, וכן שמיעת תקיעות דכתיב ב' זכרון תרועה, במצוות אלו ס"ל להרמב"ם דבלא כוונת הענין ומהות המצוה לכו"ע לא יצא יד"ח.

דס"ל דמצוות אי"צ כוונה, וע"כ דהרמב"ם חולק על הרמב"ן וא"כ הדי קושיא לדוכתא, עוד צ"ב בעצם סברת הרמב"ן דאי ס"ל דמצוות צריכות כוונה ומה"ט בעי כוונה בפסוק ראשון בק"ש, א"כ מה סברא יש לחלק בין פסוק ראשון לשאר הפרשיות, ובפשטות נראה מדברי הרמב"ן דהא דלא בעי בשאר הפרשיות הוא משום דס"ל דשאר פרשיות הוי מדרבנן, וכדהוכיח שם הרמב"ן מק"ש דר' יהודה הנשיא, אכן כפי שנתבאר לעיל בדעת הרמב"ם דס"ל דכל הפרשיות הוי מדאורייתא עדיין יקשי מה טעם יש לחלק בין פסוק ראשון דבעי כוונה משא"כ בשאר הפרשיות דלא בעי כוונה.

בשיטת הראב"ד דמי שאכל מצה באונס יצא משום שנהנה בגרונו ומעיו, דדמי למתעסק בחלבים ועריות שחייב משום שנהנה

והנה, בכס"מ שם בהל' שופר כתב וז"ל וכן פסק הר"ם במז"ל דצריך שיתכוין משמיע להוציא ושומע לצאת הא לאו הכי לא יצא, אלא שבפ"ו מהל' חמץ ומצה כתב דכפאוהו ואכל מצה יצא, ולא פליגא ידיה אדידיה, דס"ל דבתקיעת שופר כיון דחזינן דרבי זירא אמר לשמיעה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה, אבל בכפאוהו ואכל מצה כיון דלא חזינן בגמ' מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן לה, דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא, הכא יצא שכן נהנה כדאמרין בעלמא המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה, ובגמ' נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר, הילכך אע"ג דשופר מידחיא דקי"ל צריך כוונה בכפאוהו ואכל מצה נקטינן דיצא עכ"ל. וכסברא זו כתב הראב"ד שם וז"ל, א"א, דכיון דאכל מצה הרי נהנה גרונו ומעיו, והלא מתעסק שהוא פטור לענין לשבת לענין לחלב ועריות חייב. ולעולם כל לענין אכילה לא בעינן כוונה למצוה אבל לשאר מצוות בעינן כוונה כפשטה דמתני'. וכן עיקר, עכ"ל.

ולכאורה עצם סברת הראב"ד צ"ב, דלכאורה הסברא דנהנה לגבי מתעסק בחלבים ועריות אינו מדין דבנהנה חשיב ככוונה, אלא דכמו דלענין שבת מתעסק לא חשיב מלאכה דאינו חשיב מעשה, להא מהני הסברא דבנהנה לא חשיב מתעסק וחשיב מעשה, אכן לענין כוונה לענין קיום מצוה דבעי כוונה הלב, א"כ מה שייך במי שכפאו דאינו רוצה כלל במעשה המצוה דמחמת שנהנה יחשב שיש לו כוונה למצוה.

ואשר נראה בשיטת הראב"ד, דהא דבעי כוונה במצוות אי"ז דין דמלבד המעשה מצוה בעי גם כוונה לצאת יד"ח, אלא דבעי כוונה לעצם מעשה המצוה דהיינו שבכדי שיחול על המעשה שם מעשה מצוה, צריך שהמעשה יעשה מדעתו ורצונו, ולפ"ז א"ש דחילק בין אכל מצה דאע"פ שאינו רוצה בקיום המצוה, מ"מ מאחר דבזמן האכילה נהנה מהאכילה הרי דבהנאתו יש בזה גלוי רצון בעצם המעשה דאכילה, ונמצא דהמעשה דהאכילת מצה היה מדעתו ורצונו, וחשיב שפיר לשם מעשה מצוה, משא"כ בשאר מצוות למ"ד דמצוות צריכות כוונה, היינו דבעי כוונה בכדי שהמעשה יחשב למעשה מדעתו ורצונו בעשית המצוה, אלא דצ"ב דאמאי לא פרשו כן המ"מ והלח"ם בדעת הרמב"ם.

ואפשר דלא פרשו כן בדעת הרמב"ם, משום דלשיטת הראב"ד דהא דבעי כוונה, היינו דבלא כוונה לא חשיב כלל כמעשה מצוה, א"כ קשה דלסברא זו לא שייך לחלק בין ברכה ראשונה לשאר פרשיות, דהניחא אי הוי דין של כוונה, בזה אפשר לחלק דרך בפסוק ראשון דהוי עיקר המצוה צריך כוונה, אבל אי הא דבעי כוונה הוי

רק לענין מתעסק, דבקורא ע"מ להגיה דלהדיא הקריאה מכוונת לד"א, בהא מחלק הרמב"ם בין פסוק ראשון דבהא אם כיון לדברים אחרים לכ"ע לא יצא, לבין שאר הפרשיות דאף אם מתעסק, מ"מ יצא מאחר דכיון לבו בפסוק ראשון.

ויעוין בחיי אדם כלל ס"ח דכתב וז"ל, ודע דמה דמצרכין ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש לתלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה כגון בתקיעה שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה, אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר תפילה, וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אע"פ שלא כיון לצאת יצא, שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכוין עכ"ל. ומבואר בדבריו דכל מה דנפסק דבעי כונה בפסוק ראשון אין זה אלא במתעסק אבל בסתמא לא בעי כונה חיובית, וצ"ב דמה"ת לחדש חידוש זה.

אכן לפמשנ"ת בדעת הרמב"ם א"ש, דהא כל מאי דמצרכין לכוונה בין למ"ד מצות צריכות כונה בכל מעשה מצוה, ובין במצות שמהותם הוא כונת הלב כגון ק"ש ותפילה דבהא כ"ע מודו דבעי כונה, היינו משום דצריך שיכון למהות המצוה, ומה"ט סברא הוא דבסתמא כשאדם נוטל לולב בסוכות מאחר דמהות המצוה היא עצם המעשה לא בעי כונה למהות המצוה, שהרי הוא עושה בפועל את מעשה המצוה שעשייתה היא מהותה של המצוה, ומה"ט ס"ל לחיי אדם דה"ה כשקורא ק"ש בסדר תפילה פשיטא דבא לקיים את מהות המצוה דק"ש דהינו קבלת עול מלכות שמים, ולא צריך כונה מיוחדת, וכל הנפק"מ דבעי כונה אינו אלא במתעסק, דבכה"ג עכ"פ במצוות של אמירה דאף דהאמירה הוי המעשה מצוה, מ"מ מהות המצוה הוא שיש באמירה ביטוי לכונת הלב, מש"ה אם אומרם ע"מ להתלמד או להגיה, אין כאן את מהות המצוה דהיינו אמירה המבטא את קבלת עול מלכות שמים בלב.

וכדברי החיי אדם, לכאורה מדויק מלשון הרמב"ם בפ"א מהל' ק"ש, דלא כתב דצריך לכוין בשעה שקורא ק"ש, אלא דאם קרא ולא כיון לבו בפסוק ראשון לא יצא יד"ח, משא"כ בשאר פרשיות אפי' אם מתעסק יצא יד"ח, ולפמשנ"ת בדעת הרמב"ם אפשר דאם קרא ק"ש בסדר התפילה אף דלא היה לו כוונה חיובית גם להרמב"ם יצא יד"ח, דבכה"ג יש באמירתו את כוונת הענין, ורק אם לא כיון לבו, דהיינו שקרא בתורה או ע"מ להגיה לא יצא יד"ח, משום דבכה"ג אין באמירתו את מהות המצוה דק"ש דהוא קבלת עול מלכות שמים, וכמו שפסק בחיי אדם.

והנה יש לדייק כן מדברי הרמב"ם בהל' מגילה וחנוכה פרק ב' הל' ה' דכתב וז"ל, הקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, כיצד היה כותבה או דורשה או מגיהה אם כיון לבו לצאת בקריאה זו יצא ואם לא כיון לבו לא יצא, עכ"ל. ולכאורה צ"ב דהרמב"ם מתחיל דהקורא בלא כונה לא יצא דמהא משמע דבעי כוונה, ובהמשך מבאר דכל הנ"מ זה רק במתעסק, אכן לפמשנ"ת הדברים מאירים, דלדעת הרמב"ם הא דבעי כונה אינו דין דבעי כונה חיובית, דהא דעת הרמב"ם דמצוות לא בעי כונה, אלא דהיכי שמהות המעשה המצוה הוא ביטוי למחשבה, בהא ס"ל להרמב"ם דאם אומר במחשבה אחרת כגון ע"מ להגיה הרי דאין באמירתו את מהות המצוה, אבל בסתמא שבא לקרות את המגילה לא בעי כונה חיובית דבכה"ג עצם הקריאה יש בזה את מהות המצוה.

ולפמשנ"ת, נראה דזה כוונת הלחם משנה, דדעת הרמב"ם הוא כמש"כ הרמב"ן במלחמות, דגם בק"ש הא דבעי כוונה בפסוק ראשון אין זה דין המיוחד לק"ש כמו שמבואר בראשונים, אלא דהוי מדין מצות צריכות כונה, ומדין מצות צריכות כונה בעי כונת הענין, וכן מדויק בלשונו וז"ל, אבל למ"ד דמצות אינן צריכות כוונה אפילו בפסוק ראשון לא בעי כוונה, ואין לחלק בין כוונת הענין לכוונה לצאת דהכל אחד, עכ"ל. ומבואר בדבריו דלמ"ד דמצוות צריכות כונה בעי כונת הענין, אלא דלעיל הקשינו על הלח"מ דאין מביא סיעתא לשיטת הרמב"ם מדברי הרמב"ן, והרי ברמב"ן מבואר להדיא דלמ"ד מצות א"צ כונה לא בעי כונה אפי' בפסוק ראשון, אכן לפמשנ"כ נראה דעיקר ראייתו הוא מעצם סברת הרמב"ן, דהנה הרמב"ן הקשה שם וז"ל, ואם תשאל כיון דמצות צריכות כוונה כולה נמי ליבעי כוונה, זו אינה שאלה, שעיקר ק"ש פסוק ראשון ובו יוצא ידי חובתו כדאמר' עלה התם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא ק"ש של ר"י הנשיא וכו', ומאן דמפרש תרי גונוי בכוונה לא צהיר לפום גמרא ולא חוור, עכ"ל. והביאור בדבריו דכיון דיסוד הכונה הוא כונת הענין ומהות המצוה, אע"ג דכל הג' פרשיות הוי חלק ממצות ק"ש, מ"מ עניינם הוא אחד, והוא קבלת עול מלכות שמים, דזהו עיקר המצוה וכדחזינו בק"ש של ר"י הנשיא, ולפי סברא זו ביאר הלח"מ דדעת הרמב"ם דאף דבמצוה שבמעשה לא בעי כונה חיובית לענין המצוה, מ"מ במצוה של ק"ש ותפילה דכל מהות המצוה נגזרת מהכונה, דהאמירה אינו אלא ביטוי לכוונת הלב בהא לכ"ע בעי כונה, ומ"מ בשאר הפרשיות לא בעי כוונה דכולהו ענין אחד הוא, והביאור הוא דכיון דכל תכלית הכוונה הוא שיבין את מהות המצוה, מאחר דכיון בפסוק ראשון וקיבל ע"ע עול מלכות שמים הרי דכל המשך הק"ש הולך אחר אותה כונה, וחשיבי למעשה מצוה דהא מבין את ענין ומהותה של המצוה, ודו"ק.

ולפי' יתישב הא דהקשינו לעיל דמה דמיון יש בין שמיעת התקיעות לבין סברת הרבינו יונה, דלכאורה יש לחלק דבמצוות של אמירה דכל המצוה הוא בלב והאמירה אינו אלא ביטוי לכונת הלב מש"ה לכ"ע ללא כונה הוי אמירתו כמאן דליתא, אבל שופר דהא כל המצוה הוא לשמוע קול שופר, ואין זה ביטוי לשום כונה כדי שיחשב למצוות שופר אמאי בעי כוונה, אכן לפמשנ"ת א"ש, דיסודו של המ"מ א"י משום דבעי כונה לשמיעת התקיעות דומיא דק"ש ותפילה, אלא דכל מה דפסקי' דמצוות א"צ כונה, היינו היכי דעצם המעשה הוי מהות ותכלית כל המצוה, משא"כ היכי דמהות המצוה אינה המעשה היבש, כגון ק"ש דאף דהמעשה הוי האמירה, אבל מהות המצוה הוי קבלת עול מלכות שמים, והאמירה הוי ביטוי לזה, בהא כ"ע מודו דבעי כונה, ולפי' ה"ה בשופר כיון דשמיעה בע"כ אין לזה שם של שמיעה, דמהות שמיעה מקבלת תוקף רק אם בא לשמוע מרצונו, ולכן ללא כונה לשמוע לכ"ע לא יצא יד"ח.

בשיטת החיי אדם דקריאה בסדר התפילה או אכילת מצה ונטילת לולב נחשבת כוונה ואין צריך כוונה חיובית מפורשת אלא במתעסק להתלמד

והנה, לפי שיטת הרמב"ם יש להסתפק, האם במצות ק"ש בעי כונה חיובית בפסוק ראשון, או דבסתמא לא בעי כונה, דבסתמא גם מצוות של אמירה חשיב לאמירה בכוונה, וכל הנפק"מ הוא

במח' הפוסקים למ"ד דמצוות אין צריכות כונה אם מתכוון להדיא שלא לצאת אם יוצא יד"ח

והנה נחלקו הפוסקים למ"ד דמצוות אי"צ כונה אם מתכוון להדיא שלא לצאת אם יוצא יד"ח, ומקור הדברים בגמ' בברכות דף י"ב ע"א, פשיטא היכא דקא נקיש כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא, דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, דהא תנן על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, אלא היכא דקא נקיש כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי, בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן, ע"כ. ובתוס' שם בד"ה לא לאתויי נהמא הקשו וז"ל, והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מצות אינן צריכות כוונה, והיה אומר הר"ר דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת, אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמצא שכר לא מהני, עכ"ל. ומזה הוכיחו הפוסקים דגם למ"ד דמצוות אי"צ כונה אי"ז אלא משום דסתמא עושהו לשם מצוה ואי"צ כונה חיובית, אבל במקום שיש לו כונה הופכית לכ"ע לא יצא י"ח דלכ"ע בעי כונה דסתמא, אכן היה מקום לחלק דדוקא הכא דבזמן שהתחיל ברכתו היה מכוון הברכה לחמרא, ונמצא דהברכה כלל לא היה על שיכרא, מש"ה לא חשיבי כלל כמעשה מצוה לגבי השיכרא, אבל אם היה מברך לכתחילה על השיכרא אף דלהדיא לא רצה לצאת בזה, אפשר דלמ"ד דלא בעי כונה יצא י"ח.

אכן, יעו"ש ברבינו יונה דהקשה את קושית התוס' ותרין בענין אחר וז"ל, ורבינו שמואל ז"ל סובר שאע"פ שמצות אי"צ כוונה ויצא בדיעבד, זהו כשעושה המצוה בסתם, אבל כשמתכוין בידיעה שלא לצאת ודאי אינו יוצא וכו', ומזה הטעם אומר שנוהגין העולם להבדיל בביתם במוצאי שבת אע"פ ששמעו הם ונשיהן ובני ביתם ההבדלה בבהכ"נ ואין הברכה לבטלה, מפני שבשעה ששמעו אותה בבהכ"נ היתה כוונתם שלא לצאת בה כי אם באותה שמבדילים בביתם, והכא נמי כיון שנתכוון שלא לצאת אלא מן היין לא יצא, עכ"ל. ומבואר לכאורה להדיא מהא דדימה דין זה להבדלה, דאף דאין שום חסרון בעצם שמיעת ההבדלה, מ"מ כיון דכיון שלא לצאת יכול להבדיל שוב בביתו. ומשמע דהטעם הוא דגם למ"ד דלא בעי כונה בסתמא, מ"מ היכי דיש כונה הפכית לכ"ע לא יצא יד"ח.

ובטורי אבן בראש השנה דף כ"ח ע"ב חולק ע"ז וז"ל, ול"נ דלמ"ד אין צריך כוונה אפי' מתכוין בהדי' שלא לצאת אפי' יוצא, דהא בפ"י דעירובין דף צ"ה תנן המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, ר"ג אומר ב' ב', ומוקי לה בגמ' במצות צריכות כוונה פליגי, ת"ק סבר מצות אי"צ כוונה לא לצאת ולא לעבור על כל תוסף, ואי מכניסן ב' ב' אע"ג דאין מתכוין למצוה עובר בב"ת, ור"ג סבר מצות צריכות כוונה בין לצאת בין לעבור מש"ה מכניסן ב' ב', וכיון דאין מתכוין למצוה אין עובר ואי במתכוין בהדי' שלא לצאת אינו יוצא אפי' למ"ד מצות אי"צ כוונה, א"כ לת"ק נמי יכניס ב' ב' ויכוין להדיא שלא לצאת, וכו', ש"מ כל היכא דא"צ כוונה בין לצאת בין לעבור אפי' מתכוין להדי' שלא לשם מצוה כסתמא דמי ויוצא ועובר, עכ"ל. ולכאורה צ"ב בדעת הרבינו שמואל והתוס' מקושת הטורי אבן.

ולפמשנ"ת, אפשר לישב את קושית הטורי אבן, דס"ל לרבינו שמואל כמו שנתבאר בשיטת הרמב"ם דיסוד הא דמצות צריכות

כוונה היינו דבעי כונת מהות המעשה, אלא דבסתמא כשעושה מעשה מצוה יש בעצם עשייתו את מהות המעשה, דהא כל תכלית המצוה היא עשית המעשה ובוה נגמר כל המצוה, ולפ"ז אם הניח תפילין אע"ג דכיון להדיא שלא לצאת, למ"ד דלא בעי כונה, כיון דעכ"פ עשה בפועל את כל מה שהוא מצווה והוא מעשה הנחת התפילין יצא יד"ח, אכן בסוגיא דברכות אע"ג דמעשה המצוה הוא אמירת הברכה, מ"מ כיון דמהות המצוה הוא ההודאה על מה שאוכל, כיון דבתחילת הברכה היתה כונתו לשיכרא הרי דהופקעה מברכתו מהות של ברכת הודאה על שיכרא, ונמצא דמעשה הברכה קיבלה מהות אחרת לגמרי, וכן בהבדלה דאע"ג דהבדלה נעשה ע"י אמירה, אכן מהות המעשה הוא בהא דמבדיל בין קדש לחול, וכיון דאינו מתכוין להבדיל הרי דמפקיע מאמירת ההבדלה את מהותו דמצות הבדלה, ולפ"ז איה"נ לו יצויר דיש מציאות שבהנחה של תפילין שייך משמעות אחרת חוץ ממצות הנחת תפילין והוא היה נותן לזה משמעות אחרת, הרי דה"ה דגם בזה לא היה יוצא יד"ח, ולפ"ז לדוגמא אם משתמש בלולב ע"מ לנקות את ביתו והגיע חג הסוכות נראה דלדעת רבינו שמואל דמיא להבדלה וחמרא ושיכרא, דכיון דלהדיא יש במעשהו מהות אחרת ולא את מהות המצוה הרי דמפקיע את השם מעשה מצוה, אכן לפירוש השני של הר"י החילוק הוא בין מצוה שבמעשה לבין מצוות של אמירה דבהא בעי כוונה לכ"ע מדין לאשווי מעשה, והנ"מ בין שני הפירושים, דלפ"י הרבינו שמואל בסתמא אם לא חשב על חמרא מהני ברכתו גם על השכרא, וכדעת החיי אדם, אכן לפ"י השני כל מצוה שבאמירה לכ"ע בעי כוונה, הרי דכשמברך על שיכרא בעי לכוון על שיכרא וללא כונה אינו יוצא יד"ח, ועדין צ"ע בזה.

בשיטת ר' אברהם בן הרמב"ם לחלק בין מצות דעשייה לשמיעת קול שופר ומגילה דבעי כונה

ויעוין בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם הל' שופר פרק ב' וז"ל, שאלה למה נתיחדו שופר ומגלה לעשותם בכונה והלא אמרו מצות אינן צריכות כונה, תשובה המצות שאמרו אינן צריכות כוונה הן מצות שקיומן בעשיית מעשה, שגוף אותה העשייה היא המצוה, כגון אכילה וטבילה וקריאה וכיוצא בהן, אבל שופר ומגלה הואיל וגוף המצוה שמיעת הקול בעלמא היא כי לא מכוין מאי קעבד מן המצוה. אבל טובל וכיוצא בו אם לא כיון לבו כבר קיים בשעת עשייה. וכן נמי שומע מגלה כשומע שופר, ותדע שלא הצרכנו קורא למגלה לכוון לבו לצאת אלא שומע בלבד אבל הקורא עצמו אין דינו חמור מקורא קרית שמע ואם כוון לבו לקרות אע"פ שלא כוון לצאת יצא, ותפלה וקריית שמע הן דבור לפני מלך מלכי המלכים ב"ה וצריכין כוונה אחת, עכ"ל. ולכאורה מבואר בדבריו דקריאה חשיבי מעשה כמו אכילה וטבילה וא"כ צ"ב בדבריו דמ"ש ק"ש ומגילה ושופר דהא הוי מצוה של קריאה, אכן לפמשנ"ת א"ש, דאיה"נ היכי דהמצוה הוא עצם הקריאה למ"ד דלא בעי כונה יצא יד"ח אף אם קרא בלא כונה דהא סו"ס קיים את מעשה המצוה, אכן כל מה דפסק הרמב"ם דשאני ק"ש ושופר ומגילה דבעי כונה הינו משום דהאמירה אינו אלא מעשה המצוה, אבל מהות המצוה בק"ש הוא הקבלת עול מלכות שמים, ובשופר זה השמיעה, ובמגילה זה הפרסומא ניסא, ומש"ה במתעסק ואינו מתכוין כלל למהות המצוה בהא לא יצא יד"ח. והדברים מאירים.

מה שבת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 60

חיבור לתפילות ראש השנה

זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם לפניך גגלו כל תעלומות וכו'.

וברכת שופרות היא לרמוז על העקר השלישי שהוא תורה מן השמים, ועל כן היא מתחלת אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמהם, מן השמים השמעתם קולך וכו', ולפי שמתן תורה היה באמצעות קול שופר חזק מאד כמוהו לא נהיה מן העולם, נקראת שופרות, כי הקולות והלפידים שהיו שם כבר היו בעולם כיצא בהם או ממנים, אבל קול השופר בזולת שופר לא היה מעולם ולא היה כן עד זמן הגאולה, שהיא שעה שתתפרסם תורת האמת בפני כל העולם, ועל אותה שעה נאמר "וד' אלהים בשופר יתקע". עכ"ל.

מטרת הימים הנוראים היא לחזק בקרבנו יסודות אלו בצורה משמעותית, בכדי שיסודות אלו, הידועים וברורים לנו, ישפיעו בפועל על המעשים, ויגרמו לנו להתקדם בעבודת השם, באשר הפעולות של האדם מושפעות מהרגשי ליבו ושיאפיותיו, ובנוסף חיזוק יסודות אלו מביא לידי יסודות בדין שיש על האדם בראש השנה, וככל שהאדם יחזק עיקרים אלו בקרבו, הדין יהיה עליו יותר לטובה, וכמ"ש העיקרים וכנ"ל.

התפילות והפיוטים הנאמרים בראש השנה סובבים כולם סביב יסודות אלו, מלבד ברכות מלכויות זכרונות ושופרות שהם כוללים את ג' היסודות הנ"ל, גם הפיוטים יש מהם העוסקים במלכות ד' (כמו פיוט ד' מלך, לעדי עד מלך, ויאתי כל לעבדך, עלינו לשבח), יש מהם העוסקים בהשגחתו בבריאה, שזה כולל גם את המשפט בראש השנה (כמו פיוט לבחון לבבות ביום דין, ונתנה תוקף, היום הרת עולם), ויש מהם הכוללים את שני היסודות הנ"ל (כמו אתה הוא אלוהינו כשמים ובארץ, וכל מאמינים), וכולם סובבים סביב היסוד השלישי של תורה מן השמים, שהתורה היא סדר מלכות חדש בעולם (בעיקר לכלל ישראל), ולפי קיום התורה נגזר השכר והעונש.

רבי התפילות והפיוטים המפורטים את היסודות הנ"ל, וכן הניגונים המרגשים, מטרתם להחדיר ולהשריש בלב האדם יסודות אלו בצורה חזקה, ובאשר במציאות בזמננו במשך השנה פחות עוסקים באופן יסודי בהחדרת עיקרי האמונה לתוכנו, לכן דווקא בדורנו ישנו צורך מיוחד בתפילות ארוכות עם ניגונים מעוררים בכדי להשריש בקרבנו באופן חזק את יסודות האמונה, (וגם הריקודים הארוכים בשמחת תורה מטרתם להרעיד ולהקדיד את מיתרי הלב לשמחה בעבודת השם, ואמ"ל).

אין תועלת לנסות לעורר את הרגש בכה, אם תעקוב אחרי עצמך את התרגשות מספיק זה דווקא יפריע לך להתרגש, כי הרגש נובע מחיבור פנימי המגיע מכח הריכוז בתוכן התפילות, וההמתנה לרגש מפריעה לריכוז, עיקר העבודה היא להבין את מה שאומרים בתפילה, לנגן בעניינה את הניגונים מתוך הקשבה לתוכן הדברים, ודבר זה הוא מה שמביא את הרגש (והארכנו בענין זה במסגרת זו בשנה שעברה).

הימים הנוראים זו הזדמנות חשובה להתרומם מעט מהחשיבה השגרתית של חיי היום יום, בהם אנו סרודים יותר בעצמינו, בעבודת ד' האישית שלנו ובשאר צרכינו, ולחשוב יותר על הקב"ה ועל גדולתו מלכותו והשגחתו עלינו.

כיון שעיקר עיסוקו של בן ישיבה הוא לימוד התורה, חשוב ליצור קשר חזק בין הימים הנוראים לענין זה, להבין שההצלחה בתורה, הבנה ישירה ועמוקה, חברות טובים, ריכוז וישוב הדעת (מי ינוח ומי ינוע מי ישקט ומי יטרף), הכל נגזר בראש השנה.

ענין הקבלות בראש השנה מטרתו להוציא לפועל את ההרגשים של ראש השנה, בכדי שכאשר נחזור לימי השיגרה לא נחזור למצבנו הקודם, עבודת האדם היא להתעלות עוד ועוד כל ימי חייו, וכל ראש השנה ויום כיפור וכדומה זה הזדמנות לעשות עוד צעד קדימה, וקבלה קטנה מכח אותם הרגשות פריה רב להעמיד את האדם במדרגה גבוהה יותר, קבלת מלכותו והכרה בהשגחת ד' ובתורה חייבת לבוא לידי ביטוי במעשים, וכמ"ש החפץ חיים (שם עולם א' ב') 'וגם על עיקר קבלת מלכות שמים שמעתי בשם הגאון האמיתי ר' ישראל סלנטר זצ"ל שהתאונן שבעונותינו הרבים אין אנו נוהגין כראוי, אמת שאין אנו מתעצלין להמליך השם יתברך על כל השבעה רקיעים ועל הארץ בד' רוחותיה כדון, אבל על עצמנו אין אנו מקבלין אותו למלך שיהיו אברינו נשמעין לקבל עליהם עול מלכותו יתברך, וכמה פעמים שוכחים דבר זה לגמרי'.

ויהי רצון שנזכה כולנו להתרומם ולהתחזק בימים אלו, באופן שהדבר ישפיע עלינו בעבודת ד', ועי"ז נזכה לנתיבה וחתומה טובה.

תפילות הימים הנוראים תופסות מקום נכבד מימים אלו, מאמרים רבים נכתבו ושיחות מוסר רבות נמסרו בכדי לבאר מהות העבודה בימים הנוראים, הרגשתי האישית היא שלפי רובי העסק בדברים אלו רק מבלבל, אני מרגיש כמו לימוד סוגיא עם כמות גדולה מידי של מפרשים ורייד ישיבתי ש'מורב עצים לא רואים את היער'.

בנוסף התפילות בימים הנוראים ארוכות מאד, עד כדי שלא נשאר כמעט זמן לעסק בתורה ולשאר דברים, אריכות זו מקורה לא רק מצד עצם אריכות התפילה, אלא הרבה בעיקר בגלל מנגינות הפיוטים והתפילות, המנגינות יפות ומעוררות, אולם ההרגשה שלי היא שהתפילות הם ארוכות מידי, לפי הידוע בדורות הקודמים התפילות לא היו ארוכות כ"כ וכן לא האריכו כ"כ בניגונים, זה לכאורה לא מתאים כ"כ לאוירה של הימים הנוראים להתעסק בניגונים, היה טוב יותר להתמקד בתפילה עצמה ולגמור אותה כבר בשעת צהרים מוקדמת, ולנצל את שאר הזמן ללימוד וכדומה.

אשמח לשמוע כיצד ניתן למצוא מהלך ברור בענין עבודת הימים הנוראים, וכן לשמוע מה עומד מאחורי הניגונים של הימים הנוראים, ועי"ז אוכל להתחבר יותר לתפילות הארוכות ולמנגינות.

שאלתך נכונה ומורכבת מג' חלקים: א' האם ניתן למצוא הסבר בסיסי ויסודי עבודת הימים הנוראים. ב' מה הענין באריכות התפילה. ב' מה הענין בניגונים.

יש צדק בטענתך שריבוי ידיעות בנושא מסוים לא בהכרח מביא בהירות בהבנתו, לפעמים אנו מרגישים צורך להתחבר ולהבין דבר מסוים, ולשם כך אנו קוראים חומר רב על הענין, ובסופו של דבר זה לא מביא לא הבנה ברורה ולא חיבור. דבר זה נכון גם בהבנת סוגיא בגמרא, וגם בהבנת ענין מסוים בעבודת השם שגם הוא סוגיא בפני עצמה. ולכן חשוב מאד להתמקד בהבנה בסיסית של היסודות, ועליהם להוסיף עוד ועוד הבנה ועומק.

השינוי בתפילות הוא בעיקר בתפילת הלחש וחזרת הש"י, תפילת הלחש כוללת ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות כמו בתפילת י"ח, וברכה אמצעית ובכך תן פחדך וכו' שזו תפילה על התגלות מלכות ד' בגאולה העתידה, ובמוסף מוסיפים גם את ברכות מלכויות זכרונות ושופרות.

מלכויות זכרונות ושופרות כוללים את יסודות האמונה שחיוזקם נצרך לכל יהודי, באשר למרות שבדרך כלל יסודות אלו ידועים לכל בן תורה, ואין לו ספק באמינותם, אולם עיקר העבודה היא "ההשבות אל לבבך", באופן שהידיעות ישפיעו השפעה ממשית וחזקה יותר על המעשים, (וכפי שכתב המסילת ישרים שרוב דבריו בספר זה ידיעים, אבל התועלת מהם היא בחזרה קבועה על הדברים).

נעתיק כאן קטע מעט ארוך (אותו היה מזכיר באלול מו"ר הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצ"ל משגיח ישיבת פוניב' (שבשבת היה יום השנה השביעי לפטירתו הפתאומית, יהיו הדברים לעילוי נשמתו), אך חשיבותו גדולה, באשר הוא מבאר את עיקרי העבודה שלנו בראש השנה (ובכל השנה).

כתב בספר העיקרים (מאמר א פרק ד) וזה לשונו:

'הדרך הנכון שיראה לי בספירת העיקרים שהם שורשים ויסודות לתורה האלוהית הוא, כי העיקרים הכוללים וההכרחיים לדת האלוהית הם שלשה, והם: מציאות השם, וההשגחה לשכר ולעונש, ותורה מן השמים. ותחת כל עיקר מאלו שורשים וסעיפים משתרגים ומסתעפים מן העיקר ההוא, כי תחת מציאות השם הוא שורש היותו קדמון ונצחי ודומיה, ובכלל תורה מן השמים הוא ידיעת השם והנבואה ודומיה, ובכלל ההשגחה הם השכר והעונש בעולם הזה לגוף ובעולם הבא לנפש.

והמורה על היות ג' העיקרים הללו שרש ויסוד לאמונה אשר בה יגיע האדם אל הצלחתו האמיתית, הוא מה שיסודו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת מוסף של ראש השנה ג' ברכות, שהם מלכויות זכרונות ושופרות, שהם כנגד ג' עקרים הללו, להעיר לב האדם כי בהאמנת העקרים הללו עם סעיפיהם ושורשיהם כפי מה שראוי יזכה האדם בדינו לפני השם.

כי ברכת מלכויות היא כנגד עיקר מציאות השם, ויורה על זה נוסח הברכה, על כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפירת עונך, להעביר גולולים מן הארץ והאלילים כרות יצרתו, לתקן עולם במלכות שדי וכו', כיצור ידוע כל יושבי תבל כי לך תכרע כל בך תשבע כל לשון, ויקבלו כולם את עול מלכותך.

וכן ברכת זכרונות תורה על ההשגחה והשכר והעונש, וכן יורה נוסח הברכה, אתה

זמני הדלק: שבת יום א' דר"ה
 ירושלים: 6:14 מוקדם: 6:04
 בני ברק: 6:30 מוקדם: 6:20
 מודיעין עילית: 6:23 מוקדם: 6:13
 חיפה: 6:23 מוקדם: 6:13
 טבריה: 6:19 מוקדם: 6:09

העלון השבוע
 לזכות הולדת בני
 הרך הנולד בן ברינדל
 ברוריה שנזכה לגדלו
 לתורה ולחופה

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

ההזדמנות שלנו לפנינו: היום האחרון של השנה, מתקן את כל השנה!!

אחד בשנה חשוב שנה, שמלך שנתמנה ביום האחרון של השנה, למחרת נקרא שנה שניה, וכיו"ב לעניין המלכה ה' על האדם, שהמקבל עול מלכות שמים על עצמו ביום זה, נחשב שקיבל עומ"ש כל השנה, והוסיף לחדש שהרי מקצת היום ככולו... וא"כ ע"י תשובה אמיתית 'ברגע' האחרון של השנה, גם ניתן לתקן כל השנה... (אבל היצ"ר לא פראיר ולא שווה לחכות ל'רגע' האחרון... והבאנו עוד מקור מגמ' חגיגה ה:),

והביא הגר"ח פלאג'י בשם מקובלים, שבער"ה יקרא פר' הביכורים מפר' כי תבוא, (מפסוק א' עד י"א) ובזכות ההודאה והודוי ימחל לו כל עונותיו...

הטור הביא (תקפא) מדרש במעלת הצום בערב ר"ה, ושנמחל לנו בזכותה שליש מהעונות, (ע"ש), וכך הביא החיי אדם (בסי' קל"ח - ה'), ערב ר"ה הוא היום האחרון מהשנה, וקבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה חשוב כאילו שב כל השנה!! ולכן נהגו שכולם מתענים ומשכימים הרבה קודם היום, ומרבים בסליחות ובידידים, וישים כל אדם על ליבו לשוב בכל ליבו, ומכ"ש מעבירות שבין אדם לחבירו, ולא ימתין עד עיו"כ לבקש מחילה, אלא יקדים עצמו למצוה, וכל היום יעסוק בתורה ובמצוות, ולא יסיח דעתו כל היום מתשובה.. (ע"ש),

וכע"ז ביאר הליקוטי הרי"ם והביא שמקורו בגמ' בר"ה ב: יום

זכור 'ברית אברהם' ועקידת יצחק: לעניין שלום זכר בלידת בן, ובפרט בר"ה.

לראותו לפני שיעברו קודם אצל המלכה, וכך אמר הקב"ה אל תביאו לפני קרבן לפני שעבר עליו שבת, שאין ז' ימים ללא שבת, ואין מילה ללא שבת, ועוד טעם מהדרישה לבוא לתינוק ולנחמו על תורתו ששכח בלידתו, וכן ליעב"ץ (בספרו מגדל עוז) נקרא 'סעודת זכר' מלשון זיכרון וזכירה, ולכן מנחמים בשבת שנאמר עליה זכור, את הזיכרון של התורה שנשכחה ממנו, ועוד ששבת היא המצוה הראשונה שהתינוק מקיים, ולכן עושים סעודה להתחלת התורה ושמירתה שלו.

ובספר המטעמים מנחמים מנחמים התינוק שהנשמה נעצבת שיורדת לעולם וכמו שנאמר ע"כ אתה נוצר, ולכן באים לנחמה, ועוד ביאר שלתינוק לפני הברית לא מגיע עדיין הנשמה

יתירה בשבת, ולכן באים אצלו בליל שבת ומדברים על עניני הברית, ובזה מזמינים את התינוק לדבר מצוה, והזמנה מילתא, וממילא התינוק מוכן לברית, רק מצוות התורה לחכות ליום ח' מעכבתו, ועי"ז זוכה גם לנשמה יתירה, ובאבן ישראל תירץ שבאים להקביל פניו כהקבלת צדיק הבא לעיר, (ספר אוצר הברית ב' עמ' קצח)

וממילא לרוב הטעמים עיקר השלום זכר הוא היכן שהתינוק נמצא, ולא כדנהוג השתא, ובפרט העושים בביהכנ"ס אינו פשוט להכניס אנשים לבוא ולפטפט בו שהרי בכה"ג לכא' אינו סעודת מצוה.

במעלת 'ויכול'

הגר"ש דבליצקי זצ"ל עורר כבוד שנה לכוון יותר באמירת ויכול בליל ר"ה שעליו נאמר (שבת קיט) שמכפרת עוונות,

ולגבי שלום זכר בשבת ר"ה הביא שאינו יודע מה המנהג, אבל גם כשעושים יש לעשות באופן שלא יהיה דברים בטלים וקלות ראש, כי קדוש היום לאדונינו, (קיצור הלכ' מועדים, נספחים)

(מטה אפרים קפג ג') אמנם הביא הגר"א דינר שליט"א שבזמניו הארבעים מבושלים, ואין בהם חשש כיחו וניעו, אמנם לגר"י פישר זצ"ל אין 'לחלק' ארבעס בר"ה שהוא מאכל אבלים, וזה סימן רע, אלא רוביא. (ובדברי יציב הקל)

טעמים בעשיית שלום זכר

מקורו בגמ' בב"ק פ. 'רב שמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן

ואמרי ליה לבי ישוע הבן' וביאר רש"י ששבוע הבן זה ברית מילה, וישוע הבן: לרש"י זה, משתה שעושין לפדיון הבן בכור, שישועה זה כמו פדיון, אבל תוס' הקשה של"ש לומר על פדיון לשון ישועה, והביא פירוש ר"ת שהכוונה לשלום זכר, שהישועה שהוולד נושע ממעי אימו, והיו רגילין לעשות סעודה, ועפ"ז פסק התרומה"ד והרמ"א בסי' רס"ה י"ב: עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה, בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם והוא ג"כ סעודת מצוה, ובט"ז ביאר ג' טעמים,

התרומת הדשן הסביר לטעם לעשותו בליל שבת שבליל שבת כולם בבתיהם, ועוד טעם עפ"י המדרש למלך שאמר שלא יבואו

מתי בר"ה צריך להיות בשמחה 'יתירה', ומתי בפחד... וכמה בדיוק לאכול בסעודה... (מ"מ לעיון במקורות...)

ובמעשה רב למד 'ממקרא קודש' שאסור להתענות בו (שו"ע ומשנ"ב סי' תקכ"ט ב', וממילא יש חיוב לקנות מתנה לאשה ככל יו"ט, ולהאכיל לעניים, ובס"ק י"א הביא שיש גם מצות בשר ויין), ואכן הגר"א שמח מאד בעת תקיעת שופר, שזה זמן

כבר הבאנו את דברי השו"ע והמשנ"ב בסי' תקצ"ז, שבר"ה יש מצוות 'ושמחת בחגך' ככל יו"ט! ובפרט שעל ר"ה נאמר בנחמיה 'אכלו משמנים ושתו ממתקים' ואל תעצבו.. וממילא זה גם חיוב לשמוח! וזה לא רק המלצה...

(יש"ש ביצה ב' ד') אין בר"ה מצוות שמחה)

ולכן בר"ה לא אומרים בתפילה 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון' (שו"ע תקפ"ב ח') ומסביר הב"ח שאפי' שר"ה חג, אבל כיון שהוא יום הדין החג הזה לא ניתן לששון ולשמחה כבשאר החגים, וכן יש להתפלל באימה וביראה, לפי שאנו 'תלויים בדין', ומה"ט יש שנהגו גם להתפלל בכריעה (משנ"ב שם ס"ק י"ג),

וכן כתב בחיי אדם פרק קל"ט: בליל ר"ה יכנס לביהכנ"ס ביראה ורעד, ויתפלל בכוונה גדולה, ובסעודה הביא שיאכל בשר ומיני מתיקה לסימן טוב, ויהיה שמח ליבו שמחה של מצוה, ובטוח בה' עם התשובה ומעשים טובים, ולא שמחה של הוללות, ויזכור שהוא והעולם כולו תלויים בדין, ולכן ימנע ממאכל שחביב לו מאד.. אבל יזהר 'מאד' שלא יכעס בימים אלו, (ע"ש, וכע"ז במשנ"ב תקפ"ג ס"ק ה'), וכן כתב רש"י בגמ' (ר"ה כו:): שהטעם למצוות השופר הכפוף, 'כמה דכייף איניש בתפילתו פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני וליבי שם', עכ"ל.

אמנם בשעת ברכת שהחיינו הביא שעה"צ (תקפ"א ס"ק י"א) שיש להיות 'בשמחה יתירה', ולכן כתב שאכל אינו במצב שמחה יתירה, וממילא לא ידליק נרות חנוכה בביהכנ"ס! רואים ששהחיינו בלי שמחה יתירה, זה אינו שהחיינו, וזה חידוש שבהלכ' ר"ה, מובא הלכה להלכ' חנוכה.

יוצא שבר"ה הכל ביחד, חיוב 'שמחה' ביחד עם ענוה, ועם 'תשובה ויראה ופחד', והעיקר בלי כעס... וע"ז נזכה בדין, ואיך זה יתכן? וביארו כמו אדם שמתרגש ושמח שהוא אמור לנאום במעמד הכתרת מלך לפני מיליוני בני אדם, ששמח מאד ובכ"ז הוא גם בפחד, ויה"ר שנוצח לזה.

הידעת? גם בר"ה שחל בשבת נחשב שתוקעים בשופר:

תרועה, הוי כמו תקיעה!! וממילא גם בשבת נחשב שאנו תקענו בשופר.. ואפי' שבתפילה עצמה יש שינוי בנוסח התפילה שבר"ה שחל בחול, אומרים 'יום תרועה מקרא קודש', בר"ה שבשבת יאמרו 'יום זכרון תרועה' ובדיעבד שהחליף אינו חוזר. (משנ"ב תקפ"ב ס"ק י"ט)

הידעת? יתכן שבסוף גם השנה וגם שנה הבאה 'בסוף' ר"ה 'לא' יחול בשבת!!

לירושלים, שהרי מחללין שבת בשביל קידוש החודש, ואז ר"ה יחול בשבת..

במעלת יו"ט ר"ה בשבת.

וכבר אמר הקדושת לוי שבמשנה פ"ד כתוב 'יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת', שזה נוסח שלא מצאנו באף יו"ט אחר, וזה בא לבאר שבכה"ג הוי עיקר ר"ה גם בלי השופר, וכה"ג הביא המהר"ל (תפא"י כח) שחידוש המשנה שלא נחשוב שאינו ר"ה בלי השופר בשבת, אלא אדרבא אנו הרי נמנעים משופר כי אם יתקעו בשבת, יתכן ויהודי אחד יטלטל את השופר וזה יהרוס יותר את הראש השנה.. והשופר לא יגן עלינו... ומאידך כשאנינו תוקעים אלא 'מזכירים הפסוקים' ב'יום הזיכרון' זה מגן יותר, וכתירוץ המשך חכמה שנחשב לעקידת יצחק רוחנית. (ועיין גם בספר דולה ומשקה להגר"י הורביץ זצ"ל)

המלכת המלך בכל העולמות, ולכן צריך להיות ברוב שמחה וחדוה (תוס' מעשה רב אות ר"ו).

ולכן גם 'מכבסין ומסתפרים בערב ר"ה', להראות שאנו 'בטוחים' בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטינו, (משנ"ב תקפ"א ס"ק כ"ה)

ורק הביא השו"ע שיש להזהר מקלות ראש, ולכן לא יאכלו כל שבעים.. ומאידך בגמ' ע"ז ה. המובא במשנ"ב ובשעה"צ סי' תקכ"ט ס"ק י"א כתבו שיש 'להרבות בסעודת ר"ה' לסימן טוב בתחילת השנה.. (ולכן המוכר בשר מחוייב להודיע לקונה אם מכר אמה שלא יעבור וישחוט 'אותו ואת בנו', וכבשמחת תורה שמרבים בסעודה להראות שהוא רגל בפני עצמו, וכפסח ושבוועות), אמנם אפי' שמרבה צריך לזכור שלא יאכלו כל שבעים.. וכן על ר"ה נאמר בתורה 'ועשיתם עולה' ולא ככל החגים שנאמר 'והקרבתם' לומר שאדם יעשה עצמו 'כאילו שמקריב עצמו', ולכן קבעו לפחות ד' ימים לסליחות כביקור הקרבן (משנ"ב סי' תקפ"א סק"ו, ע"ש)

וכן יש להימנע מללבוש בגדים חשובים כבגדי ריקמה ומשי כבשאר יו"ט, כדי שתהיה אימת הדין עליו, אלא ילבש בגדים לבנים נאים, (משנ"ב שם, אמנם הקילו מרנן הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ זצ"ל ללבוש פראק, שאינו בגד מפואר כ"כ..),

וכן לא אומרים הלל בר"ה ואפי' שאנו 'בטוחים' שנצא זכאים בדין!!.. והטעם הביא המשנ"ב שצריך להיות ירא וחרד 'ועי"ז' נזכר לזכות, (משנ"ב תקפ"ד סק"א), וכן כתב הרמב"ם (הלכ' חנוכה ג' ו') 'אבל ר"ה ויו"כ אין בהם הלל לפי שהם ימי 'תשובה ויראה ופחד', לא ימי שמחה 'יתירה' עכ"ל, (משמע ברמב"ם שיש שמחה רק לא שמחה יתירה, משא"כ למהרש"ל

אין תוקעין בשופר בערב ר"ה משני טעמים, או להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות החובה, או לעררב השטן שיחשוב שעבר ר"ה, (משנ"ב תקפ"א ס"ק כ"ד) והביא המשנ"ב שגם בשנה שא' דר"ה יחול בשבת, וממילא בשבת לא יתקעו, לא יתקע בער"ש והסבירו בשעה"צ ס"ק ל"ה: כיון שאומרים 'זכרון

אפי' שכעת לפי לוחות השנה ר"ה של תשפ"ז ותשפ"ח אמור ר"ה לחול בשבת, וממילא גם יו"ט ראשון של סוכות ושמחת תורה, הביא הגר"א דינר שליט"א בשיעוריו: שאם נזכה לביאת המשיח לפני ר"ה, כתב הביאה"ל (תכ"ז) שיחזורו לקדש החודש עפ"י הראיה, ולא ינהגו עפ"י הלוח, והרמב"ם בהלכ' קידוש החודש (א' ג') הביא שאפשר לראות הלבנה, רק כ"ד שעות לאחר המולד, ובנוסף 24 שעות לפני המולד, לא נראה הירח, ובשנים אלו 24 שעות מהמולד יחולו רק בשבת בבוקר!!.. וממילא העדים יוכלו לראות הירח רק במוצ"ש, ויעידו ביום א' ורק אז יהיה ר"ה, ולרמב"ם (שם, פ"א ג' ו') אפי' שידועים מתי המולד ממתנים לעדים שיבואו ורק אז מתקדש החודש, וכשלא יבואו עד ל', ממילא מתקדש ל' בחודש, והוסיף שבשנת תשפ"ח יש אפשרות שיראו בשבת הירח באפריקה, ואז ב' עדים יטוּסוּ

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'

ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com

לייעמיעת שיחות חזק בנשוא שבת בטל: 073-2951324

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

מסכת חולין דף קכ

נפש לרבות את השוטה

"נפש - לרבות את השוטה." ופירש רש"י ש"נפש" משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, ואפילו שוטה, כמו "אם יש את נפשכם", שהיא לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו.

הגר"א בביאורי אגדות (בכורות ח, ב) מבאר ע"פ יסוד זה, את החלוקה של "נפש, רוח, נשמה", דהיינו שהנשמה היא החלק העליון, הרוח חומדת דברים שאינם גשמיים ככבוד וקנאה, והנפש היא התאוה הגופנית, כדברי רש"י כאן.

ובזה מבאר הגר"א את הגמ' בברכות (ג, א) דאיכא ג' משמרות בלילה - משמרת ראשונה חמור נוער דהוא כנגד הנפש, בעל תאוה, אשר בשר חמורים בשרם. משמרת שניה כלבים צועקים דהיינו רדיפה אחר הכבוד והעשירות. ובמשמרת שלישית יש התנוצצות הנשמה, ואז תינוק יונק מושי' אמו דהיינו התורה, ואשה מספרת עם בעלה דהיינו הרהורי תשובה של כנסת ישראל לבעלה הראשון - 'אלכה ואשובה אל אישי הראשון'.

וג' חלקים אלה באדם, הם כנגד ג' בנים של אדם הראשון: קין עסק בעבודת האדמה, כנגד הגוף. הבל עסק בעבודת הצאן שהוא כנגד הקנינים המדומים ששייכים לרוח. שת נולד בדמותו וצלמו של אדם הראשון וכנגד הנשמה.

וזהו הויכוח בין קין להבל, שקין אמר להבל שעליו לרחף באויר ולא לדרוך על הארץ, כי הבל שייך לבחינת הרוח. ובאמת שכל העבודה היא לחבר את הכל להקב"ה, וגם ענין קין הוא שהגוף יתחבר לנשמה. וזו אכילת שבת ועשיית המצוות - לחבר את הגוף והנשמה. וקין והבל היו פגומים בכך שלא התחברו יחד ולכן לא יצא מהם תיקון העולם. ע"ש בגר"א באורך.

על דרך זה במבט אחר, מביא השם משמואל (סוכות תרע"ח), שהחלוקה היא (עפ"י המהר"ל): גוף, נפש, שכל. הגוף הוא הגשמי, הנפש היא מה שהלב חושק, והשכל מתחבר לתורה. וכנגדם ג' מתנות טובות שזכו ישראל במדבר: מן הוא כנגד השכל ובזכות משה. באר שהיא המים התחתונים העולים למעלה, היא כנגד הנפש שהיא מלשון רצון, שהאדם משתוקק להתחבר להקב"ה, כמו הנוקבא המשתוקקת לקבל

מהדכורא, והבאר בזכות מרים. ענני הכבוד הם כנגד הגוף, שמכסים אותו, והם בזכות אהרן שמקרב את כל האנשים, אפילו החומריים ביותר.

וכנגד ג' אלו יש את ר"ה יו"כ וסוכות.

ר"ה שהוא הראש, כנגד השכל ומשה רבינו. יוה"כ הוא הזמן שרוצים להתחבר לה', כנגד הבאר. ובסוכות הם זכר לענני כבוד, וכמו"כ בחג זה מקדשים את הגוף ומכניסים אותו לסוכה.

נמצא שיש כאן ב' אפשרויות לתרגום המושג נפש: א' להגר"א זו הנפש המשתוקקת לענינים גשמיים, אלא שצריך לחבר אותה לנשמה. ב' לשם משמואל זו הנפש שמשתוקקת להקב"ה.

דף קכא

אכילה פבהמה קודם שתצא נפשה

"הרוצה שיבריא, חותך כזית בשר מבית שחיטה ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה וממתין לה עד שתצא נפשה כו", וכתב רש"י דממתין עד שתצא נפשה משום שאמרו בסנהדרין (סג, א) מנין לאוכל מבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה שנא' לא תאכלו על הדם, ואסמכתא בעלמא היא."

לעומת זאת דעת הרמב"ם (שחיטה א, ב) שהוא איסור דאורייתא, אלא שאינו לוקה.

ובביאור שורש המחלוקת בין רש"י לרמב"ם נראה כדלהלן.

הרמב"ן (ויקרא יט, כו) מביא על פסוק זה "לא תאכלו על הדם", את המעשה בשאול שנלחם עם פישתים שנאמר בנביא (שמואל א יד, לג) "הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם", שהיו אוכלים מן הבהמה קודם שתצא נפשה. וזהו מה שאמר הכתוב שם "ויעט העם אל השלל", שהיו כעיט הדורס ואוכל. ומכאן שהאיסור הוא מדאורייתא, שהרי בנביא עדיין לא היה איסורים דרבנן.

אמנם רש"י בשמואל מבאר באופן אחר, שהחטא היה שאכלו קדשים לפני זריקת הדם, או ששחטו אותו ואת בנו ביום אחד. והנה בזבחים (קכ, א) מובאת מחלוקת אם אפשר לשחוט בבמה בלילה, והביאו את הפסוק בשמואל ששחטו בלילה, ומשני כאן בחולין כאן בקדשים.

דף קב

קרקפלו של רבי ישמעאל

"ת"ר ליגיון העובר ממקום למקום ונכנס לבית הבית טמא שאין לך כל ליגיון וליגיון שאין לו כמה קרקפלין, ואל תתמה שהרי קרקפלו של ר' ישמעאל מונח בראש מלכים."

התורה חיים מציין להגמ' בע"ז (יא, ב): "אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש להם ברומי, אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חגר ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון ומניחין לו בראשו **קרקפלו של רבי ישמעאל**, ותלו ליה בצואריה מתקל ר' זוזא דפיאז ומחפין את השווקים באינך, ומכריזין לפניו סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זיפנא (כלומר, אחיו של עשיו הוא שקרן דהיינו יעקב), דחמי חמי ודלא חמי לא חמי, מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזיפנא בזיפנותיה (מה הועילה רמאותו של יעקב). ומסיימין בה הכי ווי לדין כד יקום דין (אוי לעשיו, כאשר יקום יעקב)."

ומבאר התורה חיים: "ונראה דלכך עושין דברים הללו, לפי שעיקר הצלחת ישראל בזמן שבהמ"ק קיים היתה בג' דברים, **בכהונה ונבואה ומלכות**, ולכן המה באים להתפאר עצמן ולהראות שיש להן דמיון מאותן ג' דברים אשר עיקר ההצלחה תלויה בהן, ולהכי מביאין אדם אחד ועושין אותו כדמות מלך וכהן ונביא, ולכך מרכיבין אותו על אדם חגר רמז למלכות שהן מולכין עלינו, ומלבישים אותו בלבושו של אדם הראשון רמז לכהונה, כדאיתא בב"ר לגבי ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור, שבהן היו הבכורות משתמשין, ופי' שהעבודה היתה אז בבכורות. ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו, רמז לנבואה של העובדי כוכבים אשר המה דורשים אל מעוננים וקוסמים לידע עתידות (א"ה, ונוסף לכך מה שהזכרנו בשיעור הקודם בשם הרדב"ז, שעור האדם מועיל לכישוף). ולהכי מסיימין וי לדין כד יקום דין, כמו שכתוב ולאום מלאום יאמץ, שלעתיד תחזור לנו המלוכה ונצליח בשלשתן כמקדם."

ונמצא שמה שהוזכר כאן שהם נושאים איתם את עורו של רבי ישמעאל, הרי זה כמבואר שם במס' ע"ז.

ונציין נקודה נוספת, שלכא' יש סתירה כמה שמוכר בגמ' בע"ז אודות הטקס שעושים ברומא, דמצד אחד הם אומרים שיעקב הוא זיפן באומרו שהוא הבן העיקרי, ומאידך הם מודים שלעתיד לבא יתגבר יעקב על עשיו.

רבי שלמה קלוגר בספרו עבודת עבודה מבאר כך, דידוע שיש שני זמנים של גאולה - '**בעיתה'** ו'**ואחישה'**. וכפי שרמזנו "ל מאריך בספריו שיש תאריך שהקב"ה יסובב את הסיבות שתהיה הגאולה על כל פנים, אולם גם קודם הזמן ההוא יש אפשרות להקדים את הגאולה ע"י תשובה וקיום התורה. ומעתה, מודים הרומאים שאם יעשו ישראל תשובה יגאלו, אך אין הם מודים שיש הבטחה גמורה שייגאלו על כל פנים, בזה אינם מודים וטוענים שיעקב הוא זיפן.

ומקשה החק נתן בזבחים, בשלמא אי מיירי בקדשים עברו באיסור שאכלו קודם זריקה, אך אם מיירי בחולין, איזה איסור היה בזה, אלא שרש"י יישב זאת בפירושו השני ששחטו אותו ואת בנו, והרמב"ן הרי לומד שאכלו קודם שתצא נפשה. נמצא שלרמב"ן יש מכאן מקור שאכילה קודם שתצא נפשה אסורה מדאו', ולרש"י אין מקור.

והנה יש חילוק בין ישראל לגויים לענין מפרכסת, אי יש בה אבר מן החי, דישראל מותר וגוי אסור (אלמלא סברת מי איכא מיד וכו').

והמהר"ל (גבורות ה' פס"ו) מבאר שיסוד איסור אבר מן החי הוא שעל האדם להתאפק ולרסן את מידת התאוה. ובזה מובן שאצל אוה"ע דיני אבר מן החי חמורים יותר, שכן הם עלולים יותר להתגברות התאוה, ואילו ישראל שגדורים בעריות, לא נאסרו לאכול מפרכסת.

ובזה מבואר שנחלקו רש"י והרמב"ם עד כמה גם לישראל יש להם להמתין שתצא נפשה, האם הוא מדאורייתא (אמנם ללא מלקות), או רק מדרבנן.

דף קב

שפא יעשה עורות אביו ואמו שטיחין

"שפא יעשה עורות אביו ואמו שטיחין", ופירש רש"י שהכוונה לכיסוי של מיטה וכדומה.

וצ"ב דדבר זה נשמע רחוק מאד שאדם ישתמש בעורות חוריו בדרך בזויה זו?

הרמב"ן כותב דמה שנקטו אביו ואמו "אלומיה אלים למילתיה, דאפילו בשאר מתים נמי איכא איסורא, דמת אסור בהנאה, אלא דבאביו ואמו איכא איסורא טפי משום כבוד כדאמר' בקידושין מכבדו בחייו מכבדו במותו. וא"ת א"כ היאך יעשה ממונו שטיחין, י"ל משום שיש שאינן חוששין לאיסורין וחוששין לטומאתן כדי שלא יתרחקו מהן בני אדם."

עוד כותב הרמב"ן בסוף דבריו: "ולי נראה דעורות אביו ואמו **משום חיבתן הוא מפשיטן** ומקיימן בידו לספוד עליהן והוא שוטחן לפניו."

הרדב"ז (ח"א סי' רסב) נשאל על דברי הגמ', דהא לא אשכחנא בשום דוכתא דחשו חכמים למלתא דלא שכיחא, ודבר זה אינו מצוי כלל שיעשה עורות אביו ואמו שטיחין, ואפילו עכו"ם היו מרחיקים דבר זה.

ומיישב הרדב"ז ע"פ הגמ' לחלן (קכג, א) שהלגיונות היו נושאים איתם עורות של ראשי בני אדם, שעל ידם היו עושים כישוף במלחמה. ומוסיף הרדב"ז שכל שהמת קרוב לאדם, כך יותר גדול כוח הכישוף שמקבל ממנו. על כן היו בני אדם משתמשים בעורות אביהם ואמם כדי להמשיך כוחות כישוף להגן על עצמם. ועל כן אין זה בזיון למות, ואדרבה דוקא אביו ואמו שקרובים אל האדם, היה חשש שיקחו את עורם. ומובן מה שחששו לכך חז"ל וגזרו על מצב זה טומאה.

והאמת היא שהגאולה העתידה מובטחת לנו שבכל מקרה נגיע לגאולה, ואין היא תלויה במעשינו.

דף קנד

אי אמר לי יהושע בן נון

"אי אמר לי יהושע בן נון משמיה לא ציינתא ליה."

וצ"ב מדוע נקטו את יהושע בן נון, ולא את משה רבינו.

והנה הב"י (י"ד ס"ו ס"מ) כתב: "כתוב בסוף ספר ארח"ח, אדם מריב עם חבירו ואמר לו איני מקבל ממך אם היית כמשה רבינו, מלקין אותו משום בזיון, עכ"ל, ונ"ל דמשו"ה אמרו בגמ' אילו אמרה יהושע בן נון מפומיה לא ציינתא ליה, ולא אמרו אילו אמרה משה."

והט"ז שם (ס"ק כ) כתב: "נראה שמפרש הבזיון הוא למשה רבינו ע"ה, שהוא אומר אילו היה אדם אחר כמוותו, והוא בלתי אפשרי שהרי כתיב ולא קם כמשה." אך בשם המהרש"ל מביא שחולק על כך, שאינו בזיון אלא הגזמה בעלמא.

בהגהות תשובה מאהבה על השו"ע שם כתב, שהפירוש בדברי הב"י הוא אחר, שלא שייך לומר שגם אילו משה היה אומר זאת לא היה מקבל את הדברים, שהרי זו כפירה במתן תורה, דמשה רבינו הוא נותן התורה לישראל. ועל זה כתב הארח"ח שמלקין אותו.

החת"ס כאן כתב לבאר באופן אחר את הגמ' באופן שאין ראייה לארח"ח, שהרי מדובר כאן על עולא שהביא שמועה בשם ר' יוחנן, ועל כן מתאים לומר שאפילו אם היה זה יהושע בן נון שמביא מדברי רבו משה, לא היה מקבל את הדברים בשמו. ולכן לא היה שייך להתבטא כן על משה, שהרי משה לא מביא דברים מפי ה' כענין רב ותלמיד, אלא באופן אחר, דשכינה מדברת מתוך גרונו. ונצרך לכאן דברי המהר"ל בריש אבות "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע", שהעברת התורה למשה אינה נקראת "מסירה", ורק ממש ליהושע נחשב מסירה. נמצא דיהושע הוא הדוגמא של התלמיד הראשון.

והנה איתא בירושלמי יבמות (ד, יא): "אמר ר' בא בר כהן קומי ר' יוסי, ר' ירמיה אמרה. א"ל ר' חזקיה לא אמרה ר' ירמיה ואיכפד ר' יוסי לקיבליה. א"ל שכן אפילו יהושע שהיה קושר למשה לא אמר כן ואת אומרה כן." כלומר, אפילו יהושע לא היה אומר שמשה לא אמר משהו (כי אולי אמר והוא לא שמע), אף שהיה תלמיד כה קרוב, הרי שיהושע הוא סמל המסירה המדויקת, כיון שהוא התלמיד הראשון.

וזהו דרך אחת בביאור דברי הגמ', אך הרמב"ם הלך בדרך אחרת.

הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה מביא את דברי הגמ' כאן כדוגמה

לכך שהתורה לא נמסרת בנבואה אלא בדרך חכמה, ועל כן אפילו אם יהושע יאמר את הדברים לא יציית לדבריו, שכן הקובע הוא החכמה.

החיד"א (ברכי יוסף או"ח לב, ד) מוכיח מכאן שאפילו ענין מציאותי לא נקבע ע"פ נבואה, דהרי כאן יש שאלה במציאות אם ר' יוחנן דיבר על הרישא או על הסיפא, ואעפ"כ אמרין שאם יגיע יהושע בן נון לא יקבלו את דבריו.

נמצא שהיסוד הוא שהתורה לא נמסרת ע"פ נביא אלא ע"פ חכמה, ובכך יש לנו ישוב נוסף מדוע לא נזכר כאן משה רבינו אלא יהושע, שהרי משה רבינו קיבל את התורה בנבואה, ובו לא נאמר הכלל שאין התורה נמסרת בנבואה, ורק מיהושע בן נון ואילך אמרין דאין פוסקין ע"פ נביא.

דף קנה

טומאת פת בפומיה

תרווד רקב מן המת, יש בו טומאת משא ואהל, אך אין בו טומאת מגע, דאי אפשר לאחוז את כל הרקב המפורד לפירורים.

דנו האחרונים האם יש טומאה ב'מומיה' (גופות חנוטים שנמצאים במצרים).

הכל"מ טוען שיש כאן טומאת עצמות. הגינת וורדים (י"ד כלל א ס"ד) ד) סובר שאין כאן טומאת עצמות אלא מדין תרווד רקב, וכיון שהמומיה היא גוף אחיד, יש בה גם טומאת מגע.

והנה היערות דבש (ח"א דרוש ז) כתב שמטרת המצרים בחניטה, היא להשאיר את כוח הנפש בתוך הגוף, וידוע כשהמת נשאר בגופו יש נפש מסוימת שנשארת, וכוחות הטומאה והכישוף דבקין בה, והעידו כי ספן ספרדי אחד גנב מהמצרים מומיות, והגיעו כוחות רוחניים משחיתים וכמעט הטביעו את הספינה.

ובבבני נזר (י"ד ס"ו ס"ט) מאריך לבאר ענין טומאת מת, ומביא מהזוהר והאהוה"ח, שכאשר הנשמה עוזבת את הגוף, כל כוחות הטומאה באים להתחבר אליו, ועל כן בישראל יש יותר טומאת מת מאשר גוי (ישראל מטמא באוהל), כי אצל ישראל בהסתלקות הנשמה הגבוהה, יש כניסה יותר גדולה של כוחות הטומאה, עד שממלאים את הבית.

ומאחר שמטרת המומיה היא להשאיר את הגוף כמה שיותר זמן, כדי שאותם כוחות טומאה יישארו, מסתבר אפוא מאד שיש טומאת מת במומיה, שהרי כל עיקר מטרת המומיה היא להשאיר את הכוחות הללו שמהם באה טומאת מת. ונמצא דמסתבר כדברי היגנת וורדים דבמומיה יש יותר טומאת מת משאר רקב.

מוסדות מבקשי תורה
ASSOCIATION MAFSHSHI TORAH

מסביב לשולחן

שאלות ותשובות בנושאים אקטואליים

מתורת הבולל 'מבקשי תורה'
בראשות הר"ג רבי אילן נתנאל סנדר שליט"א

+ ראש השנה + ג'תשס"ו + 6

השחר עדיף לומר הסליחות בחצות הלילה ולא בבוקר לאחר שיאור היום.

וכן הביא בקובץ בית חיינו (ח"א עמ' קמו) מכתב שכתב הגר"י ניימן זצ"ל להגר"י קנייבסקי זצ"ל, שמעת שהנהיגו שעון קיץ, חצות הלילה הוא מאוחר וגורם לביטול תורה בבוקר, האם אפשר לשנות ולומר סליחות בבוקר, והשיב שימשיכו לומר בחצות, אך נהיגו את הישיבה לפי שעון חורף, ומוכח שעדיף לומר בחצות אבל הגר"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פ"א הערה 6) לא היה נוחא ליה במה שאמרו בחצות, וכתב שעדיף לאמרו בבוקר. אבל ביום הראשון של הסליחות היה נוהג לומר בחצות הלילה כי אומרים שם בזעקם בעוד ליל וכן במוצאי מנוחה.

וכתבו האור לציון (ח"ד פ"א) ובספר יחווה דעת (ח"א סי' מו), שבדיעבד אם אי אפשר להם לומר סליחות באשמורת לפני תפלת שחרית, יכולים לומר סליחות לפני תפלת מנחה.

מה המנהג באמירת תהילים בחודש אלול.

תקפא, א

תשובה:

לומר כל יום פרק כ"ז "לדוד ה' אורי וישעי" בבוקר ובערב. ונחלקו הפוסקים האם בערב הכוונה אחרי מנחה כמנהג נוסח ספרד, או אחרי ערבית כמנהג נוסח אשכנז. ובני ספרד ברובם לא נהגו לאומרו.

לומר בכל יום עשרה פרקי תהילים.

ביאור הדין:

כתב הקיצור שו"ע (סי' קכח סעי' ב) נהגו בכל תפוצות ישראל לומר את פרק כ"ז בתהילים, מראש חודש אלול עד יום הכיפורים. וכך כותב רבי יעקב רוקח בספרו שערי תפילה: כל האומר מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי' מראש חודש אלול עד אחר שמחת תורה, אפילו גזרה רעה נתונה עליו מן השמים יכול לבטלה, ומעביר מעליו כל המקטרגים וכל גזרות קשות ורעות, ויוצא זכאי בדין, ומובטח לו שיוציא ימיו ושנותיו בטוב, ויערב לו.

האר"י הקדוש מסביר (סידור לרבי שבת כוונת ראש חודש אלול): בראש חודש אלול ה' מושיט לך שושנה - דודי לי ואני לו הרועה בשושנים. לכל שושנה יש 13 עלים, המרמזים על י"ג מידות של רחמים. בחודש אלול נפתחים 13 צינורות של רחמים, שמעניקים לאדם את היכולת להשתנות. הצינורות נפתחים כשאומרים את מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי'. המזמור מכיל את שם ה' 13 פעמים. בכל פעם שאומרים את שם ה', צינור של רחמים נפתח מעליך.

מהו הזמן הראוי ביותר לאמירת סליחות.

תקפא, א

תשובה: הזמן הראוי ביותר הוא באשמורת הבוקר.

אבל אפשר לומר גם בחצות הלילה (אבל קודם חצות אין לומר סליחות). וגם ניתן לומר בבוקר אחרי שהאיר היום (ועדיף שיקדים לקום מכל יום).

נחלקו הפוסקים, כשלא יכול לומר באשמורת הבוקר, האם עדיף לאומרו אחר חצות, או בבוקר. ובדיעבד אם לא יכול לומר סליחות בלילה או בבוקר, אפשר לומר אפילו במנחה.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תקפא סעי' א), שנוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חודש אלול ואילך עד יו"כ, וכן מנהג בני ספרד.

הרמ"א כתב שמנהג בני אשכנז אינו כן, אלא עומדים באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ראש השנה, ואם חל ראש השנה ב' או ג' אז מתחילין מיום א' שבוע שלפניו. וכך אכן נוהגים מנהג בני אשכנז.

ובמשנ"ב כתב (הקדמה לסי' תקפא) שבסוף הלילה הקב"ה שט בעולם והוא עת רצון. וכתבו המג"א הב"ח והפרישה שהיינו שלוש שעות אחרונות של הלילה.

ובמטה אפרים כתב (סעי' יא) שעכשיו ברוב המקומות מאחרים אמירת הסליחות עד עלות השחר.

ובאלף המגן כתב שאם לא אמרו בעלות השחר יאמרו גם לאחר עלות השחר, כי בין ראש חודש אלול ליו"כ פ' עת רצון גם אחרי עלות השחר.

ובערון השלחן כתב (סעי' ד) שהיום בהרבה מקומות אומרים סליחות אף שהיום גדול.

ובהליכות שלמה כתב (פ"א הערה 13) שמכל מקום יש להקפיד לקום מוקדם יותר ממה שרגיל בשאר ימות השנה, ודי במה שהקילו שלא לקום באשמורת הבוקר ובאגרות משה כתב (או"ח ח"ב סי' קה) שנהגו בהרבה מקומות לומר סליחות בחצות הלילה, אבל קודם חצות אין לומר כלל (מלבד יו"כ). ובשעת הדחק גדול, שאם לא יאמרו לפני חצות לא יאמרו כלל, יש להתיר בגדר הוראת שעה לומר סליחות לפני חצות שאין בכך איסור, אלא שאין הי"ג מידות מועילות כהבטחה שלא ישובו ריקם. אך בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' מו) הביא בשם האר"י הקדוש תשו' הרמ"ז ועוד שזהו איסור גמור, ואף סכנה יש בדבר.

וכתבו הגר"י אלישיב (ירושלים במועדיה ירח אתנים עמ' קמג) והגר"ח קנייבסקי זצ"ל (אשי ישראל פמ"ה הערה יב), שאם לא יקום בעלות

וכן פסק המשנ"ב (סי' תקפ"א ס"ק ב), ונוהגין במדינתנו מר"ח אלול עד יו"כ לומר בכל יום אחר גמר התפילה מזמור לדוד ד' אורי וכו' בוקר וערב, ואומרים אחריו קדיש. ומקור המנהג עפ"י המדרש שוחר טוב, אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים, ואח"כ יצפנני בסוכה שהוא רמז לסוכות.

אמנם דעת הגר"א (מעשה רב סי' נג) שאין לאמרו כלל. וכן נהגו כמה צדיקים מגדולי החסידים שלא לאמרו, וכן נכתב בילקוט אוהב ישראל (מנהגי הרה"ק מאפטא זי"ע עמ' קנג), וכן נהג הדברי חיים.

מתי אומרים - המשנ"ב כתב שאומרים בבוקר אחרי שחרית ובערב אחרי מנחה. אבל יש נוהגים לאמרו אחרי ערבית (וכן מבואר באלף המגן ובלוח ארץ ישראל). ונהגו נוסח אשכנז לאמרו אחרי ערבית ונוסח ספרד אחרי מנחה.

וכתב בלוח ארץ ישראל שבבית הכנסת החורבה נהגו לאמרו רק בשחרית ולא בערב, וכן המנהג בישיבת חברון.

במטה אהרון (סע' ח) ובמשנ"ב (סי' תקפ"א ס"ק ג) כתבו, שיש נוהגים לומר בכל יום עשרה מזמורים, ועד ר"ה מסיימים שתי פעמים את כל ספר תהילים, שיש בו ק"נ פרקים, ושתי פעמים ק"נ עולה שלש מאות שהוא גמטריא 'כפר'. וכתב עוד, ובימי התשובה שבין ר"ה ליו"כ אומרים יותר מעשרה מזמורים, כדי לגמור התהלים פעם שלישית קודם יו"כ.

מדוע אין מברכין על מנהג תקיעת שופר בחודש אלול.

תקפ"א, א

תשובה: תקנת חז"ל לשמוע שופר בחודש אלול אינה מצוה לכשעצמה, אלא כדי לעורר את לב העם לתשובה וכהכנה למצוה, לכן אין שייך ברכה על תקנה מעין זו.

ביאור הדיו:

הטור פסק (סי' תקפ"א) וז"ל, תניא בפרקי דר"א בראש חודש (אלול), אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה, שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה - משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלוקים בתרועה, לכן התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה וכל החודש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, וכדי לערבב את השטן. וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפילה, עכ"ל. וכן פסק הרמ"א (סי' תקפ"א סע' א) שנהגו מראש חודש לתקוע בשופר אחר תפילת שחרית.

טעם תקנה זו - מבואר בדברי הטור, שהוא כדי לעורר את עם ישראל שיעשו תשובה, וכפי שנאמר 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו'. אך בנוסף לזה, הביא מדברי פרקי דר"א, שהוא זכר לתקיעה שתקעו במדבר, כשעלה משה רבינו בר"ח אלול לקבל הלוחות השניות, וכפי שביאר הבית יוסף, שמתקיעה זו שתקעו במדבר כדי שלא יטעו אחר עבודה זרה. למדים שיש בכח השופר למנוע מן החטא, ועל כן תוקעים אנו בחודש אלול לעורר את העם לתשובה. אמנם בדברי השל"ה הקדוש (ראש השנה ריש פרק תורה אור) מבואר,

שבאמת שתי תקנות נפרדות הן - תקנת התקיעה בר"ח אלול שהוא זכר לתקיעה שתקעו במדבר כשעלה משה לקבל הלוחות, ותקנת התקיעה בשאר ימי החודש שהוא לעורר את העם לתשובה.

עוד טעם כתב הטור, שהוא לערבב את השטן, ובפשטות הכוונה שלא יבין השטן מתי יהיה ראש השנה ולא יקטרג. ומלשון הטור שכתב, 'לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החודש', מבואר שתקנה זו של תקיעת שופר תקנת חכמים גמורה, ועפ"י זה כתבנו להקשות מדוע גם אין מברכים על תקנה זו לדעת התוס' (סוכה מד, ב ד"ה כאן במקדש) שמברכים גם על מנהג, שהרי פסק הרמ"א (סי' תכ"ב סע' ב) שמברכים על הלל של ראש חודש, שאינו אלא מנהג.

וביאר בשו"ת דברי יעקב והרבבות אפרים (או"ח סי' שצג), שכיון שאין תקנה זו מצוה בפני עצמה אלא רק כדי לעורר את העם לתשובה, א"כ אין תקנה זו אלא כהכשר מצוה, וע"כ לא שייך לתקן ברכה על מנהג מעין זה.

האם המתפלל ביחידות אומר אבינו מלכנו.

תר"ב, א

תשובה: כן.

ביאור הדיו:

הרמ"א פסק (סי' תר"ב סע' א) שבכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים אומרים אבינו מלכנו ערב ובוקר, מלבד בשבת, וכן נהגו בני ספרד.

בשו"ת שבות יעקב כתב (ח"ג סי' מד) ועל דבר לומר אבינו מלכנו ביחיד לא ידעתי למה לא יאמרו ביחיד, הלא עיקר התפילה היא תפלת היחיד, וכן מבואר להדיא בתשובת הריב"ש (סי' תקיב).

גם בקיצור שני לוחות הברית כתב כן בשם הגדולים, שצריך לומר גם כאשר הוא מתפלל ביחידות. וכן פסקו האליה רבה (סי' תקפ"ד אות ה) והמטה אפרים (שם סע' יד), והמקור חיים.

אמנם בדעת תורה כתב שלא לומר אבינו מלכנו ביחיד, ובאליה רבה (סי' תקפ"ד ס"ק ה) הוסיף, שמי שאינו נוהג לומר אבינו מלכנו ביחיד, אפשר ליתן סמך מהמובא בגמרא (תענית כה, ב), שירד רבי עקיבא לפני התיבה ואמר אבינו מלכנו, משמע רק שירד לפני התיבה אמר אבינו מלכנו.

ופסקו הגר"י קמנצקי זצ"ל (אמת ליעקב או"ח סי' תרב) והלכות חג בחג (עמ' פא) והגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדיה ימים נוראים עמ' רה) והגר"א נבנצל שליט"א (ירושלים במועדיה בין המצרים עמ' קפב) וכן כתב באישי ישראל (פמ"ה סע' מה) שיכול לומר. וכתב באשי ישראל (שם הערה קלג), שאם אינו מתפלל עם ציבור, ושמע שאומרים אבינו מלכנו, עדיף לומר עמהם, ומ"מ יכול לחזור ולומר שנית אחרי התפילה.

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

סוכות

בס"ד,
בירור
הלכה

סיכום יסודי ובהיר של הלכות ד' מינים

לולב

*נפרדו עליו - הרמ"א הביא מהמ"מ דמצוה מן המובחר לקחת לולב שאין עליו פרודות לגמרי, דעת הט"ז דנפרדו קצת כשר לכתחילה, והמ"ב הביא דהמאמר והבכור"י כתבו דאינו לכתחילה.

*אם העלים נוטים מעט לצדדים אולם כשמנענע או שמניח ע"ג השולחן העלים מתחברים לשידרה - יש שכתבו דה"ה מהודר. (ואפשר דכן יש משמעות במ"ב ס"ק ג' שכתב דלכתחילה יקח לולב שעליו שוכבין זע"ז ולא לצדדין). ויש שכתבו דעדיף לקחת לולב שעליו שוכבין זע"ז. (ומיהו בגר"ז ס' ה' משמע דאם הרווח אינו מחמת שהעלים התחילו להיפרד זמ"ז - ה"ה מהודר).

*נחלקה התיזומת - הארכנו במאמר.

דעת השו"ע - השו"ע כתב נחלקה התיזומת פסול, ולא ביאר מהו נחלקה, הרמ"א הוסיף על השו"ע "ברוב העלים", וכתב המ"ב דנחלק רוב עלה ועלה.

דעת הרמ"א - אפי' נחלק העלה העליון האמצעי שעל השדרה עד השדרה.

באחרונים יש כמה דעות - י"א דנחלק העלה העליון ברובה. וי"א טפח.

דעת הרמ"א לכתחילה - "לכתחילה מצוה מן המובחר נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל, כי יש מחמירין אפילו בנחלק קצת. ובגר"א כתב אם נחלק מקצתו אין להחמיר כלל, (מ"ב ס"ק טז).

הכרעת המ"ב - אם יש לולב אחר שלא נחלק אפי' משהו, מהיות טוב שיטול אותו. (מ"ב ס"ק יט). (ומיהו אם התרחקו סדקיו זמ"ז ונראה כשנים ה"ה הינמק ופסול מדינא).

*נחלקה התיזומת האם מועיל להדביק בדבק, ע' מש"כ במאמר.

*מח' האם הוא פסול הדר או חסר -

המג"א הובא במ"ב ס"ק יז היקל דכשר בשאר הימים. ורעק"א תמה דבתוס' מבואר דהוא פסול הדר (והארכנו בכל זה במאמר, והתבאר דלכאורה תלוי בת' תוס' ד"ה "נקטם", בת' ב' מבואר דהוא פסול הדר, ובת' ג' מבואר דהוא פסול חסר).

*במג"א יש חומרא שנחלקו העלים ליד התיזומת פסול.

*נחלקה התיזומת לדעת הגאונים - לולב המסתיים בשני תיזומות ונפרדו התיזומות זמ"ז עד השידרה פסול. תוס' והרא"ש כתבו דרך אם היו מחוברים ונפרדו פסול, וכן הביאו להלכה כמה אחרונים. אולם הב"י כתב דאף אם היו מופרדים מתחילה הוא פסול.

*שיטת הגאונים לא הובאה להלכה, אולם כמה פוסקים הביאו לחשוש לכתחילה לגאונים, ב"ח פרמ"ג מאמר"ר בכור"י. (ומיהו בלשון המ"ב ס"ק טו יש קצת משמעות דהיקל בזה דכתב דאם הלולב מסתיים בשתי תיזומות ונחלק אחד פסול, משמעות דבריו שלא חשש לפסול אלא בנחלק ולא שנפרדו שני התיזומות זמ"ז).

*שתי תיזומות ונחלק אחד, מ"ב ס"ק טו פסול. וחזו"א כשר (הק' מאי שנא מנקטם עלה אחד שהמ"ב כתב שכשר, ועוד הרי אפשר לקטום כעת ומדוע פסול).

*שתי תיזומות ונקטם אחד - מ"ב ס"ק כט מיקל.

*לולב דסליק בחד הוצא - חומרת הגריש"א שעלים בתיזומת יגמרו יחד בשווה הן באורך העלה, והן ברוחב העלה. ורוב הפוסקים מקלים בזה.

*יבש - הארכנו במאמר

*שו"ע יבשו רוב עליו או השידרה פסול.

*יבשה התיזומת העליונה - המ"ב הבין שבראב"ד יש חומרא דאם יבשה התיזומת העליונה פסול. וע' במאמר שהארכנו בכמה ראיות דלכאורה בראב"ד מבואר להיפך שבא להקל שאם נשאר האמצעי לח הרי הוא מציל על שאר העלים הלולב כשר. וכ"כ החזו"א, ואם יבש לגמרי דה"ה כניטל, פסול.

*יבשה התיזומת העליונה בכ"ד - יש שהבינו שבבב"ל והגר"א יש חומרא נוספת דאף ביבשה התיזומת בכ"ד פסול, וע' במאמר שהארכנו בזה דאי"ז מוכח. והחזו"א כתב דכשר. ונראה דרך ביבש לגמרי דה"ה כניטל, פסול כמ"ז החזו"א.

*נשרף קצה העלה האמצעי - אי"ז חיסרון. (וי"א דהגר"ז החמיר בזה, וי"א רק משום נוי מצוה, וע' מש"כ במאמר).

*נקטם - הוא פסול הדר (מבואר בירושלמי ובראשונים דאינו פסול חסר אלא פסול הדר).

הדס

- **הדס משולש** - ג' עלים היוצאים מקו אחד, ידוע מהחזו"א דחוט המקיף וודאי נחשב קו אחד (יש גידון היכן נפגשים בחוט המקיף, והאם כל הג' צרכים להיפגש), (יש מקלים אם נראים שייכים זל"ז כשר).
- **צריך שיעור ג' ט', וא"צ שיהיה ברצף, אף מפורז ה"ה עבות.** (ראיה דהאחרונים כתבו לדון רק שיש רוב שיעור מפורז ורק שרוב הענף פסול - משמע שאם יש כל השיעור, או אפי' רוב ואין כנגדו רוב פסול ה"ה כשר לכתחילה). וי"א שיש הידור שהוא משולש ברצף.
- **אם יש בו רוב משולש אף שיש בענף רוב לא משולש** - ה"ה עבות. כגון הדס באורך ה' ט', ב' משולש, וג' לא משולש. (ב"ח).
- ובכה"ג (שהרוב לא משולש) שהשילוש מפורז, הפרמ"ג מסתפק אם נחשב עבות, והכור"י מיקל וע' בה"ל.
- **האם מודדים רוב, לפי הקנים או לפי אורך ההדס** - בגר"ז משמע לפי הקנים, ובמ"ב יח' משמע לפי אורך ההדס, אולם בבח"ל משמע לפי הקנים וצ"ע. והחזו"א האריך בזה וחשב לתרוניהו.
- רוב משולש כשר, אף שהעלים העליונים קטומים.
- **נקטם ראש העץ** - מדינא כשר דהקטימה מכוסה בעלים. וי"א דפסול. (מ"ב כ')
- שיעור הקטימה בכ"ד. (בה"ל תרמה ו').
- **נקטמו העלים העליונים** - כשר.
- **יבשו העלים לגמרי** - פסול. יבשו העלים העליונים לגמרי - כשר, וי"א פסול (שו"ע י'). (ע' מ"ב לד' שעה"צ לח).
- **עליו לא מגעים לעוקץ שעליהם** - מו"ק מוחמיר (ע' שעה"ג). ובכור"י וחזו"א וסתירות המ"ב להקל.
- **העלים לא שוככים על הענף** - רש"ש מוחמיר, ובכור"י מיקל.
- **שיעור העבות** - ברובו, ולכתחילה כולו, דלגאונים נשר עלה אחד משיעור ההדס פסול.
- **נשר עלה אחד מכל קו** - מוח' ראשונים והמ"ב מיקל בשעת הדחק. (ובראב"ד והרא"ש נראה דאם היה ג' נשר, כשר, ואף לכתחילה א"צ שיהיה כולו. ומיהו אפשר שיש בזה הידור).
- נשר עלה אחד מכל קו ונשארו שני עלים רק ברוב ההדס - י"א דכשר דמצרפים שני הרוב רוב עלים ורוב השיעור. וי"א דפסול ומקלים בשעת הדחק (בה"ל).
- **נח' הפוסקים האם נשרו עליו הוא פסול הדר, או אין שמו עליו.** שעה"צ תרמו יא.
- **יבש עץ ההדס** - פסול (פרמ"ג). כשר (בכור"י) (מ"ב ס"ב כ)
- **הידור בהדס** - כולו לח ויורק, משולש בכל שיעורו, עליו מגעים עד העליונים, עליו מכסים האת העץ, עלה יהיה כגודל ציפורן אגודל, שגם העלים לא יהיו קטומים, (חיים וברכה, אלף המגן).

- **מה נקטם** - השו"ע כתב נקטמו רוב העלים שיוצאים מהשיעור -
- **נח' האחרונים** בהבנת השו"ע מהו רוב העלים העליונים - י"א רק ברוב העלים (ב"ח ט"ז גר"א). י"א ב' מתוך ג' העליונים (פרמ"ג). י"א ב' העליונים ומש"כ "רוב העלים" פ' רוב האורך שלהם (נהר שלום ומאמ"ר) ולפי"ז לולב בכלה בתיומת אחת ונקטם פסול. בב"י נראה שפסל שנקטם העלה האמצעי. וע' בבה"ל שהאריך בזה.
- **רמ"א** - נקטם העלה האמצעי פסול.
- ***שיעור הקטימה** - בלבוש משמע בכ"ד, וי"א רובו ע' בה"ל. ויש להחמיר בכ"ד, ובמקום הדחק יש לסמוך על הנה"ש ומאמ"ר שאין נפסל ברובו.
- ***לענין צורת הבדיקה** - בפשטות היות והוא פסול הדר ה"ה נבדק ללא עיון ודקדוק. וי"א דהוא פסול "הדר במהות" ונבדק בעיון ודקדוק. והארכנו בזה טובא במאמר שהעיקר דפסול זה נבדק ללא עיון ודקדוק.
- (הגר"ש רוזנבלט ביאר קצת דברי המחמרים לבדוק בעיון ודקדוק ע"פ החזו"א בישוב ק' תוס' מה בין נקטם לניטל, דביאר דלדעת הר"ן והמ"מ בכל נקטם יש גס נחלק, ואם נצריך לזה את חומרת ר' ירוחם שנחלק הוא פסול חסר ואם בנקטם יש בו גם נחלק הרי יש צד שהוא פסול חסר. והוא חידוש דר' ירוחם לא הולך כלל כהר"ן והריב"א. אומנם לדינא הגר"ש רוזנבלט מיקל בזה, וגם הגר"נ קופשיץ מיקל בזה אף דס"ל דנקטם הוא פסול במהות, מ"מ לדעתו כל שלא נקטם העלה לגמרי א"י נחשב נקטם. ולכן לא מצוי אצלם שפוסלים לולב משום נקטם).
- ***נקטם הקוץ שעל התיומת** - כשר דאינו נחשב מהלולב (עיקרי הד"ט לג כא, כה"ח ס"ק מא).
- ***הימנך** - נחלקו רוב העלים והתרחקו זמ"ז ה"ה הימנך ופסול. ולרמ"א אף אם נחלק העלה האמצעי והתרחק זמ"ז ה"ה הימנך ופסול. הבה"ל דן דאפשר דאף לשו"ע יש להחמיר בזה בעלה האמצעי). הדעת תורה וכן נקטו הפוסקים דרך שהתרחק כמו שציירו הראשונים כמין מזלג ה"ה פסול. אולם אף שיש סדק ניכר כל שאם מניח על השולחן או מונעו והסדקים מתקברים כשר. ובלבו"ש נראה שהחמיר בזה.
- ***לולב עקום** - לפניו ולצדדים פסול משום הדר, ולאחריו לצד השיעור כשר דכן דרכו. ובשעה"ת הביא מהמח"ב דלכתחילה יהיה הלולב ישר.
- ***עלי הלולב כפופים** - אם רק העלה העליון כפוף לרא"ש כשר וכתב אוהב אני לצאת בו, (אם נהיה כפוף הרבה פסול). אולם כמה אחרונים כתבו דיש לחוש לדעת הר"ן שפסל רוב העלים כפופים ללבוש פסול, ולט"ז כשר, והמ"ב כתב דראוי להחמיר.
- ***הידור בלולב** - עלים לחים. ישר. שלא יהיה נקטם כ"ד. שלא יהיה נסדק כ"ד. העלים יהיו צמודים לשיעור. שלא יהיה שני תיומות (מחמת הגאונים). (חיים וברכה, אלף המגן).

- * **חסר בשאר ימים** - שנשאר רוב האתרוג כשר.
- * **ספק חסר** - כשר משום ס"ס, ספק חסר, שמא חסר פסול רק כאיסר.
- * **עולה - לכתחילה צריך שלא יהיה חסר כלל. שלא יהיה נקב מפולש. ולא יהיה נקב רחב כאיסר.**
- * **ניקב בעץ ע"י קוץ** - אם נהיה קרום ונסגר העור והבשר, כשר. ספק אם הגליד לגמרי כשר מטעם ס"ס מ"ב ס"ק יא'. ובתרמה"ד כתב בדב"כ ה"ה מגליד לגמרי.
- * **בלעטלך** - אם אינם ניכרים במשמוש היד - כשר. ניכרים במשמוש היד - מוח' הפוסקים. והכרעת המ"ב דאפשר להקל בשעת הדחק (בד"כ הבלעטלך אינם גבוהים במשמוש היד).
- * **נקלף** - נקלף כולו פסול, נשאר כ"ד ו"א כסלע, כשר.
- * **מהו נקלף ומהו חסר** - הארכנו במאמר דעת המ"ב והחזו"א, ומשמעות הראשונים והאחרונים דלא כהמ"ב.
- * **נקלף + שינוי מראה פסול** - הראב"ד הביא מוח' בזה, והעיקר להלכה דברוב האתרוג פסול, בחוטם פסול בכ"ד, ובכמה מקומות ה"ה מנומר ופסול.
- * **נקלף + שינוי מראה כשר** - הארכנו במאמר במח' שהביא הראב"ד ולהלכה נח' בזה הפוסקים וע' שעה"צ ס"ק סב שלא הכריע בזה
- * (יש לדון נקלף + שינוי מראה, והשינוי מראה ניכר, והקילוף לא ניכר כ"כ וניכר רק בעיני גדול - האם בכח"ג האתרוג יהיה פסול, והנידון מה גדר הפסול של נקלף + שינוי מראה ואכמ"ל).
- * **שינוי מראה ללא נקלף** - הארכנו במאמר האם זה שייך למח' שהביא הראב"ד, והתבאר דהעיקר להקל בזה, והמ"ב הביא בכור"י שהחמיר בזה.
- * **החומרות בחוטמו**
- * **א"א** - דהחומרא בחוטמו הוא רק בפסול הדר במראה (חזו"ת ושינוי מראה).
- * **א"א** - דהחומרא בחוטמו הוא בכל פסול הדר (יבש)
- * **א"א** - דהחומרא בחוטמו הוא אף בפסול חסר (ניקב נסדק). (ע' שו"ע סעיף ה', וסעיף יב').
- * **להלכה כתב המ"ב** - דבכל פסולי הדר מחמירים בחוטמו במשהו, ובפסול חסר לא מחמירים בחוטמו במשהו (ובנסדק כתב הבה"ל דיש להחמיר).
- * **מהו חוטם האתרוג** - בראשונים יש כמה דעות, ולהלכה חוטמו ממקום שמתחיל להתחדד כלפי ראשו ועד הפיטם ועד בכלל.
- * **חזו"ת (לא מצוי), או שינוי מראה** - ברובו פסול. בחוטמו פסול. בב' מקומות פסול.
- * אף שבזמנינו לא מצוי באתרוגים פסול חזו"ת, מ"מ מצוי שיש כמה נקודות שחורות מפוזרות באתרוג, ומבואר בשו"ע תרמח סעיף טז' דאתרוג שיש בו כמה נקודות שחורות מפוזרות דינו שווה לדין חזו"ת.

- (בשם הגרש"ר שמעתי שלשיעור כולו עבות ג' טפחים לא מצרפים שיש הפסק, וזה חידוש דהפסות דכמו שלענין רוב מצטרף ה"ה לענין כולו).
- ערבה**
- * **ג' סימנים** - קנה אדום, משוך כנחל, אין פגימות.
- * קנה ירוק כשר, לבן פסול.
- * **ערבה שאינה מנחל** - תוס' מחמיר, הרא"ש מיקל, בט"ז ביאר מדוע לא מחמרים, וע' מ"ב.
- * **נשרו רוב העלים מהשיעור ג' טפחים** - פסולה.
- * **נקטם ראש העץ** - פסול. **נקטמו העלים העליונים** - כשר
- * נח' הפוסקים האם נשרו עליו הוא פסול הדר, או אין שמו עליו. מ"ב תרמזי, שעה"צ יא
- * מג"א ג' כתב דלכתחילה לא יקח שנשרו מקצת עליה. והאחרונים חלקו עליו דהוא לכתחילה בכור"י א"ר.
- * **העוקץ יורד למטה** - מוח',
- * ונהגו להחמיר. אם רק העלה יורד כשר.
- אתרוג**
- * **שיעור האתרוג** - ביצה לגר"ח נאה כס"ק, ולחזו"א כ 100 סמ"ק.
- * **יבש** - (לא מצוי). פסול משום הדר. מהו יבש, לא מוציא לחה, ובודקים ע"י מחט. יבש ברובו פסול. יבש בחוטם מקצתו י"א דפסול. יבש בכמה מקומות אף במיעוט פסול, והבה"ל מפפק בזה. וכשרואים מחמת היובש שינוי מראה פסול. (בה"ל סימן תרמח סעיף יב').
- * **נקב וחסר גדר הפסול** - מח' ראשונים מדין מה חסר פסול, י"א מחמת דאינו הדר (ראב"ד, רמב"ן, ריטב"א, ר"ן, וכ"כ השו"ע). וי"א דאי"ז לקיחה תמה (רש"י, תוס', רא"ש, וכ"כ הרמ"א).
- * **נקב מפולש** - אף שלא נחסר מהאתרוג פסול. וי"א דאף במפולש אין פסול אם לא נחסר מהאתרוג (ראב"ד י"א בשו"ע תרמח ב). ועיקר ההלכה כדעה א', אולם הרמ"א היקל בשעת הדחק. וע' שעה"צ ס"ק יא דהביא דלפרמ"ג אין להקל במפולש, וחלק עליו דיש להקל.
- * **מהו נקב מפולש** - י"א מצד לצד, וי"א עד חדרי הזרע, ויש להחמיר כדעה זו, ובשעת הדחק אפשר לברך עליו (מ"ב יד).
- * **נקב שאינו מפולש** - אם הוא כאיסר פסול אף שלא נחסר וי"א דווקא שנחסר.
- * **נקב שנחסר** - פסול, וי"א דרק שנחסר כאיסר פסול, (ראב"ד י"א בשו"ע תרמח ב). ועיקר ההלכה כדעה א', אולם ברמ"א מיקל בשעת הדחק. (והביא המ"ב ס"ק ח' מהמאמר דאף ביו"ט שני אפשר לברך עליו, אף שהוא פסול חסר, ואף שיו"ט שני חמור מחוה"מ לענין ברכה, מ"מ מצרפים להלכה דעת הי"א). במשנ"ב בסק"ב מבואר שאפילו ביום הראשון מברכים כשחסר עד איסר.
- * **חסר בחוטם משהו** - י"א דפסול. וי"א דכשר, והעיקר להלכה להקל בזה. (ע' שו"ע סעיף יב והבה"ל שם) והחזו"א החמיר בזה.

בפשטות למג"א דברוב היקף פסול יש לפסול ברוב היקף בעוקץ. אולם הא"א בוטטשט מכשיר דהוא בתחתית האתרוג, ואי"ז נראה וניכר.

אולם לבני ספרד לדעת השו"ע שפסק כהר"ץ גאות דאפי' ב' נימורים הסמוכים זל"ז פוסל, לכאורה אין סברא להכשיר שיש נימורים סמוך לעוקץ. וצ"ע מדוע נהגו להקל בזה.

ואף לבני אשכנז יל"ע מדוע לא חוששים לכתחילה לדעה זו, (כמ"ש הגר"ז). וכן יש לדון מצד חומרת הבית מאיר שהחמיר בד' נקודות. הארכנו בזה במאמר.

(שמעתי מהגר"ש רוזנבלט ביאור מדוע נוהגים להקל בזה, דאפשר דנקודות שחורות בתחתית האתרוג אינם נראים כשמחזיק את האתרוג, לכן ה"ה קל מנקודות שחורות בצד אחד באתרוג).

* אתרוג שמפוזרים בו כמה בלעטלאך

אתרוג שיש בו כמה בלעטלאך אף שהם אינם מראה רגיל של אתרוג מ"מ בפשטות אין בזה פסול משום מנומר במראות הכשרים, דכן הוא דרך האתרוג.

* **ניטל הפיטם** - ניטל גם החלק ששקוע באתרוג פסול. ניטל החלק שלמעלה מהאתרוג מח' האחרונים. נשאר קצת פיטם מעל האתרוג אין להחמיר כמ"א, (בכה"ח ס"ק מח' כתב שאם הפיטם בשירי כמו שמצוי בזמנינו אף שנחסר כ"ד פסול). ובמ"ב ס"ק לא, כתב דמ"מ יהדר לקחת אחר.

* **ניטל הפיטם האם הוא פסול חסר או פסול הדר** - י"א פסול חסר, רמ"א תרמט'. וי"א פסול הדר, מג"א תרמט ס"ק יז.

* **נפל הפיטם על העץ** - כשר י"א שנפל כ"ז שעדין גדל, וי"א בתחילת גידולו. במ"ב ס"ק לב' אומר שיש סימן שנפל על העץ שיש גומא, וכמדומה שהמורים מכשרים ללא גומא אך עכ"פ מצריכים הגלדה.

* **נפל השושנתא** - יש מחמירים, ובמ"ב ס"ק לא, כתב דאם יש אתרוג יותר מובחר מזה יקח אחר, אולם אם האתרוג זה יותר מובחר אף שנפל השושנתא יטול אותו.

* **ניטל העוקץ** - ניטל לגמרי פסול. נשאר ומכסה הגומא כשר.

* **הידורים באתרוג** - נקי, בליטות, עוקץ שקוע באתרוג. גידול יפה כמגדל, הפיטם מכוון נגד העוקץ, (תפארת ישראל פ' ג').

* **נקודות שחורות** - ברובו - פסול. בחוטמו - פסול. בב' מקומות - פסול.

* **מהו ב' מקומות** - י"א דוקא כשנפשט הנימור ברובו אף על פי שבשטח החברבורות הוא מיעוט, (הראב"ד). ויש פוסלים אפי' במיעוטו של צד אחד (הר"ץ גאות).

* **מהו התפוז ברובו** - נח' המג"א והחזו"א, דעת המג"א דהוא רוב היקפו, ודעת החזו"א דהוא רוב שטחו.

* **ההלכה** - השו"ע סעיף י הביא שני דעות, לפי כללי הפסיקה בשו"ע ההלכה כ"א בתרא. לשו"ע יש להחמיר כהר"ץ גאות שאף שהנימור במיעוטו פסול. ומאידך המ"ב ס"ק מב' הביא כמה אחרונים שהקילו כהראב"ד ורק ברוב הקיפו פסול.

* **העולה** - אתרוג שיש בו כמה נקודות שחורות המפוזרות באתרוג וניכרות לעין

* **אם יש באתרוג רק שני נקודות שחורות** - לבני ספרד (דעת השו"ע), האתרוג פסול (ביום הראשון). ולבני אשכנז (דעת האחרונים), האתרוג כשר. (ומיהו אף לבני אשכנז ראוי לכתחילה לא לקחת אתרוג זה, א' היות והבג"ז כתב להחמיר כדעת השו"ע כהר"ץ גאות. ב' ראוי להדר ולחשוש לדעת השו"ע כהר"ץ גאות דכן משמעות כמה ראשונים).

* **אם יש באתרוג נקודות שחורות המפוזרות על רוב היקף האתרוג**

אף לבני אשכנז לפי המג"א יהיה פסול, ולפי החזו"א יהיה כשר.

* **אם יש באתרוג נקודות שחורות המפוזרות על רוב שטח האתרוג, אף לחזו"א יהיה פסול.**

(אולם שמעתי מהגר"ש רוזנבלט שהפסול של ב' נקודות שחורות באתרוג הוא רק שניכר הרבה, ולא פוסל במראה קטן אף שניכר לעין. וכן חומרת הב"מ שיש ד' נקודות, הוא רק שהנימור ניכר הרבה - והטעם משום דפסול מנומר ה"ה כשיש מראה מנומר ניכר, אולם בחוטם ה"ה פסול מצד מקום החוטם לכן פסול אף במראה קטן כל שנראה לעין).

* **אתרוג שיש סביב העוקץ כמה נקודות שחורות**

בשורה טובה לתופסי התורה

מאמרי בירור הלכה שהתפרסמו ב"אוסף" בשנים האחרונות בנושאים אקטואליים ומגוונים, עשרות נידונים שעלו ועולים על שלחן מלכים - עלו בסיעתא דשמיא על מזבח הדפוס ויצאו לאור עולם בספר "ברור הלכה" חלק ב'.

ניתן כעת להשיג במייל 7623172@gmail.com ובטלפון 052-7623172.

ניתן כעת להשיג שוב בחניות הספרים

מאחורי הקלעים

סיכומי תמצית ומבחני לדעת

קורס ללמוד להנות ולזכור - להתענג בדיעת התורה

קורס ללמוד להנות ולזכור

לפני כשנה וחצי נפתח ע"י מערכת 'תמצית' קורס מיוחד בשם 'ללמוד להנות ולזכור', ובו סדרת שיעורים המלמדים כיצד לחזק את איכות הלימוד, להעצים את החוויה מהלימוד, ולהגיע למצב בו זוכרים את מה שלומדים, שיעורים שנמסרו לפני למעלה מ-500 לומדים.

לקראת הסדרה הרביעית של השיעורים יוצא גליון זה ובו מידע בסיסי על סדרת השיעורים.

באלו תחומים עוסקים השיעורים?

השיעורים עוסקים ב-4 נושאים עיקריים:

א' דרכי פעילות מערכת הזכרון והדרך להשתמש בה בצורה נכונה במטרה לזכור את הלימוד.

ב' הדרך לפתח את מערכת הזכרון ויכולות נוספות (כשרון, מהירות תפיסה, ריכוז, מעלות רוחניות שונות, ועוד).

ג' הדרך להתחבר בצורה חזקה הרבה יותר ללימוד, דבר המביא לא רק לזכרון הלימוד אלא גם ללימוד איכותי יותר ולהנאה גדולה יותר מהלימוד.

ד' כיצד לסכם ולחזור על הלימוד בצורה נכונה מהנה ויעילה.

בקורס נלמד על 12 כלים שכולם כאחד וכל אחד בפני עצמו מביאים את הלומד ל'למוד (טוב יותר) להנות ולזכור'.

כלים אלו מוחולקים ל-3 חלקים: א' כלים הנוגעים לגישה ללימוד ולהכנה לפני הלימוד. ב' כלים להעצמת הלימוד עצמו. ג' כלים לסיכום וחזרה לאחר הלימוד.

האם הכלים שנלמדים בשיעורים מצריכים שינוי בסדרי הלימוד?

לא. המטרה בשיעורים היא להעצים את איכות הלימוד, כל אחד בסגנון לימודו, ולא לשנות אותה.

האם ניתנים בשיעורים דרכים ליישום בפועל של הכלים הנלמדים?

בסיום כל שיעור ניתנים תרגילים מעשיים פרקטיים, שההרגל בהם נותן תועלת עצומה וקנין חזק ואמיתי בכלים הנלמדים.

האם התרגילים קלים ליישום?

אנו משתדלים למצוא תרגילים מעשיים, שיהיו מצד אחד קלים לביצוע, ושונים לכל נפש, ומצד שני יתנו את התועלת המירבית. רוב הכלים לוקחים רק מספר דקות בכל יום.

מהם המקורות של הדברים הנלמדים בשיעורים?

כל הדברים הנלמדים בקורס יסודם במאות מראי מקומות מדברי חז"ל ודברי רבותינו גדולי הדורות ראשונים ואחרונים עד דורנו אנו, בהם אנו רואים שכן צורת הלימוד הנכונה, ואת התועלת המרובה שיש בכלים אלו לחיבור הנאה וזכרון הלימוד. עם זאת הדברים הנמסרים בשיעורים מעוגנים גם במחקרים עדכניים רבים על מערכת הזכרון.

א' מערכת הזכרון עובדת בצורה טובה ופלאית, ומותאמת לזכור בצורה ברורה מאות ואפלי סוגיות, אם רק נשתמש בה בצורה הנכונה.

ב' יסוד היסודות ללימוד איכותי מהנה שנשמר לאורך ימים ושנים הוא חיבור פנימי וחזק ללימוד, ומטרת הכלים הנלמדים היא ליצור ולחזק את החיבור הזה.

ג' מצות ידיעת התורה והרגשת מתיקות התורה הם דברים השווים לכל נפש, ולא רק לבעלי דרגה מיוחדת ביראת שמים ושקיעות בתורה, והם תלויים בעיקר בשימוש נכון וטבעי בכלים שהקב"ה נתן לנו, ולימוד בדרך זו מביא ליראת שמים ולשקיעות בתורה ולעוד מעלות רבות.

ד' בזמן הלימוד עצמו עלינו להתרכז בהבנת תוכן הדברים וללמוד בצורה טובה, וכל מחשבה נוספת, כמו הרצון להספיק או לזכור, במידה והיא מפריעה לריכוז בגוף הלימוד, לא רק שאינה מסייעת לזכרון, היא מגרעת ממנו, מפני שהיא מוורידה מהחיבור הפנימי לתוכן החומר הנלמד ומקטינה את ההנאה מהלימוד.

בכמה שיעורים מדובר ומי מוסר אותם?

הסדרה כוללת 11 שיעורים של 45 דקות, והשיעורים נמסרים ע"י עורך סיכומי תמצית.

מה הקשר בין סיכומי 'תמצית' לקורס?

סיכומי תמצית נועדו לא רק לחזרה והצלחה במבחנים, אלא גם לקבלת סדר ובהירות בסוגיות ובהלכות הנלמדות וליצירת חיבור פנימי חזק בין הלומד לחומר הנלמד, והרבה מהתובנות הנלמדות בקורס הוטמעו בתוך הסיכומים.

האם השיעורים הם בתשלום?

השיעורים הם אכן בתשלום, וזאת מהסיבה שרק מי שמוכן ומשקיע מספיק על הדברים, מגיע לקורס בצורה רצינית, שומע ומפנים את הדברים, ומשתדל ליישם אותם בפועל, וע"ז הוא מקבל את התועלת מהדברים, עם זאת מדובר בסכום סמלי ונמוך מאד בהשוואה לעלות רגילה של קורסים אחרים, וגם סכום זה מוחזר במלואו! לאלו השומעים ברצינות את השיעורים ומבצעים בפועל את התרגילים שניתנים בשיעורים.

עם זאת השיעור הראשון, בו נלמדים מספר כלים חשובים, הינו חינמי, וניתן לקבל ממנו תועלת מרובה גם למי שלא נרשם לסדרת השיעורים.

האם הקורס הוא פורנוטלי או שניתן לשומעו דרך הטלפון?

מומלץ מאד, למי שיכול לבוא פיזית לשמוע את השיעורים, כיון שע"ז התועלת היא גדולה יותר, אולם ישנה גם אפשרות לשמיעת השיעורים דרך הטלפון בקו תמצית, ולגבי התשלום, כיון שהתשלום נועד בכדי לקבל את התועלת מהשיעורים, אין הבדל במחיר, וגם לגבי ההחזרים גם אלו השומעים את השיעורים בטלפון יקבלו בס"ד את ההחזרים לפי הה

בהכנת השיעורים הושקע עמל של אלפי שעות של לימוד יסודי של סוגיות העוסקות בנושא זה במישורין או בעקיפין, וכן נלמדו בצורה יסודית מאות מקורות מדברי רבותינו גדולי הדורות לאורך ההיסטוריה, ונקראו עשרות ספרים ישנים וחדשים העוסקים בתחום זה.

בחניה נוספת נעשתה ע"י התחקות אחר דרכי צמיחתם של תלמידי חכמים, ושימושם בכלים אלו, מטרת בדיקה זו היתה בכדי לבחון את השפעת כל כלי במישור המעשי ועמידתו במבחן המציאות: האם כך גדלים תלמידי חכמים אמיתיים.

האם המשתתפים אכן רואים תועלת מהשיעורים?

בסייעתא דשמיא נמסרו כבר לפני 11 קבוצות עם למעלה מ-5000 לומדים, רבים מהם מציינים את התועלת הגדולה שהיתה להם מהשיעורים, להנאה מהלימוד, לחיזוק איכות הלימוד וההבנה, להצלחה במבחנים, לזכירת הנלמד, ולתחומים נוספים. בעמוד הבא יובאו כמה מכתבים מהמשתתפים בשיעורים.

למי מתאימים השיעורים?

השיעורים מתאימים בראש ובראשונה לכל מי שמעוניין להעצים את איכות הלימוד והזכרון, ובמיוחד למי שמרגיש שהוא לא מצא מספיק את הכוחות שלו ורוצה להגיע ליותר, להתחבר יותר ללימוד, ללמוד טוב יותר, להנות יותר מהלימוד, ולזכור את מה שהוא לומד. כמו כן השיעורים מתאימים לאלו שנמצאים במסגרות מבחנים ומעוניינים להצליח בהם ולשמר את הידע לאורך ימים ושנים, וכן למגידי שיעורים ומלמדים המעוניינים ללמד את תלמידיהם בצורה מושכת ומעניינת במטרה שהתלמידים יחיו את הסוגיא ויזכרו אותה לאורך ימים ושנים.

לאיזה סגנון לימוד השיעורים מתאימים?

השיעורים מתאימים לכל סגנון לימוד, עיון ובקיאות, גמרא והלכה, וכו'.

האם השיעורים מתאימים גם למי שאין לו זכרון טוב?

בהחלט! מכמה סיבות: א' כל אחד יכול לזכור הרבה יותר ממה שהוא זוכר כרגע, אם ילמד להשתמש בצורה נכונה במערכת הזכרון. ב' יתכן בהחלט שמי שחושב שאין לו זכרון טוב יגלה שהסיבה שהוא לא זוכר טוב אינה הזכרון אלא דברים אחרים לגמרי, ובאמת יש לו זכרון הרבה יותר טוב ממה שהוא חשב. ג' כל אחד יכול לפתח את הזכרון שלו, ובשיעורים אנו לומדים בין השאר כיצד מפתחים את הזכרון ועוד כוחות נוספים כמו כח הריכוז כח העיון כח ההספק וכו'.

האם ניתן לקבל מספר תובנות מהנלמד בשיעורים?

נזכיר מספר יסודות מרכזיים עליהם בנויים השיעורים.

א' מה ההסבר לעובדה שידעיותם של התלמידים החכמים גבוהים משל הלומדים הרגילים בהפרש עצום, למרות שההפרש בשעות הלימוד אינו גדול כ"כ, האם הדבר תלוי בכשרון, או בכלים שמשתמשים בהם אותם תלמידי חכמים?

ב' האם החזרה היא הכלי העיקרי לידעת התורה, והדבר מחייב כל לומד להשקיע זמן רב בחזרה, או שהחזרה היא כלי חשוב מתוך מגוון כלים נוספים, והא בלא הא לא סגי, וניתן לחזור הרבה בזמן קצר?

ג' האם עלינו לקבל כעובדה מוגמרת את המציאות שאיננו זוכרים חלק גדול מתלמודינו, או שהדבר ניתן לשינוי?

ד' מה ההסבר לתופעה שלמרות שהבריאה כולה בנויה בצורה מופלאה עם חכמה אינסופית, כח הזכרון שלנו בתלמודינו הוא כושל במיוחד?

ה' מה ההסבר לכך שרבים וטובים אינם מקדישים זמן לחזרה על תלמודם?

ו' האם יתכן ששני אנשים באותה רמת זכרון ואותם שעות לימוד, אחד יזכור פי מאה יותר מחבירו?

ז' מהי הדרך באופן כללי למי שרוצה להתקדם בחיים בצורה משמעותית, ומהי הדרך המיוחדת לכך בנושא ידיעת התורה?

ח' מהו מקור הצורך לצאת להתאוורר מידי פעם באמצע הלימוד, והאם ניתן להקטין את הצורך הזה?

ט' האם אפשרי להגיע לרמה של ידיעת מאות ואפילו סוגיות בצורה ברורה, ברמה שניתן לחזור על עיקרי הסוגיא בצורה רהוטה וברורה.

י' כיצד מגיעים למצב שבו הידיעות מכפילות את עצמם שוב ושוב (כמו 16-8-4-2-1 וכו'), ולא מתוססות בצורה קבועה (כמו 5-4-3-2-1), וכמוכן שלא במצב שזוכרים רק את הדברים שנלמדו לאחרונה?

יא' האם ניתן להעלות ולחזק את כשרון הזכירה, או שכל אחד ישאר פחות או יותר עם רמת כח הזכרון עימה הוא נולד?

יב' מה ההבדל בין 'תפיסה מצומצמת' בה נלמדת כל סוגיא כנושא בפני עצמו, לבין 'תפיסה מרחבית' בה כל סוגיא מתקשר לחברתה, ומהי השפעת התפיסה המרחבית על ההבנה וההנאה והזכרון?

יג' האם ניתן לחזק את ההנאה מהלימוד בכלים פשוטים, או שההנאה מהלימוד היא נחלת 'בני עליה' בלבד?

יד' מהי הדרך לעורר את כח הסקרנות ללימוד התורה, אצל מי שאין לו סקרנות כזו בצורה טבעית?

טו' באלו כלים האדם יכול להשתמש ללימוד התורה, מלבד כח הראיה והשמיעה והשכל?

טז' מהי הסיבה שרבי יוחנן הצטער כ"כ בפטירתו של ריש לקיש עד שמת בגלל זה, רק בגלל שהיה חסר לו את הקושיות של ריש לקיש על דבריו?

יז' כיצד ומתי צריך להשתמש בשיטת ה'סימנים'?

יח' האם לידעת התורה נצרכים כלים נוספים שאינם נצרכים לידעת חכמות אחרות, ואלו כלים משותפים גם לידעת התורה וגם לשאר ענייני הזכרון?

יט' האם ניתן לקצר את הזמן הנצרך לחזרות מחד, ומאידך להגביר את המוטיבציה וההנאה מהחזרות?

כ' מהי הסיבה שהרבה פעמים מצליחים במבחנים בצורה טובה, אולם זמן לא רב אח"כ הידיעות הברורות נשכחות?

הגעתי לשיעורים בגלל העובדה שאני לא כ"כ זוכר את מה שאני לומד, והשיעורים שנמסרו בצורה ברורה וטובה נתנו לי תועלת עצומה, במיוחד החלק של התרגילים שהמסגרת של השיעורים עוזרת ליישם אותם, וכן החלק של הכלים לחיבור ללימוד בזמן הלימוד עצמו, במטרה להגיע לחזרה אחרי לימוד איכותי. יצחק זאב.

מאד נהניתי מהשיעורים הנפלאים והבהירים שנתנו לי גם תמריץ ומודעות ליישם את הדברים, ואני מרגיש שהדברים מקרבים אותי להיות תלמיד חכם. יעקב ה.

השיעורים נתנו לי תועלת עצומה, חיבור עוצמתי ללימוד, חשק לחזור ולסכם, ומהלך איך ללמוד ולזכור.

אני מגיע לשיעורים בשני אוטובוסים מחוץ לעיר, והיום ניגש אלי האחראי ורצה לתת לי את ההחזרים הניתנים למי שמיישם את התרגילים הנפלאים, ואמרתי לו שהחזר שלי הוא כשמראים לי איך פורים כשקיימתי 'עד דלא ידע' אמרתי בעל פה 4 סוגיות בצורה ברורה ורהוטה, וכל זה בזכות השיעורים, זה שוה בשבילי כל הון שבעולם.

מכתבים נבחרים ממשתתפי השיעורים

בעבר כמעט לא הייתי חושב בלימוד בזמנים פנויים, והיום, בעקבות כמה כלים מהשיעורים שאני מיישם, אני חושב בלימוד ומעביר סוגיות בראש בצורה חוויתית ובלי מאמץ מיוחד, וכל הלימוד מולכתחילה הוא איכותי יותר ועם הרבה יותר חשק.

כבר תקופה ארוכה שאני מעוניין לבצע מבחן של משמרת סת"ם וחזרתי שוב ושוב ועדיין הרגשתי שאני לא מעיז לגשת למבחן, אבל כעת תוך כדי הקורס זכיתי לבצע את המבחן ולקבל תעודה, ועל כן אני חוזר ומודה על הקורס הנפלא, ומגלגלן זכות ע"י זכאי, ובאמת אני מרגיש שינוי בכל תפיסת הלימוד לאחר הקורס.

אני מרגיש שהשיעורים הוציאו ממני מן הכח אל הפועל הרבה כוחות שכבר היו בי, והדברים נתנו לי תועלת עצומה, לאיכות הלימוד, להנאה מהלימוד, ולהצלחה במבחנים. חשוב לציין שאחרי השיעורים אני מספיק פחות חומר, אולם איכות הלימוד וההנאה שווים את זה.

דרכי ההרשמה

מחיר הקורס הינו 720 ₪ (לבחורים 400 ₪).

לגרשמים עד אחרי שיעורי הפתיחה המחזיר 600 ₪ (לבחורים 300 ₪).

ניתן להרשם לסדרת השיעורים בכמה דרכים:

א' גדרים פלוס קופת 'סיכומי תמצית'.
ב' בשיעורי הפתיחה.

ג' בטלפון (כשר) 055-400-7977.

ניתן לשמוע פרטים נוספים ועדכונים בקו תמצית שמספרו 02-3131-465.

החזר כספי עד המחיר הנמלא של הקורס, למשתתפים בשיעורים ומיישמים את התרגילים. פרטים בשיעור הפתיחה.

שיעורי הפתיחה

בתחילת חורף ה'תשפ"ו יפתחו בס"ד קבוצות חדשות **לאברכים ובני ישיבות**, במקומות דלהלן:

ירושלים - בישיבת מיר.

ירושלים - בית וגן בביהכ"נ הגר"א בעזר"ג.

ירושלים - גוה יעקב ופסגת זאב, בביהכ"נ משכנות יעקב גתיב המזלות 23.

אופקים - בית הכנסת 'קייחית'.

אלעד - באזור הכניסה לעיר.

יתקיים בס"ד שיעור פתיחה (חינם) במקומות זה"ל, יש לעקוב אחרי הפרסומים, או להתעדכן בקו 02-3131-465 שלוחה 1.

בשיעור הפתיחה יתנו כלים חשובים להגיע למתיקות וידעת התורה, ויוסבר הקו הכללי של השיעורים.

לפרטים - 055-400-7977 (מספר כשר).

מבצע שליחת סיכומים

מערכת סיכומי תמצית יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושליחתם למערכת.

מתווה מיוחד של סיכום כל סוגיא 102 נקודות מרכזיות, הנאפשר תפיסה צילומית של כל סוגיא, וחזרה מהירה וקלה.

הגרשמים (בגדרים פלוס קופת תמצית) לשליחת הסיכומים זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס המיוחד 'אונגות הסיכום - כדרך להתענג בידעת התורה' במחיר מוזל, 120 ₪ בלבד במקום 500 ₪, (לבחורים 60 ₪ במקום 300 ₪).

הגרלות לשולחי הסיכומים, 1000 ₪ יוגרלו מבין כלל המסכמים, 1000 ₪ מבין הסיכומים הטובים ביותר, 10000 ₪ מבין השולחים הכי הרבה סיכומים (עד 2 סיכומים לשבוע). זוכה שידע את הסיכום בעל פה יקבל עוד 500 ₪. פרטים בקו 02-3131-465 שלוחה 7.

שיעורים חינוניים בסיסיים בחשיבות וצורת הסיכום, והסבר מפורט על תוכנית סיכום סוגיא 102 נקודות, בקו תמצית 02-3131-465 שלוחה 7.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

ראש השנה תשפ"ז

קול שופר חזק מאוד

משא לקראת ימי ראש השנה – כולל 'עטרת שלמה' מודיעין עילית

בגמרא בראש השנה מבואר מחלוקת בדין תקיעת שופר מהו תרועה, אם הוא קול גניחה כאדם הגונח מלבו וכדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהן קצת, וזה כשברים שאנו נוהגין, או שתרועה הוא קול כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים כתופים זה לזה, וזה כתרועה שאנו נוהגין, או שתרועה היינו שני הקולות יחד. ועל ספיקא דדינא זה אומרת הגמ' אתקין רבי אבהו בקיסרי שיהיו תוקעין תקיעה שברים ותרועה ותקיעה, ונמצא תוקעין כל מיני התקיעות ויוצאין ידי חובת כולן.

והראשונים מביאים שרב האי גאון נשאל וכי עד שבא רבי אבהו ותיקן שיהיו תוקעין תשר"ת תש"ת ותר"ת לא היו ישראל יוצאין ידי חובת תקיעת שופר, והשיב רב האי גאון, כך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות, ומהם עושים יבבות כבדים שהם שברים, אלו ואלו יוצאים ידי חובתם, והיה הדבר נראה כחלוקה, אע"פ שאינה חלוקה ולא היו מטעים אלו את אלו, וכשבא רבי ישראל עושים מעשה אחד ולא יראה כחלוקה, ולא פלוגתא ממש היא אלא אע"פ שאין בזה שום קפידא שהרי ענין אלא חילוק מעשה.

אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ביניהם דבר שההדיוטות רואים אתו כל אחד כפי מנהג הבכי של מקומו, שניהם ענין בכי הוא ואין כאן חילוק מבואר שמצד קיום מצות תקיעת ידי חובתם, ורבי אבהו תיקן לנהוג את חילוקי מנהג. והדבר מצריך ביאור

שופר, בכל אחד מהאופנים יוצאים כל האופנים רק כדי שלא יהא נראה למה תיקנו שיתקעו כל מיני התרועות, והרי בשביל שלא יהיה חילוק מנהגות שני שיתקין אופן אחד מתוך כל האופנים ואותו לקבוע שיהיו כולם תוקעים, ובוזה היו נמנעים חילוקי המנהגות, ומפני מה התקין שיהיו תוקעין כולם בכל האופנים.

דעת הרמב"ם והסמ"ג שבאמת הוא פלוגתא דדינא, וכתב הבית יוסף שלישיתם עד שבא רבי אבהו כל מקום היה נוהג כסברת רב המקום ההוא, וכשבא רבי אבהו קיבץ כל הספיקות והתקין שיעשה כדברי כולם כדי שיצאו כל ישראל ידי חובת תקיעת שופר בלא ספק כלל. וגם על שיטתם יש להעיר למה נשתנית מצות שופר שלא הוכרעה בה ההלכה כדברי מי, ומה נשתנית פלוגתא זו מכל פלוגתות אחרות שלא הוכרעה, ולכן הוצרך רבי אבהו לקבץ כל הספיקות, ולמה לא הכריע ההלכה כדברי מי.

עניינו של השופר

ונראה לבאר הענין שבשופר מלבד עצם מצות תקיעת שופר, יש בו עוד ענין מיוחד, והוא שיש בקול השופר כח להלחם ולהכניע את הסמ"א, וזה עפ"י המבואר בגמ' למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לעררב את השטן, וכתבו תוס' בשם הירושלמי לבאר שעררוב השטן הוא מפני שכששומע התקיעה בפעם השנית הוא אומר שודאי זהו השופר שנאמר עליו והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, והגיע הזמן שהשטן מתבלע מן העולם, כמו שנאמר ובלע המות לנצח, ומאמת כן מתעררב ואין לו פנאי לקטרג על ישראל.

והענין אומר דרשני למה הוא סבור שזהו השופר הגדול שלעתידי לבוא, שבודאי אין להבין הענין כמושגים פשוטים ויש בזה ענין עמוק. הביאור בענין זה הוא עפ"י האבודרהם שמביא מרבנו סעדיה גאון י' טעמים על מצות תקיעת שופר, ובכלל הטעמים כתב שהשופר בא להזכירנו מעמד הר סיני, שנאמר בו וקול שופר חזק מאוד, ולהזכיר יום הדין הגדול, וקיבוץ נדחי ישראל, ותחיית המתים שיהיה בהם שופר כמו שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול עכ"ל. דעת נלבון נקל שאין זה רק סימן בעלמא שתוקעין בשופר כדי להזכיר אותם הזמנים והדברים שיש בהם תקיעת שופר, אלא מפני שבשופר של ר"ה יש בו הכח של כל אלו, ונכלל בו ענין שופר של מתן תורה ושל יום הדין הגדול והנורא, ובשופר של ר"ה מונח הכח לפעול אותם הדברים שהשופרות של מ"ת ויום הדין פעלו, ושורש הענין של השופר בכל ג' השופרות הוא אחד, דהשופר של יום הדין הגדול והנורא הוא שופר המכרית את הרע ומבלע את השטן מן העולם, וכן השופר של מתן תורה, הוא שופר המפיק את כח השטן והרע, שבמתן תורה פסקה זוהמתן של ישראל ונתקנו מתערבות הרע שהיה בהם מזמן הטא עין הדעת, והופקע מהם כח ושלטת השטן, וכמו כן השופר של ראש השנה יש בו כח להחליש ולהכניע את כח השטן, נמצא שכל השופרות, שורש אחד להם.

וזהו עומק הטעמים שמפרש הרס"ג שהשופר בא להזכירנו שופר של מ"ת ויום הדין הגדול, שבתקיעות של ר"ה יש את הכח ונכלל הענין של אותן השופרות, שכולם עניינם ושורשם הוא שע"י השופר נחלש ונכנע כח הרע, עד שבשופר הגדול של יום הדין הגדול, יכרת ויאבד לגמרי. והדברים מפורשים ברמח"ל במאמר החכמה שכ' 'ועוד ענין גדול יש ביום זה הוא ענין השופר שנצטוינו בו, וזה כי סגולת השופר בתקיעתו למטה וכח שרשו למעלה, הוא להחזיק הטוב ולכפות הרע, ותראה שמאחר הטא של אדם הראשון הנה נתערב הטוב ברע ונכבש תחתיו,

יהיה המתן תורה הנה יצא הטוב מתוך הרע ונתגבר ושלט, ואמנם לא הגיע עדיין להיות הוא כובש את הרע תחתיו, אבל הגיע לצאת ממאסרו ולהתחזק בעצמו, ונשאר הרע נפרד ממנו עומד בפני עצמו, אך לעתיד לבא הנה ישתלם התיקון הזה והטוב יכבוש את הרע לגמרי, ויהיה הטוב שולט לבדו, ואמנם החיזוק האחד שנעשה לטוב נעשה על ידי השופר דמתן תורה והוא ענין ויהי קול השופר וכו', והשלמת התיקון לעתיד לבא שהטוב יצא נצחון נצחון, גם הוא יהיה ע"י השופר, והוא ענין יתקע בשופר גדול, ולפי שתיקון זה יהיה גמור מה שלא היה במתן תורה נקרא שופר גדול, ואולם נצטוו לתקוע בשופר בראש השנה לחזק התיקון העשוי כבר במ"ת ולהזמין העתיד לעשות לע"ל. וזוהי מבואר היטב למה השמן סבור שזהו השופר גדול דלעת"ל, שבאמת כן הוא שיש בשופר של ר"ה מאותו ענין של השופר גדול ושופר אחד להם. ויש להוסיף בכיבוד התוס' דרך בפעם השנית הוא סבור שזהו השופר גדול, דבראשונות סבור שאלו הם התקיעות של מ"ת, וכששומע התקיעות בפעם השנית סבור הוא שהפעם השניה המה התקיעות של העתיד לבא שבהם יכרת כוחו לגמרי ויאבד מן העולם, וזוהי הוא מתערבב.

התפלה, שהרי בפסוקי השופרות כמוסף מזכירים גם הגדול והגדול, ולכאורה צריך ביאור מה השייכות של שופרות של ראש השנה, וכי בשביל שהזכר בהם בכרכת השופרות. אכן הביאור הוא שבאמת ראש השנה, אלא הם מאותו ענין גופא, ששופר של של מתן תורה ויום הדין הגדול והגדול.

לתקוע כל מיני ואפני התרועות, היות והשופר יש הסמ"א, לכך צריך את כל הכוחות ואת כל האמצעים הצלחת המלחמה בו לא מניחים שום צד ושום כח לבטלי להשתמש בו, ולכן התקין שיהיו כל מיני ואפני התרועות שבכוחם לשבור ולהכניע את כח השמן. ולדעת הרמב"ם הסובר שהוא פלוגתא, קיבץ רבי אבדו כל הספיקות ולא הכריע הלכה כדברי מי, כדי שלא יאמר השמן קים לי בקטרוני כאותו מאן דאמר החולק, ובבעל המאור כתב בדיני הפסק בין התקיעות שהחמירו בשופר לצאת ידי כל השיטות, משום שיש בו ענין נוסף שהוא לזכרון של ישראל. הרי כיסוד דברינו שבשופר החמירו יותר משאר מצות, מפני שיש בו עניינים נוספים על עצם קיום המצוה.

קיסרי וירושלים – לאום מלאום יאמין

ויש להוסיף בזה עוד, שהגמרא מדינשה שרבי אבדו התקין תקנה זו בקיסרי, דמבואר במגילה דף ו' ש'קסרי היא העיר של אדום ונקראת קיסרי בת אדום, ואיתא שם על הפסוק ולאום מלאום יאמין אם יאמר לך אדם הרבו שניהן אל תאמין, ישבו שניהן אל תאמין, רק אחת חרבה ואחת יושבת, ומבואר שמלחמת עשיו שהוא שורש הסמ"א וכוהות הטומאה עם ישראל וכוהות הקדושה, נקראת מלחמה בין קיסרי וירושלים, ובכתובות דף י"ז רבי אבדו כי הוה אתא ממתיבתא לבי קיסר נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרין ליה וכו', הנה מבואר שרבי אבדו היה דרכו לבא לבי קיסר, והיינו שרבי אבדו היה עוסק עם מלכות אדום לטובתן ותועלתן של ישראל, ויש להוסיף שלכן הזכירה הגמרא שהיה רבי אבדו בא מבי מתיבתא לבי קסרי, לומר שהיה בא לאדום שהוא כוח הטומאה והרע מבית המדרש, שבא לעמוד כנגד אדום עם כח התורה. ולפי זה יש לומר שלכן הדגש שתקנה זו היתה בקיסרי, לומר שמלחמת שהיה בקיסרי והיה עומד כנגדם, לכן התקין תקנה זו שמחותה ועניינה הוא להעמיד את הכח המכניע והמחליש את הכח של אדום, ומכלל פעולותיו שהיה בא לבי קיסרי כנגד אדום.

בגמ' בסוכה איתא משהרבי ביהמ"ק נשתנה שם השופר משיפורא לחוצצרתא, עומק הענין שהחורבן גרם לשינוי השמר, הוא משום שהחורבן משפיע על מהות ענין השופר, כי בחורבן נתגבר כוח אדום, וחרבה ירושלים וישבה קיסרי, ויש בזה השפעה על כח השופר שנחלש. ויש להוסיף שמשמעות שינוי השם, הוא משום חסרון בכח השופר לעמוד כנגד השמן, ע"פ"ד הטור ס' תקפ"ה שכתב 'שופר הוא ראשי תיבות 'אין שמן ואין פגע רע', פירוש שכשיש שופר אין פגע רע', ובפרישה כתב ש"י השופר אין שמן מפני שמתערבב והולך לו. המבואר שענין זה שבכח השופר לערבב השמן נכלל הוא בשם שופר, וא"כ בזה שנשתנה שמו, הוא חסרון בכח השופר לערבב השמן ולעמוד כנגדו. נמצאנו למדים שבמצות השופר נכלל ענין נשגב של החלשת והכנעת כח השמן המקטרג, ולכן התקינו שיהיה נעשה בכל השלימות.

צו השעה – הכנעת הסמ"א

כתוב 'נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר', דורשים חז"ל אמרי שפר אלו דברי תורה שניתנו בשופר, מבואר שהשופר שהיה במתן תורה הוא ממותה של התורה, עד כדי כך שהתורה נקראת אמרי שפר על שם השופר, שהתורה וכן השופר מוונים וכוהים הם יחד, ואם כן ההכנה המעולה והמושבת לזכות שהשופר יעלה וזכרוננו לטובה ויחליש ויכניע כח המקטרגים הוא על ידי עמלה של תורה.

מצויים אנו בתקופה האחרונה באנדרלמוסיה, שבעקבותיה נפגעים לימוד התורה בראוי, ועוד ענייני יהדות מרובים, כמוכן שכל ענין זה הוא בא בקטרוני מלמעלה, וכל התוצאות האלו הם כולם מכלל קטרוני של הסמ"א אחרא, שכל זמן שיש ישראל עוסקים בתורה אין לו מנוח כי גחלים אתה חותה על ראשו, ועל כן חובתנו בשעה זו ובימים אלו שהם ימי הרחמים ומסגולת הימים לפעול בהם בכח התפלה והחתחוקות בתורה ומעשים טובים את יצועת ישראל להוסיף ולהגביר חיילים בלימוד התורה בקיום בתי המדרשות, ובחיות כח קול השופר לעמוד כנגד הסמ"א לכלבלו למנוע הקטרוני, ולקרא לקול השופר הגדול של הגאולה העתידה, גדולה ומכופלת החובה עלינו להכשיר עצמנו לחיין נפשנו ולמחר לבבנו להיות ראויים לפעול בכח השופר לעורר רחמי שמים להורשיענו ומחשובא לנחורא אפקינן בריל שמך רבא.

לעילוי נשמות
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט סלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמות
ה"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: ראש השנה

ראש השנה

בס"ד | גליון מס' 598

כיצד נרפא הבן החולה ברגע אחד בלבד?

תקעו בחודש שופר!

כל ברואי עולם. זהו רגע בו הכל נשפט, הפרט והכלל, הרוחניות והגשמיות. הרגע הזה - הוא רגע של אש. אש של דין, פחד אלוקים. בשעת הדין - מגלה בעל ה'יערות דבש' סוד מכבשנו של מעלה, בוערת אש להבה עוצמתית וחזקה בשמים, ובחסתה משתררת אימה של ממש על כל ברואי עולם, ואף על מלאכי השרת בעצמם...

ואז נשמע קול תקיעת השופר. קול נעימה דקה, חלקה ושבורה, תרועה ויבבה. זהו קול ייחודי שיש בו רחמים וחסדים, קול שמזכיר את אילו של יצחק אבינו, והוא הקול שמנמיך את גובה הלהבות ומכבה את האש. השופר הוא כמו 'מטף כיבוי' על להבות הדין, הוא מפזר רוח של חסד, משרה בשמים אווירה של רחמים.

עם הישמע קול השופר, משתררת רגיעה יחסית בין מלאכי השרת, ביודעם כי בני ישראל הוציאו את הנשק שלהם משנים קדמוניות, כיבו את הלהבות, והעניקו למידת הרחמים את היכולת והעוצמה לכבוש ולשלוט במידת הדין. אז הם פוצחים בשירת 'אשרי העם יודעי תרועה' - כי אכן, אשרי העם שיש לו כלי כה עוצמתי וחזק, כלי שמכבה את הלהבות הדין ומפעיל את מידת הרחמים השמימית.

וכדי שהכלי הזה יעבוד טוב, נחוץ שנזכור כי אחת הסיבות לתקיעת השופר - היא העובדה שהוא מחריד את הלב, מעורר רגשות חרטה. כדי שנוכל באמת לכבות את הלהבות הדין, כדי שנוכל באמת לעורר רחמי שמים ולזכות בשנה טובה - כדאי שנחכונן לרגע הזה, נתבונן בעוצמתו הייחודית, כדי שברגע בו תיתקע התקיעה - רגשות החרטה שבנו יצופו ונצל אותו עד תום - לתשובה שלימה מעומק הלב, לחרטה אמיתית, וליציאה לדרך רוחנית חדשה ומרוממת.

כשיישמע קול השופר - זהו כבר הרגע בו שערי שמים נפתחו. וככל שנחכונן לרגע הזה, ככל שנחזור בתשובה ונפשפש במעשינו לקראת הרגע הזה, ככל שנחליט היכן אנו רוצים להשתנות ואלו דברים נשפר השנה - כך נזכה שרגע תקיעת השופר יחרט בליבנו, ויותיר בנו חותם של

קרבת אלוקים לכל השנה הבעל"ט!

מנגינה עתיקה שחיברה לבבות...

היה זה עת נדמו תופי המלחמה, עת השתרר השקט לאחר השואה האיזומה. אודים מוצילים מאש ופליטי חרב ששרדו את הנוראה שבמלחמות החלו לנסות לשקם את חייהם, מחפשים מנוח לכך רגלם ונקודת התחלה לחיים חדשים. אחד מהם היה יהודי מוורשא בירת פולין, שהמלחמה החלה כשהיה סטודנט לרפואת הנפש באוניברסיטה פלוגית נחשבת, וכעת החליט לנסות ולהשלים את חוק לימודיו כדי להפוך לרופא מן המניין.

אך הפסקת לימודי הרפואה שלו עקב המלחמה, היתה רק הזעירה שבכאביו. הוא היה אז צעיר, שהופרד מרעייתו ובנו יחידו 'סלסקצ'ר' הידועה נשלצה. הואיל וכוחותיו היו במותניו נבחר לעבודה מייגעת במחנות העבודה, ואילו רעייתו ובנו שולחו למשרפות ברכבות המוות. היטב זכר את בני משפחתו, הוריו, רעייתו, בנו

הנה כבר מגיע הרגע הגדול, ניצב בפנינו במלוא יופיו והדרו. האוירה החגיגית אפופה הילת קודש, הלהבות מוכנים לקראת המעמד הנשגב. עם סיומו של חודש הרחמים, אנו נרגשים לקבל את פני השנה החדשה, להמליך את בורא העולם עלינו מתוך ציפיה וכמיהה לראות במלכותו כמו עניינו.

המחזוריים המהודרים לראש השנה כבר הורדו מהמדף, ואנו מציצים בין דפיהם בהתרגשות ובשקיקה. נעימות החג, המנגינות הנלוות ולפיוטים, ההכרזה ששוצרת נשימה כל שנה מחדש 'המלך', כל אלה כבר ממלאות את נפשנו, מניעות כל נים בנשמה היהודית הנכספת.

ראש השנה, מעצם טיבו של יום, כולל בתוכו מגוון רחב של מוטיבים ומשמעויות, שכולם יחד מתכנסים ליצירה מופלאה אחת שנקראת - 'ראש השנה'. ביום הגדול הזה אנו מאחלים זה לזה להתברך בשנה טובה, מרבים אהבה, אחווה ורעות. זהו יום של תפילה מתוך השתפכות הנפש וגעגוע לחיים בצילו של אבא שבשמים, וגם יום בו הוא מתגלה אלינו במלוא אהבתו וחדוות עוזה. לצד זאת, זהו יום של דין, בו כולנו עוברים לפניו כבני מרון, כל מעשינו נבחנים ונבדקים, ומי יאמר זיכיתי לבי...

ימי ראש השנה הינם ימי דין, לצד תקווה גדולה. לכולנו יש דברים שלא עבדו כראוי במהלך השנה החולפת, והיינו רוצים לשנותם לטובה. לכולנו היו נסיגות והתמודדויות, שהיינו רוצים להוטר אותם מאחורינו ולהתחיל שנה חדשה בלעדיהם. כולנו גם יודעים שזה עניין מאוד רציני, הרי 'מי יחיה ומי ימות', מי בקיצו ומי לא בקיצו, הכל נסגר ונחתך עכשיו. בימי ראש השנה נקבע מי יעזוב ומי יקלט חלילה במחלקות השונות בבתי החולים, עומצ את עינו, מתרכז בכוונה גדולה, ומעניינים לא מעטות זולגות זה לא פשוט!

מה נותן לנו את הכח? מניין ליהודי העוז לבוא ביום ראש השנה, להתרכז בתפילה ולבקש מעומק הלב? מניין לנו היכולת לשבת ולחוג את החג בסעודות ובשמחה, מתוך רצון לראותו במלכותו ויתברך? על איזה כח נשגב ועוצמתי אנו נשענים בבואנו לשנות את רוע הגזירות, להיטיב את המצב? מזה הכלי שעומד לימינו בעמידתנו להעביר לשנה טובה ומתוקה?!

התשובה היא, שיש רגע שמחולל את המהפך, רגע שמרגיע. יש לנו כח מיוחד, קסם ייחודי, בעזרתו ובכוחו אנו פועלים ביום הגדול הזה, בעוצמתו ובגבורתו אנו נידונים ברחמים וזוכים לחיים בעזרת ה'. זהו רגע חדשנתי, בו הציבור כולו עוצר את נשימתו, עומצ את עינו, מתרכז בכוונה גדולה, ומעניינים לא מעטות זולגות דמעות. זהו רגע שכל באי עולם נכספים לו, רגע מכונן לשנה החדשה...

הרגע הזה, הוא הרגע בו בעל התקוע ניגש אל השופר, עיניו נעצמות בדבקות, וכל הציבור עומד בשקט ובדומיה, ואז נשמע קול השופר. זהו רגע שלא ניתן לתאר, השילוב בין החרדה האופפת, הרגשות המציפים, הדבקות הגועגוע, התרוממות הרוח והלב לאבא שבשמים. הרגע הזה - הוא רגע המהפך, הוא הרגע שהופך את הדין לרחמים.

כי שעת הדין בראש השנה, היא רגע לא פשוט. לא עבור בן האנוש המצוי, ולא עבור

לעילוי נשמות

ר שלמה פרץ ז"ל ב"ר מאיר הלוי גולדשמיט (אראלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לטובל לעילוי נשמות

הרה"ח הקדוש רבי פתחיה סעלישער בן הרה"ר יוסף יונה הי"ד רזנוברג
מקני חסידי בעלזא, נעקד"ש בשנות הזמן - י"ג בסיו תש"ד

שי' השירים אשר לשלמה' - - -

כשמוע הנער את ארבע המילים הללו, באותה נעימה שהרטיטה את לבו בימי קדם, זע לבו. הלא הוא זוכר היטב כי כשהיה ילד היה אביו משורר את השיר הזה, הוא זוכר היטב את המילים, את המנגינה, את התווים, את הטונים, הם נחרטו בזכרונו ועתה צפו ועלו...

דמעות עולות בזוויות עיניו של הבן, עיניהם של האב והבן מתערבלות, ראשיהם מתנועעים ברעד, והם משמשים באותה נעימה כובשת, שזכורה לשניהם משנים קדמוניות, וקולם הולך וגובר, המנגינה הולכת ומהדקת את הקשר ביניהם...

זהו, ליותר מזה הם לא היו זקוקים, ההוכחה היתה ברורה, חדה, חותכת. האב והבן מתנפלים זה על זה בחיבוק, ליבם גואה בהתרגשות וכל גופם רוטט בהמיה. בעזרתה של נעימה אחת, שב לב האב על בנו ולב הבן על אביו, ואז התרחש מהפך לא צפוי:

מאותו רגע הנער הבריא לחלוטין. לא עוד מחלות, לא עוד בעיות. הנער פשוט הפך בריא כאחד האדם. מסתבר שמה שהוביל את כל מחלותיו - היה ניתוקו מאביו. משעה שמצא את אביו באמצעות הנעימה המרגשת - שבו אליו כוחותיו והוא הבריא לחלוטין!

והרגע הזה, בו נעימה מרגשת כובשת ומבריקה את כל הבעיות, הוא הרגע העובר על כלולו בהישמע קול השופר. הן במשך כל ימות השנה, אנו עוברים התמודדויות רבות ונסיונות קשים, תחושות לא טובות, דברים שלא הולכים כמו שרצינו. המתח גואה עם כל בדיקה רפואית, שיחה מהמלמד של הבן, טלפון ממנהל הבנק, והריחוק מאבא שבשמים מוביל לכך שאנו מתקשים להילחם עם היצר העומד עלינו, עלולים להיכשל שוב ושוב, טרודים בלי שימת לב אל הנשמה הפועמת בקרבנו.

ואז מגיע רגע אחד, רגע של תקיעת שופר. נעימה מרגשת שנושאת בחובה את הקשר העוצמתי והחזק שבין בני ישראל לאביהם שבשמים. והמנגינה הזו של השופר - משילה מעלינו ברגע אחד את כל הכיסויים המעבים על ליבנו, ופותחת לנו את השער לקירבה אמיתית עם אבא שבשמים, לקשר קרוב אתו שיציף בנו את רגשות החרטה הנכספים, לרגע של חיבור מהותי וכובש שטרים חשנו כמוהו!

זוהי אותה נעימה שמלווה אותנו מימי קדם, מאז שהיהודי הראשון עקד את בנו היחיד על המזבח, והטמינו את נשמתו של השופר בעומק לבו של כל יהודי. זוהי אותה נעימה שמאפשרת לנו לשנות את דרכנו, לחטא את ליבנו, לזכך את נפשנו. זהו כוחו של השופר - יש בו את אותה מנגינה, אותו קסם, אותו כח עוצמתי שמציף את עינינו בדמעות ואת ליבנו בראש טוב וכיסופים להתקרב לאבא, בהשתוקקות אמיתית לחיות בצילו.

צריך רק לנצל את ההזדמנות ולהתקרב באמת, להתרפק על אבא שבשמים באהבה. ככל שנצל את הרגעים הללו לשוב בתשובה, ככל שנתפוס את הנעימה הכובשת הזו ועל גליה נינשא בדרכנו לאבא, ככל שנעניק לרגע תקיעת השופר את היכולת לשנות אותנו, לרומם אותנו, לשפר אותנו - כך נזכה שהשופר יחולל באמת את המהפך הרצוי, ויביא אותנו לחיקו של אבא שבשמים באהבה אין קץ, מתוך קירבת אלוקים מורגשת, שתלווה אותנו לכל השנה הבעל"ט!

כיצד מנצלים כל רגע?

יום ראש השנה, בבית מדרשו של הרב מבריסק, הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק זצ"ל. מקורבו כבר הורגלו בכך, אך אורחים שזו להם השנה הראשונה - הופתעו לגלות כי הגאון הגדול, רבן של ישראל, עוסק בכל רגע פנוי לאורך כל היום באמירת תהלים. 'הלא כבוד הרב יכול לעסוק בסוגיות תמורות בגמרא בעיון ובעמקות. מדוע הרב עוסק כל היום כולו אך ורק באמירת תהלים?' - שאלו הגאון מחרקוב זצ"ל.

השיבו הרב מבריסק: 'דא נא. בראש השנה, העולם כולו מתאפס, כל יצורי אנוש חוזרים לרגעי הבראשית, בהם אי להם לא עושר ולא נסים, אפס ידיעות ואפס אמצעים. באותם רגעים - בהם אי אחד מחפש להתחיל לרכוש לעצמו ידע חדש, להתחיל לקנות נסים חדשים, ולפיק - גם אני בצעירותי הייתי עוסק בתורה במשך ימי ראש השנה, כדי לקנות נסים תורניים חדשים בשנה החדשה.

אחר כך גיליתי, שלמעשה, תוך כדי העיסוק בתורה מתבזבזים רגעים קטנים, ועזיר פה וזעיר שם. פעמים אני צריך לדפדף, או לקום מהכסא להביא ספר. לפעמים שואלים אותי שאלות, ואז אני ממתין לרגע. אך ביום ראש השנה אין רגע לבזבז, אי אפשר לוותר על אף שניה, וזה אפשרי רק באמירה רציפה של תהלים, בלי לאבד אף רגע!'

כי ביום ראש השנה - אין רגע דל. אנו ניצבים בפני 48 שעות גורליות, קריטיות ביותר. הבה נצל אותן בכל כוחנו, נתפלל מעומק הלב, נשוב בתשובה, נאמר פרקי תהלים תוך ניצול כל רגע. כך נזכה להתברך בכתיבה וחתימה טובה ושנה טובה ומתוקה!

היחיד והיקר - ממנו נפרד כשהיה בן 10 בסך הכל, כשהנאצים ימ"ש סימנו לבן שמאלה. באותו רגע נפרדו דרכיהם, הם נעקדו על קדושת ה', והוא נותר בעולם...

כעת, משהחל לשקם את חייו, שאף תחילה לשוב ללימודי הרפואה. הוא התקבל ללימודים באוניברסיטה יוקרתית, ועד מהרה נשלח לבית חולים פסיכיאטרי קרוב להתמחות במקצוע. עם הגיעו לבית החולים, גילה כי המקום הומה בניצולי המלחמה המנסים לשקם את חייהם הרואים, והוא ראה שליחות לסייע להם להתמודד עם אימי המלחמה ולהשתקם.

יוצא דופן במיוחד היה נער צעיר כבן 15, ששבה את לבו. הוא היה נער פולני, שלפי המופיע בתיק הרפואי שלו - התגורר בסביבת וורשא, ובמשך שנים נדד מכאן לשם, וניצל בנס מאימי המלחמה. כעת הוא אושפז בבית החולים בעקבות מצבו הנפשי הקשה, ולמורה הצער לא נראה כי יש בו רצון להתרפא, הוא כה שבור, נפשו מרוסקת, הוא שב וממלמל כל העת כי לא נותר לו איש בעולם, ולכן אין לו תקווה לשוב לחיים גורמלים...

דווקא הנער הזה תפס את תשומת לבו במיוחד. אולי בשל סיפורו האישי כמי ששרד בתנאים לא תנאים, אולי בגין גילו התואם להפליא לגילו של בנו שנשלח למשרפות, אולי בגלל שהוא בן אותו מחוז - מחוז וורשא. כך או כך, הרופא החליט בלבד לאמץ את הצלת בריאותו של הנער הזה, לעשות הכל על מנת להושיעו. 'ומי ידוע', הררה, 'אולי באמת לכשיבריא הנער, אאמץ אותו לבן תחת בני שנעקד על קידוש השם!'

ובהבזק של רגע, חש כי הוא מסתחרר ממש, היקום כולו כמו סוגר עליו. המחשבה לאמץ בן שהוא בן גילו של בנו ומאותו איזור, החלה להלוט בראשו כמכות קורס. 'ואולי...', ואולי זה באמת בני' - חשב לרגע, ומיד הדף את המחשבה המזוויה הזו: 'הלא בני נרצח בידי הנאצים, נשלח ממני היישר למשרפות. מה הסיכוי שנתור בחיים?' אפס מאופס!

ובכל זאת, המחשבה הזו לא נתנה לו מנוח. באותו לילה התהפך על משכבו, מנסה לחשוב אולי יש רגעים של אמת בהרהור שלפת והחריר אותו כל כך. כשקרני שמש ראשונות נראו בשמים, נזכר כי לבנו היה כתם לידה קטן מתחת זרועו השמאלית. אם ראשוני להיות רגוע - הררה, 'מה יותר פשוט מלבד לבית החולים, ולבדוק. אם יש לנער כתם - סימן שהוא בני. ואם לאו - אוכל להירגע ולהשיב את המנוחה לנפשי!'

בהחלטה נחושה זו הצליח לעצום עיניו לכמה שעות בודדות, ובשעת בוקר מוקדמת כבר התייצב בבית החולים. הוא קרא לנער לבדיקה, וביקש ממנו להניף את זרועו השמאלית אל על - -

הרופא התעלף!

הכתם היה שם. עגול, ברור, בהיר. אין עוד מקום לספק, אין מקום לדיונים. מסתבר שבנו שרד את אימי המלחמה, והנה הוא כאן - ניצב לפנינו!

דקות ארוכות חלפו עד שהתאושש האב - הרופא מעלפנו, כשכל צוות בית החולים מנסה להבין מה גרם לו למעורבות רגשית כז חזקה. הוא התקשה לדבר, וכל שכוונתו שבו אליו - יצאו מפיו שברירי משפטים ורסיסי מידע, שהצוות הרפואי השלימים לכדי יריעה וידיעה אחת: הנער המטופל כאן כל כך הרבה זמן, הנער שלא ברור למה הוא חולה בכל כך הרבה מחלות, הנער שאיש לא ידע מי הם בני משפחתו - הוא הוא בנו של הרופא שטיפל בו במסירות!

כשהרופא החל להתאושש, קרב אל הנער וחיבק אותו בחום, 'הלא אתה בני יקירי, כמדת עיני' - קרא בהתרגשות אין קץ, מתרפק על הנער באהבת אב טבעית. אך דווקא עכשיו - הקשה הנער את עורפו, הדף מעליו את הרופא, וצעק בקול לא לו: 'אל תספר לי סיפורים' - צווח, 'כל בני משפחתי נכחדו בשואה. אין זאת אלא שהחלטתם להתפטר ממני בכל מחיר! הוריי ובני משפחתי נפטרו כולם, השם יקום דמם, אתה כבר בדקת אותי עשרות פעמים בחיי, ואתה מכיר היטב כל נמש וכל יבילת, כל שומא וכל כתם לידה. אני לא קונה את ההצגה הזאת!' - קבע הנער, ושם למיטת חוליו...

אך עובר הרופא. היה הדבר ברור ונהיר. הוא חייב למצוא מסילות ללב בנו יקירי, המחשבה שמצא את בנו אך הוא מתכחש אליו - דקרה את לבו, פצעה את נפשו. הוא החל לחשוב איך יוכיח לבנו שהוא אביו, ניסה להבין באלו כלים יצליח לכבוש את לבו של הבן, שמתכחש בתוקף לעובדה שאביו נותר חי...

לא ניתן לתאר את סאת הצער והיגון שעבר האב באותם ימים קשים. שנים של פרידה מהבן נסגרו במפגש מטלטל, אך הבן פשוט מתכחש לזה, מסרב להכיר בעובדה שאביו עמו! איך יצליח האב לשוב לחוש כי בנו מחמדו חזר אליו, איך יצליח הבן לשוב ולחדש אהבת אב קדמם?

ואז, ברגע של הברקה, החליט הרופא כי יזמין את הנער לביתו בערב שבת, ואז יציא לפועל תוכנית מרגשת במיוחד, שלבטח תמיס את לב בנו. ואכן, בערב השבת הקרובה הגיע הנער לבית אביו, ולאחר שכיבדו במאכל ובמשקה, הושיבו לצידו, ופתח בנעימה עתיקה בקול נרגש:

משיעוריו של מגיד השיעור הר"ג אשר קובלסקי שליט"א

לשמייעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשרא) למען הפצת העלון חייגו: 053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדירים פלוס

ועלית הן

ראש השנה תשפ"ז

דברי חיווק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

צריך בר"ה לזכות את הרבים

א- בזה"ק פרשת נצבים (תרגום לשלשון הקודש) רבי שמעון אמר ויהי היום ויבא שמהי (מלכים ב' ד' י"א), ויהי היום, איזה הוא יום הזה וכו', שזה היום יום טוב של ראש השנה היה וכו', קרא לשונות וכו'. ומה לעשות לך, היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, וכי דבר זה נצרך לה לאשה, שאינה יוצאת ואינה הולכת, ואינה נכנסת בהיכל המלך, וכו', אלא יום הזה שכל בני העולם נצבים בדין, וביום הזה נקרא הקב"ה מלך, המלך המשפט, וכו'. ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, וכו', ולכן לא נצרך לו לאיש להפחד מבין העם לעולם, כי תמיד רחמי הקב"ה על העם כולו ביחד, ולפיכך אמרה בתוך עמי אנכי יושבת, עכ"ל.

ושמעתי מהגה"צ המשגיח מפנוביץ' רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, שצריך שהאדם יהיה בר"ה, מזכה הרבים, בין בתפילה, בין לחזק את הרבים בתורה, ואז אין דינו כדן יחיד אלא כדן רבים, ורבים מובטחים שיחיו וזאכים.

ב- והנה הזה"ק (ח"ג דף רנד, שמות דף נד), עה"פ ויאמר למועד הזה כעת חיה את חבתך בן וגו' (מלכים ב' ד' ט"ז). שזה הנביא היה חבוק. והנה אמרו חז"ל במסכת מכות (דף כ"ד ע"א), בא חבוק והעמידו על אחת שנא' וצדיק באמונתו יחיה (חבוק ב'), והנה הנביא חבוק שגודל מברכתו של אלישע הנביא, שברך את השומנית בר"ה, ונתן הצעה לקיום כל התורה ע"י האמונה, ובר"ה העבודה היא להמליך את הקב"ה, ולהאמין בו יתברך, כמו שאמרו חז"ל אמרו לפני מלכויות שתמליכוני עליכם, (ר"ה דף ט"ז ע"א).

ובליל ר"ה אחר תפילת ערבית, אומרים לדוד מזמור לה' הארץ ומלאה (תהלים כ"ד) וזה העבודה של ר"ה להאמין ולהתפלל ש-לה' הארץ ומלאה, ועי"ז זוכים בדין, כשממליכים את הקב"ה על כל העולם, וכן כל תפילות ר"ה, ה' מלך וכו', להמליך את הקב"ה על כל העולם.

ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה

עה"פ בפר' נצבים "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום" וגו'. (פרק ל' פסוק י"א) כתבו הרמב"ן והספורנו, שהכונה על מצות תשובה.

ומובא בשם הגאון הקדוש רבי שמשון מאוסטרפולי זיע"א דהנה בתפילת מוסף של ר"ה ויהי"כ, בפיוט יונתנה תקף קדושת היום' אומרים, ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. ועל-גבי המילה ותשובה כתוב צום, ומעל המילה תפלה כתוב קול, ומעל המילה וצדקה כתוב ממון. והנה הגמטריא של צום זה 136 והגמטריא של קול זה 136 והגמטריא של ממון זה 136, בסך הכל 408, והגמטריא של 'בזאת' זה 408, וכתוב בפרשת אחרי, בזאת יבוא אהרן אל הקודש, והיינו על ידי התשובה שכוללת ג' חלקים צום קול ממון מעבירים את רוע הגזירה. ודוקא אם עושים את כל השלשה חלקים של תשובה, דהיינו צום קול וממון שזה עולה ביחד 408 זה מעביר את רוע הגזירה.

והנה בירושלמי (תענית פ"ב ה"א) איתא, אמר ר' לעזר שלשה דברים מבטלים את הגזירה קשה, ואלו הם, תפלה וצדקה ותשובה, ובפירוש קרבן העדה כתב, וז"ל, ג' דברים בהדי הדדי עכ"ל, הרי שפירש דברי הירושלמי דלא סגי בכל חד מנהון, אלא דבעינן שלשתן ביחד כדי לקרוע גזר דין.

אמנם בלחם משנה (פ"ב מהל' תשובה ה"ד) הוכיח שבגמרא דידן משמע דכל אחד מעביר את רוע הגזירה, דאמינן צדקה מהני דכתיב וצדקה תציל ממות משמע שצדקה לחוד מהניא, וכל אחד בפני עצמו מהני.

ונראה ליישב, שכל אחד מעביר ודוחה את רוע הגזירה, אבל כשיש כל השלשה דברים ביחד זה מבטל את רוע הגזירה. דהפירוש מעבירין אפשר לפרש דדוחה, וזה אפילו דבר אחד, ואפשר לפרש מבטל, וזה שלשה דברים ביחד. וכן לשון הירושלמי ג' דברים מבטלים את הגזירה קשה, וכן משמע ג"כ מלשון הלחם משנה שכתב, מ"מ כתב רבינו (הרמב"ם)

החמשה משום דודאי כולוהו עדיף טפי וכו'.

והנה בפירוש קרבן העדה כתב, ג' דברים בהדי הדדי, ונראה מדבריו שצריך שלשה הדברים וצדקה, מעבירין את רוע הגזירה, ולכן ראוי שבתפלה של תשובה, יקבל עליו קבלה גמורה לעשות תשובה, היינו חרטה על העבר וקבלה לעתיד, וראוי שיקבל עליו איזה קבלה למעשה שתביא אותו לתשובה שלימה, וכשאומר תפילה יתפלל במחשבתו שהשי"ת יחזיר אותו בתשובה ויתן לו ובני ביתו בתוך שאר כלל ישראל שנה טובה וחיים טובים ושלוש, וכשאומר וצדקה ראוי שיקבל עליו בל"ג לתת צדקה, כגון סכום מסוים שיוכל לעמוד בזה כופר נפש, ועי"ז יקיים כפשוטו הקרבן העדה ג' דברים בהדי הדדי, היינו תשובה ותפלה וצדקה ביחד, ועי"ז מעבירין את רוע הגזירה, היינו שמבטלים את כל הגזירות, ויזכו לשנה טובה ומתוקה.

והנה במזמור (כ"ז ג') אומרים אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח, ולפי מה שהבאנו לעיל בשם הגאון הקדוש רבי שמשון מאוסטרפולי זצוק"ל, שבזאת זהו גימטריא של 408 תשובה, וצום קול וממון זה גם הגימטריא של 408, אז אם תקום עלי מלחמה בין בגשמיות ובין ברוחניות עם היהצ"ר, אז בזאת, בתשובה אני בוטח.

והנה במשנה ברורה (סי' תקפ"א ס"ק ב') כתב, ונוהגין במדינתנו מר"ח אלול עד יום הכפורים לומר בכל יום אחר התפלה מזמור לדוד ה' אורי וכו' בוקר וערב וכו', ואנו נוהגין לומר עד שמיני עצרת ועד בכלל וכו', ונראה שרצוי לכונן באומרו אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בטח, היינו בתשובה, כדי להתעורר באלול ועד שמיני עצרת לעשות תשובה, כי על ידי תשובה דוחים ומעבירים את כל הגזירות. ונוזהר לשנה טובה.

וכן מפורש בפרשה (ל' א') והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה, היינו שתראה שאם אתה הולך בדרך הישרה ומקיים מצות באו עליך ברכות, ואם ח"ו אתה עובר על המצות באים עליך ח"ו הפוך. העצה היא (פסוק ב') ושבתי עד ה' וכו', לעשות תשובה, ואזי תזכה (פסוק ו') ואל ה' אלקיך וגו'. כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו, ואף תשובה צריך קודם בלב ואח"כ בפה. אולם כשאין לו התעוררות בלב, אזי יתחיל מהפה, שידבר דיבורי תשובה לפני השי"ת, וזה ישיפע על הלב שיחזור ויתחרט על חטאיו, ויגיע לדרגה לקיום כל התורה, וכמו שכתוב (בפסוק כ') לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו וגו'.

ע"י לימוד התורה בשמחה מתברך האדם

בפרשת נצבים, במדרש רבה (פרשה ח' אות ב') כך שנו חכמים הפותח והחותם בתורה, מברך לפניו ולאחריה, ומניין שטעונה ברכה לפניו שכתוב (תהלים קי"ט) ברוך אתה ה' ואח"כ למדני חקך, הרי ברכה לפניו, ומניין שטעונה ברכה לאחריה, אמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן שכתוב, אחר השירה, וזאת הברכה, מששנה לחן את התורה, ואח"כ בירך הרי ברכה לאחריה, וכו'. עכ"ל.

והנה יש הבדל בין ברכת התורה לפניו, לבין הברכה לאחריה, הברכה לפניו, זה תפילה להקב"ה למדני חקך, אולם הברכה לאחריה זה ברכה שמשא ברכן שאחר שזכו ללמוד תורה, וזכו ללמוד את התורה בתורת שירה, זכו לכל הברכות ברוחניות ובגשמיות, וזאת הברכה שברכך משה, וזה עצה לזכות לשנה טובה, ולזכות לכל הברכות ברוחניות ובגשמיות, ללמוד תורה בשמחה. ואזי זוכים שהתורה מברכת את האדם בכל הברכות, שיוזכה לשנה טובה ומתוקה.

בראש השנה כמה דכ"ף איניש דעתיה טפי מעלי

בשו"ע הל' ראש השנה (סימן תקפ"ו סעיף א') שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכפוף וכו'. וכתב המ"ב (ס"ק ב') בשל איל, לזכר עקדת יצחק. (ובס"ק ג') וכפוף, לסימן שיכפפו לבם למקום. עכ"ל. (ובס"ק ה') אכן

מסקנת רוב הפוסקים דמעלת כפוף עדיף ממעלת איל. עיי"ש.
וראים שהעיקר ב"ה הוא שיכפפו לבס למקום, ובגמרא ב"ה כמה
דכ"ף אינשי דעתיה טפי מעלי

בגמרא (דף ט"ז ע"ב) ואמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת
בסופה שנה מראשית השנה, מרשית כתיב, ועד אחרית, סופה שיש לה
אחרית. ופרש"י וז"ל, שישראל עושין עצמן רשין ב"ה, לדבר תחנונים
ותפילה, כענין שנאמר תחנונים ידבר רש.

זה עצה לזכות בדין להרבות בתפילות ובאמירת תהלים ב"ה ולדבר
כרש בפתח, שהאדם צריך לדעת שאין לו כלום, ולא מגיע לו שום דבר
ולבקש תחנונים, ומה טוב אם יכול להוריד דמעות בתפילתו.

ב- והנה בשיחות הר"ן לרבינו נחמן מברסלב זצוק"ל, אות כ"א כתב
וז"ל, בראש השנה צריכין להיות חכם, שיחשוב רק מחשבות טובות,
שייטיב השי"ת עמנו וכו', וצריכין להיות שמח בראש השנה, גם צריכין
לבכות בראש השנה, בראש השנה ביום הראשון צריכין למעט בדיבור
מאד מאוד וכו'. עכ"ל.

והנה אף שצריכין לבכות ב"ה צריכין להיות מתוך שמחה, ששמחין
ש ממליכין את השי"ת על כל העולם. וכתבו שר"ת של הפוסק בשמן
גילון כל היום, זה בכיה שמתוך שמחה בהקב"ה שהוא מלך ישראל
וגואלו הוא בוכה, ובוה נמתקין כל הדינים, וזוכה לשנה טובה ומתוקה.

כשחל ר"ה בשבת ואין תוקעין צריך להתחזק ביראת חטא

במסכת ר"ה (דף ט"ז ע"ב) ואמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה
בתחלתה מריעין לה בסופה, מאי טעמא דלא איערבב שטן. ובתוד"ה
ש אין תוקעין בתחלתה כתבו וז"ל, מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע
בשבתא, אלא דאייתייליד אונסא, עכ"ל. וכן כתב הר"ן.

ואולם הערוך לנר בספרו מנחת עני הביא ראיות שמצאנו שאם חל ר"ה
בשבת היו שנים רעות ביותר, שבת המקדש הראשון והשני נחרבו בשנים
שר"ה חל בשבת, וכן מצינו שהיו שנים טובות כשחל ר"ה בשבת, שמחילת
עון העגל וכן הקמת המשכן וכן שנה שנכנסו ישראל לארץ היה כשחל ר"ה
בשבת, והאריך בענין וכתב שאם משמרים את השבת כהלכתה אז השבת
ממליצה טוב על ישראל והקב"ה מוחל עוונותיהם ואז השנה היא
מבורכת ביותר. אולם אם אין משמרים את השבת, אזי אין השבת
ממליצה טוב, וגם אין שופר לערבב השטן אזי השנה היא רעה כמו שאמרו
חז"ל כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה עיי"ש
באריכות.

והנה בגמרא בסוכה (דף מ"ב ע"ב) אמר רבה למה אין נוטלים לולב
בשבת, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירו ארבע
אמות ברשות הרבים, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה, עיי"ש.
וצ"ב שחז"ל גזרו לא לתקוע בשופר ב"ה כשחל בשבת משום חשש רחוק
שמה יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, ולפי דברי הערוך לנר, זה נכחל
במאמר חז"ל שאם לא תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה, ולכאורה
מוכח מזה דדברי ההלכות גדולות שלא חל בשבת, תקנת חז"ל שלא
לתקוע בשבת זה מגין על ישראל, וצ"ב הטעם.

ונראה דהנה בספר אורחות יוסף למרן הגאון הצדיק רבי חיים קניבסקי
זצוק"ל בענין יראת חטא, מבאר מה ההבדל בין יראת שמים ליראת
חטא, וז"ל, כי כבר כתבו חסיד"ק, כי העבירה והעונש אינן דברים
נפרדים, אלא העברות שהקב"ה הזהיר עליהן ברא בטבען שהם כמו סם
המות לגוף ולנפש, והם משחיתים והורסים ושורפין את הגוף ואת הנפש,
וזהו הענין שאפילו שוגג צריך כפרה, כי העברה אש היא עד אבדון תאכל,
וכאלו אכל סם המות וכו', וכמו שכתב האמרי"ל זלה"ה בחיי עולם (חי"ב
פ"ח) שחילול שבת היא כמו מחלת סרטן רח"ל, ואם אי יודע שאי עשה
דבר פלוני או יאכל מאכל פלוני יש חשש שקבל מחלת סרטן ר"ל בודאי
יברח מזה בכל כחו ויאתירא מאד שמא יכשל, ואם ח"ו נכשל בודאי פחדו
ויראת וגדול מאד. וזה ענין יראת חטא שזה מראה שיש לו אמונה חושית,
ושמרגיש שעברה היא אש שורפת, וכמו שמספרים על הגרי"א זצ"ל
שבילדותו נגע בשבת בלא כונה במוקצה ונתעלף, וכל מה שיראת חטאו
גדולה יותר, זה מראה שאמונתו גדולה יותר ויראת שמים שלו גדולה
יותר, וזה כל האדם, וכו', וכל מה שאדם קרוב יותר להקב"ה גם הקב"ה
קרוב אליו, כמשי"כ קרוב ה' לכל קוראיו, עכ"ל, עיי"ש.

והנראה לומר אם האדם מקיים תענית חז"ל לא לתקוע בשופר בשבת
מפני שחז"ל תיקנו מחשש שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים זה
מראה שהוא ירא חטא, ויש לו אמונה ויראת שמים שלימה, והוא קרוב
להקב"ה, וזה מגן עליו כי קרוב ה' לכל קוראיו, ולכן אומר הבעל הלכות
גדולות, שבוה לא נאמר כל שנה שאין תוקעין לה בתחילה מריעין לה
בסופה, אולם אם האדם לא מתבונן בזה להתחזק ביראת השם וביראת

חטא, רק חושב כשחל ר"ה בשבת שהשנה אין עליו עול תקיעות, בזה כתב
בעל הערוך לנר בספרו מנחת עני, שח"ו מתקיים מאמר חז"ל כל שנה
שאין תוקעין לה בראשה מריעין לה בסופה, ולכן צריך להתחזק כשחל
בר"ה בשבת ביראת השם ויראת חטא, ועיי"ש יזכה לשנה טובה.

לומר בפה ובמחשבה שאוכל לכבוד שבת ולענג את השבת, ומתקיים בו שנותנים לו משאלות לבו

הנה אמרו חז"ל כל המענג את השבת כאלו מכבד את הקב"ה (תנוד"א
פרק כ"ו). וכן בגמ' בשבת (ק"י"ח) כל המענג את השבת נותנים לו נחלה
בלי מצרים וניצל מצרות, ונותנים לו משאלות לבו, כל המקיים ג' סודות
ניצל משלשה פורעניות, מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת
גוג ומגוג.

והנה חז"ל כתבו כל המענג את השבת, ולא אמרו כל המתענג בשבת, כיון
שהמטרה שלו צריכה לענג את השבת, ולא לענג את עצמו בשבת, ובזוה"ק
כתבו ששבת זהו שמו של קוב"ה.

והנה המג"א כתב והובא במ"ב כי על כל דבר שקונה לכבוד שבת טוב
שיאמר שהוא לכבוד שבת, כי הדבור פועל הרבה בקדושה, וכתוב בסה"ק
שכ"ש על כל דבר שאוכל בשבת יאמר שאוכל זה לכבוד שבת, והנה זה
נאמר על כל שבת, וק"ו בר"ה שחל בשבת צריך לומר שמו של קוב"ה
לכבוד שבת, ולחשוב בדעתו שזהו כמו שמכבד את הקב"ה, כמו שכתב
בתנוד"א, ובזוה"ק ששבת הוא שמו של הקב"ה, ואז יזכה שיתקיים בו
מאמר חז"ל שנותנים לו משאלות לבו. וכל הבקשות שאומרים בסימנים
שאוכלים בר"ה יתקיימו בו.

על כמה זמן נידונים בראש השנה

במסכת ר"ה (דף ח' ע"א) במשנה תנן, באחד בתשרי ר"ה לשנים, ומקשינן
בגמרא, למאי הלכתא, רב נחמן בר יצחק אמר, לדין, דכתיב (דברים י"א
י"ב) מראשית השנה ועד אחרית שנה, מראשית השנה נידון מה יאה
בסופה. ופרש"י וז"ל, רב נחמן בר יצחק אמר, ר"ה לשנים דתנן הכא לדין
תנא, שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי
הבא. עכ"ל. וכן פרש"י בחומש (י"א י"ב) וז"ל, מראש השנה נדון מה יאה
בסופה, עכ"ל.

וצ"ב מהמג"א בהלכות ר"ה (סימן תקצ"א ס"ק ט') כתב וז"ל, שבר"ה דן
על עליונים ותחתונים מה שיהיה לשנים רבות כגון ז' שני רעב וכו', עכ"ל.
וקשה על דבריו מרש"י שכתב, שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל
הקורות אותם עד תשרי הבא, ולא כתב לשנים רבות.

ובשו"ע בהלכות ר"ה (סי' תקצ"ו סעי' ח') כתב וז"ל, לא יתפלל ביחיד
תפילת מוסף בראש השנה עד אחר ג' שעות היום, עכ"ל.
וכתב המ"ב (סי' י"ד) וז"ל, בדשלושה שעות ראשונה הקב"ה דן את
עולמו ושמה יעינו בדינו ביחוד, ומי יצדק, אבל כשהוא מתפלל בצבור הן
אל כביר לא ימאס, ומה דנקט ראש השנה, אף דבכל יום הקב"ה דן עולמו
בג' שעות ראשונות, דשם אינו אלא לפקידה בעלמא לאותו יום, אבל
בראש השנה הקב"ה דן לכל השנה ולפעמים לשנים רבות, ודוקא תפילת
מוסף שזמנו כל היום, רגילים להפליא לאחר ג' שעות, אבל תפילת
שחרית רגילין העולם להתפלל בבוקר בתוך ג' שעות ראשונות, ועל כן
כשהוא מתפלל באותו זמן תקובל תפלתו בתוך תפילת הצבור וכו'. עכ"ל.
והמג"א מביא בשם ס"ח (סימן תש"ג) שהקב"ה דן בכל יום ג' שעות וכן
בר"ה ויום כיפור, וא"כ קשה מה בין ראש השנה לשאר הימים. ותיירץ
המג"א שבר"ה דן על עליונים ותחתונים מה שיהיה לשנים רבות וכו', לכן
חומר יותר ר"ה שלא להתפלל בג' שעות.

אולם לפי מה שפרש"י במסכת ר"ה (ח' ע"א) שגם בר"ה הקב"ה דן את
כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא, א"כ צ"ב מה ההבדל בין
ר"ה, לבין תפילת מוסף של כל השנה, כיון שהקב"ה דן רק מה שיהיה
השנה הזאת.

ונראה כי המשנה ברורה מתיר את הקושיא על ידי שמוסיף מילה אחת
וז"ל, אבל בר"ה הקב"ה דן לכל השנה, ולפעמים לשנים רבות, והוסיף
ולפעמים לשנים רבות, שרק לפעמים דן לשנים רבות, ולכן בדרך כלל דן
רק על השנה הזאת, וזה ההבדל בין כל השנה, לבין ר"ה.

בזה מצאנו היטב לשון התפלים שאומרים בשעת הוצאת ס"ת, רבש"ע
וכו' ותגזור עלינו גזרות טובות ישועות ונחמות, ובטל מעלינו כל גזרות
קשות ורעות, והיינו שתגזור עלינו השנה הזאת גזרות טובות ישועות
ונחמות, ואם ח"ו נגזר עלינו פלגי כמה שנים גזירות רעות, אנחנו
מבקשים ובטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות, ושחלה יהיה לטובה.
ובמ"ב (סי' תקפ"ד ס"ק ג') מביא את הסי' בסימן תרנ"ב שכתב שיש
לומר רע גזר בנשימה אחת, דהיינו שיקרע הוא יתברך הרע שבגזרה, ומה
שנשאר בגזרה יהיה לרחמים.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

נערך מחדש ערב ר"ה תשפ"ו

ראש השנה שחל בשבת

תמצית: קושיות: דברי הגמ' בבלי בר"ה שלא תוקעין בר"ה שחל בשבת משום שמא יעבידנו, תמיהה וקושיות ע"ז - דברי הגמ' ירושלמי שהיו גזה"כ, וקושיה דהבבלי והירולמי נראים חולקים במחלוקת בעצם, דברי הירולמי שלמדים תקיעת שופר במקדש מוהקרבנם - דברי רש"י שבתחיל העלה במחשבה לבראות במידת הדין וכו' ביאור דבריו בשם מו"ר - ביאור שבכל ראש השנה חוזר העולם למצב של בתחילה וזהו הדין של ר"ה, והעלייה לכסא רחמים הוא ע"י השופר - דברי הבני יששכר והבן איש חי בשבת לא בעינן שופר, דברי השפת אמת וסימוכין מרצ"ה - דברי הערוך לנר המפורסמים בספרו מנחת עני, והיישוב עם הנ"ל - תקיעת שופר במקדש הוא דין אחר בדומה להקרבה ולכן נלמד מוהקרבנם - ביאור שב' התלמודים אינם חולקים ביסוד רק בהיאך הדבר מתגלה ויישוב הקושיות

מדאורייתא לתקוע בשופר. וכבר שמעתי ממו"ר זצ"ל שלעולם לא ימצא מחלוקת בדבר יסודי אלא רק בפרטים. וא"כ צ"ב האם יש דרך ליישב את הבבלי עם הירושלמי לכל הפחות באופן כללי.

עוד יש להעיר בדברי הירושלמי דהמקור שתוקעים במקדש הוא מכך שנאמר "והקרבנם", ומודע דוקא מילה זו נבחרה להיות המקור לדבר זה? ומשמע שיש שייכות בין התקיעה לקרבן. ונססה לבאר כל זאת.

ב.

ביאור בתחילה עלה במחשבה לבראות בדין אחר כ' שיתף רחמים

רש"י בתחילת החומש כתב: "בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין", פירוש שע"י מידת הדין העולם יבוא לידי חורבן ועל כן מוכרח לשתף מידת הרחמים. וכיון שברור שאין הו"א ומסקנא אצלו יתברך ע"כ שיש כאן גילוי של הרצון הראשון של מידת הדין. וביאר דבר זה מו"ר זצ"ל פעמים רבות, עפ"י דברי הרמח"ל בדעת תבונות שביאר דמדת הדין היא כלי שרת בידיו להביא את העולם לתכליתו, שעיקר התכלית הוא להטיב לברואים, אבל כדי שיזכו לזה בכח עצמם שלא יהיה נהמא דכיסופא, יצר בורא העולם את מידת הדין, אבל כיון שאין זו התכלית, אלא רק אמצעי להגיע לתכלית, אזי כאשר מידת הדין בפני עצמה מביאה לחורבן העולם, אז אין עניין בכלי שרת זה וחוזרים לכוונה הראשונה של הבריאה שהיא חסד-רחמים. נמצא שמידת הדין כאשר היא מביאה לידי חורבן היא אינה ממלא את תפקידה המעויד לה להביא את העולם לתכלית הטוב, וא"כ מידת הדין בעצמה מבקשת שיתוף מידת הרחמים.

בר"ה העולם חוזר לבתחילה עלה במחשבה, ושיתוף מידת הרחמים הוא ע"י השופר

והנה, מבואר בדברי האר"י שבתחילת העולם דבר זה נעשה על ידו יתברך, שבתחילה עלה במחשבה לבראות וכו', אבל מכאן ואילך בכל פעם שהבריאה נבראת יש שוב את אותו מהלך של בתחילה וכו', אבל מכאן

א.

טעם שאין תוקעין בר"ה שחל בשבת לפי הבבלי

הגמ' בראש השנה תחילת פרק ד' (טז): אומרת: "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וכו' מנא הני מילי אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעינן, ועוד הא לאו מלאכה היא וכו' אלא אמר רבא מדאורייתא מירשא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה", נמצא דלדעת הבבלי הטעם שלא תוקעים בשופר בר"ה שחל בשבת הוא מדרבנן, אבל מדאורייתא אה"נ שיש חיוב תקיעה.

וצריך ביאור, וכבר עמדו בזה קמאי, דמטעם מה עקרו רבנן תקיעת שופר שהיא עיקר מצוות היום דראש השנה? והטעם המובא בגמ' שיש חשש שאדם שאינו בקי יטלטל בר"ה הוא קשה להבין שמשום דבר זה יבטלו את מצוות היום. ועוד הקשו הראשונים (ר"ן, עי' תוס' מגילה ד: דלפי זה היה צריך לבטל מצוות מילה ג"כ.

טעם שאין תוקעין בר"ה שחל בשבת לפי הירושלמי

והנה הירושלמי כאן (ר"ה פ"ד ה"א) אומר: "כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה הא כיצד בשעה שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. מעתה אף במקדש לא ידחה תנא באחד לחדש. מעתה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה. תני רשב"י והקרבנם במקום שהקרבנות קריבין" פירוש דמדאורייתא אין חיוב שופר בר"ה שחל בשבת, ומה שתוקעים במקדש הוא גזה"כ שבמקום שמקריבין תוקעין.

והנה הבבלי והירושלמי נראים חולקים בדבר יסודי מאד, האם יש מצוה

דברי השפת אמת

וכן כתב השפת אמת (ראש השנה תר"ס) וז"ל: "וכיון דנכסה פתיחה דר"ה צריכין לעורר שער הנפתח בשבת בבח השופר. והוא בחי' יוסף דצדיק נק' שבת. והיא מעין עוה"ב כמ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב דכ' ועמך כולם צדיקים. הרי שכתב הצדיק מעין עוה"ב ולכן היא בכסה שהוא מעולם הנסתר. לכן מילה בשמיני. ולכן בשבת א"צ לתקיעות שופר. כי כל כח השופר לעורר שער השבת כנ"ל, פירוש שפעולת השופר היא לעורר דבר שנעשה ממילא בשבת, והוא בחינת עולם הבא.

דברי רבי צדוק הכהן

ודבר זה מבואר עוד בדברי רבי צדוק הכהן (פרי צדיק ראש השנה ו) וז"ל: "וגם מצות שופר שבראש השנה הוא על התעוררות השופר שלעתיד לבא כדאיתא בפסיקתא רבתי (ר"פ ל"ט) דבראש השנה עתידים ליגאל ממלאך המות, ורוצה לומר דאז יבוער היצר הרע מהעולם וזה על ידי השופר גדול כמו שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים, היינו שיהיה תיקון הפגם הראשון בשלימות עד שאפילו הנטמעים בין האומות העולם יתעורר בהם פנימיות נקודה שבקדושה לחזור לשרשם כבראשית הבריאה. וכדאיתא בירושלמי כד שמע קל שופרא זמנא חדא מתבהיל השטן שהוא היצר הרע אמר מטי זימנא למתבלע כי באמת בכל ראש השנה נתעורר ענין התיקון של תקיעת השופר גדול לעילא כמו שאומרים ובשופר גדול יתקע ומלאכים יחפזון מפני שהם מרגישים בזה. ולכן בא גם המצוה מצדנו לתקוע בשופר שגם אנחנו נתעורר בזה מצידנו להתקין הנ"ל".

וכיון שכל עניין השופר הוא להביא לידי הגילוי של לעתיד לבוא, א"כ בשבת שבו יש את הגילוי של מעין עולם הבא אין צורך בשופר, כדברי השפת אמת הנ"ל. ונמצא שכל דברי רבותינו ניסובין בדרך אחת.

ד.

ביאור דברי הערוך לנר

והנה, בשנים עברו, במיוחד בשנת תשפ"ד, הרבה מהדרשנים (ואני ביניהם) ציטטו את דברי הערוך לנר בספרו מנחת עני, שר"ה שחל בשבת הוא סימן רע. ולדאבוננו, שנת תשפ"ד היתה שנת פורענות. אבל כדמעיינת שפיר חזינן דדברי הערוך לנר עולים בקנה אחד עם הנ"ל.

וז"ל (מנחת עני לפרשת האזינו) בשלמות: "אמנם בשנה טובה יש לחקור אם ראש השנה בשבת אם זה סימן טוב וזה מצאנו ששנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר היה ראש השנה בשבת, דשני שנים שנחרב בית המקדש היה ראש השנה בשבת כמו דאיתא בירושלמי פרק ד' דתענית ה"ו: יום שחרב בית ראשון ראש חדש אב היה ואחד בשבת היה, ובית שני נחרב בט' באב גם כן בא' בשבת וכו' בשנים שיותר טובות מציון שמחילת עון העגל היו בשנה שחל ראש השנה בשבת וכן הקמת המשכן דביום ה' יצאו ישראל ממצרים וכו' וכן שנה שנכנסו לארץ היה גם כן בשבת ששמה מת בשבת ז' אדר אם כן ראש חדש אדר יום א' והוי ראש השנה בשבת"

"ויובן זה במשל שר אחד בעבודת המלך חטא והמלך קצף עליו

ואיך מי שמשותף את מידת הרחמים אלו הבני אדם ולא הבורא. וזהו מצוות תקיעת שופר, הפעולה שלנו להביא לגילוי מידת החסד. וזהו לשון המדרש (ויק"ר כט, ג): "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, בשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מאי טעם עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מידת הדין לרחמים". ע"י השופר הקב"ה עולה מהבתחילה, לשיתוף מידת הרחמים.

ג.

בשבת אין צורך בשופר

נמצא, דזהו עצם עניינו של השופר להביא לידי השיתוף של מידת הרחמים בזמן של דין ביום הדין. וממילא, בר"ה שחל בשבת צ"ב היאך דבר זה מתקיים, והרי בלא זה חסר בעצם עבודת היום.

ורבותינו יישבו דבר זה, וכולם ניבאו בסגנון אחד:

דברי הבני יששכר

ועיין בני יששכר שיישב (מאמרי השבתות א, ז): "שב"ת בגימטריא קשי"א רפי"א. על פי מה שמבואר שם בזהר הנ"ל [ח"ב פ"ח ע"ב] בהדין יומא כל דינין אתכפיין ולא מתערין בעלמא עכ"ל, כבר ידוע לך דאית דינא קשיא ואית דינא רפיא, כמו שידעת מענין ב' ימים דראש השנה, והנה שופר בראש השנה הוא להמתיק הב' דינים, ובשבת נדחה השופר (בתקנת חכמים) כי נמתקים הדינים בקדושת יום שבת, עיצומו של יום השב"ת ממתיק קשיא רפיא, פירוש שאותו דבר שפועל השופר בכל ר"ה, נפעל מעצמו בר"ה שחל בשבת.

דברי הבן איש חי

וכן כתב הבן איש חי בשו"ת שלו (תורה לשמה סי' תלו):

"שאלה: בזה"ז כשחל רה"ש בשבת דאין תוקעין משום גזרה שמא יעבידנו ד"א בר"ה וכו' איך משום גזרה דשמא יעביד ד"א בר"ה יבטלו חז"ל מ"ע מן התורה וכו' ועוד רצינו לידע מאחר דעל ידי מ"ע של תקיעת השופר נעשה הנסירה ונתקן הפנימית א"כ כשחל ר"ה בשבת במה נתקן ונעשה כל דברים הנעשים ע"י תקיעת שופר למעלה וכו'

תשובה: הטעם דשמא יעבידנו ד"א בר"ה לא אמרו רז"ל אלא בשביל לעשות טעם פשטי ונגלה לגזרתם לפני המון ישראל כדי שתתקבל גזרתם אצל כל אדם ולא תהיה גזרה שאין בה טעם, אך אין זה עיקר הטעם שלהם אלא העיקר הוא משום שהם ידעו ברוח קדשם שהתיקון הנעשה ע"י מצות אלו ביום זה, הנה כאשר חל יום זה בשבת הנה הוא נעשה מאיליו מכח קדושת השבת ואין צריך לעשותו על ידינו לכן בעבור כבוד שבת תקנו שלא לתקוע ביום זה".

ומשמעות דבריו הם שהטעם שהתורה לא אסרה תקיעת שופר הוא משום שאע"פ שאינו צריך בשבת, אבל גם אינו מזיק, עד שראו שמכח קדושת שבת צריך לתקן לא לתקוע. ומ"מ מה שפעולת השופר עושה מאליו ע"י השבת. והוא כדרך הבני יששכר הנ"ל.

ה.

תקיעת שופר במקדש דין אחר יש לה הנלמדת מ"והקרבתם"

אך אם דברים אלו נכונים, דבשבת כל הפעולה של השופר אינה נצרכת, צ"ב מדוע תוקעים בשופר בבית המקדש? ונראה בפשטות שבית המקדש עיקר העבודה שאני, שהרי כל עבודת בית המקדש נעשית גם בשבת, שמקריבין קרבנות ציבור בשבת, וביאור הדבר, שעבודת העולם הזה נשבת בשבת, אבל העבודה של בית המקדש היא עבודה השייכת לעליונים ודבר זה אינו בטל. וכן ביאר בשם משמואל (ויקרא תרע"ו) בשם אביו שבחינת הקרבנות שנקרבים בשבת הוא בחינת ריצוי ולא בחינת כפרה עיי"ש.

ויש לומר על פי זה דכן הוא בחינת השופר של מקדש, בחינת ריצוי ולא בחינת כפרה. ודבר זה מדויק היטב בדברי הירושלמי שהביא שהמקור של שופר בבית המקדש הוא מהפסוק של והקרבתם, פירוש שהוא מישך שייך לקרבנות שבת, והוא ענין בפנ"ע. (והגאון הגדול רבי משה בראון שליט"א ביאר ירושלמי זה עפ"י הלכתא דבזה שלמדים מקור התקיעות מוהקרבנם ש"מ שהיו דין במוספין ואינו דין של תפילה כשופר שבמדינה, והן הן הדברים).

ו.

יישוב דברי הבבלי עם הירושלמי

ולפי הנ"ל יש לבאר דהבבלי והירושלמי אינם חולקים ביסודם, ולדעת כו"ע בשבת ר"ה אין צורך בתקיעת שופר, והמחלוקת היא כמה דבר זה מתגלה בגלוי. דדעת הבבלי שאע"פ שאין צורך בכך, מ"מ על פניו לא חזינו לעינינו חילוק בין שבת לבין חול, וע"כ מדאורייתא, המצווה היא תמידית, אלא שחז"ל ברוח קדשם ראו שאין בזה צורך וגזרו על כך. ויש לומר שהגזירה היא מאותו ענין, דבר"ה הדין נכפה מלמעלה ואין צורך בפעולת התחתונים, פירוש שהכל תלוי ביחיד ומיוחד ולא בדברים חיצונים, וזהו הגזירה של יטלטלו בר"ה, פירוש ברשות השייכת לדברים, שר"ה שחל בשבת לא מתעסקים עם הרבים רק עם היחיד, דו"ק. אבל הירושלמי למד דבר זה מהפסוקים עצמם.

[וחילוק זה מתאים עם החילוק שיש בין הבבלי לירושלמי באופן כללי, שהבבלי נקרא מחשכים, כדברי הגמ' בסנהדרין (כד.), והירושלמי הוא להפך (עי' רש"י חגיגה י., וע"ע ביאור הגר"א תיק"ז דף מה ע"ד), א"כ הבבלי מוציא את ההלכה ממחשכים דוקא, אבל הירושלמי מגלה את הדברים בגלוי, דו"ק].

וממילא שאין מחלוקת בתפיסת הדבר בין התלמודים. ומכל הנ"ל מיושבים כל קושיותינו, דהבבלי שגזר על שופר הוא רק במפני ששופר אינו נצרך, אבל לבטל מצוה משום טעם אחר לא אמרין.

נמצא דר"ה שחל בשבת ברכה מרובה יש בו שהפיכת הדין לרחמים נעשית מכת השבת, וממילא ברור שנעשית כראוי. אכ"ר.

עד מאוד וצוה להשופטים לדונו כפי שורת הדין וילך השר לבקש לו מליצים היותר טובים שיעמדו לו בשעת דינו אבל המליצים שנטו להם אחד אחד ולא נשאר איש שרצה לקבל עליו המשרה הזאת באמרם כי אין לו התנצלות ואחת דתו להעניש. והשר בראותו כי אין איש עומד לו בשעת דחקו ויצר לו מאוד ויגר לאשתו את כל הדברים האלה ותנחמהו אשתו ותאמר אליו למה פניך נופלים ומה לך פנות אל המליצים הלא אנכי יוצאת ובאה בחצר בית המלך הפנימית וגם שם לי אוהבת קשורה בנפשי שתעמוד בעת צרתי השקט ושמע אנכי אדבר לך אל המלך ואל השופטים. ויהי כן כאשר אמרה וכשהגיע יום הדין ותעמד האשה למליצה טובה בצד אישה ומשפט השר נחרץ לזכותו. ואך ימים מועטים עברו והנה גם שר אחר בעבודת המלך חטא כחטא שר הראשון וגם אותו צוה המלך להתיצב לפני השופטים שיעבור עליו המשפט ויאמרו לו אוהביו לך נא ובקש לך איש שילמץ בעדך לפני השופטים והשר בזכרו כי זה זמן קצר אשר גם חבירו צדק בדין צחק להם והשיב הלא גם לאשתי מכירים רבים בחצר בית המלך גם היא תדבר טוב עלי אל המלך והשופטים וגם אני אצא נקי. אמנם השר האחרון הזה היה איש זעף וקצף ולא שמר כראוי אהבת וכבוד אשתו ובחמתו קם והכה אותה מכות אכזריות עד אשר נשארו סימני אכזריותו בחוץ לעין כל, ובכל זאת האשה הלכה עמו אל הבית דין להמליץ בעדו לפני המלך. אכן אך פתחה פיה לדבר והמלך בראותו צרבת המכה על פניה שאלה מה זה ועל מה זה ותתחלחל האשה וענתה כך וכך כדי לבקש אמתלה לאישה ולא הצליח בידה. ויען אחד מן העומדים שם ויאמר הלא הם הסימנים ממכות אישה האכזרי ויתמה המלך מאד וידבר אל האשה לאיש אשר אלה לו נעשית סניגור הלא רק לקטיגור תוכל להגיש לפנינו ומשפט השופטים יצא להרשיע את השר ולהענישו.

"ובזה יתבאר איך ראש השנה שחל בשבת פעמים שהוא לטובתינו ופעמים שהוא סימן לרעה חס ושלום כי ישראל שחטאו כל השנה בעלות קול השופר ביום הדין מצפים שבתקיעתנו יעוררב השטן וזכות התקיעות יהיו לסניגור. וכל זה כשחל ראש השנה בחול אבל כשחל בשבת איך ימצא לנו זכות להצדיקנו ביום הדין? אכן לזה בא השבת שהיא בת זוגה לישראל כמה דאמרו רז"ל בבראשית רבה (י"א, ח), להיות סניגור בעדינו לפני מלך מלכי המלכים והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו כדכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, ובזכות שישאל משמרים השבת כראוי הקב"ה מוחל עונותיהם. אבל כל זה דוקא כל זמן שישאל מקיימין את השבת אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי ואדברא מחללין את כבודו ברבים בפרהסיא איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו? הלא תעשה קטיגור.

ועל כן כשרז"ל אסרו לתקוע בשבת היו כדי להרחיק מחילול שבת משום גזירה שמא יעבידנו ד' אמות ברשות הרבים (עי' ר"ה כ"ט). אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול הלא אז לא לבד שלא נעשה סניגור לפנינו אלא אחרי שלא איעררב שטן שוב צריכים לדאוג לדברי רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה בסופה"

נמצא, דהערוך לנר מבאר דבשבת אין צורך בשופר, משום דהשבת ממלא את תפקיד השופר, כפי שביארו הבני ישיבך והבן איש חי, אלא דהתנה דבר זה במשמית שבת, שהשבת אינה יכולה להיות סניגור אם אין ישראל משמרים אותה כראוי.

ובעז"ה ע"י שרבים מבני ישראל משתדלים מאד בשמירת השבת לקיימה כראוי, ורבים מאלו שאינם הרי הם בגדר תינוקות שנשבו שאינם יודעים מימינם לשמאלם, בזכות זאת השבת תפעל את העברה מכסא דין לכסא רחמים בלא צורך בשופר. ותהיה זו שנה שתוקעין לה בתחלתה על ידי שמים, ומטיבין לה בסופה. אכ"ר.

מהשבות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 18

התפילות בימים נוראים

לחשוב שאין לו הרבה סיכוי עליו להסיח דעתו ממחשבה זו, ולחשוב רק קדימה).

לגבי הבכי בימי ראש השנה, שמעתי בשם המשגיח הגה"צ ר' דב יפה זצ"ל שבזמננו לא צריך סימנים שנפשינו אינה טובה ושלילה, והיינו שלפי דרגתנו זה דבר טבעי ונורמלי לא להגיע לבכי בימים הנוראים, וכן ידועה דעת הגר"א שאין לבכות בראש השנה, וע"כ בשו"ע סימן רפ"ח סעיף ב' לענין בכי בתפילה בשבת.

כדי לקבל הרגשים בתפילות הימים הנוראים, ובכלל בענין קניית הרגשים באופן כללי, א"א לעבוד על הדבר בצורה ישירה, כי בשביל לקבל הרגשים צריך להיות מרוכז בדבר שממנו מתרגשים, והנסיין להגיע להרגש מפריע לאותו ריכוז. אלא הדרך לזה מתחלקת לשני חלקים: א' להתרומם מעל כל הדברים האחרים שתופסים את הראש. ב' להתרכז כראוי בתפילה. דבר זה לא ניתן להתחיל לעשותו רק בתפילה עצמה, אלא צריך לזה הכנה, וכדלהלן.

הפוסקים כתבו שבעשרת ימי תשובה צריך להרבות בזירות בדקדוקי מצוות למרות שכל השנה אינו מקפיד עליהם, וביאר בזה הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאלוהיו חלק ב' עמ' 65) ששינוי המעשים החיצוני מעורר אצל האדם את הפנימיות להתקרב אל השם. ודאי שאחד מהדברים שצריך לתת עליהם את הדעת בימים אלו הוא חיון בלימוד התורה, הן מפני שהדקדוק הנצרך בדקדוקי הלכה מחייב גם לדקדק באיסור ביטול תורה, ומלבד זה התורה היא הדבר המרומם והמזכך ביותר, וע"כ דביות בתורה האדם נמצא במקום ששאר הדברים הרבה פחות מעניינים אותו, וממילא הוא יכול יותר בקלות להתחבר להרגשים רוחניים בתפילה. ולכן מעכשיו ועד אחרי יום הכיפורים ראוי להשתדל להתעסק כמה שפחות בעניינים שאינם עבודת השם, ועל ידי זה תגיע לימים הנוראים מרום יותר, ויהיו פחות דברים שיסיחו את דעתך מעבודת השם. כמו כן חשוב כבר עכשיו להשקיע יותר בתפילה ובסליחות לאומרים כראוי, שעד ידי זה תגיע מחובר יותר לתפילות הימים הנוראים, כי קשה להתחבר בבת אחת ללא הכנה מוקדמת.

ולענין תפילות הימים הנוראים עצמם, במקום לחפש את ההרגשים, צריך פשוט להתחבר לפשטות הדברים הנאמרים בתפילה, להתפלל בהטעמת הדברים הנאמרים, ולהשתמש בכח של הניגונים היפים של התפילות והפיוטים לעורר את הכונה. אין חובה לכון בכל התפילה מתחילתה ועד סופה, וגם אין חובה להגיע להרגשים ולכוונות עמוקות, אבל ע"כ השתדלות להשתחרר משאר הדברים שתופסים את הראש, וההתמקדות בדברים הנאמרים בתפילה, תגיע בסייעתא דשמיא לחיבור עמוק יותר ולהרגשים חזקים יותר.

אם עשית הכנה נכונה וטובה לימים הנוראים, והשתדלת בשעת מעשה לכון טוב בתפילה, גם אם לא עלה הדבר בידך כמו שציפית, לך עליך המלאכה לגמור, הקב"ה אינו בוחן את האדם לפי התוצאה, שהיא תלויה בחסדו יתברך, אלא לפי ההשתדלות, ואתה נבחן רק אם עשית מה שבחוקך לעשות.

בימים אלו שלפני הימים הנוראים מתעוררת בי תחושה לא כ"כ נעימה, אני זוכר מהשנים הקודמות שבתפילות של הימים הנוראים היה קשה לי להתחבר לתפילה, וכשהסתכלתי סביבי ראיתי בחורים שנחשבים פחות טובים ממני איך הם מתפללים בכונה ובהתרגשות. עוד עומדים לנגד עיני דברי הבאר היטב (תקפ"ד) בשם האריז"ל שכל מי שלא נופלת עליו בכיה בימים הנוראים זה מראה שאין נשמתו טובה ושלילה, וזה נותן לי הרגשה לא טובה. כמו כן הייתי שמח לדעת כיצד ניתן לקבל הרגשים בתפילות הימים הנוראים?

תשובה

אני בהחלט מזדהה עם הרגשתך, וגם אני באופן אישי מרגיש כך כשאני רואה את אלו שבאמת מחוברים לתפילה, ורואים אותם איך מתחילים התפילה ועד סופה הם מרוכזים וניכר כי ראשם תפוס במה שנאמר בתפילה, ומתפללים בישוב הדעת וברצינות. ובהחלט יש מה ללמוד מהם שניתן להתרומם ולהסיח דעת מכל הסביבה ומהמחשבות על דברים אחרים, ולהיות דבוק בקב"ה הן על ידי הבקשות שבתפילה שהם בעצם הכרה שהכל תלוי בו, והן ע"י חלקי התפילה השייכים להודאה לקב"ה על רוב חסדיו, והן ע"י חלקי התפילה שבהם אנו משבחים את הקב"ה על גדלותו וטובו, ובמיוחד בימי ראש השנה שבהם אנו גם ממליכים את הקב"ה עלינו (מלכיות), ומחזקים את ההכרה בהשגחתו עלינו, ובכך שבים זה האדם עומד בדן (זכרונות), וכן את ההכרה שהתורה ניתנה לנו בהר סיני בקול שופר והעולם מונהג במטרה להגיע לתכלית בביאת המשיח שביאתו תוכרז ע"י השופר (שופרות), וביום הכיפורים מוסיפים גם את החלק של בקשת סליחה ומחילה על העוונות עם חרטה על העבר וקבלה לעתיד, ו"ונשלמה פרים שפתינו" ע"י סדר עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים. יש כמובן עוד הרבה עומק בדברים אלו, וכתבתי רק את היסודות בקצרה, וכדאי לעיין בספר הנפלא "שפתי חיים" להגר"ח פרידלנדר זצ"ל, או בשאר הספרים המבארים בפירוט ובעמקות את עבודת הימים הנוראים ואת חלקי התפילות, ואין תועלת להרבות בקריאה, אלא למצוא ספר שאתה מוצא בו טעם ואתה מרגיש שהדברים מדברים אל פנימיותך.

לגבי ההרגשה שיש כלפי אחרים, אם הדבר מעורר למה ניתן להגיע זו תחושה חיובית ובונה, אבל אם הדברים גורם לחלישות הדעת צריך לזכור שכל אחד יש לו סגנון שונה ותפקיד אחר בעולם המתאים לסגנונו, וכל אחד יש לו מעלות ויכולות אחרים, וכל אחד מגיע מנקודת פתיחה אחרת, ולכן גם כאשר רואים אצל אחרים דבר טוב זה לא אומר שבהכרח הם יותר טובים. (כל תחושה שיש לאדם צריך להתבונן אם היא מקדמת אותו או מחלישה אותו, ורק אם היא מקדמת אותו היא טובה, ואם לאו צריך האדם להסיח דעתו מכך או להסביר לעצמו למה זה לא נכון. גם לגבי תשובה, אם האדם מתבונן על העבר וזה מקדם אותו לחשוב איך להתקדם זה טוב, אבל אם זה מחליש אותו וגורם לו

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שוורצר שליט"א

בענין תוקע לרבים, מה עדיף להוציא יותר אנשים בט' קולות או פחות אנשים בשלושים קולות.

מצוה לכתחילה.

ד. אמנם עדיין צ"ב בדברי המשנ"ב שכתב שיתקע רק עשרה קולות תשר"ת תש"ת תר"ת, הרי בכה"ג לכאורה אינו יוצא בתורת ודאי את הדאורייתא שהרי בעינן ג' פעמים תרועה ויש ספק אם תרועה היינו שברים או תרועה או שברים תרועה בקול אחד, וא"כ בכה"ג שעושה תשר"ת תש"ת תר"ת אין לו ג' קולות של תרועה, ונראה שהמקור לדברי המשנ"ב הוא ממה שכתבו הראשונים שהיו נוהגים לעשות בתפילת מוסף תשר"ת למלכויות תש"ת לזכרונות ותשר"ת לשופרות, והקשו הראשונים בזה הרי אין כאן קיום מצוה שופר דהרי יש לנו ספק מה היא תרועה האמורה בתורה.

ה. ועי' ברשב"א (ל"ד). שהקשה יותר דכל דעושים תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת לא יוצאים לכו"ע שהרי אם התשר"ת הוא הנכון א"כ אין לנו תרועה בזכרונות ושופרות, ואם תש"ת הוא הנכון א"כ ליכא תרועה במלכויות ושופרות, ומוטב שיעשו ג' פעמים או תשר"ת או תר"ת או תש"ת. ופי' הרשב"א ע"פ דעת רב האי גאון שמעיקר הדין יוצאים בכל הקולות, משו"ה גם בתשר"ת תש"ת תר"ת יוצאים את חיוב דאורייתא של ג' פעמים תרועה, ועוד תי' הרשב"א ע"פ דברי התוס' ברה"ל (ל"ג) ד"ה שיעור וכו' שכתבו ליתן טעם למנהג לשעושים במוסף תשר"ת פעם אחת תש"ת פעם אחת תר"ת פעם אחת ופי' התוס' וז"ל ונראה שיש קצת ליתן טעם וכו' דסבר לי כמ"ד בסמוך אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים, וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור ולעשות בשעת התפילה אלא ספיקא דאורייתא עכ"ל, דהיינו שמדאורייתא סגי פעם אחת של תרועה, וכן הביא הבית יוסף (ק"צ) את דברי התוס' ע"ש.

ו. אמנם יש שכתבו להעיר בדברי המשנ"ב שכתב לגבי מודר הנאה שסגי בעשרה קולות ומסתמך דברי המשנ"ב משמע שמברכים על זה, ובביאור הלכה (תקצ"ג) בד"ה ואם יודע לעשות אחד מהן, כתב הביאור הלכה וז"ל ופשוט שהברכה על התקיעה אין רשאי לברך עד שיוכל לתקוע כל הסדרים וכו' עכ"ל. וא"כ צ"ב מדוע לגבי מודר הנאה לא כתב המשנ"ב שלא יברך על תקיעת שופר, ושמעתי לפרש בזה דדוקא בכה"ג שתוקע תשר"ת תש"ת תר"ת יש ברכה משום ספק ספיקא לקולא א' דעת רב האי גאון שמעיקר הדין כל הקולות כשרים. ב' דעת תוס' שסומכים על מ"ד אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים, משא"כ כשעושים רק סדר אחד ג' פעמים יוצאים מדאורייתא רק לדעת רב האי גאון דכל הקולות כשרים משא"כ לדעת תוס' עדיין יש לנו ספק אם זה התרועה האמורה בתורה משו"ה אין ברכה.

א. בשו"ע בס' תק"צ כתב וז"ל כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה, תשע, וכו', כדי לצאת ידי ספק צריך לתקוע תשר"ת שלש פעמים, ותש"ת שלש פעמים ותר"ת שלש פעמים עכ"ל, היינו שצריכים לשמוע שלושים קולות. ויש לדון לגבי מי שתוקע לחולים וכדו' ונשאר זמן מועט עד השקיעה ויש הרבה אנשים שלא שמעו תקיעות ויכול להספיק לתקוע ליותר אנשים אם יתקע רק תשע קולות, מה הדין האם עדיף לתקוע רק תשע קולות כדי להוציא יותר אנשים או שעדיף שיתקע שלושים קולות ומה שיספיק יספיק.

ב. ועי' באשרי האיש (ח"ג פט"ז כ"ט) שכתב שדעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעדיף להוציא יותר אנשים בט' קולות, ע"פ דברי המשנ"ב (תקפ"ו, כ"ב) לגבי מודר הנאה משופר שדינו לשמוע את תקיעות מאחרים אבל לא יתקע בעצמו רק עשרה קולות, משום דיש הרבה אנשים שיש להם הנאה כשתוקעים ואין להתיר הנאת הגוף מצד כללא דמצות לאו להנות ניתנו, וז"ל ומ"מ כתבו האחרונים דבשעת הדחק שאין לו אחר {שיתקע בשביל} מותר לו בעצמו לתקוע, רק שאין לו לתקוע רק עשרה קולות דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת שהם עיקר הדין עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב (ת"ר, ז) לגבי קהל ששלחו להם שופר, ונתעכב השליח עד סוף היום השני של ר"ה, ור"ה ה' ביום חמישי ושישי, וכשהגיע השליח כבר התפללו תפילה של שבת אך עדיין לא שקעה חמה, כתב המשנ"ב שאם אין מי שיודע לתקוע שלא קיבל שבת, יתקע מי שקיבל שבת, ולא יתקע רק תשר"ת תש"ת תר"ת בלא ברכה עכ"ל. מוכח שבדיעבד סגי בט' קולות. אמנם עי' בכף החיים שכתב שהכוונה בזה ג' פעמים תשר"ת תש"ת תר"ת. וע"ע בשו"ה הלכות שכתב רק לגבי מודר הנאה אולי צ"ל שלושים קולות וצ"ע. (וכפי הנראה משום דמירי ביום הראשון דהוי דאורייתא).

ג. והגאון רבי אברהם גינחובסקי זצ"ל הביא קצת ראי' לזה שעדיף להוציא יותר אנשים גם בתורת ספק מאשר להוציא יותר בתורת ודאי, מדברי הגמי ביבמות (צ"ח) דינא דמתני' בחמש נשים שנתערבו ולדותיהן ויש לכל אחת מהן בן ודאי שלא נתערב ואח"כ נשאו נשים ומתו בלי בנים, שמבואר במשנה שכל אחד מייבם אשה אחת וחולץ לארבע נמצא ארבע חליצות וייבום לכל אחת ואחת, ומבואר בגמ' שדוקא כל אחד מייבם לאחת ולא אמרינן שאחד מייבם לכולם ואחרים יחלצו אע"פ שבכה"ג הוא יקיים בודאי מצות יבום קודמת באחת מהנשים מ"מ עדיף שיהי' אפשרות של ספק מצות יבום קודמת לכל אחד ואחד, מאשר שיהי' ודאי מצות יבום קודמת לאחד מהם, מבואר בזה שיש עדיפות שיהיו רבים בספק קיום מצוה לכתחילה מאשר יחיד שיקיים בוודאי

לצאת את כל הספיקות א"כ לצד שהתרועה אמת א"א לצאת בתרועה שהיא באותה נשימה עם השברים ואפי' לדעת הירושלמי שאפשר לצאת תש"ת בנשימה אחת זהו משום שכולם מצוה אז אין קול מבטל קול אבל בתשר"ת אם התרועה היא הנכון א"כ השברים הוי קול שאינו נכון וא"א לעשות בנשימה אחת קול כשר עם קול פסול ע"ש.

ד. והנה לפ"ז כתבו האחרונים ליישב את שאלת האחרונים האש דת ורבי משולם איגרא מדוע לא עושים רק ג' פעמים תשר"ת ויעשו שבר רביעי בשברים שיהי' יותר ארוך מהשברים ויותר קצר מתקיעה של תשר"ת, ויוצאים עי"ז את כל הספיקות, שאם שברים הנכון א"כ השבר הרביעי הוא תקיעה לאחר, ואם תרועה הנכון אז השבר הרביעי הוא תקיעה לפני, ואם ש"ת נכון א"כ הוי רק עוד שבר שהרי אינו נחשב לתקיעה לגבי ש"ת, אמנם לדברי התרומת הדשן נחא שמכיון שצריכים לעשות את כל השברים בנשימה אחת א"כ לצד שהתרועה אמת נמצא שהתקיעה לפני' היא באותה נשימה עם קול פסול של שברים ולא מהני.

ה. ויש שכתבו להעיר שלפי דברי התרומת הדשן יוצא נפק"מ לדינא דנתקל שמבואר בדברי הרא"ש במעשה דמגנצא שבכה"ג שנתקל בקול תוקע שוב וכשר, ואין בזה חסרון של קול מפסיק משום שהכל תקיעה אחת, וכ"כ במשנ"ב (ל"ד) ע"ש, ולכאורה לדברי התרומת הדשן צריך להקפיד שלא יהי' התיקון באותה נשימה של הקול הפסול, שכל כה"ג שהוי קול כשר שיוצא מקול פסול לא מהני, (ויש שכתבו לדייק מלשון המשנ"ב (ל"ד) שאדרבא כל דינא דנתקל זהו רק אם התיקון באותה נשימה, שזהו תחילת דברי המשנ"ב לגבי מי שהוסיף שבר שבעין שיהי' באותה נשימה ע"ש, אמנם מהמשנ"ב (כ"ז) מוכח שגם בשני נשימות נחשב כאותו הקול ואין צריך לחזור לתקיעה הראשונה ע"ש).

ו. ואפשר לחלק שכל דברי התרומת הדשן זהו דוקא לגבי מי שעושה ש"ת בנשימה אחת, שאז אם רק התרועה נכון, יש חסרון שזה יוצא מקול אחר וכן בגמ' בחולין לגבי תרועה שיוצאת מתקיעה היינו תקיעה שלמה, אבל בכה"ג שיוצא מחצי קול אין זה מעכב, אמנם עי' בחי' ההפלאה בשו"ע (מכון ירושלים) שכתב שגם לפי השיטות שמי שמשך בשני' כשתים שעולה לו לתקיעה אחת, זהו דוקא בכה"ג שלא הפסיק בקול אחר אבל אם הפסיק בקול אחר ולא הפסיק בנשימה, אינו יוצא לא בראשונה ולא בשני' כיון שלא הי' התחלת נשימה ופיסוק נשימה, ומוסיף ההפלאה וז"ל וקשה מזה על ה"א בסוף סי' תקפ"ז דיצא אם שמע שיעור תקיעה {לגבי מי ששמע תקיעה ותחילת התקיעה הי' מתעסק, או קול הברה ע"ש} עכ"ל, מבואר בדבריו שגם חלק מתקיעה מגרע שלא יכולים לצאת בסוף התקיעה, ובדוחק צ"ל שנתקל עדיף שלא נחשב קול כלל וצ"ע בזה.

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

ז. ועוד י"ל בדרך חידוש, שאחר תקנת רבי אבהו לעשות תשר"ת תש"ת תר"ת ג' פעמים א"כ מי שתוקע רק סדר אחד אינו יוצא גם את המצוה דאורייתא ע"פ מה שכתבו תוס' בסוכה (ג.) לגבי סוכה שפסולה מדברבן דאין יוצאים בזה גם את מצוה דאורייתא, משא"כ במודר הנאה שדינו לתוקע רק עשרה קולות יוצא ידי חובה משו"ה יכול לברך, ועי' בפמ"ג בפתיחה (ח"ג, ח') שכתב לדון לדעת תוס' בסוכה מה הדין במקום אונס האם יוצא ידי חובה דאורייתא והאם יכול לברך ע"ש, ודוק.

הערה בדן נתקל בתקיעה

א. נחלקו הראשונים בתקיעות של תשר"ת אם עושים שברים תרועה בנשימה אחת או בשני נשימות, ודעת רוב הראשונים שעושים בנשימה אחת, ודעת ר"ת שצריך שתי נשימות דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אנשי, ודעת הב"י והב"ח שגם לדעת ר"ת יוצאים בדיעבד בנשימה אחת, אמנם בדברי המרדכי והר"ן והתרומת הדשן (קמ"ב) מבואר שלדעת ר"ת לא יוצאים בנשימה אחת משום שגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי והוי חסרון בקול עצמו, משמע דהוי לעיכובא, ועי' מש"כ בביאור הגר"א בד"ה וירא, וז"ל דלר"ת אסור לעשות בנשימה אחת כמש"כ המרדכי והר"ן עכ"ל.

ב. וכתבו הראשונים שמכיון שיש מחלוקת אם צריכים לעשות תשר"ת בנשימה אחת או בשני נשימות עושים סדר אחד של תקיעות בנשימה אחת וסדר אחד של תקיעות בשני נשימות, וכן כתב בשו"ע בסעי' ד' שבתקיעות דמיושב יעשה נשימה אחת ובמעומד יעשה שתי נשימות. ועי' מש"כ בתרומת הדשן (שם) שבמקומות שנוהגים לתקוע שלושים קולות במיושב ושלושים קולות במעומד יכולים גם לעשות בהיפוך במיושב בשני נשימות ובמעומד בנשימה אחת, אבל במקומות שנוהגים לתקוע במעומד רק שלש פעמים תשר"ת כדעת ר"ת שסובר שמכיון שכבר יצאו במיושב את הדאורייתא עושים במעומד רק שלש פעמים תשר"ת, שבזה יוצאים ממנ"פ גם שברים וגם תרועה (דמוטב שנחוש לספיקות ולא נחוש להפסקות), בכה"ג חייבים לעשות במעומד שתי נשימות, שמכיון שרוצים לצאת בזה גם לצד שהתרועה היא אמת א"כ א"א לעשות שברים תרועה בנשימה אחת שאז לא יוצאים בתרועה, ע"פ הגמרא בחולין (כ"ו) שביו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין אבל לא מריעין, ומבואר בגמרא (שם) שהפירוש אבל לא מריעין לדעת רבי אסי הוא, דלא מריעין בשתי נשימות אלא בנשימה אחת, מבואר שבכה"ג דהוי בנשימה אחת נחשב לא מריעין, משום דקול שהוא רשות שיצא מקול אחר אינו עולה לחשבון ע"ש.

ג. וכ"כ במשנ"ב (י"ט) לעשות במעומד דוקא שתי נשימות, וכתב השעה"צ (י"ז) וז"ל והיינו במקומות שנוהגים כר"ת לתקוע רק תשר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות, דבזה יוצא ממנ"פ אי כוונת התורה לשברים לחוד וכו', ואי הוי מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבה תרועה כלל בכה"ג עכ"ל, ע"ש. ועי' בבית מאיר ובפמ"ג (ו') שכתבו לפרש בדברי התרומת הדשן שמכיון שעושים רק תשר"ת בשביל

עמק השבוע

שבת ראש השנה תשפ"ז והימים שסביבותיה

גליון קלא

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת דר' גר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גישת ראובן, פסקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינות ראובן

שנה ג

מחלוקת התלמודין למה אין תוקעים בשבת

הגמ' הא דאין תוקעים שופר בשבת הוא גזירה מדרבנן.
אבל עיין בירושלמי שם דמבואר דהוא דין דאורייתא דאין תוקעים בשבת. וכ"ה במדרש רבה ויקרא כ"ט:י"ב. [וכן עי' בירושלמי בסוכה שנקט דאין נוטלים לולב בשבת מדאורייתא, וכן עי' בירושלמי במגילה שנקט טעמא אחרינא דאין קוראים המגילה בשבת, משום איסור קריאת כתובים בשבת. ומבואר מכל זה דהירושלמי לא ס"ל טעמא דגזירה דרבה.]

מדאורייתא היא במקדש היכי תקעין ועוד הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי דתנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה אלא אמור רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה. הרי למסקנת

עיין בריש פ"ד דמס' ראש השנה דאיתא משנה יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין וכו' גמרא מנא הני מילי אמר רבי לוי בר חסמא אמר רבי חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות בחול אמר רבא אי

מהו הנפק"מ בין הבבלי והירושלמי

דמדאורייתא שפיר תוקעים ורק משום גזירה אין תוקעים. וצע"ע בזה. ואפשר דנפק"מ אם הוי חילול שבת לתקוע בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת, דלפי הבבלי זהו חילול שבת ככל השבותים (ואם עושה כן בפרהסיא הוי מומר לכל התורה כולה לפי הצד דגם אם עושה איסור דרבנן נעשה מומר לכל התורה), ולפי הירושלמי י"ל דאין זה חילול שבת, ורק הוי גזה"כ לפטור מהאי מצוה.

לתקוע בבית דין דלית בזה איסור דאורייתא לכ"ע, וא"כ צע"ע מהו הנפק"מ בין התלמודין.
ויל"ע אם נפק"מ לגבי חקירת האחרונים לגבי אם תקע בשוגג בשבת האם חשיב חפצא דתקיעת שופר ושוב אינו מברך שהחיינו ביום ראשון, דלפי הירושלמי לא חשיב חפצא דתקיעת שופר כלל כיון דמדאורייתא אין תוקעים בשבת, ולפי הבבלי חשיב חפצא דתקיעת שופר כיון

הנה יל"ע מהו הנפק"מ בזה בין הבבלי והירושלמי, דהיינו מהו הנפק"מ בין אם אין תוקעים בשבת מדאורייתא או מדרבנן. אפשר דנפק"מ הא מיהא לגבי הלכות שבת גם בשאר שבתות השנה, דאפשר דמבואר בירושלמי שיש איסור דאורייתא לתקוע שופר בכל שבת, והבבלי חולק על זה. [וצע"ע בזה בדעת הירושלמי מה יכול להיות האיסור דאורייתא, עי' בפנ"י בסוגיא]. אבל אפשר דמוכח מהא שתקנו אחר החורבן

האם קיי"ל כהבבלי או כהירושלמי

ואין הכל בקיאין לתקוע. עכ"ל. ועי' בשו"ע או"ח סימן תקפ"ח ס"ה דאיתא וז"ל י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר, עכ"ל, ועיי"ש במ"ב ס"ק י"ג דאיתא וז"ל אין תוקעין בשופר גזירה שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי

שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציא מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה שהכל חייבים בתקיעה

ויל"ע האם קיי"ל בזה כהבבלי או כהירושלמי. ועי' ברמב"ם בפ"ב מהל' שופר ה"ו דאיתא וז"ל יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום אף על פי שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה

לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה. הרי מפורש במסת סופרים דאף אם אין תוקעין בשבת משום גזירה עדיין יש לשנות הנוסח בשבת. ושפיר יש מזה מקור לשנות הנוסח אף אם קי"ל כהבבלי.

למסקנת הגמ' אין זה הפירוש בהשינוי בין שני הפסוקים.

וי"ל דע' במסכת סופרים פרק י"ט ה"ח דאיתא אם חלה ראש השנה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה

ללמוד ויעבידנו ד"א בר"ה. עכ"ל. הרי מבואר דקי"ל כהבבלי.

אולם לפ"ז פשוט דקשה, דלמה בסדר התפילה שלנו יש שינוי בין שבת לחול, דבחול אומרים "יום תרועה" ובשבת אומרים "זכרון תרועה", הרי לפי הבבלי

טלטול השופר בשבת לצורך גופו

לפ"ז נמצא שיש "חומרא" לגבי שופר בימות החול יותר מבשבת, דבחול אי אפשר להשתמש בו לאיזה תשמיש אחר כיון דהוקצה למצותו, ובשבת שפיר יכול להשתמש בו לאיזה תשמיש אחר כיון דאין תוקעין.

תוקעין לא הוקצה למצותו משא"כ ביו"ט אף שאין איסור טלטול בשופר אפילו כל היום [וכדלקמן בסימן תקצ"ו בט"ז ס"ק ב'] מ"מ להשתמש בו אסור שהרי הוקצה למצותו וכמו לענין אתרוג. עכ"ל.

עי' ברמ"א שם בסימן תקפ"ח דאיתא לגבי השופר בשבת וז"ל ואסור לטלטלו אם לא לצורך גופו ומקומו. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב ס"ק י"ד דאיתא וז"ל לצורך גופו שרוצה לשאוב בו מים וכו', ודוקא בשבת מותר דכיון דאין

למה תוקעים בשבת במקדש

שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן. עכ"ל. הרי דהרמב"ם פירש דירושלים הוא "מקום בית דין הגדול". וא"כ שפיר מובן למה תוקעים במקדש לפי הרמב"ם, דהמקדש הוא מקום בית דין, ובזה ליכא חשש שמא יעבידו כיון דב"ד מודיעים אותם.

אולם לפי הרמב"ם צ"ב לכאורה מאי שנא האי שבות משאר שבותים, דרק בהאי שבות אמרינן דב"ד מודיעים אותם, למה לא אמרינן לגבי שאר שבותים (כגון לרכוב על בהמה) דמותר בירושלים, מקום בית הגדול, דבית דין מודיעים אותם. וצע"ע בזה.

הנה כל זה שי"ך לומר לפי רש"י שפירש דמקדש היינו המקדש ממש, אבל הרמב"ם פירש דמקדש היינו ירושלים, ובירושלים בודאי ליכא כלל דאין שבות במקדש, וא"כ להרמב"ם הדרא קושיא לדוכתא, למה תוקעים במקדש. ועי' ברמב"ם שם בהלכה ח' דאיתא וז"ל כשגזרו שלא לתקוע בשבת לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין אבל בזמן שהיה המקדש קיים והיה בית דין הגדול בירושלם היו הכל תוקעין בירושלם בשבת כל זמן שבית דין יושבין וכו' ולמה תוקעין בפני בית דין מפני שבית דין זריזין הן ולא יבאו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים

הנה מבואר במשנה הנ"ל דרק במדינה אין תוקעים, אבל במקדש תוקעים. והדברים צ"ב, מהו החילוק בזה בין המקדש למדינה. ועי' ברש"י בר"ה שם שכתב דתוקעים במקדש משום דאין שבות במקדש. ויש בזה חידוש, שיש סוברים דרק בשבות השי"ך למקדש אמרינן דאין שבות במקדש, משא"כ בהאי שבות דלא שי"ך למקדש כלל. אולם עי' בר"ה דף כו ע"א דמבואר שיש סדר מיוחד לתקיעת שופר במקדש, דרק במקדש תוקעים עם שופר וחוצוצרות, וילפינן מקרא "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד'", וא"כ יש קיום מיוחד במקדש, וא"כ אפשר דשפיר הוי שבות השי"ך במיוחד למקדש.

איך תיקנו לתקוע בבית דין

תוקעים בשבת איך התירו לתקוע בבית דין. אתמהו. ולכאורה מוכח מזה דגם להירושלמי ליתא לאיסור דאורייתא לתקוע בשבת, ורק שבשבת יש פטור ממצות שופר,

[וא"ת כיון דתוקעים בבית דין, למה אין תוקעים בזה"ז כלל. עי' במפרשים דהיינו משום דבעינן בית דין סמוך, ולית לן כהאי בית דין בזה"ז.]

שמעיקרא רק ירושלים היה חשוב מקום ב"ד, ואחר החורבן מקומות אחרות נחשבו למקום ב"ד, אבל לפי רש"י צ"ב, הרי מעיקרא אסור לתקוע בכל מקום, ורק במקדש היה מותר משום אין שבות במקדש, וא"כ איך התירו אח"כ לתקוע בבית דין. וצע"ע בזה.

והנה לפי הירושלמי בודאי קשה קושיא זו לכאורה, דכיון שיש דין דאורייתא דאין

הנה במשנה שם מבואר דאחרי החורבן תוקעים בבית דין. והדברים נראים תמוהים איך התירו לתקוע בבית דין, הרי אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, וכיון דהב"ד הקדום אסור לתקוע בכל מקום איך הב"ד המאוחר התירו.

והנה לפי הרמב"ם לא קשה כלל, דגם מעיקרא התירו לתקוע בבית דין, אלא

עוד טעמים במפרשים שאין תוקעים בשבת

דלכך בשבת אין תוקעין דביום השבת יפתח, וזה הפתח אינו נכסה ולכך א"צ לתקוע בשבת, והשבת מיוחדת ג"כ לבני" ויעיקר הכוונה שיהי' התעוררות הרחמים בכחן של בני". עכ"ל.

ועי' בספר פרי צדיק לראש השנה אות ט"ז דאיתא וז"ל דעיקר כונת תקיעת שופר כמו שדברנו (ונתבאר במאמרים הקודמים) לעורר היראה בלב וכמו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו והרמב"ם ז"ל כתב רמז יש בדבר עורו ישנים מתרדמתכם. ובשבת דרשו חכמינו ז"ל (תענית ח' ע"ב) הפסוק יראי שמי על שומרי שבת (כפירוש רש"י) ואין צריך אז לשופר לעורר היראה ולא שייך הטעם עורו ישנים מתרדמתכם. שכל אחד מישראל נופל עליו הפחד בשבת וכמו שאמרו (ירושלמי פ"ד דדמאי) אימת שבת על עם הארץ. עכ"ל.

ובחודש הזה החודש מתכסה כמ"ש חז"ל, והיינו שאין מותגלה זה הפתח שנפתח בכל החדשים וצריכין לעורר ההתחדשות ע"י תקיעת שופר, והאמת כי כל זה הוא לברר כחן של בני" כי גם בהסתלקות כח המיוחד להם כמ"ש החודש הזה לכם, מ"מ גם כשהם בהשתתפות כל האומות יש להם כח לעורר ההתחדשות ומזה בא אח"כ הארת חג הסוכות וזהו בכסה ליום חגיגו. כי חק לישראל הוא י"ל באופן הנ"ל כי היא נתינת טעם ע"י שיש כח לישראל להאיר גם במקום הנסתר שנק' חק שאין נגלה הטעם אעפ"כ ידם רב להם, ואמרו חז"ל בשעה שבני" תוקעין בשופר הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, והיינו שרצה הקב"ה שע"י בני" יתעורר הרחמים בעולם, ולכך מתכסה החודש כנ"ל שיצטרכו בני" לבוא למדת הרחמים כדי לזכות בזה לכל העולם כי במדה"ד אין העולם מתקיים, ואפשר

הנה ראיתי במפרשים עוד טעמים דאין תוקעים בשבת. [ואפשר דזהו הביאור להגזה"כ דאין תוקעים בשבת לפי הירושלמי, ולפי הבבלי צ"ל דזהו כמו בכ"מ שיש הרבה טעמים לגזירת חז"ל אף אם רק גילו אחד מהם]. לדוגמא, עיין במצודת דוד להרדב"ז מצוה קי"ב דאיתא וז"ל אין תוקעין בשבת שלא יטעו לומר שיש דין ומקטרגים בשבת, ואנו באים לערבב אותם, ואין הדבר כן כי בשבת הכל שלום ואין שטן ואין פגע רע, ולפיכך אין חותמין בשבת "שומר עמו ישראל", ובמקום שיש ב"ד תוקעין בשבת דב"ד זריזין הם ולא יטעו והם דוגמא עליונה, הבינה עם ב"ד שלה, ואין לדחות המצוה, ודע זה. עכ"ל.

ועיין בשפת אמת לראש השנה שנת תרמ"ה דאיתא וז"ל בפסוק תקעו בחודש שופר כו' דכתיב וביום החודש יפתח,

בענין "שינה" בראש השנה שחל להיות בשבת

הוא משום דהשופר צועק עורו ישנים משינתכם, וא"כ בראש השנה שחל להיות בשבת דליתא לצעקת השופר, אפשר דשפיר יכולים לישון. אבל צע"ע בזה.

ידוע דנוהגים שלא לישון בראש השנה ביום ע"פ הירושלמי.

ויש להוסיף בהאי ספיקא דבב"ח מבואר דהטעם דאין ישנים בראש השנה

הנה יל"ע לגבי הרגיל לישון בכל שבתות השנה, מה יעשה בראש השנה שחל להיות בשבת, דמחד גיסא אם אינו ישן הרי הוא מבטל העונג שבת דשינה, אבל מאידך גיסא

"צדקתך" בראש השנה שחל להיות בשבת

וגם ראש חודש, וכן המנהג הפשוט שלנו, ואי משום יום הדין כבר נתמקו הדברים אחר תפלת מוסף. עכ"ל.

הנה זהו סימן שלם בשו"ע בענין אם אומרים צדקתך בראש השנה שחל להיות בשבת, ולכאורה יש לקבל מזה התעוררות גדולה לגבי אמירת צדקתך בכללותה.

ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה והי"א ס"ל דהא עכ"פ יו"ט הוא ור"ח. עכ"ל. ועיי"ש בערוך השולחן דאיתא וז"ל אם חל בשבת, כתב הטור בשם רב עמרם שאומרים "צדקתך צדק", דאף שבכל יום טוב אין אומרים, מכל מקום בראש השנה שהוא יום הדין יש לאומרו, ויש אומרים שלא לאומרו, דעל כל פנים יום טוב הוא,

עיין בשו"ע או"ח סימן תקצ"ח דאיתא וז"ל ר"ה שחל להיות בשבת אומרים צדקתך במנחה, ג"ה ויש אומרים שלא לאומרו (ר"ן סר"ה ומונהגים), וכן אנו נוהגים. עכ"ל.

[עיי"ש במ"ב דאיתא וז"ל אומרים צדקתך כיון שהוא יום הדין אומרים צו"ן משום צדוק הדין שהרי אנו אומרים

עמק הפרשה

הרה"ג ראובן מלך שווארץ שליט"א

יום תרועה יהי לכם

הנה בהאי שבת לא קוראים פרשת השבוע רגילה אלא קוראים הקריאת התורה דיו"ט, בספר תורה ראשונה קוראים וד' פקד את שרה, ובספר תורה שני קוראים פרשת המוסף דראש השנה.

הנה בפרשת המוסף כתיב "יום תרועה יהי לכם", וזהו המקור היחיד בתורה להמצה דאורייתא לתקוע בשופר הראש השנה. והדברים נראים תמוהים לכאורה, למה דוקא בפרשת המוסף כתיב האי מצוה, למה אינה כתובה בפרשת אמור, בפרשת המועדים.

והנה הא מיהא לפי צד אחד בירושלמי הוא מובן היטב, דעיי"ש ברפ"ד דמס' ראש השנה, דע"פ המבואר שם י"ל דהתורה רצתה ללמד שיש ייחוד להאי מצוה במקום הקרבנות, דהתם תמיד תוקעין, ואפילו בשבת, משא"כ בשאר מקומות רק תוקעים בחול, ולא בשבת.

אבל פשוט דזהו רק להירושלמי דס"ל דהא דאיתא במשנה בר"ה שם דאין תוקעים במדינה בשבת הוא דין דאורייתא, אבל להבבלי שם דהוא דין דרבנן משום "גזירה דרבה" הדרא קושיא לדוכתא, למה מצוה זו כתובה דוקא בפרשת המוספין, מה שלא מצינו בשאר מצוות. וצע"ע בזה.

דעת תורה

מן ראש חשיבה הנאמן רבי דוד פיינשטיין שליט"א

כן יכבשו רחמין את כעסך מעלינו

(מוסף לראש השנה)

ובתפילת אבינו מלכנו שבחזרת הש"ץ בברכת 'מודים' אנו מבקשים - 'יְכַבְּשׁ רַחְמִין יְכַבְּשׁוּ פְּעֻקְךָ, וְכֵן אֲנוּ מִבְּקָשִׁים בְּסֹדֶר תַּחֲנוּן לִשְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי - 'רַחְמִין יְכַבְּשׁוּ אֶת פְּעֻקְךָ מֵעַלְיָנוּ. וְכֵן הוּא לִשְׁוֹן הַפִּיט בְּסִלְיוֹת לְיוֹם רִבְעִי שֶׁל עֶשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹת פ"ג - 'כִּבְּשׁ רַחְמִין לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי, כֵּן יְכַבְּשׁוּ רַחְמִין אֶת פְּעֻקְךָ מֵעַל צֶאֱנִי. וּבְגַמְל' בְּרֹכֹת דָּף ז' ע"א איתא, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל - 'יְהִי רְצוֹן מִלִּפְנֵי, שִׁיכְבְּשׁוּ רַחְמֵי אֶת כַּעַס, וְיִגְדְּלוּ רַחְמֵי עַל מַדּוּת, וְאֶתְנַהֵג עִם בְּנֵי בְּמִידַת רַחְמִים, וְאֶכְנֵס לֵהֶם לַפְּנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין, ע"כ.

ועיין בפירוש רש"י בפרשת ואתחנן על הפסוק 'אתה החלוק להראות את עֲבָדְךָ אֶת הַגְּדֹלָךְ וְאֶת יְדְךָ הַתְּקֹהֶה, וְזֶה לִשְׁוֹן - 'הַתְּקֹהֶה, שֶׁאֵתָה כּוֹבֵשׁ בְּרַחְמִים אֶת מִידַת הַדִּין הַחֲזָקָה, ע"כ. וּמִקּוּרֵי ב'ספרי' פֶּרֶשׁת פִּינָחֵס פִּיטְסָק ק"ד - 'הַחֲזָקָה, שֶׁאֵתָה כּוֹבֵשׁ בְּרַחְמִים אֶת מִידַת הַדִּין, שְׁנֵאֲמַר 'מִי אֵל כִּמּוֹךְ נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁע, וְאוֹמֵר 'שִׁיבֵנו יְרַחֲמֵנוּ יְכַבְּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו', ע"כ.

ונראה הביאור בזה, על פי דברי רש"י בריש פרשת בראשית, שבתחילה עלה במחשבתו לברוא את העולם במידת הדין, אלא שראה שאין העולם מתקיים בהנהגה של מידת הדין, ולכן הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין, ע"ש. והיינו, דמַעֲצָם צוֹרֵת הַבְּרִיאָה הוּא שִׁירָא הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בְּמִידַת הַדִּין, וְלֹכֵן אִילוּ הָיָה אֲפֻשֶׁר שִׁתְּקִים הָעוֹלָם בְּמִידַת הַדִּין, לֹא הָיָה מִתְנַהֵג בְּמִידַת הַרַחֲמִים כֻּלָּל, וְרַק דְּמִכּוֹן שִׁירָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקִים בְּהִנְהָגַת מִידַת הַדִּין לְבַדָּה, הוֹצִיָּר לִשְׁתֵּף עִמָּה - וְאִף לַהֲקִדִּים לָהּ - אֶת מִידַת הַרַחֲמִים, וְלֹכֵן, גַּם לֵאחֲרֵי שִׁשִּׁיתָף אֶת מִידַת הַרַחֲמִים עִם מִידַת הַדִּין, מְכַל מְקוֹם בְּאוֹפֵן שֶׁאֲפֻשֶׁר שֶׁתְּנַהֵג מִידַת הַדִּין לְבַדָּה, כִּפִּי שַׁעֲלָה בְּמַחֲשַׁבַת תַּחֲלִילָה, אִין מִידַת הַרַחֲמִים נוֹהֶגֶת כֻּלָּל, וְכֹדָאִיתָא בְּגַמְל' מִנְחוּת דָּף כ"ט ע"ב, שֶׁבִּשְׂעָה שַׁעֲלָה מִשָּׁה לְמִרּוֹם, הִרְאֵהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁשׁוּקֵלִין אֶת בְּשׂוֹרָה שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא בְּמִקּוּלֵין. אֲמַר לִפְנֵי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, זֶה תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה. אֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁתּוּק, כִּךְ עֲלֵה בְּמַחֲשַׁבָה לִפְנֵי, וּבִשְׁעוּרֵי אֲמַמְר' הַגָּאֹן זצ"ל שֶׁם הִבִּיא אֶת דְּבָרֵי ה'צִאֵן קְדֻשִׁים' שֶׁם, וְכֵן הוּא בְּשִׁלְיָה בְּפֶרֶשׁת בְּרֵאשִׁית, דְּמָה שֶׁאֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה 'כִּךְ עֲלֵה בְּמַחֲשַׁבָה, הִינֵנו דְּלֹגֹדֵל מַעֲלֵתָה שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, הִיָּה יָכוֹל לְהוֹיֵת נִידוֹן בְּמִידַת הַדִּין לְחוּץ, בְּלִי שִׁיתּוֹף מִידַת הַרַחֲמִים, כִּפִּי שַׁעֲלָה מִתַּחֲלִילָה בְּמַחֲשַׁבָה, ע"ש. וְהִינֵנו שְׁמוֹשׁ שְׁכֵל עֵינֵי הַנְּהָגַת מִידַת הַרַחֲמִים אִינָה לְכַתְּחִילָה, וְנוֹהֶגֶת רַק כְּשֶׁאֵי אֲפֻשֶׁר שֶׁתְּנַהֵג מִידַת הַדִּין לְבַדָּה.

ולכן אף באופן שנוהגת מידת הרחמים, אין מידת הדין מתבטלת, אלא תובעת היא את קיומה במלא חוזקה, ורק שמידת הרחמים גוברת עליה וכובשתה.

וזהו שאנו מבקשים בכל מקום שֶׁיְכַבְּשׁוּ רַחְמֵינוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת כַּעַס, וְהִינֵנו שֶׁתְּנַהֵג מִידַת הַרַחֲמִים וְתַכְכּוּשׁ אֶת מִידַת הַדִּין, וְאִף כִּשְׁעוּרֵי מַעֲשֵׂינוּ חֲלִילָה אֶת מִידַת הַרוּג, מְכַל מְקוֹם רַחֵם תִּזְכּוּר.

וזהו ביאור דברי רש"י בפרשת ואתחנן הנ"ל - "שאתה כובש ברחמים את מידת הדין החזקה", דגם בשעה שהקדוש ברוך הוא מתנהג ברחמים, מכל מקום נוהגת היא מידת הדין במלא חוזקה, ורק שמידת הרחמים גוברת עליה וכובשת אותה.

והנה העיוני דבמדבר ויקרא רבה פכ"ט סימן ג' איתא, שבשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין, בדין הוא עולה, מאי טעם 'עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין, ויושב בכסא רחמים, דכתיב 'השם בקול שופר', ומתמלא עליהם רחמים, ומרחם עליהם, והופך עליהם מידת הדין לרחמים, אימתי 'בחודש השביעי', ע"כ. וכן הוא במדרש להלן שם סימן ו', הרי שמידת הדין יכולה היא שתתפך למידת רחמים. אמנם אין זה סתירה לדברינו, דאף שבזאת יש בחינה שמידת הדין נהפכת לרחמים, מכל מקום הרי מבואר בדברי רש"י בפרשת ואתחנן הנ"ל, דיש אופן שמידת הדין קיימת, וצריך שמידת הרחמים תכבוש אותה, ולפי דברינו נמצא, דגם בראש השנה, מלבד מה שנוהג בו הענין המבואר במדרשים הנ"ל שהקדוש ברוך הוא הופך על ידי השופר את מידת הדין לרחמים, עוד יש בחינה שמידת הרחמים כובשת את מידת הדין, וזהו שאנו מבקשים בתפילה כאן, שבזכות העקידה שכבש אברהם אבינו את רחמיו, כן יכבשו רחמין את כעסך מעלינו.

אות לחופות
ניסוח שמעון פקסום ליצירה
087454@gmail.com - 052-76-74041

המנהל פקסום וויזית פקסום
י. בלוי
ע"ד הבית

לרכישה מוחלטת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בדינם
לחלו"ם, ישיבות חב"ד, כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 001-516-581-3597

או בפקס: 1532-5326259

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להג"ר

לצדיקיה בעוה"ז הוא מפני ששכר מצורח בהאי לעמא ליה. יש השכר הזה ובהו אמרו ואין אפסותה ללא לשלם כל. בעוה"ז וא"כ איך לרשעים אפשר לשלם: מתוך הח"ח ע"פ פסלים: ו. רבא בעי כתיב כי גדול עץ שמים חסדן וכתיב כי גדול מעל שמם חסדן הא כיצד כאן בעושים לשלם כאן בעושים שלא לשלם, וא"כ רשעים שעושים שלא לשלם השכר שלהם הוא מתחת השמים ושיך לשלם להם כי עושים בשביל צרכי מתחת השמים, משא"י הצדיקים.

צ. זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור. שאל אבקי ויגדל זקנין ויאמרו לך. יש לדקדק למה זכור ימות עולם אמר בלשון יחיד, ואילו בינו שנות דור ודור הוא בלשון רבים. וכן שאל אבקי ויגדל הוא בלשון יחיד, זקנין ויאמרו לך הוא בלשון רבים. וי"ל, אומר רבי יונתן דידיה, ע"פ חגיגה יא: דאין דורשין במעשה בראשית בשנייה ר' בלשון יחיד, וא"כ זכור ימות עולם הוא מעשה בראשית ונכתב ביחיד, וע"ז נאמר שאל אבקי ויגדל ביחיד, ואילו שנות דור ודור זה על המשך הדורות, וזה שרי ברבים לך כתב ויאמרו לך.

ב. למא אבקי נקם לצרי. אומר רש"י שכוונתו ללפנין שאפי' אחרי שקבעיה זרק את החץ הוא יכול להשיב. ובשונה ממידת בשר ודם. והחסבר הוא דהנה איתא בתענית כט. שיתפרת בית המקדש התחילה בשלח השעה באב ועיקר הדליקה היתה ב"י אב. ואמר רבי יוחנן אילו הייתי באותו הדור הייתי קובע את היום ל"י אבא. ויש להקשות ע"ז הא ר"י בעצמו ס"ל אש משום חיצין, ומבאר הנימוק"י שכמו כי ברגע שצ"ע אשדו נגמרה המלכא נגמרה בתענית וא"כ ברגע שהדליק נגמרה מצידו כל פערות הדלקה. וא"כ אילו"י דברי רש"י היה קשה על רבי יוחנן מדוע היה קובע את הצום לעשירי הרי אש משום חיצין, וממילא התחלת הדליקה כבר קבעה המלכא נגמרה בתענית וא"כ חשב לצום אותו השבוע ולפי רש"י כאן נחא, כיוון שרק בבשר ודם נאמר הדין שכשהחץ יוצא מידו א"י להשיב, משא"י אצל הקב"ה שחץ הוא מידו הוא יכול להשיב, ולפיכך ביהמ"ק הקב"ה שחץ בעצמו כדאיתא בבב"ס: ורבי מאיר ר"י היה הייתי קובע זאת לעשירי. האדמו"ר רבי משה אמבאל ח"י"ד.

וארטיס ליום כיפור

מלך מוחל לעוונותיו ולעוונות עמו בית ישראל ומעביר אשמתיו בכל שנה. וקשה מדוע אין כלוליים חכם יחד מוחל וסולח לעוונותיו ורשעים וי"ל דכרת הרמב"ם (משעל הקרבות טז) שאין קרבן אשם בשביל אלא ביחיד ולכן באשמונית לא חוסף בית ישראל. מנחם כהנא.

הנה ידוע שמצוות תשובה היא מצוה גדולה ונשבעה וע"י מחילים כל עוונות האדם והוא נהפך לנקי. ורש"י ז"ל המה נהו"י (א"ח"ק קמא לה) למה לא מוהלת התשובה לחוטא שש, גם כדי לפטור אותו ממונשי ב"ד של מטה, שהרי הדין הוא שש מחלל שבת לא יעורר כמה סוגיפוס ותעניתו ותשובה שיעשה, בכל מצב יסקלו אותו; ולמה? הרי נתכפר לו הכל בתשובה ויש דין שנקי וצדיק אל תהרוג. יש הרבה תרוצים לשלם הזאת, נהני כאן את תשובת רבי צדוק הכהן ואלו דבריו, שמטרת התשובה היא לא רק לכפר, אלא גם להשיב אשמים של עושה בעויות. ואם התשובה הפטור לא מגנושי ב"ד, אזי לא תהיה תשובה מספיק הרתעה, בשל הידיעה שיש דרך להיפטר מהעונש ע"י תשובה.

נאמר לגבי יו"ב (ויקרא כג לא) כל מלאכה לא תעשו, חוקת עולם לדורותיכם. ובפסוק לה. לבני צום כתוב **עניינות את נפשתיכם ולא כתוב חוקת עולם לדורותיכם.** אומר האור שמש יצא מרמו לגמ' במד"ק. שבעת חובות בית המקדש שיש שלמה המלך באותה השנה לא צומו בימי משום חובות בית המקדש אבל מלאכה לא עשו. וזה מרומם בפסוק שלפנינו לעניין מלאכה זה לחוקת עולם, אך לעניין צום זה לא לחוקת עולם.

וסלחת לעוונות כי רב הוא. יש להקשות האם בגלל שיעוונותיו רבים לכן וסלחת לעוונותיו, ריבוי העוונות הוא סיבה לסלוח? וי"ל, אומר רבי יונתן איבשיץ, שהנה נפסק בשו"ע כמו רב שמודה בקסן ואח"כ באו עדים פטור. והרי מלאכה בגמ' (חגיגה טז) שכאדם מתוודה על מעשיו שנש אבאיהם מעמידים ע"ז, וא"כ זה קראו מודה בקסן ואח"כ באו עדים, ולפי רב צ"ל פטור, ואם נאמר שכמואל לא צוה להיות חייב. וזה אצלנו אומרים כי רב הוא, כי נפסקה הלכה כרב שפטור ולכן תחוס עלינו ותפטור אותנו.

יש חטא שחטאנו לפניך ביהמ"ק ובלא ידיעם. לכאורה היה צריך קודם לבקש על העבירות הקלות והייתי בלא ידיעם שהוא שוגג, ורק אח"כ לבקש על החמורות שהוא ידיעם והייתי מודי? ויתר ע"ז בעל הקצו"ש ששוגג בגנייתו: ו. שלצדיק אין הקב"ה מביא חטא קלה גם לא שגג, ולכן הסדר שנכתב הוא לפי סדר עשיית החטאים. קודם נכתב החטא של ידיעם שהוא חטא במודי משום שרק לארינו נשכח החטא של הלא ידיעם שהוא בשגג.

אף שאינו מחוייב מן התורה להתניי, מכל מקום משעלה בדעתו להיות שומר תורת ה' ולהיות נלוח אליו, לא היה לו להתנחל, לא אחת כמה וכמה איתו השלישי שמעל על הר סיני ואמר לא אשר דיבר ה' עשה ונשמע, לא אחת כמה וכמה שאין לו לאור לשלם לפני ה'. רבי יצחק בלאור כותב אם האדם אינו חוזר בתשובה בעשרת ימי תשובה, אם כי אף ביום המרד בכיכול נגדו יתברך, שעומד בחטאו אף

רמאשי המרד במשה ובתורתו, והם חספו אחריהם שאיש רשעות את קול ה', והם, שעברו עוון הכי חמור בהיסטוריה (שחקב"ה לא מחל להם אפי' על יונקי שדים) עברו בתשובה ברגע האחרון ונצלו מאסון כבד ונורא, יש כאן שידור גדול לחזור בתשובה אפי' כשנראה שחסידיים אפסו וכבר מאוחר. ולכן אומרים דווקא מזמור זה.

לשמוע קול שופר: הנה מצויה בתלכה שצריך לכסות השופר בשעת הברכה א"ר. מ"א"י (ועד) והטעם בזה, אומר האשכנזי, נזר, משום שבברכה על השופר מברכים לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואפשר שהוא בושת השופר שהברכה היא על הקול, ונעין ששופר שמסכים החלות הברכה על היין משום בושת החלות. אבני נזר.

בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. יש לדקדק מה טעם נכתבה בשופר המלך שופר בשונה מבחצוצרות שהזכיר רק הכלי בלבד? וי"ל שמשך הפסקה הוא לפני המלך ה', והנה השופר רק מעורר זכות אילו של יצחק וזה לא נצרך בבית המקדש לפני ה' כי שם היה מקום הקוהה ואין לו תוכנית יותר מזה, ואילו קול שופר מעורר זכות קבלת התורה (רש"י) אלא בחכמת שלמה תקפו) ולכן צריך להזכירו במקדש. חתם סופר.

ואי ה' למלך על הארץ בינה לעוונות עמו. **יחיה ה' אחד וסוף ה'.** יש לפרש ד"ז ע"פ רש"י שג' מידות של רחמים נפתחו ב-ה ה', כי ה' הראשון הוא על קודם החטא, ולמה צריך כפירה על קודם החטא כי הוא כפירה על ע"ז שהקב"ה מצרף בזה מחשבה למעשה, ולכן כשיהיה ה' למלך על כל הארץ והבטל הע"ז אזי ה' יחיה אחד ושמו אחד כי אין חטא של ע"ז או הג' מידות יחיו רק ה' אחד. עניי שמואל.

מלך מוחל לעוונותיו ולעוונות עמו בית ישראל ומעביר אשמתיו וגו'. יש להקשות מדוע מבדילים בין האשם לעוון? הנה צריך להיות כתוב לעוונות ולאשמות בית ישראל, ולמה נבדיל ביניהם? וי"ל, אומר המשך סכמה, שמצונו ברמב"ם מעשה הקרבות א"ז שכתב שאשם אינו מכפר בציבור אלא ביחיד כי אין אשם בציבור ולכן לא הזכיר אשמתנו ביחד עם העוונות שאינו בציבור.

הנמי ב"ה אומרת למה תוענין ומרועין כשהם יושבים, ואי ב"ה כשהם עומדים שום תוענית ומרועין. **מתרצה הנמי כדי לעררב את השטן ואומר שם רש"י שלא ישתין. וישמשע ישראל מחביבין את המצוות שמסתמין דבריו.** ויש להבין האם בגלל שישאל מחביבין את המצוות מסתמין דבריו ואין לו אפשרות לקטור על עם ישראל? מתוך הרע"א ע"פ ח"ל (יומא פו:) שבתשובה מאחבה דזנות הנכבדים לזכויות, וע"כ כשהשטן רואה שישאל מחביבין את המצוות היינו שמקיימים את המצוות מאחבה מסתמין סענונית כי הוא לא רוצה לומר את פשעי עם ישראל כי זה נחפץ לזכות.

הנמי ב"ה א"ל: אומרת מפני מה היה ישראל אומרים שירה יו"ב? כיוון שאפסו שם שלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מותם תתחיל לפניו ישראל אומרים שירה! וקשה האם קיימ"ל הלכה שאוכלים ושותים ושותים ב"ה? וכן מסתמין בעניינ' כדי להראות שאנחנו בטוחים בחסדו ית', וד"ז הוא סתירה לעניין זה ששירה אנוהא לא אומרים וי"ל, אומר הרב אלישיב, ע"פ הפסוק ואני בחסדך בטהתי יצי לבי בשועתך, היינו שאנחנו בטוחים בקב"ה, אבל אשירה לה', מת אנוהא שרים לה' רק כי גמל עלי, רק כשהגיעה החיונה. ולפי"ז חיינו מיושב אנוהא צריכים לעשות הכל כדי להראות שאנחנו בטוחים בחסדו, לאכול, לשנות, לשמוח, להסתפר, ולכבס את הבגדים. אבל השירה תהיה רק אחרי השיועה.

וארטיס פרשת האזינו

ב. ג. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. וברש"י מכאן אמרו שעונים ברוך שם במקדש וכו"ה ביומא ל"ז. ויש להקשות שבתענית ברוך שם במקדש מ"ה ט"ה ויברכו שם בלעז ומרומם וגו', ובשכ"מ צריך פסוק זה, שכאן נאמר בתורה להדיא ללמוד ד"ז? וי"ל דברי יהודה בברכות כא. ולפי דברכות התורה מתחילה ללמוד מכאן כי שם ה' אקרא, ולכן בשביל ברוך שם הוצרך ללמוד מתנחלה. והנה חתקלו הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות אי ברכת התורה מתחילה או מדרבנן, ונראה דנחלקו בדעת רבי ורבי יהודה הנ"ל.

ב. ג. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. איתא בתו"ל (מד"ר"י כאן) שאכן משה ברך ברכת התורה, ויש להקשות למה רק כעת הוא ברך ברכת התורה? וי"ל שעד כאן התורה שאמר היתה דיבור השכינה מתוך גרונם של משה, ואילו פרשת האזינו אמרה משה בפני עצמו, ולכן כאן שאמר מפי עצמו הוצרך לברכת התורה. אבני נזר.

ב. ג. כי אמונה אינו עויל. אומר רש"י על אמונה כלשם דלקיים צדקתם לעולם הבא. ואין עויל לשלם לרשעים צדקתם בעוה"ז. ויש להקשות האם הטעם שאין משלמים

מאמרי מוסר וסיפורים מעוביני היום

יעשה העבירה עוד הפעם, אלא צריך לשלם לפני ה', והיינו להתוודת ולחזור על העבר ולקבל על הלאה שלם. ויש להקשות ע"ז, ויזרו עצמו לזה, ולא יאחר א"פ יודמן יאחר כך איהו סיבה שאף יוכל לשלם. ב"ע איחור התשובה גופא יחיה עונש בפני עצמו. ורש"י במה אדאיתא בגמרא (בבב"מ מ"ח:) מפני מה גרים מעוניין בזמן הזה מפני שישו עצמו להכנס תחת כנפי השכינה. ויהי אפילו עובד כוכבים,

וארטיס השנה

הטעם שראש השנה הוא ב'א' תשרי. כתוב בפסיקתא שהוא משום שיהיועל נברא בכ"ה אלול והאדם הראשון נברא ב'א' תשרי ובאותו היום הוא חטא והקב"ה דן אותו באותו היום ויצא זכאי בדימוס, לכן כל שנה הקב"ה דן אותו באותו היום להוציאנו זכאים בדימוס. והדברים מתוהים את אדם הראשון לא יצא זכאי, שהרי הוא נענש קשה מאוד שנגזרה עליו מיתה וביעית תאכל לך את הקב"ה גירשו מג"ע? ועו"ק הרי אנוהא ג"כ לא יוצאים זכאים בדיון ובקושי מקבלים שנה נוספת ודאי בדרך כלל מלאכה בתמלואת יסורים? וי"ל שהדבר רומז לאדם שהיה לו מפנה משגשג ומצליח מאוד, באחת השנים הוא שם עם מנהל עבודה וסמך עליו בכל א"ז בסוף השנה הוא גילה שהמנהל הוזיח כלול לטפל בכלום והמפעל היה בקריסה מוחלטת, אז מה אמור לעשות בעל הבית? לתת מכתב פיטורים מידי. אבל שהמנהלה הוציא בנו של בעל הבית אזי הבעה"ב לא זורק אותו לגמרי אלא מעביר אותו לתפקיד אחר שאולי הוא יוכל להצליח בו. וכך היה עם אדם הראשון למרות שמעל לגמרי בתפקידו, הקב"ה לא גיגל אותו מהמדרגות אלא הביא לו תפקיד שונה בעולם שראו והעביר אותו למשבת אחרת. וזאת בקשתנו מהקב"ה שיודין אותנו וישאיר אותנו כאן בעולם למרות שעמלנו בתפקיד ויתן לנו חיים להצליח בתפקיד לפי יכולתנו.

האם יש רמז כלשהו בתורה שראש השנה הוא יום הדין. הנה כל המועדים והרגלים הכתובים בתורה נאמר בהם יום ובתמישה בעד יום וביום התיבירום וכדו' לבד מר"ה יום שלא נאמר בהם יום, אלא נאמר בהם בחודש השביעי באחד לחודש ובעשור לחודש כל יום, והיינו רמז מה שאמר דוד למשפטך בעד היום והיינו שבימי המשפט עמדו - לשון שתיקה מהמחילה היום. ורק.

אימתי ראש השנה. במד"ר' בדברים ב' ד' איתא: שאלו מלאכי השתר' לפני הקב"ה אימתי ראש השנה היה הכיפורים, אמר להם הקב"ה אני ואת נרד למטה. לכאורה צריך להבין מה התשובה שענה להם הקב"ה? מבאר רבי יהודה איתא חסבר נפלא: דינה הכלל של כל אדור ראש השנה אינו כל בימים א' ד' ו'. וידוע המד"ר' שפוטפים שכשש יצא למטה בעוה"ז אז אין דין למעלה. ומכיוון שזמן ישיבת ב"ד כאן הוא ב'ו' (מגילה ובכתובות ועוד) ממילא בימים האלו לא דינים למעלה. וא"כ מה ששאלו מלאכי השתר' מתי יהיה ראש השנה, הרי בימים א' ד' לא משום לא אדור ראש, ובמים ב'ו' לא משום דאין דינים למעלה כי דינים למטה. וזה בימים ג' א', משום דאין יחול יו"ב ביום ה' ואין דינים למעלה ב'ו', לכן בשבת לא, משום דיו"ב יחול בשני אדור דינים למעלה ב'ו'. אז מתי יהיה? לכן אמר להם הקב"ה אנו נרד למטה, וא"כ יוכל להיות ב'ו' ג' ה'.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע. יש להקשות האם אכן אין שום מליץ יושר מול מגיד פשע? הנה אין לנו שום זכות מכל השנה האחרונה אל כתוב בחול' אפי' אח"כ מיני אף לא לאדם יושר! וי"ל שלעצמו את העבירות והתאוות שלנו כאמירת שלש"י וכי אנו עושים זאת כבזאת עקסיתוס שזה בורא מלאך רז ונורא, בשביל כזה דבר צריך גם מצווה שתהיה באותה רמה שתבאר ג"כ מלאך כזה גדול ורם שיוכל להתחרות במלאך המשועבד שנברא מהעבירה, וזהו מליץ יושר שתהיה מצווה בשלימות כמו העבירה ואין לנו לצערנו.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר הנה נוספת ונדקנו במשפט. יש ע"ז בפרא מאור יפה: הנה בגלל שבאין מליץ יושר היינו שאף אחד לא מליץ לעניו יושר וזכינו לו את אותו לחובו. אז תגיד ליעקב דבר הנה נוספת ומחו החוק והמשפט? שסנדרין שכולם חייבו הר"ח פטור. לכן ונדקנו במשפט.

ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם את יצחק על גבי המזבח. למד כתב שעקד ע"ג המזבח וי"ל שמסתבר שמחבה היה י' פסחים ורחב ז' ו' ואברהם קיים כל התורה, והמעשה היה עשה ביו"ב ובודאי אברהם לא עקד לפני המזבח כי היה עובר על איסור הוצאה מר"ח' לה"י, לכן דיוק שעקד על המזבח. ולכן הוצרך גם לומר שהאיל שנמצא נאחץ בסבך בקרניו כי בלאו הכי יש בעיה של צידה וכתע הוא ניצוד ועמד.

לפני התקיעות אנוהא אומרים למצנח לבני דוד מזמור. הטעם שבתורה המזמור הזה בדיוק בשעת השירה, ברגע השנים והמזמורים ביות ב"ה, (למרות שיש הרבה מזמורים אחרים שמוזכר בהם שופר), אומר רבי דוד פוברסקי, שהמזמור הוא מלמד את כלולו אין צריך להתנהג בזה שעה גורלית. כי הנה רב גבי"א יש להם הרבה חטאים, וישמיעו עליהם השם יש להם כזאת הרגשה רעה, האם אני אחזור שוב, הרי אני סו"ס רואה שאני לא עומד בזה, מה אני, שחקר? והתשובה היא הלא ממעשה דבני קרר, שהיו

חיוב הצריזות בעשית תשובה

כותב רבי אהרן קוטלר בספר מעשית אהרן, מה נורא וחמורה התביעה עלינו, אם אנו מתאחרים מן התשובה אשר, כל הנביאים ותובעים עלינו, והתורה והיהיה מאד עילוי, וביחוד בימי הדין, וכל מה שידורן כי עשה הכל בנקל יותר. (משנת אהרן מאמרים ח"ב עמ' ר"ב). כותב החפץ חיים: ודע עוד, דבעניי תשובה אין מספיק לו במה שלא

לפניו פותח בעצמו כביכול לפניו את דלתי התשובה. לפי זה מובנים דברי הרמב"ם מדוע הביטוי רק אם יעשה תשובה יכיר לחיים, אל יעזור לו שיעשה מצוה אחת, אך שבמאת אדם יעשה מצוה אחת ולא יעשה תשובה והיה זכויותו יותר מעונותיו, אבל יהיה לו עון על כך שלא עשה תשובה, ועון זה יותר חמור מכל המצוות שיעשה, משום שהוא חמור במלך, שהרי המלך המצוה את עצמו אלהי כבוד דודי ה' בהמצאו קראתו בחיותו קרוב ולכן חיוב הוא לעשות תשובה, שאם לא כן ודאי שיהיו עונותיו מרובות ומכונות, כי אין אפשרות שעל ידי עשיית המצוות גדול זכויותו, כיון שיש לו את העון החמור של לא עשיית תשובה, ומי שאינו שבת עתה הוא ודאי פושע ומור לא תעורר לו שום תחלולה להנצל מן הדין רק על ידי תשובה.

ההתם סופר היה מעורר בדבריו על אותם לא האמינים שבמי חודש אלו, מרביתם בתפילה באמירת התלים בלימוד תורה ובקיום מצוות ומנהגים שונים, אך את עיקריהם יעשה עושים הם אינם חוזרים בתשובה. והביא את כל משל המלך דוד, לדאג שביקש לנפוש במקום מרגוע, ושם את פניו להגיד נפש, ולא הגיע לפאתי העיריה ומצא שם בקתה רעועה, דירה סרוחה ומעופשת, ושכר בה דור במחיר יקר, עד מדרה נחל מדר נפש נורא, טעם היה לא נשוא, השובבים אל המחד, והפספשים טעמו הם המטה בהמוניהם, המים לא היו ראויים לשתייה, והאוכל זוועה. יש תאשים בהתקפת המחניק לשאוף אורח צד, הגיע אל מרכז העיריה, ואורו עיניו, היו שם שביעיים טובלים בירק, בתים אינם מרווחים הפנימיים להשכרה, הוא פשט נבשמים שהיללו את החרדים המאוררים ואת המשרות האדיב, סתם לא אורחותיהם מעדיין מלכים. שב הלה אל התקפת בחלתה נחושה ואמיצה לטול את צורותיו ולשכור דירה במרכז העיריה, נחל המשיכר וחדר לרווח תהא העומד לחמוק ממנו, ושאל אותו אמור נא לי, מה מצאת שם שאין לך כאן? סופר לו האורח על המענינים שהאורחים מקבלים בכפר במחיר שהוא מקבל כאן את אורחות העוני התפלות. לא ידעתי שאתה אורח אוכל בזה, קרא המשיכר, מעתה הוא יונש לך בשפע, לא עמד האורח בהפרצות ושואר, שם, והמאחר עמד בהסתחור, אבל איהו טעם היה למאכלים בחום הנורא והמבהיל, קברו ענף השובבים הטורדים, להלך חביון העולה על דגותיו ורקובן העובש הנודף מחקירות. זהו המשל. והנמשל אמר החתם סופר, מרמז לא לאותם האנשים שפגלו בזה הציר הרע, הם מתאכנסים בדירתו העתיקה והמעופשת, כאשר עיניהם נלצות בחדר אלו בימים של שבון הפש, והם נוכחים לעד שבתור לעצמם מקח רע, הם רואים במדורם שם הבדקים כמה רבה השמחה במעונם, אשריהם ואשריהם, ומתאווים לעקור שלם את דירתם, אבל הציר הרע לא מסכים לשמחת טרפ מידו, הוא מפתה אותם בלשון חלקלקות שימשיכו להתגורר בביתו, והוא יביא להם מוטב מאכלי הצדקים, היינו שנייה להם לומר תהלים ובקשות, ללמוד תורה ולקיים מצוות, ומנהגי ישראל, אך אותם השוכרים לא מעלים על דעתם, שהם עדיין מתגוררים באותה בקתה עולבה ומעופשת, את העיקר הם זנוח, הם לא עיניו בדברי הרמב"ם בהכלות תשובה שעיקר תחילת התשובה לקבל עליו לשפר את מעשיו נחבא.

מעשה זה היה רגיל רבי משה גלאנטי לספר בעשרת ימי תשובה כדי לעורר הלבבות לתשובה זה לשונו: סיפר לי הרב שלמה אליהו בן ארץ מאנצי ששיליהא שהיה אורח רשע פרץ מעמנו, שלא היה עבדו זה לא עבדה, ותועבה שלא עשה, ורצח וגנב וגזל ואף ואכל נבילות ומאכלות אסורות, וחשין, והיה עשיר, וידו תקיפה עם האומות. ויהי היום ימים הרבה הגדול המקובל רבי משה ידילאון מביט מדרשו ותלמידיו הלכו אחריה, ופגע בו אותו רשע, ואמר לו: שילום עליך אדוני החכם, אמר לו הרב: אתה שלום אמר לי רשעים, ולא רצה להסתכל בפניו. אותה שעה נכנס בו רוח טהור, ותפס בכניו גדול של הרב, ואמר לו, אלהי החכם, אם אין חורבן בחשבוני של לי כפרה? אמר לו הרב: אויך, רשע, מה תשובה תספיק לך שעתחיתת ד' מיתות בידן לאין מספר, אמר לו: ואם אין מקבל עליו את המאורב מיתות בידן של לי כפרה? אמר לו: כן. אמר לו אדוני החכם השבעה לי בהשיית שכבודך בעצמו יבוא

אחרי להביאנו לגן עדן, ונשבע לו הרב, ואמר לו לקבל עליו מיתת שריפה, שאשליך לתוך פני תפילה של וספרת תורתך, אז את ערב כל שגאול לך עד עמי במחצית, וקבל עליו היהודי לעשות כן. אשתו חלה המדור של הרב, ולא חזר לביתו, ועזב את אשתו ובניו וכל חונו קיטבץ באיסור, ועמד שם בבבית ונתעניו ובשך ואפר, ולא הסתכל עוד בפני אדם ופושעים יום. לאחר השלושים יום צוה הרב שביאיו ועמד מטה שמוציאין בו את המיתים, וכל כלי הקבורה ויעמידו לפניו הבצל תשובה וכן עשו, וצוה הרב שביאיו לו תכריכין ויביאו אותם, ואחר כך ירד הבצל תשובה לטובל את עצמו במי מקוה, והתורודה שם בבבית וכלה ונסתפר ולבש אותם, והושיבו על המטה וכלי הקבורה מונחים לפניו. אחר כך נכנס רבי משה ידילאון ואמר לו: עדיין אתה עומדת במחשבתך הראשונה: וצוה הכהן ר' משה שביאיו עזרת והביא, והיה מנחם תחתיו במפוח של אש עד שהתקת העפרת הטיט ואחר כך לקח את הרב והאיש והושיבו על ספסל קטן, ולקח מטפחת קטנה וקשר אותה על גבי עיניו, ואמר לו: התורדה על כל עונותיך לאקיינו, וקבל עליו עול מלכות שמים לבב שלם, ואמר: שמע ישראל וקבל עליו המיתה, חלק עונותיך שהכעסת כל מימד לבוראך, ועשה הבצל תשובה ככל אשר צוה הרב, ובכזה כביה גדולה ומרה עד מאד, והיו עומדים שם סביביו קיבוץ גדול מן מוקדים ותלמידים חכמים. ואחר כך אמר לו הרב: פתח פיו ואשליך בתוכה את העפרת החרחלת ומתול על קדושת שם הגדול, מיד פתח הבצל תשובה את פיו והטח את עצמו לאחוריו ונפרץ פיו לבלי חק, וכל העם עומדים סביביו, וזל לקח ערב פן מלאה דבש והושליך אותה לתוך פיו, ואמר: וכל שכן וחסאתך תכופר. מיד התחיל הבצל תשובה לצעוק בקול מר, רבי... למען תשם, מה לא עשית לי? למה זה ומיתת? הרגני את הרג ואם אראה ברתך באבד נפש, למה תאמרו עד אל החיים מאחר שעשית לי כל עבירות. אלא הרב אל יזיר ואל תתן כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ואותה פעם והלאה לא זו מביט המדור, וכל מיני היה עיניו בתעניתו ובתשובתו גדולה, ויפס פומיה מרסא.

איתא בתנא דבי אליהו שהקדיש ר' משה ומצפה להם לישראל שיעשו תשובה יותר ממה שמצפה להם לבנו, והאשה לבעלה כי שיגאל אותה ויבנה להם בית המקדש. וכבת על זה רבי חיים פלא"י בזה השלשן: האמנתי כי אדבר, שבכל שם שאני קורא המאמר הנכבד הזה, עיני עיני יורדה מים, שאין יתכן שמלך הכבוד אלקי עולם ה' הוא יושב ומצפה לנו שחזרו בתשובה, כדי לעשות עמנו כל טובות שבשלום, ואין איש על עול לב, אלא בבני החביב לו, יאמר לעת עבר שאתה אהב, אזי האב עיניו כיונים, משגיח מן החולות מצדן מן החריקים, מתי וביא בנו, וכן אשה שתלך בעלה למדינת הים, כמה צער יש לה עד שתראה פני בעלה, וזה צער השמים. אבל הקדוש ברוך הוא סובל שיעור זה הצער עליו, על מה אנחנו ישינים בתרדמה גדולה כזאת ואין אנו חוזרין בתשובה שלימה: אהה! הן אלקים תן לב עמך ישראל לשוב בתשובה שלמה לפניך, ולכן צריך לנצל מים אל לחורה בתשובה, להתקרב לאביו בששמים אפילו יהודי שאין ירד מטה מטה רח"ל, שיעיד שגם אלו באה הקריאה של חיבה בימים אלו מאת הקב"ה, אשר כביכול פושט את כל יכל יהודי אפילו אם נתדרסו לכל המטה, ואומר לו לבן אדוני חור אל, תתקרב אלצלי כי מימד פשוט לאביו שבים. ואדם המנצל הזהמה זו ומיד תופס ואורחו ביד אביו בששמים הפשוטה לקבלו באהבה, ואין די מילית לעמו, השמחה שגורם אדם זה בשמים, ואין שהקדיש שמח עמו, והוא נעשה אהוב לאביו בששמים כבן יחיד החביב לאביו אהובו. וכדי להבין לקבלו קצת השגה אין שייך לומר על יחיד אשר חכמים אלו אביו בששמים שנים הרבה, וכעשיו ברע אחד יכול להיות אהוב להקב"ה? כן יחיד, אשר דבר זה כלמורה אינו מובן בהשקפה הראשונה, בייא דאז רבי מנחם נחום ליברון אב"ד יאס מחשובי חסידי טשענשט בויאן: להן כותב הרמב"ם גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה וכן מאשר היה זה שואל לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב ידידי, וממשיך שם הרמב"ם אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל צועק ואינו נענה, נעושה מצוות וטורפין אותו בפניו ויהיו, והוא מדרבב בשכינה וכו' צועק ונענה מיד וכו' ונעושה מצוות ומקבלין אותו בנחת ושמחה, ולא עוד אלא

הארות בעיני ימים נוראים והעבודה בימים אלו. ערך בדרך שאלות ותשובות

הארה הראשונה אלא יפנה לדברים הנורמים לשמחה, ומכוחם יכנס מחדש לחרות יום הדין מתוך צלילות הדעת ושמחה פנימית ואמיתית.

שאלה: בימים נוראים שששליח ציבור מגיע בקדושה של מוסף למלים אלו מקום כבודו וציבור מביט את שנה תפילה שמבקשים שהקב"ה יתן לנו אשל מלושה דברים, עשר, בניס דעדיק, וכן הקודש, האם בקשות אלו מאורים פה או כן בהרהורי: **תשובה:** כתבו הפוסקים שאין לומר תפילה זו בפה, אלא רק בהרהור ומחשבה, והביאו שהטעם הוא ממה שכתב הבית יוסף שראבעה מלאים חלה עושים דין שמפסיקים בן קדוש לברוך, ולכן אין לומר תפילה זו אלא בהרהור.

שאלה: מה אפשר לעשות כדי שנוכל לגשת לראש השנה עם הרגשה שגם מסוגלים לבוא ליד ולזכות בו כי הרי לא יצדק לפניך כל ח'י: **תשובה:** המשיג רבי משה אהרן ברוורמן כתב במכתב לבני משקולבונ רבינו שישלך את כל שאלת התפילה לעמוד לפניו בדין, אך שאלה מגיע עם הבנה שהוא לא מרגיז מלפניו שאלו, וזה לא לרצונו זה עצמו יכול לשמש בשבילו לצד זכות לזכות בדין.

שמתאווים להם. והקשה רבי נחום שאינו מבין איך זה יכול להיות. תשובה בעצמם הנה עומד כאן מצד אלה יהודי צדיק, עובד השם ששיביר על עצמותיו עובר עבדות השם יתברך כל ימי חייו, ומצד שני עומד בעל עבירה גדול שרחיל כבר עבר על כל עבירות שבעולם, כל ימיו, ובסוף ימיו חזר בתשובה ועליו מאורים לשלש עשרות מופלגים כאלו כמו הראשון, ועוד יותר אהוב נחמד, קרוב ידידי, ומקבלים מצוותיו ומתאווים להם, איך זה יתכן תאמרו: אכן המשיך רבי נחום ואמר: הרי אתם יודעים מה שהיה עם בני, (היה) לו כל ברוסים שבימים ההם נאבד ונתקף בי העמים הרוב והושפע מהממסדנים והלך בעבודתהם וסר מן הדרך. הנה חשבתם אודות בני איה צער עמוק יש לי ממנו והגעונועים העצומים שיש לי עליו שיהיו בתשובה יבוא אלי, וזה דמיתי בעצמי, אלא היה הוא עומד עתה כאן מחוץ לביתי, ודופק על הדלת, ואני שואל מי דופק? ושומע, ואני אומר: אני... אך פותח את הדלת ורואה אותו, והוא ניגש אלי ואומר רק מילים אלו אבא אני רוצה לחזור בהיטה ולחיות טוב איהו שמחה ושמחה ושמחה איהו אהבה וחיבה הנה מתעורר בליבי אל בני, אך הייתי מחבוק ומנשק, והמשיך ותיאר בהפלה יתירה כמה וכמה ביטויים של אהבה וחיבות שהיה לו אל בני, והסכים שחבתי בעצמי שאם חדר בן בני אדם, שהוא בסך הכל רק שבע רוס ש'אש'יופ, שגמל כרחם אב בנים, מכל מקום סוף סוף גם זה הוא בהבנה, כי הלא בשר דוד הוא כולו מוגבל, אם כן ק"ו וכל שכן אצל השיית שהוא ללא גבול ומידה, ודאי אם יהודי שם אלו ואומר לו אבא אני רוצה לחיות מעשיו טוב, איהו שמחה עצומה נעושה על ידי לא תשובה וממילא מובן איך נעשה יהודי כזה בין רגע אהוב נחמד קרוב ידידי וכו'.

סיפר הרב ארי' זלמן שבתחילת דרכו בחזרה בתשובה, התחנך עם רבו כיצד היה בשבת הראשונה לחזרתו בתשובה, האם ילך להתפלל בבית כנסת וכו' הרב לא התיר לו ללכת לבית כנסת, כיון שבשבת התפילה ארוכה ואינו רגיל בתפילות, אלא ישי' לו בשבת בלילה השבת, וכך עשה. לפני שבת קנה פנימה חדשה ופיצוחים רגועים ופיסוקים וכו' ובשבת לבש את תפילתו החדשה ויבש ונפח רגועים וכו' ובשבת שניה חלך לבית הכנסת לשעה אחת בלבד, ובשבת השלישית חלך לבית הכנסת לשתיים, וכו' וביה לאט לאט עלה ונתעלה בתורה ובמצוות, אך התנאי החשוב בדרך זו היא שכל צעד וצעד בחזרה בתשובה יהיה יציב ורוחל אל רופף ומתורנד פעם כך, פעם כך, כפי שגמרו חז"ל פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם חז"ל נתנו דוגמה של פתח של מחט ולא דבר אחר, ללמוד שהפתח להיות יציב ורוח, כדוגמת המחט תהיושה מברזל ופלדה. כל אחד בזמנו, והנריאם מקבל על עצמו בקלות להתחלק, והנה כל שנה הוא מקבלים קבלות, וכשמגיע המים הנוראים אנתו שוב נמצאים באותו מקום ובאותו מצב היכן שעמדנו שנה שעברה וגם שנה שעברה לא השתנו כלל מדוע?

מי שלא שם לב לא חזר בתשובה בימים אלו דומה הוא לסיפור שסיפר הרב ניסים יגן, שביקר פעם במחלקת ילדים בבית חולים וראה ליד קוט שחיה רץ משחק ומשתולל כל הזמן והיה רגיל יותר בריא מכל הרופאים והאחיות יחד. הוא ניגש בשקט אל האחיות ושאל מה הילד הזה עושה כאן הוא בריא יותר מכולם, עוד מעט כל הנוכחים יהיו חולים בגללו, הוא העיר ברוך. אבל האחיות הביטו בו בעיניים עצובות ואמרם ששקט אילו היית יודע כמה הוא סובל להיות ברוך יחד עם החורים שיש לו, והוא נדחף הילד סובל ממחלה נדירה שאין מזור ותורפה בשבילה והוא סכנה מדידת. כעת מספר רבי לו הוא התבונן על כל בצורה שונה, הוא ראה את החורים עומדים בצד עצובים מאוד הוא ראה את הדמיה על פני הרופא כל פעם כשרא ששבותיו של הילד, היחיד של נראה מודאג כלל ועיקר היה הילד, והשאלה היא למה? התשובה פשוטה למדי. הרופא, האחיות והחורים מבינים את המצב, אבל לא יודע תקופה קצרה בוד לא היה בו החיים לא מבין. הדברים אמורים לעורר אותנו לא להיות שאננים כאותו ילד אלא להבין את התסבוב בו אנו נמצאים.

שאלה: הנה ידועים דברי הרג"ח מוולאז'ין שבר"ה יש לבקר בק"ו של מלכות ה', וכדברי הוזהר שלא להמשיך שם חיים ומנוחה הם ככלל האומר הב ושוכיחים את שמו המוחלל של ח'י. מתקבלה היא האם גם בזמננו כך צריך לנהוג? **תשובה:** הפתקלתי בר"ה הוא להמליך עליו את הקב"ה, והיינו שכל משרתנו בעולם זה לעשות רצונו יתברך, ואני כלום, וכל הצרכים של נתגמדים כשהו מתגשש ברוך ה'. רבי ישראל משלח חידש לנו שדברי הוזהר נאמרו רק בדורות הראשונים, אבל בדורות שאחד שיש לו קצת קשיים בפרסיה הוא כולו טרוד בזה, אפי' אם נבקש על דברים שגמלים כפרנסה והביאותו אל החללה של הקב"ה? הן אנתו מרגשים שהקב"ה היים קובע את עתידנו וזה גופא המלכה. מאשי'ם בדורות ראשונים שאנשים היו יכולים להתרכז במלכות שמיים ולשכוח מכל העולם. הבודד שצריך לבקש ש'י ימלוך ולשמוח במלכותו אבל החידוש הוא שיש בקשה על צרכים פרטיים היא מלכות, משום שבמינים בזה את ההכרח שבת הקב"ה בכוון לעזור לנו. **ומותר וצריך לבקש בשבת פרטיות אפי' בזה ובשבת**, כן פסקו החזו"א והרב אלישיב. וכותב רבי שלמה קלוגר

מה' שיתן בלב הנפגע לחלוח ללמ' מה שהכעיס אותו אבל בלא ודעים. והוא עצמו שיתדל ככל יכולתו לעשות את כל דרכי התשובה והקב"ה יסייע בידו שאכן ימחלו לו.

שאלה: כשהנפש משפוטת בבית דין היא לא יכולה להתפלל בבית כנסת, וכמוכן אין לה התעוררות שמקפת בימים הגדולים בראש השנה ויום כיפור, מה היא יכולה לחזק עצמה? **תשובה:** רבי אליהו לופיאן אומר מקובל אצלי מרובתי: שנים הנמצאות בביתו בימים הנוראים ומטפלת בביתו אינן צריכות לרוממות של בית הכנסת כדי שתפליטותיו יעלו למעלה אליו כלן שני צינור שיר עד כסא הכבוד ובמטע הזמן והכונה שיש להן חן מתקרבות לעולמות העליונים ומה שצריך לצבור ארוכות הן משניות ברגע קצר. והרב שטינמן זצ"ל היה אומר המטפלת בביתו ובקושי מצליחה לפתוח המחזור אין לה מה לראות לחיפוש, על השנה שתיהל בה אדרבה זכות המעוזה של טיפול בביתו לא מה שזוכה אותה בשנה טובה. והדברים אומרים גם על מי שלא יכול להשתלב בבית כנסת בגלל שהוא בבידוד או קשה לו לצום וצריך להיות בבית וכדו' אבל יכול להתעורר מספיק, או אחרים אנשים צריכים לדעת שכיון שהקב"ה סובב שבוע הדבר תעבור את יום כיפור וראש השנה אז זה התפקיד של וכמה שאתה מתאמץ בה וצדק לפני ה' מאוד מאוד. ויש להוסיף מה שמובא במטה משה שנשים לא תעמודנה בתפילות הימים הנוראים כי הן אינן זדומות ולאכזבים, ואין תועלת בהן, וזה לא מנהג, והן סתם משתערות, והן עולל לפניו בן כבודות התפילות.

שאלה: מה העצה הטבעית לעבור את צום יום הכיפורים בקלות שיכול באותו יום להתעסק רק בעבודת ה' ולא להרגיש חשש שלא יוכל לעבוד כראוי? **תשובה:** שבעל פה היום ימנע כל שיכול משמיות משקיע עם קפאין בקפה וקולה, ובעיניו למי הצום ירבה בשתייה כמעט כפול מהנדרש לו, וימנע אכילה ארוחת בוקר מסודרת, ארוחת ביניים קלה, ובארוחת הצהריים אצל דברים מסמך וכן וכן הרבה ירקות להפחית, בסעודה מסמך אלה חל עליו שטחיה ורקותיו וכו', אך לא יאכל במשך היום דברים מלחים חמוצים ומטוגנים ולא אכילה גסה וכן לא יאכל רוג'ל ודברים מרובים סתם למיניהם כמשה חיים. כמו"כ לא יעמיס ע"י יותר מידי אוכל. כל יחווה הדבר שתחלשלת ראייה שלא יצטרך כל היום הגדול להיות בחולשה גדולה, והחכם עיניו בראשו. **ב. עצה מהחפץ חיים להקל התענית.** ציטוט מדרש שיחה עמוס שפא: רבי אליהו דושינצ'ר סיפר ב"ע"י כי היחפץ חיים היה תולה פתק בשבתו בראדיו לפני תשעה באב, ובו היה כתוב ב' דברים: א' עזר להקל התענית - לשלוח כוס תה מתוק מאד, ואח"כ כוס שני בלא סוכר כלל.

שאלה: כיצד אין אדם הכיפור מכפר על עבירות שב"א בחצרו עד שיראה את החיור, ממני הכי צריך לבקש סליחה? **תשובה:** מכל מי שמעב, ובפרט מוטל על האדם לפנים את אשתו כי המעצת את אשתו גורם ר"ל שיתקצרו ימיו וכן כותב הרמ"ק, והרבה פעמים מרוב אשדו חור צדק הוא ממעט מחובותו לציבור עם אשתו עם במקום הצורך, והאדם חושב עם אשתו אינו אסתר, אבל זה לא כך וחייבים לכה"פ בעיניו לבקש סליחה, ולבאר היטב שהדברים שעשה וציטרו אותה לא נבעו מדא לא מחוסר שיתוב, כל וברור שבשנת החדשה הוא שיתדל ברתו שאת לחשוב מה מפריו, ועי"כ ודאי שתחמל לו.

שאלה: מהי הסגולה הגדולה לשוועה שהנהיג רבי אריה לוי וכן מה הרב אליהו? **תשובה:** במצאנו יום כיפור מיד אחר התפילה יש כח לכל יהודי ועל כך נהנו לחיפוש ב' יהודים ירגילים [ח"ו], אין דבר בזה... והם 'פוסקים' ישירות, ואומרים כשם שגורנו ב"ד יש מהם כך יגורו בב"ד יש מעלה, ורבים רבים נועצו מזה.

שאלה: איך מוטל על האדם מדין אחר לקחת בנו לבית הכנסת? והשאלה היא בפרט בימים נוראים שמנצאים הרבה בבית הכנסת, מה מחייב בזה? **תשובה:** הדבר ידוע שיש לדים שלבים ממשך יותר לביה"ח וחס אוחיבה ידוע להתפלל מתחילה עד סוף, אבל יש הרבה אחרים (וידוע זאת בעיניה נפוצה) שחוקר מעיק עליהם ויש מהם הרגשה לא טובה, ואם האבא יקח אותם לביה"ח או יפתחו סלידה לעניין, ויסגולו לבית הכנסת לא יחיה מקום החביב עליהם וזה שלוקח אותם לשם בצעירותו יכול לרוחם רק נזק לעתיד, וכאלו לדים חסונים עיניו בראשו, ומה בסבלות עד שיתע מצב חסונים מעצמו ידוע לבוא ולא יכירח אותו כלל לזה. פעם שמעתי את רבי גרשון אדלשטיין אומר בקיפות לחורר על ידו בן 11 ולא יכירח כלל ויסגולו יגדל לו בינו לבד חור ע"כ כמה פעמים. מה יוכל לעשות לדבר ע"כ הרבה בבית, כמה ידוע הוא בית ה' ומה תועלת יש למי שמכבד את הקב"ה ומגיע להתפלל ובפרט בבית הכנסת וכו' והדברים חודרים לליבו אט אט. וכמוכן, מדובר רק על לדים של מפרמיים בתפילה. אבל לדים שמפרמיים לאחרים להתפלל, אין להחליב כלל.

חידות בענייני היום וכן להג הסוכות: וחידות שונות לשאלות לילדים - מ'קובט משנים קדומות

חידות לפי א': לימים הנוראים: א. ... שפתינו יערב לפניך [ארשת]. ב. איזה עבירות יום כיפור אינו מכפר [בין אדם לחבירו]. ג. מה מחייבים פרי בראש השנה [בדש]. ד. איזה עוון יש לחודש תשרי [האיתני - משום שהוא חודש]. ה. באיזה מילה מתחיל הרבה מהקטעים בתפילות שמ"ע של ימים נוראים [ובכן]. ז. מה שמו של ראש השנה בישראל [בואו] [יום 'חידור' הות]. ח. מהו הקטע הראשון

לכן היצר מתאמץ להכשיל, אבל הידיעה שיכול להשיג שהפילה אחת שלו מצליח מאות תפילות עושה את זה שורה לתאמץ. ושבת שובה כותב האר"י הנהיר בשמירתה בכבודה ובעיניה מוחלים לו על חטאיו בכל שבתות חייו מיום היוולדו.

שאלה: מה זה תשובה? **תשובה:** כל זמן שאדם לא עושה תשובה יש חציצה בינו לקב"ה, ותשובה זה דבר שמוחק את פניו העבר, ובכך מסלק את החציצה. ועיקר התשובה הוא ג' דברים ראשונים, וידוע ועיבת החטא (והיינו קבלת לעתיד). ונפרט: דבר ראשון צריך להתחבר על מה שעשה, וכמו אדם שעשה עסקה לא טובה שמתחרט עליה, דבר שני לבקש סליחה מהקב"ה על מה שעשה והיה וידוע. דבר שלישי והוא הקשה מהכל והוא מעבך כמבואר בראשונים. והיינו שקבל ע"י לעתיד לא לשבז לזה העוון שעלם, ואם היה ברור לו בשעת קבלתו שלא יעשה, אז אפי' שחש'ע שב על קיומו התשובה מועלת. ואמנם הדבר קשה אך רבנו יונה אומר רעיון קל יותר מוספיק להיות מתאמצ על דרך טוב, העיקר זה הדרך ברגע שאתה בכיוון הנכון והיינו שאתה ידוע את תביעה, ומעניין להפסיק עם השלישי והדבור בתורת השי"י ויש לך רצון להשתרר להגיע לעד אזי אפי' שהוא עדיין רחוק אבל הוא בכיוון חיובי זה מועיל. וכשאדם מתחיל להשתנות זה קצרה שנות תשובה, שיועד שיקשה עליו להחזיק מעמד. כי מטרת התשובה היא לומר לקב"ה איך אני באמת רוצה להתנהג, וזה התפקיד להראות לקב"ה בעשרתי מ"י שנתבן ואני רוצה להתנהג כך, ובמקביל קבל ע"י מהו שיוכל להחזיק בו הלאה אפי' מעשה קטן ועי"י הקב"ה מקבל את התשובה.

שאלה: האם יש בעשייתו שהוא מיותר משאר ימים? **תשובה:** כן. כתוב במטה אפרים שיום 'ה' בתשרי הוא יום מיוחד מכיוון שהוא יום שאומרים בו יג' מידות. ובא"כ המגן כתב שיש מהתענים ביום זה. וכתוב בספרים רבים ושכר ועוד) שהוא יום סגולה והתעוררות רחמים, והוא יום מסוגל ביותר להפליה. כל כתוב בספרים הקדושים השומר שבת שובה כהלכתה מתכפר לו כל מה שחילל במשך כל שבתות השנה.

שאלה: סגולה ליו"ט: **תשובה:** הוא יאן גאון שהאומר אדון עולם לפני התפילה בכונת תפילות נשמעת ואין להשטן מסקרג עליו ובפרט ביו"ט.

שאלה: מה מיוחד ביו"ט? **תשובה:** יום כיפור הוא יום של רחמים והוא מוחל בו על כל העוונות (ע"י תשובה ודאב) מכפר רק מה שמאמינו במכרתו (כל השקפה היא קטנה הדבור ובמעשה מוכה אותו בשכר עצום. הנה אם יום אחד אתה מגיע עם המטפח של לפארק, ואתה בא לזאת את הילדים עיניים ועצבנים ואין להם סבלנות ואין אוטובוסים, ופאפאם בא אולך אדם ואומר לו אין טעם לכיוון הבית שלך, ולוקח אותו עם כל המטפח. מדוע אתה לך? זה בגלל שבי"כ בין מוסף למנחה אמרת עוד פסוק תהילים: או למשל בן שלך לא מסתדר עם החברים בביתו, כמה צער וגעמי' לו כל מזה ואתה יכול לפתור את בקלות. ע"י עוד מעשה טוב של הארת פנים ביו"ט לפני הבית, או למישהו שצריך את זה בספק בביו"ט, ודבר הכי קטן ביו"ט, פועל הרבה מאוד במשך כל השנה כולה.

שאלה: מבואר ברוב הראשונים שדרך התשובה לבד מיוחד וחסיה היא קבלת לעתיד. השאלה היא מה לקבל לעתיד? **תשובה:** ידוע שרבי ישראל שלנטר היה מדבר על האול על הקבלה שצריך לבקש בשעת נעילה להשוכלל כל הזמן איה קבלת וכל לקיים. והורונו רבותינו שצריך לבקש קבלה קטנה שיוכל להחזיק בה, ולא דאג שזה יהיה דבר רגשי כיוון שלא תמיד אפשר להרגיש, אבל דבר מעשי. הרב שך בשיחה ידועה בעיניה אומר שקבל ע"י ברכת המזון מתוך סידור. ורבי מנחם אישדו אמר שקבל אשר יצר מתוך הכבת. ומה התועלת בדברים קטנים? י"י שאל אדם מתגבר על דבר קטן בדרך כלל הוא מתחזק בעד דברים וברור שהדבר הנגוי לפניו יתברך שהאדם יתחזק בדבר שהוא חלש בו הנגוי אצל שרגל לדבר ידבורים אסורים יקבל ע"י קבלת בזה הדבר, כגון שיש עשה ביום שיהיה מה שיהיה הוא לא מדבר לשליח, שקר וכו'. מי שיש מעשה בטוב אז זה בגדר עקירה וזוכה להארת פנים מיוחדת מאיתו יתברך.

שאלה: אדם שדרך אותו כל השנה והרס לו את ההיים במוזר, פשוט התעלל בו לאורך זמן, ביש אותי ברבים וידר לי לחיים, האם אני מצווה לסלוח לו? **תשובה:** כדאי לעל מאוד לסלוח לו, כי כמה שיותר השפיל אותך, תמחיל שכן אתה יותר מעביר על המידות והקב"ה יותר מעביר על העשעשים ונתן לו שנה יותר מתוקה, ומה שלא תמחול לו לא יעזור לך שום דבר לשנה הקרובה ומה שתמחול לו חרווח הוא נקי על וזכוכה לשוועת אדירות אפי' נגד הטבע. **יש להוסיף** מה שכתב האלחור רב. מי שאינו מעביר שנה מליבו ביום הכיפורים אין תפילות נשמעת.

שאלה: החיי אדם מביא שצריך בוודאי להתחזות על עוד מאות עבירות (והוא מפרט אותם). האם צריך לומר הכל וא"כ היה זה קשה מאוד? **תשובה:** הסטיגלה היה מייץ לומר כל תפלה חלה. היינו במעריב יאמר את כל החיי אדם על האותיות א-ה. בשחרית יאמר ו-י. וכן הלאה. וכן עד נעילה יאמר הכל. כך יוכלו גם לכוון יותר.

שאלה: אדם שהורגל לדבר שלישי ופגע בהרבה אנשים ואינו יודע או שאינו מסוגל לבקש מחילה, כיצד יוכל לפנים את חבריו? **תשובה:** דבר ראשון לומר בפה מלא שמוחל לכולם (תפילה וזה). רבי גרשון אדלשטיין נהג להביא ע"י את דברי החור"ל שהאדם צריך להשתדל מה שיכול ולבקש

שדרך קבל שנה טובה ומתוקה זה ע"י שאנו נאמין בכל לב שהקב"ה יכתבו לנו טובה.

שאלה: מהי הזמן לבקש בקשות פרטיות? **תשובה:** לבד מהמקומות בהם מוזכר להדיא יצרכנו לחיים וכו' יבקש לפני יהי רצון הנאמר בסוף אלוהי נצור. ולפני שמבקש יודע על מה שקיבל כל השנה, ויבקש שהקב"ה יחון אותו במתנת חנים ויתן לו לעשות את תפקידו בעולם הזה גם השנה, ללא בעיות של פרנסה, בריאות, וצער גידול בנים, ושיכול לעבוד את ה' בלי הפרעות. עוד זמנים מסוגלים מאוד לקבלת התפילה באותו שבוע עשירי. ברכת כהנים שאז התפילה מתקבלת אפי' שלא חולק בחקות ה'. וכן בפריית הארון, והנבונה הנורה.

שאלה: האם בתקיעות זה זמן לבקש? **תשובה:** תקיעות הוא זמן מסוגל מאוד, שזוהו הזמן שבו נדים את האדם וזה זמן של וידוע תשובה והוא רצון גדול לשבז בתשובה, ואפשר אז לשבז בתשובה גם על דברים שבזמן גריל קשה מאוד לשבז עליהם כגון מחטא הרבים. החסידים נהגו אז לומר יהי המודפס, אך בישיבות (הליטאיות) לא נהגו נשכר בפא כי אם להרחיק בתשובה להתחזות כלב. וכמוכן לשאמר על זה יכול להרחיק בקשות כלבי. ויש להוסיף שעיקר התיקון בתקיעת שופר הוא התשובה של האדם.

שאלה: במה יש להרבות בימים אלו? **תשובה:** מפורסם של גדולי הדורות האדמו"רים הרבנים והחכמים מנצאים כל זמן לבקש תהילים. הגר"ח מברסלב היה נוהג לומר תהילים במשך כל היום ברי"ה. ובאר שביים הזה הדבר דומה לאדם שהתברר לו כי בן שאך אתמול היה בריא, אתה אתה נמצא מנצב מנצב סכנה, וכן כל עניין פרסנות וכו' הדברים נמצאים כעת על כך המאזין, וכוכה נזן אומרים תהילים. ובעשיית מי שיכול להספיק מחוץ לסדריו בזמנים הפנויים וודאי ראוי להוסיף עוד פרק, כי כל מעשה קטן שעושים בימים אלו משפיע המון על כל השנה. וכתבו הקדמונים שהכותב שיש ליהוד בעשייתו הוא הכרח הצבור. ורבי אלמליך בידרמן מביא בספרו באר הפוסק סגולה ודברי כלל העניינים בבליה הראשון של ראש השנה לומר ב' ספרי בדרש ברקא ויבקש מה שרצוה ויראה ישירות). ויש להוסיף לפעמיים עדיף מעט בכונתו מהרבה של בכונת, וישנם פרקים מיוחדים שאפשר לכוון בהם יותר ולהתחבר למילים. אם זה פרקים ששופכים בהם את לבנו וזה אם פרקי הודיה שיאמרם לאט ובכונתו.

שאלה: מובא בשם הארז"ל שמי שמוריד שפעת סימן הוא שנפשו טובה ושלמה. ומה שאל, סימן שנפשו טובה שלימה. יש להקשות האם אכן נפסק שמי שלא יוצאים לו דמעות, האם נפשו אינה שלמה? **תשובה:** ראיתי בשם הסטיגלה שדברי האר"י הולכים על אנשים מבורגים שיש להם רגש, אבל אצל צעירים דמעות הכוונה היא להסמיסום שהם מנעיגים ומדמעות הם רק כמשל, יש כאלו שאצלם רגש ורוממותו זה כמו דמעות. (ור"י ויטל הביא מרוב האר"י שיש איהו של זה התעוררות באמצע ד"ה וזה הזמן שבו נדים אותו לקבלת ווא יקבל ע"י שנה קבלת שנה לעמוד בה וזה שפיע על דור דניו לטובה).

שאלה: איך אדם יכול לבוא לראות פני המלך כשהוא אומר בטחא? אמר מכל השנה, אבל מקיים תשובה מאחבה? **תשובה:** רבינו יוסף בארחת התשובה אומר שבראש השנה אדם צריך לשכות מכל העבר ולהרגיש כאילו היום הוא נולד, היינו שאין יחס לעבר כלל, וכעת הכל מתחיל מחדש כתיקנו שכן רואה אותו הקב"ה. והרגש צריך להיות אהבה ב' גדולה, ויש לו אבא שנות לו מנותות בין גבול, וישחרר לעצמו מנותות ש' נתן לו במשך השנה ויגורם לעצמו לאהוב את ה' שכל היום רק מטיב אותו וכל מה שהוא דורש או שנקיים את הוראותיו. וכעת אתה יכול להמליך על עצמך את הקב"ה יותר מחבבה להשתדל להיות עבד יתר מאמך, ונעשים אדן ע"י קבלת אפי' קטנה, וליבד משהו שהוא יודע שלא יגמר יותר יום ומימים. ותשובה מתוך הכרת הטוב, או חסדי ה' בקבלת התשובה הם עד אין קץ. וזוהי תשובה מאחבה.

שאלה: לפי מה דנים את האדם? **תשובה:** הירושלמי אומר כשנים את האדם ברי"ה דנים אותו לפי ההנהגות של יום ראש השנה ולא לפי מה שהתנהג כל השנה. (ראב"ה בברכות ע"ש ג' ע"ש לא מד) אז אפי' אם כל השנה הייתי רע, כיוון שבער מי מתנהג כרצונו 'ה אז אין אזהרה בדין. אמנם זה ידוע שיש שהוא רע על השנה בדרך כלל הוא לא יכול להתנהג על העצ"ר לומר איה מילה של לשח"ר או על החזון, או על זה שתפס לו את המקום, או מי שהזיז את המזון, או אשתו לא הכינה את הדג שהיה אורח וכדו'. אבל מי שיש לו ימים יותר טובים ופחות טובים, זה לו מדבר הירושלמי הנ"ל פתח תקווה שיוכל היום להיות יותר טוב.

שאלה: מה צריך להרגיש בעשייתו? **תשובה:** דמייין לעצמו את הבן שלו או מישהו אחר שהוא הכי אהוב או את מי שמנצב על חבל תילה, ואוטוטו משמיימים את הקרקע מתחת לגליו ואם יעשה פעולה כל שיהי אזי מחזירים אותו חלילה, בודא יעשה ככל שביכולתו למנוע את מיתות. אחרת בעשיית תלויים ועומדים וע"י פעולה של תשובה אחרת יכולים להינצל. פשוט שנעשה כך בטרם יאמר מאחור.

שאלה: איך להתפלל בעשייתו? **תשובה:** כתוב ברח"ט בשם הקדמונים של התפילות של כל השנה שנשפלה מחמת שלם כיוון טוב תלויים ועומדים עד עשייתו, ואם בעשייתו האדם מתחזק בתפילה, אזי הוא זוכה שנה תפילה מכפרת על אולת התפילה באותו היום של כל השנה. כגון שחרית של יום ראשון מכפר על שהשתיים של ימי ראשון של השנה.

ומבואר ברבינו יונה שנחלקו הראשונים אם יש מצוה מדאורייתא לקרות קריי"ש אחר חצות, דדעת י"א שאין כח לחכמים לעקור את המצוה מן התורה, אבל דעת רבו דודאי עקרו חכמים את המצוה שלא התורה, ובפשוטו הנידון הנ"ל לענין מצות סוכה שגזרו חכמים שלא לישב בסוכה ושולחנו בבית אם קיים עכ"פ את המצוה מדאורייתא, תליא בפלוגתא הראשונים הנ"ל לענין מצות קריי"ש אחר חצות.

ובסי' חלקת יואב (קבא דקשייתא קו' צ"ט) הביא את דברי הגרע"א הנ"ל להתנוקע בשופר בשבת קיים המצוה, והקשה עליו ממה שכתבו התוס' בסוכה דכיון שגזרו חכמים שלא לישב בסוכה ושולחנו בבית דבכה"ג עקרו חכמים אף את קיום המצוה מדאורייתא, וא"כ אף בשופר בשבת לא יקיים את המצוה מדאורייתא.

ונראה ליישב דברי הגרע"א, עפ"י משנ"ת בארוכה בשירת המועדים על סוכות (סימן כ') בדעת הריטב"א דאף דיש כח לחכמים לעקור את המצוה מן התורה, מכל מקום לא כל התקנות שוות ותלוי כל תקנה בצורת תקנתה.

ומעתה יש לדון דבשופר לא עקרו חכמים את קיום המצוה מדאורייתא, דהתם החשש של האיסור הוא איסור צדדי של שבת [שמא יעביירו ד"א ברה"ר], ואינו שייך לעיקר המצוה של תקיעת שופר, ובכה"ג ודאי לא עקרו חכמים את המצוה של שופר, משא"כ בסוכה וקריי"ש החשש הוא שלא יקיים את אותו מצוה גופא, כגון בסוכה שמא ימשך אחר שולחנו ואז לא יקיים מצות סוכה, וכן לענין קריי"ש חששו שישכח ולא יקרא קריי"ש, וכיון דהחשש הוא שיתבטל אותו מצוה בזה עקרו חכמים את עצם קיום המצוה.

עוד יש לדון, דבשופר הרי אף אחר הגזירה יש מקומות שתוקעים בשבת כגון במקדש או במקום שיש בי"ד כמו יבנה כדאיתא ברי"ה (כט:), ומאחר שיש מקומות שתוקעים אף בשבת בכה"ג אז זה גזירה גמורה שלא יתקעו בשבת ובזה ודאי לא עקרו את הקיום מן התורה.

ושמעתי עוד ממו"ר רה"י הגאון הגדול ר' גרשון אדלשטיין זצ"ל ליישב בזה, דלענין שופר הרי איסור בכל שבת לתקוע משום שבות, ומעתה לענין ר"ה שחל בשבת לא הוצרכו לתקן תקנה מחודשת לאיסור תקיעת שופר בשבת, אלא לא התירו את איסורם של כל שבת ונשאר עומד באיסור שבות, ואין צריך לתקן לעקור את המצוה מן התורה, אבל לענין מצות קריי"ש הרי אין איסור לקרות קריי"ש אחר חצות וכן אין איסור לאכול בסוכה ושולחנו בבית, ובזה כיון שאין שום איסור לעשות שלא כדברי חכמים הוצרכו לעקור את קיום המצוה מן התורה, ולכאורה לפי"ז במגילה שאין איסור לקרות בשבת, ע"כ עקרו את קיום המצוה בשבת.

ועפ"י ביאר הא דרבינו יונה דימה קריי"ש ללולב בשבת שאינו יוצא את המצוה אף מדאורייתא ולא הביא משופר בשבת, דיש לומר דבשופר הגדר הוא שלא התירו את האיסור שבות לתקוע בשבת ולא הוצרכו לעקור את המצוה מדאורייתא, אבל בנטילת לולב בשבת הרי אין בזה שום איסור לבד ממוקצה שהוא תלוי בפועל אם יש לזה השתמשות, ובזה הוצרכו לעקור את קיום המצוה מדאורייתא.

בס"ד ניתן להשיג את שירת המועדים על ר"ה יו"כ, ושירת המועדים על סוכות, ושירת השבת על מצוות השבת, בנקודות מכירה של י. בלוי במחיר מסובסד. בעז"ה לקראת שבת בראשית תצא לאור שירת התורה על בראשית, חידושי סוגיות על סדר הפרשיות.

תנן ברי"ה (כט:) יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה ע"כ, והטעם שאין תוקעים בשבת במדינה איתא בגמ', אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדברא דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעביירו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה ע"כ, ומבואר דמדאורייתא מותר לתקוע בשופר בשבת, ורבנן גזרו שלא לתקוע בשבת שמא יעביירו ד"א ברה"ר.

והגרע"א (דו"ח מערכה ח' חגיגה ד. בד"ה והנה המג"א) כתב להתנוקע בשופר בשבת קיים המצוה, וז"ל, **דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת**, אלא דעבר על שבות דשבת עכ"ל, ומבואר דמשום הך גזירה לא עקרו את זמן קיום המצוה בשבת.

והנה איתא בסוכה (ג.) דהיושב בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית לא יצא ידי חובתו, דגזרו רבנן שמא ימשך אחר שולחנו, ובתוס' (ד"ה דאמר) כתבו דבכה"ג לא קיים המצוה אף מדאורייתא, דבכל מקום שהחמירו רבנן שלא יקיים את המצוה באופן מסוים גם מדאורייתא לא יצא ידי חובתו, והוכיחו מדאיתא בסוכה (כח.) מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה והלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, אמרו לו זקני ב"ש א"כ היית נוהג כל ימך לא קיימת מצות סוכה כל ימך, דמבואר דלא קיים את המצוה אף מדאורייתא.

ומבואר בתוס' חידוש גדול דבדין יש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה היינו דיכולים אף לעקור את קיום המצוה מן התורה.

והנה הריטב"א בסוכה (כח.) חולק על התוס' דודאי אם יושב בסוכה ושולחנו בבית קיים המצוה, וז"ל, אלא פירושו לא קיימת מצוה סוכה כראוי וכרצון חכמים עכ"ל, וכע"ז כתב הר"ן בסוף פסחים.

ומבואר בריטב"א ובר"ן דחולקים על התוס' וס"ל דאף דמדברנן לא יצא ידי חובת המצוה, מכל מקום מדאורייתא ודאי קיים את המצוה, ובפשוטו חולקים על עצם יסוד התוס' דחידוש דיש כח לחכמים אף לעקור את הקיום מדאורייתא, אמנם הריטב"א והר"ן ס"ל דאין כח לחכמים לעקור את הקיום מצוה מדאורייתא.

ובפשוטו לפי"ז אף לענין התוקע בשופר בשבת אם קיים מצות שופר, תליא בפלוגתא הראשונים הנ"ל, דלדעת התוס' לא קיים את המצוה דחז"ל עקרו את המצוה, אבל לדעת הריטב"א והר"ן קיים את המצוה מדאורייתא, וצ"ב על הגרע"א שכתב בפשיטות שקיים המצוה ולא כתב שהוא תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל.

והנה איתא בברכות (ב.) דזמן קריאת שמע של ערבית מדאורייתא הוא עד עלות השחר, ורבנן עשו סייג שלא יקרא אחר חצות הלילה כדי להרחיק את האדם מעבירה, וברבינו יונה כתב וז"ל, ואית דאמרי דסבירא להו דאחר חצות קורא אותה בלא ברכות שהברכות שאין אלא מדברנן יכולין הם בשלהם למנוע שלא יאמר אותן אחר שעבר זה הזמן, אבל קריאת שמע שהוא מן התורה קורא אותה כל הלילה עכ"ל.

והוסיף רבינו יונה וז"ל, ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל לרבנן שאפילו קריאת שמע עצמה שהיא מן התורה כל הלילה, אינו קורא אותה אחר חצות, שיכולין חכמים לפטור ממצות עשה כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה עצמה עכ"ל.

'מעמיד' לתלמידי חכמים

הגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל היה חוליה מרכזית בין מרביצי התורה בא"י. בהיותו ראש ישיבת אור ישראל הקטנה, שהיתה אז אחת מהישיב"ק היחידות והמרכזיות בארה"ק, רבים מהתלמידי חכמים ומרביצי התורה עברו תחת ידו האמונה, כשהוא מחנכם בלימוד ומעמידם על רגליהם הן בהבנה נכונה והן בהטבעת ריתחא דאורייתא בעצמותיהם.

רבי ברוך שמעון סלומון זצ"ל אמר עליו בהספדו: "בישיבה עברו גדולי הת"ח שבדור ואח"כ הם למדו אצל גדולי ראשי הישיבות הגדולות, ועדיין כל אחד אווזו עצמו לתלמיד של ר' יוסף, כמעט ואין תופעה כזו בישיבה קטנה, מה הפשט בזה? אלא שמעמיד אפילו באלף לא בטייל! רבי יוסף היה המעמיד, הוא העמיד אותנו על הרגליים בלימוד!

אכן לא בכדי ראה תלמידו רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל ראש ישיבת טשעבין חובה לקרוע קריעה על סילוקו של רבי יוסף, כפי שהשיב בעצמו לתמיהת בנו מדוע הוא היחידי מרבתינו שקורע עליו: **כי הוא לימד אותי איך ללמוד.**

רבי משה שפירא זצ"ל אמר פעם שיעור ודיבר על שטיקל ר' חיים מאד קשה. הוא הקדים שיש כמה דרכים ללמוד את הדברים, אבל אני אומר בפניכם איך ששמעתי את ר' חיים כשלמדתי אצל רבי יוסף, וכך צריך להסביר.

לרגל מלאת יובל לפטירתו, ליקטנו אורות על אישיותו, דרכו המיוחדת בלימוד והשקעתו העצומה בהרבצת התורה לתלמידיו הצעירים.

בית גדול בגרודנא

רבי יוסף נולד בשנת תר"ע, לאביו הגרמ"ד רוזובסקי זצ"ל, מו"צ דק"ק גרודנא.

ארבעה בנים נולדו בבית גדול זה. הבן הבכור רבי יהושע העשל הי"ד, ששימש לימים ברבנות גרודנא כממלא מקום אבותיו, עד עלותו על המוקד בשואה. רבי משה הי"ד, מבחירי ישיבת סלבודקא. רבי יוסף זצ"ל, ובן הזקונים רבי שמואל זצ"ל ראש ישיבת פוניבז'.

משסיים את חוק לימודיו בת"ת המקומי, החל לקנות תורה ב"מכניה" שע"י ישיבת "שער התורה" דגרודנא, שהתנהלה במתכונת של ישי"ק. שם זכה לקבל מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל, וכפי שהעיד רבי יוסף לימים, כי רבו רבי חיים הוא שהעמיד אותו על רגליו בדרכי הלימוד.

בצל כנפי הסטוצ'ינר

רבי חיים היה אז צעיר לימים, כבן עשרים, וכבר שימש כמגיד שיעור, המצטיין בהסברה בהירה שקנתה את לב הצעירים. כשנשאל רבי שמעון מדוע בחר דוקא בבחור הסטוצ'ינאי כמגיד שיעור, השיב: "אמת, ישנם עוד המסוגלים לומר שיעורים, אולם בכל אלה לא מצאתי מישהו שיוכל להחדיר בתלמידיו אהבת תורה כמו הסטוצ'ינר..."

לאחר מכן עלה לישיבה הגדולה ד"שער התורה" וישב למרגלותיו של הכהן הגדול - רבי שמעון שקאפ זצ"ל, ומקבל ממנו דרכי העיון. לימים, כאשר הוכיח בחור צעיר בן ט"ז שלא ידע תוספות ביבמות, התבטא ואמר: "בגילך, ידענו חצי ש"ס!"

נוהג כצאן יוסף

לדמותו ודרך חינוכו
של המגיד שיעור הדגול
העמיד תלמידים הרבה
בישיבת אור ישראל
הגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל

בעל שיעורי רבי יוסף
במלאות יובל שנים לפטירתו
ב' תשרי תשל"ז

מאת הרב ישי לסר

בחברת תלמידים

"חצי עילוי"

בהיותו בן שמונה עשרה, גלה לישיבת מיר וישב שם במשך שנים רבות, כאשר הוא הנקרא "יוס'ל גרודנער" מוצא את מקומו בין האריות שבחבורה. באגרת ששלח רבי נפתלי ווסרמן לרבי שמואל אחיו של רבי יוסף הוא כותב: "אודות אחיק יחי', הנה איני מכיר אותו מקרוב, אבל כפי שאומרים עליו הוא **בעל כשרון גדול ויש לו כאן שם של 'חצי עילוי'**." בסדר ב' הוא לומד מסכת זבחים עם אחד מגדולי הלומדים דכאן..."

צווח כי כרוכיא

רבי יוסף התבלט במיוחד ב"ריתחא דאורייתא" שאפפה אותו. וכפי שסיפר הגרש"צ שפירא: "לפני עשרות שנים התפעלתי מרבי יוסף. היה זה בשנה הראשונה שנתקבלתי לישיבת מיר. היכל הישיבה היה מלא, כארבע מאות תלמידים מילאו את האולם, ופתאום נדם קול הציבור מפני קולו של רבי יוסף, שעמד על יד רבי לייב מאלין ומתוך ריתחא דאורייתא צווח ככרוכיא. החזיון הזה היה כהפתעה לתלמיד חדש... כך היה כשלמד וכך היה כשלימד."

למשך כל ימיו נשאר רבי יוסף "תלמיד מיר", לרבות כאשר הגיע לא", היה עולה לירושלים מפרק לפרק לשוח בדברי תורה עם מורו ורבו רבי חיים שמואלביץ.

בסופה וסערה

עם פרוץ מלחה"ע השניה וכיבוש העיירה מיר בידי הצבא האדום, גלתה הישיבה לויילנא. בעת ההיא, זכה רבי יוסף לשבת סביב שולחנו של הגרי"ז מבריסק שהגיד את שיעוריו בפני סגל תלמידים מובחרים.

אורת מנוסה והגירה שלטה ברחוב היהודי, הכל ציפו לאישורי עלייה לא", אך לא הכל קיבלו. בשלב זה לא הושג אישור עליה לרבי יוסף, אבל היה שש עם כל אחד שזכה, כפי שהעיד רבי דוד פוברסקי בהספדו: "בהיותנו בויילנא, כשהקרקע בערה תחתינו והמתננו לאישורי עליה, חלק מן הקהל קיבלו אישורים ופרצו בריקוד של שמחה. **רבי יוסף שמח ורקד עמהם, אף שלא נמנה בין המקבלים...**"

אותה עת כבר ישב אחיו רבי שמואל בארה"ק בין כתלי ישיבת לומז'א, שנתייסדה בשנת תרפ"ו, ב'אם המושבות' פתח תקוה. רבי שמואל פעל והשתדל רבות להשיג לאחיו אישור עליה, ולבסוף הצליח. וכך עלה רבי יוסף בראשית קיץ תש"א לא"י ובא לישיבת לומז'א.

מדיליה נפח

"שבור ורצוף היה מכל הסכנות הרבות שעבר בדרכו, עד אשר הגיע לארץ בנסיגה, ועם כל זאת היה הוא האיש אשר מיד עם בואו לישיבת פ"ת האיר את הישיבה באור גדול", אמר עליו אחיו רבי שמואל, והוסיף "על אף שהיה בישיבה בחורים צעירים, אשר מטבעם היה הלימוד שלהם צריך להעשות מתוך חיות הנפש והגוף, ואילו הוא, רבי יוסף בא לכאן כבחור מבוגר, שכבר חווה

על בשרו מאורעות ומצבים קשים והוא שבור ורצוף בגופו, אעפ"כ היה זה דוקא רבי יוסף, שנפח רוח חיים של שמחת התורה ועומק עיונה, והשפעת חיותו בתורה היתה ניכרת על כל בני הישיבה."

כשהיה פותח לדבר בלימוד, הישיבה התהפכה... זה היה אש להבה!

"מה נהדר היה המחזה לראות את הנהגתו תרי צנתרי דדהבא, האחים הגאונים לבית רוזובסקי, מתנצחים זה עם זה בהלכה, עד שנעו וגם חלו אמות הסיפים של הישיבה ויתגעשו כתלי בית המדרש מקול מלחמתה של תורה" - העיד תלמיד הישיבה רבי בן ציון במברגר.

"כאשר רבי שמואל נשא ונתן בלימוד עם אחיו רבי יוסף, **הקירות רעדו מצעקות עד לב השמים**, וכל הנוכחים עמדו משתוממים באיזו התרגשות דיברו בלימוד בכל כוחותיהם" - רבי חיים פרידלנדר.

ונודעו המעשים על שוטרים שלמישמע הצעקות הנוראות חשו אל תוך היכל הישיבה כדי לעצור את הקטטה בטרם יישפך דם...

"הוא מחיידר אחר"

כבר בהגיעו לפ"ת, היה עז רצונו לעלות לירושלים לבקר בהיכלו של הרב מבריסק, כפי שכבר קיבל לקח ממנו בויילנא. ועוד הוסיף טעם לשבח, כי מסתמא ביחס למה שהורגל הרב לפני המלחמה, ללמד תורה לאריות מופלגים, הרי כעת בשבתו בירושלים לא יושבים לפניו תלמידים כמקדמת דנא, ולכן ראוי להכנס אליו ולשמחו בחדוותא דאורייתא.

כבר בפעם הראשונה בה נכנס רבי יוסף אל הרב להרצות לפניו את דבריו, התפעל הרב וביציאתו הפטיר: "הוא מחיידר אחר! רואים שהוא בא מבית טוב!"

באחת מן המחברות שהניח אחריו רבי יוסף, נמצאו רישומי דברים שהשמיע בפני הרב מבריסק בדברי הרא"ש במסכת חלה. את הרשימה מסיים רבי יוסף בשורות דלהלן:

וזכור לי שכשאמרתי את הדברים לפני מרן של ישראל הגאב"ד דבריסק זצ"ל, היו מסובים על שולחנו כמה בני תורה והתחילו להקשות, ומיד לפני שהספקתי לשמוע ולהבין מה כוונתם, אמר להם הגאב"ד זצ"ל, **מה אתם רוצים הלא הוא אומר דבר פשוט**, והתחיל להסביר להם בקיצור את הדברים, זי"ע ועכ"י."

אמת קנה

את עומק משמעותם של דברי הרב מבריסק באומרו כי רבי יוסף ורבי שמואל באו מבית מדרש אחר ניאות רבי שמואל ברבות הימים לפרש באזני אחד מתלמידיו:

הרבה תלמידי חכמים נכנסו אצל ר' ועלו על להרצות בפניו את חידושי תורתם. לא תמיד ערבו הדברים לאזניו... אבל מאתנו היה מעונין מאד לשמוע ועוד היה מוסיף במלחמתה של תורה ובשעשועין דאורייתא, כי אנחנו היינו לגבוי בית מדרש של אמת! לא חיפשנו את מה שנשמע יפה לאוזן או מה שיכול לעזור לשטיק'ל תורה, רק את האמת אנו מבקשים, וכאשר אנו מסופקים במשקל הסברה אם הינה אמיתית או אם נסתרת ממקום אחר, איננו אומרים אותה. את זה העריך הבריסקער רב

ואהב מאד, כי על כן כידוע היה זה ה'בית מדרש' שלו בעצמו."

ואמנם כאשר נכנסו פעם רבי יוסף ורבי שמואל יחדיו אל הרב ונשאו ונתנו עמו בדברי תורה הודה להם הרב ביציאתם ואמר: א דאנק איר האט מיר (יש לי תודה אליכם. החייתם אותי).

והיה 'אור ישראל' אש

שמו של הבחור נישא לתהילה בפי כל, ובשנת תש"ג (בהיותו כבן שלושים וחמש, כמו הרבה 'מירערס'

שנישאו בגיל מבוגר) נלקח כחתן אצל רבי יעקב ניימן, מפירותיה המשובחים של ישיבת לומז'ה בליטא, וראש ישיבת אור ישראל לצעירים בעיר לידא.

בשנת תרצ"ה עלה רבי יעקב לארה"ק והתיישב בפ"ת. עד מהרה נעשה רבי יעקב לתופס ישיבה בעיר, מתחילה קבע תלמודו בבית המדרש לתורת א", ועד מהרה נתבקש ע"י רבי ישראל זיסל דבורץ להרביץ תורה לעדרים, למסיימי הת"ת המקומי "שארית ישראל".

השבועון האגודאי "קול ישראל" מיום י"ג מנחם אב תרצ"ה, בישר לקוראיו כי "בהשתדלות המנהל ר' טוביה כץ והרב ישראל זיסל דבורץ וראשי הישיבה בפ"ת, נוסדה ע"י ישיבת לומז'ה - ישיבה קטנה לצעירים גומרי הת"ת... בראש ישיבה קטנה זו, עומד הרב הגאון רבי יעקב ניימן, ראש ישיבת לידא בפולניא".

המגיד שיעורים המהרש"א והמהר"ם

מרגלא בפומיה של רבי יעקב, כי **תפקידו של מגיד שיעור אינו לתרץ את כל הקושיות**, והא ראה מן המהרש"א והמהר"ם שהיו ראשי ישיבות לתלמידיהם, ועם זאת הרבה פעמים הניחו דבריהם בקושיא, אלא תפקידו של מרביץ תורה ליישר את השכל, ולזה די לפעמים בהצגת קושיא טובה והסברתה כראוי.

יצאו רבי יעקב וחתנו רבי יוסף ליצוק את אדני ישיבת אור ישראל - לשמו ולזכרו של רבי ישראל סלנטר, כשאליהם נלווה רבי שלמה קרובקה, ידיד נעוריו של הרב ניימן מתקופת לימודם בלומז'ה.

רק חסוגיא הנלמדת

אך יותר ממה שמסר את כל רמ"ח ושס"ה שלו למען התלמידים מסר את כל עלייתו הרוחנית למענם, כפי שגילה רבי יוסף בהזדמנות מסויימת את אוזני תלמידו וחתנו רבי מרדכי רבינוביץ (ראש הישיבה כהיום). רבי יוסף שח אז שבהיותו צעיר לימים כאשר נתגדל בהיכלי הישיבות למד בכל חלקי התורה עם גדולי ישראל, אולם משנוסדה הישיבה הקדושה ונתמנה בה להרביץ תורה, הפסיק כל לימוד עיוני מלבד המסכת הנלמדת בישיבה למען יוכל להקנותה לתלמידיו ביתר שאת. והסביר בכך את המאמר "אם הרב דומה למלאך" - שהמלאך נקרא 'עומד'.

למה המשגיח רוצה לומר שיעור?

גישתו זו של רבי יוסף עמדה לנגד עיניו בראשית ימי הישיבה כאשר חיזרו אחר אישיות מוסרית שישמש בתפקיד של משגיח רוחני. אחד המועמדים לתמיד חכם חשוב וירא אלוקים נפגש עם ראש הישיבה רבי יעקב ניימן אשר תהה על קנקנו ואישר את

נואם לצד חותנו רבי יעקב ניימן

מועמדותו, לאחר מכן שלחו הרב ניימן אל חתנו רבי יוסף שיביע גם הוא דעתו. לאחר שיחה קלה עימו הביע רבי יוסף באזני הרב ניימן את התנגדותו למנותו כמשגיח. לתמיהת הרב ניימן מה פסול מצא במועמד אשר לכאורה היה מתאים מאד, השיב רבי יוסף: באמת המועמד מצא חן גם בעיני, אלא שהוסיף בקשה להגיד איזה שיעור בישיבה. לשאלתי מדוע הינך רוצה בכך? השיב כי הוא חייב לדאוג גם ל'שטייגען' של עצמו, לפיכך פסלתי אותו. אם היה רואה צורך בהגדת שיעור בשביל ההשפעה שלו על הבחורים הייתי מסכים עמו, כי ראיתו ראוי והגון גם לאמירת שיעור, **אבל הואיל והוא דואג לעצמו איננו ראוי למישרה!**

מה לומר ומה לא לומר

אחיו רבי שמואל אמר עליו בהספדו:

רבי יוסף היה מנעוריו מרביץ תורה לעדרים של מאות תלמידים, אשר הוא פקח את עיניהם והאירן בדרכי ההבנה של התורה. עד שעלו והצליחו ונעשו גדולי תורה בדרך שהתווה להם רבי יוסף. שורש הצלחתו המופלאת בהעמדת תלמידים היתה בכך, כי טרם למד עם תלמידיו עמל הוא בעצמו בהסוגיא בעמלות עצומה, שתהא הסוגיא ברורה לפניו ומחוזרת כשמלה מכל הצדדים. ואת הבהירות והברירות הזו מסר לתלמידיו. שהרי כן הוא הדבר, שא"א ללמד תלמידים רק באופן שהדברים ברורים ומחוזרים אצלו, ובלאו הכי, הרי הוא מעביר את הבלבול והערבוביא שיש לו בתורתו לתלמידיו. והיה רבי יוסף שם לילות כימים על כך שיהיו הדברים מחודדים ומבוררים בפיו. ונתן דעתו לצורה ואופן הביטוי של הדברים. **ובכל דבר ודבר חישוב בלבו אם ראוי הדבר שיאמר בפני התלמידים אם לא...** והיה עמל להיות מהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, והשתדל להתאים הדברים לפי כוחו של כל אחד ואחד. ולפיכך זכה באמת לראות ברכה בעמלו, כי גדלו תלמידיו והצליחו, ומהם שהיו לגדולי תורה מופלאים.

אמן מוצנע

המשגיח רבי שלמה וולבה ציין בהספדו:

כאן היה המקום כמעט היחידי בארץ שיצאו ממנו תלמידים מחונכים. רבי יוסף היה 'אמן פדגוג' ו'אמן מכוסה', ידע כיצד לחנך ללמוד דף גמרא והבין מה לומר ומה לכסות, זוהי אמנות מופלגת... הוא לא רק מחנך בלימוד, זה כולל גם היותו מסור לתלמיד ללא גבול...

איך מסבירים את זה ב'שי"ק'?

סיפר חתנו של רבי שמואל, רבי יצחק הקר: פעם אחת כש-נסעתי עם חמי לפתח תקוה לאחיו רבי יוסף, פגשנו את רבי יוסף יושב ומהורהר טרוד ממשו. רבי שמואל מיד התעניין מה מפריע לו. רבי יוסף אמר שמתקשה בסברא מסוימת, ורבי שמואל מיד הניף את ידו וביארה בטוב טעם. אמר לו רבי יוסף: יפה, ביארת בשבילי, **אבל אני מתקשה כיצד מסבירים זאת לתלמידים בישיבה קטנה.**

אם תלמדו טוב...

רבי יוסף ידע 'לבנות מתח' וציפייה אצל התלמידים וחשיבות לחידושי תורה, כפי שסיפר בוגר הישיבה: לפעמים היה רבי יוסף רוצה לזרזו וגם לייקר בעיני התלמידים כל דבר חידוש והיה אומר **אם תלמדו טוב בסוף השבוע אומר לכם יסוד של רבי שמעון בסוגיא...**

או: "חכו כשנגיע לדף ל'ג נאמר על זה עוד משהו", וכן: "מחר אני אגיד לכם שטיקל תורה של הבריסקער רב תראו מה זו תורת אמת".

תמונת מחזור, הרבנים משמאל לימין
- רבי יוסף, הרב ניימן, הרב שוורץ

ופעמים אף איים: "אם לא תלמדו אני לא אגיד לכם את ה'שטיקל' של רבי אהרן", היה זה בסוגית עבדים, מתחילת הסוגיא החזיק רבי יוסף את התלמידים במתח לקראת ה'שטיקל' של רבי אהרן' שהולך להגיע...

ליבא בעי

כאשר למדנו בישיבה מסכת גיטין מספר תלמיד, ייעד רבי יוסף את הימים הסמוכים לראש חודש אב לשם לימוד אגדות החרבן שבפרק הנזקין. בשעת הלימוד היה לומד את דברי הגמרא בנחת ובהסעמה, והיו עיניו זולגות דמעות ממש על חרבן הקודש והמקדש ועל גלות עם ד'...

מה נעלה היה המחזה לראות את רבי יוסף פושט צורה ולובש צורה, כשאת מקומו של המוח הגאוני המתלהב בכל עוז בריחתא דאורייתא, תופס הלב הרגשני שלו המיצר על החרבן והגלות, ואנו צעירי הצאן נסחפים אחריו נאחזים בשולי אדרתו, ונעשים שותפים לתחושת האבילות על חרבן ירושלים.

מתחילים בדף א'

פעם אחת כשרבי יוסף הזכיר בשיעור רש"י, שאל אחד התלמידים 'מי זה?'... היה זה בשנת תשי"ג, בשנים ההם הנערים באו מרקע שונה לגמרי מאשר היום, אמר רבי יוסף: שמתם לב בטח שהמסכת מתחילה בדף ב', מה עם דף א'? אלא זה דף השער שצריך ללמוד גם אותו מפניו ומאחוריו, ובו יבוארו בקצרה מי הם המפרשים גם את זה צריך לדעת!

תורה שבכתב

רבי יוסף לא הסתפק ב'תורה שבעל פה' שמסר לפני התלמידים אלא היה גם מכין עבור התלמידים 'תורה שבכתב', והיה כותב ומסדר לפנייהם את הסוגיות בצורה תמציתית ובלשון בהירה. הוא היה כותב ושונה וכותב בכמה וכמה מהדורות, עד שהיו הדברים מנופים כ'סולת נקייה'.

בעת שהתמנה הגרא"ל שטינמן זצ"ל כראש ישיבת כפר סבא לצעירים, והגיע מהכולל, לא ידע מה ניתן לומר לבחורים צעירים בשיעורים, ולשם כך לקח את המחברות של רבי יוסף.

"דעו שאחי בוחן קשה"

הקשר של רבי יוסף עם התלמידים היה כזה שהיו זמנים שהיה נוסע עם התלמידים להבחן בישיבות הגדולות, כשלפני זה היה מכין לכל אחד לפי ענינו חידושי תורה שיאמר בבחינות. והיה

שטיקל של רבי שמעון

ר' יוסף פגש במגיד שיעור ביש"ק, ושאלו: "מה אמרת לתלמידך בשיעור?", והלה ציטט שטיקל תורה של רבי שמעון.

"את זה התלמידים צריכים לשמוע?" תמה ר' יוסף, **"העיקר צריך להתמקד בפשט!!"**

"זה לא עיקר השיעור", ניסה בן שיחו להתחמק "אמרתי את זה בדרך אגב", ואז הגיב ר' יוסף: **"כזאת 'תורה' אומרים דרך אגב??"**

מתלא תליא וקאי

כתב אחד התלמידים: זכורני שבישיבת אור ישראל כשלמדנו אצל הגאון ר' יוסף רוזובסקי זצ"ל מסכת ב"ב, מנהגו היה לתת לבחורים להעתיק את סיכומי הסוגיות שכתב, וכך נהג כל השנים. שמתי לב שאת אחת המחברות לא נתן לנו להעתיק, לשאלתי מדוע הוא נמנע מלתת, ענה לי שיש לו ספק על איזה ענין שכתב אם זה אמת או לא. אמרתי לו א"כ שהרב ימחק ויתן לנו להעתיק את השאר, ענה לי, אבל אולי זה נכון... מהמעשה הנ"ל ראיתי את העוצמה של האמת שמחברת שלימה ראוי שלא תתפרסם רק מפני שיש לו ספק על קטע אחד, ומצד שני אם זה אמת אסור למוחקו. עד כדי כך צריך להקפיד על האמת...

"תיישרו את הספסל"

יום אחד נכנס ר' יוסף לחדר השיעורים. עיניו נחו על הספסל הסמוך. "תיישרו אותו, הוא עקום", תבע. "מי שרגיל לראות את הכל ישר, לא יכול לסבול דבר עקום".

מספר תלמיד: "כשהוא היה חוקר בחור זה היה כמו מכונת אמת, היו פוחדים מזה. ידענו 'עליו אי אפשר לעבוד'..."

שור שנגח פרה ולא שור?

רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל היה מעורר שצריך ללמוד קודם את הענין לפני שמתחילים להקשות קושיות, היה מביא שרבי יוסף היה מביא על כך, שהיו שני בחורים שהתחילו ללמוד פרק שור שנגח את הפרה, ומיד החלו לדון ולפלפל **מדוע התנא נקט פרה ולא שור**, וכשלמדו אח"כ את המשך דברי המשנה 'ונמצא עוברה בצידה' הבינו שכל פלפולם היה הבל.

מבט אחר

בימי בין הזמנים ופעמים גם בימי שיש היה רבי יוסף היה הולך להאזין לדיונים בבית המשפט המחוזי הסמוך לביתו, מתיישב בספסל האחורי שומע את שני הצדדים ובונה לעצמו עמדה, בעודו מפרק ומנתח את הנידון לגורמיו. אח"כ היה ניגש אל השופט נושא ונותן עמו מדוע פסק כך וכך...

וממין הענין, סיפרו תלמידים כי רבי יוסף היה מרגיל את התלמידים **לחשוב** גם בענייני דעלמא, הוא היה שואל את תלמידיו למה האבנים במדרכה מונחות באלכסון? ומדוע יצקו את עמוד הבטון בשיפוע? כל תופעה דרשה הסבר. בהקשר לכך סיפר רבי אברהם ברוידא כי רבי יוסף היה מתבטא: דער וואס נאר האן גערירט די קלאמקע פון בית המדרש האט אנאנדרע בליק אויף אזאך. [תרגום: מי שרק אחז בידית של בית המדרש יש לו מבט אחר על כל דבר].

כותב להם: 'אם ישאלו אתכם כך,

אזי תענו כך...'

וסיפר אחד התלמידים כשהתכוננו להבחן בישיבת פוניבז' לקראת אלול תשכ"ג, רבי יוסף הכין אותנו למבחן עם מחברות, והיה כתוב שם 'ואם ישאלך אחי שליט"א כך וכך, תענה כך וכך'. באותה תקופה רבי יוסף דיבר אתנו בהערכה גדולה על אחיו רבי שמואל ובין

הדברים אמר: אתם חושבים שתבואו להבחן וזה יהיה קל? דעו שאחי בוחן קשה, הוא מעמיק מאוד, ועל כל מילה צריך לחשוב לפני שמדברים...

פתח פיך ויאירו דבריך

רבי משה מרדכי חדש זצ"ל היה מעיר לתלמיד שמסר חבורה בדיבור שקט או קטוע, שיש להתרגל לדבר באופן ברור וחותר, והיה מדגים מצורת דיבורו של רבו רבי יוסף רוזובסקי.

דרשת בר מצוה

לקראת יום בר המצווה של רבי משה מרדכי חדש, הכין איתו אחד הדודים את הדרשה שתוכנה היה חזרה על קטע מספר שאגת אריה כמקובל בימים ההם. הדבר היה בימי בין הזמנים של חודש תשרי כאשר שב לישיבת אור ישראל בתחילת הזמן סיפר לרבי יוסף רוזובסקי על הדרשה שהכין. "אתה צריך למסור דברים חדשים על הסוגיות שנלמדות בישיבה" אמר לו רבי יוסף והתיישב להכין עימו דרשה בעניין 'שומר שמסר לשומר' בב"מ... ואכן זו היתה הדרשה.

"מורה בישיבה"

כשהיו שואלים את רבי יוסף במה עיסוקו, היה משיב 'אני מורה בישיבה', ומעולם לא אמר 'אני ראש ישיבה'. מעולם לא לבש פראק, ושירד לכולם "אני יוסף אחיכם". כך קרה שבחור זר ניגש אליו בשאלה: סליחה, מי זה הרב רוזובסקי? "אם היית רואה אותו ברחוב היית מחשיב אותו ל'בעל הבית' פתח תקווי טוב..." אומר תלמידו, ומיד חוזר בו: "בעצם היית מבחין מיד בהבדל, שפתותיו של רבי יוסף מרחשות, גם בדרך היה מדבר עם עצמו בלימוד."

ביקור חולים עם 'לפיכך'

סיפר תלמיד: אני שמעתי אצלו שיעורים בחורף תשי"א ולמדו בבא בתרא. בתחילת הזמן הייתי חולה וחשתי איך אדע את התוספות של 'לפיכך' בלי לשמוע את רבי יוסף בשיעור. למחרת הוא בא אלינו הביתה לבקר וראה שאני בלי חום, ואמר לי בבית

בנין ישיבת אור ישראל לצעירים

את התוס' 'לפיכך' עם כל מה שאמר בשיעור.

במכתב שכתב רבי שמואל לבנו מיכל דוד שלמד אצל רבי יוסף, הוא כותב לו בין השאר:

גם היום שמעתי מכמה הורים שבניהם למדו ולומדים אצל ר' יוסף, והם כולם מלאי התפעלות ותהילה לאהבה שר' יוסף רוחש לתלמידים וכן לאהבה שאוהבים התלמידים את ר' יוסף.

טיפות של מידות טובות

"ביקרתי בביתו" שח תלמיד, "והוגש לפניי ספל קפה כשתחתיו צלוחית מהודרת. לפתע קם ר' יוסף ממקומו בזריזות, נטל בידו את הספל והצלוחית ויצא אל המטבח. הצצתי לשם וראיתי שהוא שפך את טיפות הקפה שנקוו בצלוחית. כשחזר אל החדר וראה את פליאתי, השיב: כשתגביה את הכוס עלולים לטפסף כמה טיפות של קפה על מכנסך..."

בעיא דלא אפשטא

סיפר בן אחיו רבי מיכל דוד: לדודי רבי יוסף התקלקל משהו במערכת האינסטלציה, ורבי יוסף מתמהמה ולא עושה כלום... וכשנשאל הרי יש לך שכן אינסטלטור למה אינך קורא לו שיתקן את זה? ענה רבי יוסף אני לא יכול לקרוא לו, כי כנראה הוא לא ייקח כסף. וכשאמר לו שיקרא לאינסטלטור אחר, ענה: אם אקרא לאינסטלטור אחר השכן שלי ייפגע...

מבטלין תלמוד תורה להכרת הטוב

תלמידיו של רבי יוסף משנת תשל"ה למדו ממנו פרק בהנהגת הכרת הטוב, כאשר בשלהי חודש סיון הפסיק יום אחד את השיעור באמצעו כדי לצאת עם התלמידים ללוות למנוחת עולמים את האשה הצדקת מרת ה פפויפר, אשר בשנות ראשיתה של הישיבה היו לנים בביתה מבני הישיבה בחדר מיוחד אשר הוקדש בביתה למענם, ואף גם זאת בעלה של הנפטרת ר' מנחם שימש גבאי בבית הכנסת מקור חיים דקה יוצאי אשכנז, ובהשתדלותו הנמרצת ועמידתו התקיפה הועמד היכל בית הכנסת לרשות הישיבה לתורה ולתפילה משך תשע שנים ללא תשלום כלשהו.

"הוא טרח והלך!"

כשהיה ר' יוסף מבקש במהלך השיעור להמציא לו ספר מסויים, והיה אם תלמיד אחד פסע אל ארון הספרים להביא את הספר, ובנתיים מצא תלמיד אחר את המבוקש, לא היה ר' יוסף לוקח את הספר מיד השני, אלא ממתין לתלמיד שהלך לארון הספרים באומר: "הלא פלוני טרח והלך להביא, צריך לקבל ממנו ולהכיר לו תודה."

מהגאון רבי דוד יונתן שטיין שליט"א

ביאורים עמוקים וחידושים
על סדר פרשיות התורה

בדרך המסורה כפי שקיבל מרבתינו לבית בריסק

עומק, עמל, יגיעה, דקדוק, כל אות וכל מילה בתורה"ק
ספר שלם על התורה בסדר הפרשיות להבין ולהשכיל
ולהתבונן בכל פרט בדרך שקיבל מרבתינו הגדולים מוסרי
התורה ומעתיקי שמועה... מלא וגדוש בדברי תורה ערבים
ושמוחים בהיקף רב ובעומקה של הלכה"
(הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א)

"הספר נעלה בדבריו"
(המשגיח הגה"צ
רבי דן סגל שליט"א)

"המה נכוחים וישרים, מאירים עיניים
ומיושבים היטב, וניכר בהם רושם הדרך
שקיבל מרבו הגאון ר' משולם דוד הלוי
סאלאוויצק זצ"ל בכירור עיקרי הדברים
ועמידה על יסוד הענין"
(ראש הישיבה הגה"צ הגרא"ד וכטפויגל שליט"א)

מנוחה וקדושה

מרבני ישראל איסר מפאניוואז' זצוק"ל

תלמיד רבינו הגר"ח מוולז'ין זיע"א

ספר מוסר ועבודה מהראשונים במעלה

מדגן ורבנן גדולי הדורות שקדו על דלתותיו

והוחזק כמקור לראת שמים וקדבת ה'

תורה, תפילה, ויחוד המעשה

דרכי חינוך הנערים למנוחת הנפש ולמדרגת הקדושה

עיקרו מחקר מעשה המצוות ותלמוד תורה
על פי שכל... נותן עצות ליישר דרכו לעלות
במעלות למדרגה יותר גבוהה... מלוקט
מדברי הגדולים וביחוד מדברי הגאון
החסיד רבי אליהו מוילנא ומדברי תלמידו

הגאון רבי חיים"

(הקדמת המחבר)

♦ מהדורה מורחבת ומבוארת ♦

הופיע

אשא דעי

דברי תורה בהלכות דעות וחובות הלבבות

מתורתו של הגאון הגדול
רבי יונתן דיויד שליט"א

בעניני עבודת האלול, מצוות השופר,
יום הדין, והכנה לימים נוראים

♦ הספר שישנה את עבודת האלול! ♦

♦ המאמרים שירוממו אותנו טפח מעל הקרקע לקראת קרבת ה'! ♦

"ומפני שהאדם בטבעו אינו חפץ 'להטריח' את עצמו להשתמש בשכלו ולהתבונן על מצבו כנ"ל, כנגד זה בא השופר שבכוחו לעורר את האדם ולפעול בו חרדה",

מתוך הספר, מאמר 'פעולות השופר'

" חודש אלול הוא חודש האחרון של השנה, וכעין כלל כל השנה. ובחודש זה האחרון יש לו לאדם הכח - חסד שניתן לו מן שמיא - שעדיין יכול לתקן את העבר",

הגאון רבי יונתן דיויד שליט"א

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות או בבית המדרש פחד יצחק | יו"ל ע"י: צוף הוצאה לאור

בשורה נפלאה לכלל שוחרי תורה ומוסר

ליראי ה' וחושבי שמו

מסכת אבות

עם פירושי רש"י, רמב"ם, רבנו יונה ורע"ב

ועליהם פירוש חדש

♦ ויגל יעקב ♦

עיונים בעומק דבריהם הקדושים

תורת חובות הלבבות

עם ביאורים ועיונים

♦ בלבב ימים ♦

המבאר על פי מפרשי חובות הלבבות הקדומים ומעורר

נקודות נפלאות לאורך כל 'ספרן' של ראשונים' זה

הערות וחידושים באוצרות
מסכת אבות
בענייני עבודת המידות,
לימוד התורה ועבודת הבורא

לרבנו בחיי הדיין הספרדי ב"ר יוסף זצ"ל
אבן פקודה
במהדורה
מפוארת ומנוקדת

"ספר מיוחד במינו... ומאוד נהניתי ממנו, ונוכחתי לראות כי
הרהמ"ח הפליא לעשות בתכלית עבודתו הגדולה בהארת
דברי ראשונים כמלאכים, ובודאי יהיה הספר הזה לתועלת
ולברכה למבקשי השם המבקשים ללמוד מסכת זו"

"פותח שערי אורה ... להבין ולהשכיל בדבריו. חיבור שלם
בשפה ברורה ובהירה הפותח שער להבנת הדברים ועומקם.
כי יש בו תועלת מרובה ללימוד הספר ולהכנס בשערי וכו'
והוא זכות הרבים גדולה מאוד"

[מדברי הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון]

רוצה להוציא ספר לאור? ספר יוצא לאור בצוף!

לא יודע איך עושים את זה?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני, תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו נמצא הספר ועד לתוצאה המושלמת, **איתכם לאורך כל הדרך.**

מ. צוף

צוף הוצאה לאור - נתן פלדמן

||| \ www.tzufbooks.com | zuf@zuf.co.il | 02-6504055 | 054-8401840

יח"צ

כרטום

הפצה

הדפסה

גרפיקה

עימוד

הגהה

עריכה

הקלדה